

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

**ПРОДОВОЛЬЧА ТА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА
В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ:
ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА СВІТУ**

*присвяченої 125-річчю Національного університету
біоресурсів і природокористування України*

**Секція 1. Біоекономіка і соціальні виклики у формуванні
продовольчої безпеки та якості життя**

**25 травня 2023 року
Київ, Україна**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

**ПРОДОВОЛЬЧА ТА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА В
УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ:
ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА СВІТУ**

*присвяченої 125-річчю Національного університету біоресурсів і
природокористування України*

**Секція 1. Біоекономіка і соціальні виклики у формуванні продовольчої
безпеки та якості життя**

**25 травня 2023 року
Київ, Україна**

Організатор конференції:

Національний університет біоресурсів і
природокористування України

Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу: мат. Міжн. наук.-практ. конф., секція 1: Біоекономіка і соціальні виклики у формуванні продовольчої безпеки та якості життя (м. Київ, 25 трав. 2023 р.). Київ, 2023. С. 382.

Матеріали конференції подано в авторській редакції.

У збірнику подано результати обговорення актуальних проблем, перспектив і шляхів забезпечення продовольчої та екологічної безпеки в умовах війни, плану відновлення України, сталого розвитку світу в контексті глобальних і регіональних викликів, трансформації суспільства та формування нової парадигми розвитку.

Редакційна колегія:

Ніколаєнко С. М. (відповідальний редактор), Кваша С. М., Кондратюк В. М., Ткачук В. А., Шинкарук В. Д., Барановська О. Д., Баль-Прилипка Л. В., Братішко В. В., Глазунова О. Г., Гриценко І. С., Діброва А. Д., Євсюков Т. О., Каплун В. В., Коломієць Ю. В., Кононенко Р. В., Васишин Р. Д., Мельник В. І., Остапчук А. Д., Отченашко В. В., Рудик Я. М., Ружило З. В., Савицька І. М., Тонха О. Л., Цвіліховський М. І., Яра О. С.

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

**ПРОДОВОЛЬЧА ТА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОЇ
ВІДБУДОВИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА СВІТУ**

*присвяченої 125-річчю Національного університету біоресурсів
і природокористування України*

**Секція 1. Біоекономіка і соціальні виклики у формуванні продовольчої безпеки та
якості життя**

Відповідальний за випуск: **Отченашко В. В.**

ЗМІСТ

Стр.

<i>Авраменко С. М., Мельник А. Р.</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ЧЕРЕЗ РОЗВИТОК ТРАНСПЛАНТОЛОГІЇ В УКРАЇНІ	13
<i>Андрущенко А. В.</i> ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГАЛУЗІ АКВАКУЛЬТУРИ УКРАЇНИ	16
<i>Бавровська Н. М.</i> ДО ПИТАННЯ ОЦІНЮВАННЯ ШКОДИ ТА ЗБИТКІВ, ЗАВДАНИХ ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ ЗЕМЕЛЬНОМУ ФОНДУ	18
<i>Балановська Т. І., Голік В. В., Вижиговська Б.</i> ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	22
<i>Бардаш С. В.</i> ВАЛІДАЦІЯ ТУРИСТИЧНОЇ РЕНТИ ЯК ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ	25
<i>Барилевич О. М.</i> СТАН РИНКУ МОЛОКА І МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ	28
<i>Бебякін В. О.</i> МЕТОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ В ВИРОБНИЧО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЛАБОРАТОРІЯХ КОМБІКОРМОВИХ ЗАВОДІВ	31
<i>Біляк Ю. В.</i> ПОВЕДІНКОВІ ФІНАНСИ: ВПЛИВ ЛЮДСЬКОЇ ПСИХОЛОГІЇ НА ФІНАНСОВІ РІШЕННЯ	34
<i>Богданець В., Соболев М.</i> КАРТОГРАФІЧНІ МОДЕЛІ СТРУКТУРИ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ОБЛАСНОГО РЕГІОНУ	37
<i>Бокій О. В.</i> ВИКЛИКИ ПРОДОВОЛЬЧІЙ БЕЗПЕЦІ, СПРИЧИНЕНІ ВІЙНОЮ	39
<i>Боднар О. А.</i> РЕГУЛЯТОРНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗЕЛЕНОГО МІКРОФІНАНСУВАННЯ В ЄС	41
<i>Бондаренко-Берегович В.</i> УПРАВЛІННЯ СТІЙКІСТЮ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ	44
<i>Боцула О. І., Головіна О. Л.</i> ЕКОНОМІКО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ	47
<i>Брошков М. М.</i> АГРОШЕРИНГ НА ЗАСАДАХ БІОЕКОНОМІЧНОГО ПІДХОДУ У НАПРЯМКУ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	50
<i>Бурковська А. І., Бурковська А. В.</i> ВПЛИВ АГРОВИРОБНИЦТВА НА ЕКОЛОГІЧНУ СТАБІЛЬНІСТЬ РЕГІОНІВ У КОНТЕКСТІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ	53

<i>Buriak I. M., Buriak A. V.</i> RECREATION OF INVESTMENT POTENTIAL REGIONS OF UKRAINE	56
<i>Бутенко В. М.</i> МОЖЛИВОСТІ БІОЕКОНОМІКИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ	59
<i>Вакуленко В. Л.</i> ВПЛИВ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА НА ФОРМУВАННЯ РІВНЯ ВИТРАТ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ПОВОЄННОГО ЧАСУ	62
<i>Валов О. В.</i> ІНТЕГРОВАНІЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ КРАЇН СВІТУ	66
<i>Vyshnivska B. V.</i> THE ESSENCE OF ECONOMIC RELATIONS BETWEEN AGRIBUSINESS ENTERPRISES	69
<i>Власенко А. С.</i> ХАРАКТЕРИСТИКИ АКТИВНОЇ ТА ПАСИВНОЇ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	72
<i>Вожегова Р. А., Біднина І. О., Томницький А. В.</i> ПОЖИВНИЙ РЕЖИМ ЗРОШУВАНОВОГО ТЕМНО-КАШТАНОВОГО ҐРУНТУ ЗА РІЗНИХ СИСТЕМ ОСНОВНОГО ОБРОБІТКУ ТА УДОБРЕННЯ В ПІВДЕННОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ	74
<i>Воляк Л. Р.</i> ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ГЛОБАЛЬНУ ПРОДОВОЛЬЧУ БЕЗПЕКУ	77
<i>Гавриш О. М.</i> ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЗМІН	80
<i>Гоголя О. П., Туль-Кишичук А.</i> ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	82
<i>Голубей М. В.</i> ПАТЕНТУВАННЯ ПОРОДИ ТВАРИН У ФЕДЕРАТИВНІЙ РЕСПУБЛІЦІ НІМЕЧЧИНА	86
<i>Гопкало Л. М.</i> НАПРЯМИ АДАПТАЦІЇ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ ДО УМОВ ВІЙНИ	89
<i>Горіславська І. В.</i> ГАРМОНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА З БІОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА БІОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ НОРМАМИ	92
<i>Горлачук О. А.</i> БІОЕКОНОМІКА ТА НОВА МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА	95

<i>Городнича А. В., Опенько І. А.</i> ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА РОЛЬ САМОСІЙНИХ ЛІСІВ У СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ	98
<i>Грищенко І. М.</i> РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПЛАНУ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	101
<i>Губарєва І. О.</i> СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ	104
<i>Гуцько Л. А., Мединська Н. В., Бережна К. О.</i> ВІДНОВЛЕННЯ ЗЕМЕЛЬ, ЩО ПОРУШЕНІ ВНАСЛІДОК БОЙОВИХ ДІЙ: ПРОБЛЕМАТИКА ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	107
<i>Гуцаленко Л. В., Ленетан І. М.</i> ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ	110
<i>Дейнега М. А.</i> ПРАВОВІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СТАЛИХ УРБООКОСИСТЕМ В УКРАЇНІ	112
<i>Деркульський Р. Ю., Харитоненко Р. А., Кабузан А. І.</i> ВСТАНОВЛЕННЯ МЕЖ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ ЯК ОДИНИЦЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИХ УТВОРЕНЬ В УКРАЇНІ	115
<i>Дребот О. І., Добряк Д. С., Мельник П. П., Височанська М. Я.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯМ АГРОЕКОСИСТЕМ	118
<i>Євсюков Т. О., Петрович О. М., Куценко О. О.</i> ОБґРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК ДЛЯ ТИМЧАСОВОГО ЗБЕРІГАННЯ ВІДХОДІВ ЯК СКЛАДОВА ДОТРИМАННЯ ВИМОГ ЕКОБЕЗПЕКИ	122
<i>Євсюкова О. В.</i> ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ	126
<i>Zharikova O. V., Pashchenko O. V.</i> CRITERIA FOR CLASSIFYING FINANCIAL MARKET SUBJECTS AS CRITICAL FOR THE FUNCTIONING OF THE ECONOMY DURING MARTIAL LAW	130
<i>Ілєнко О. В.</i> ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ	133
<i>Кальковець В. Л.</i> ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ УКЛАДЕННЯ ТА ВИКОНАННЯ ДОГОВОРУ ПОСТАВКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	136

<i>Кідалов С. О., Кідалова Н. О.</i> ДО ПИТАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ РИМСЬКОГО СТАТУТУ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ	139
<i>Кірейцева О. В.</i> ПІСЛЯВОЄННА ВІДБУДОВА - ОСНОВА СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	142
<i>Коваленко Н. О., Коваленко В. П.</i> ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОБНИЦТВА ВОДНЮ З БІОМАСИ	146
<i>Ковтун Т. Ю.</i> ДЕРЖАВНА ПРОГРАМА ПІДТРИМКИ АГРОБІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ЧАС	150
<i>Козловський Є. В.</i> СТРАХОВІ КОМПАНІЇ ТА ЇХ РОЛЬ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ	153
<i>Колганова І. Г.</i> ДО ПРАВИЛ РОЗРОБЛЕННЯ РОБОЧИХ ПРОЕКТІВ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЩОДО РЕКУЛЬТИВАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ	157
<i>Коновалов Р. І.</i> СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ	159
<i>Кохан С. С., Москаленко А. А.</i> УДОСКОНАЛЕНА МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ ПРИДАТНОСТІ ГРУНТІВ ДЛЯ ВИРОЩУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР	162
<i>Кубрак О. В.</i> СОЦІАЛЬНІ ТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КРАФТОВОГО ВИРОБНИЦТВА	165
<i>Кудінова І. П.</i> СУЧАСНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ У КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	168
<i>Кулинич І. М., Соловійова Т. М.</i> ПАНІВНІ ФАКТОРИ ПРИБУТКОВОГО БДЖІЛЬНИЦТВА	171
<i>Кустовська О. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК ДОБУВНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	174
<i>Кушнірук О. М., Скаржинець Р. С., Русіна Н. Г.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВИЛА РОЗРОБЛЕННЯ РОБОЧИХ ПРОЕКТІВ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЩОДО КОНСЕРВАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ	178
<i>Лабенко О. М.</i> КЛІМАТИЧНА НЕЙТРАЛЬНІСТЬ ЄС ЧЕРЕЗ ПОДАТКОВІ ІНІЦІАТИВИ ТА ДЕКАРБОНІЗАЦІЮ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА	181
<i>Ладиченко К. І.</i> ВПЛИВ УКРАЇНО-РОСІЙСЬКОЇ ВІЙНИ НА СВІТОВИЙ РИНОК ПРОДОВОЛЬСТВА	183

<i>Лазаренко В. І.</i> АЛГОРИТМ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО МАРКЕТИНГУ ДЛЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	185
<i>Левицька І. В.</i> ВИКЛИКИ ВІЙНИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ ЗА НАПРЯМОМ ЯКОСТІ ЖИТТЯ	188
<i>Лобунець Т. В.</i> ЩОДО ВНЕСКУ КОМПАНІЇ «НІБУЛОН» У ПОСИЛЕННЯ СВІТОВОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ	192
<i>Лобунько Ю. В., Вольська А. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ЗЕМЕЛЬ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ТА ІНШОГО ПРИРОДООХОРОННОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	196
<i>Лукіяничук Б. М.</i> ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНОГО ПОТЕПЛІННЯ НА СЕЛЕКЦІЮ РАННІХ ГІБРИДІВ СОНЯШНИКА	199
<i>Лупенко Ю. О.</i> ІМПОРТ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ	201
<i>Людвенко Д. В.</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	204
<i>Малашевська О. А.</i> КОНСОЛІДАЦІЯ ЗЕМЕЛЬ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ	207
<i>Мамчур Р. М.</i> РОЛЬ СТРАХУВАННЯ У ФОРМУВАННІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	209
<i>Маркушин О. Г.</i> ВІДБУДОВА ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ У ГРОМАДІ	212
<i>Махиборода К. В.</i> ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО НА ЗАКОНОДАВЧОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ	215
<i>Мялковський В. А., Вакуленко В. Л.</i> ЗАСТОСУВАННЯ АВТОМАТИЗОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ДЛЯ ЗМЕНШЕННЯ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД	217
<i>Митрофанова Ю. В., Лункіна Т. І.</i> ПЕРСПЕКТИВИ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	220
<i>Мікуляк К. А., Сіренко Н. М.</i> БЕНЧМАРКІНГ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ	223

<i>Мішенін Є. В.</i> ЕКОДЕСТРУКТИВНЕ АГРОПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ В СИСТЕМІ ОЦІНКИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ ТА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ	225
<i>Мосіюк С. І.</i> ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО МАРКЕТИНГУ В ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ	230
<i>Moskvichova O.</i> FOREIGN EXPERIENCE OF INNOVATION IN THE FIELD OF TOURISM	234
<i>Нагорна О. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОСУВАННЯ БІЗНЕСУ НА МІЖНАРОДНІ РИНКИ	238
<i>Нагорний В. В.</i> ДО ПИТАННЯ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	241
<i>Немчук П. В.</i> РОЗВИТОК ФЕРМЕРСТВА В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ РОЗГЛЯДУ АМЕРИКАНСЬКОГО ДОСВІДУ	244
<i>Нестеренко І. В.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ БІОКЛАСТЕРІВ	247
<i>Нечипоренко О. М., Россоха В. В.</i> ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО І ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ	250
<i>Новак Т. С.</i> ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА АГРАРІЇВ ЯК ЧИННИК ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ	253
<i>Новаковська І. О., Ромашико М. І.</i> ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ГЕОІНФОРМАЦІЙНОГО АНАЛІЗУ ПРИ ФОРМУВАННІ ОБМЕЖЕНЬ У ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННІ ПРИАЕРОДРОМНИХ ТЕРИТОРІЙ	256
<i>Новотарська Н. С., Мась А. Ю.</i> ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ НА ЗЕМЛІ УКРАЇНИ	259
<i>Олійник В. В.</i> ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ – ПЕРСПЕКТИВА ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗБУДОВИ УКРАЇНИ	262
<i>Панькова Л. О.</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ АРМА	267
<i>Перегуда Ю. А.</i> МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА	270
<i>Перепеліцин Г. Б.</i> СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В СВІТІ	273

<i>Петриченко С. В., Бутенко Є. В.</i> ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА БІОЕКОНОМІКУ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ	276
<i>Пироговська В. О.</i> ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВА ЛЮДИНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА В УКРАЇНІ	279
<i>Похиленко Н. М.</i> ПРОБЛЕМИ МОНЕТИЗАЦІЇ ЦИФРОВОГО ДОРАДНИЦТВА В УКРАЇНІ	281
<i>Приз О. О.</i> РОЛЬ ДОВІРЧОЇ ВЛАСНОСТІ, ЯК СПОСОБУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У ЗАЛУЧЕННІ ІНВЕСТИЦІЙ ДЛЯ ПІДТРИМКИ МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ АГРОПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ	284
<i>Приліпко С. М.</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ – ОСНОВНЕ ЗАВДАННЯ НОВОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ВІДПОВІДНО ДО ПЛАНУ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	287
<i>Примаєк Л. В., Дроздівський О. П., Примаєк О. В.</i> ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ВИБОРУ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ДЛЯ РОЗТАШУВАННЯ БАЗОВИХ СТАНЦІЙ В ПРОЦЕСІ ОПТИМІЗАЦІЇ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ СТІЛЬНИКОВИХ СИСТЕМ	290
<i>Радченко О. Д.</i> ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ БІОЕКОНОМІКИ	293
<i>Самсонова В. В.</i> СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ДЕСТИНАЦІЙ УКРАЇНИ	297
<i>Свердан М. М.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ЯКІСТЬ ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА	300
<i>Семенченко Ф. Г.</i> ПРИЙНЯТТЯ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ТА КОРУПЦІЙНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ	303
<i>Skrypnyk H. O.</i> FINANCING OF PROJECTS AT THE ACCOUNT OF THE STATE REGIONAL DEVELOPMENT FUND	306
<i>Слюсаренко С. В.</i> ДО ПИТАННЯ ФІНАНСУВАННЯ АГРАРНИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ В УКРАЇНІ	309
<i>Сокол Є. І., Труш О. О., Вамболь С. О.</i> ВПЛИВ ОСВІТИ НА КУЛЬТУРУ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД	312

<i>Стретович О. А.</i> УКРАЇНА: ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	315
<i>Лю Сяовей, Вакуленко В. Л.</i> АНАЛІЗ ПЕРЕВАГ РОЗВИТКУ ТА СТРАТЕГІЙ ПОБУДОВИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА	319
<i>Тишечко А. В.</i> БАЗОВІ МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У ГАЛУЗІ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА	322
<i>Ткаченко М. А.</i> СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМ ЗЕМЛЕРОБСТВА ТА ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЛОКАЛЬНИХ І ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ	324
<i>Третьак А. М., Гетманьчик І. П., Третьак Р. А.</i> ПРОБЛЕМИ ЗЕМЛЕУСТРОЮ В УКРАЇНІ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД	331
<i>Третьак В.М., Скляр Ю. Л., Капінос Н. О.</i> СТАЛЕ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД	334
<i>Тривайло А. Ю.</i> ТУРИЗМ МАЙБУТНЬОГО В УКРАЇНІ: ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ	337
<i>Урумов В. А.</i> ОПТИМІЗАЦІЯ ВИХОДУ БІОГАЗУ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ КОМБІНОВАНИХ СУБСТРАТІВ	339
<i>Усата Н. В.</i> ОСНОВНІ ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В АГРАРНІЙ СФЕРІ	343
<i>Файчук О. М., Файчук О. В.</i> ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ІМПЛЕМЕНТАЦІЮ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЗЕЛЕНОЇ УГОДИ ДЛЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА	345
<i>Харитоненко Р. А., Кабузан А. І.</i> ЗЕМЛЕВПОРЯДНИЙ МЕХАНІЗМ ОПТИМІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЛЕВОЛОДІНЬ І ЗЕМЛЕКОРИСТУВАНЬ	349
<i>Kharchenko H. A., Kharchenko V. V.</i> LEAN PRODUCTION IMPLEMENTATION IN AGRICULTURAL ENTERPRISES	352
<i>Худолій Л. М.</i> СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД	356
<i>Цимбал Л. І., Черницька Т. В.</i> УКРАЇНСЬКИЙ ЕКСПОРТ АПК У СИСТЕМІ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ	361

Чередніченко О. О.

КРАФТОВЕ ВИРОБНИЦТВО ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ
РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ГАЛУЗІ 364

Чумаченко О. М.

ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙСЬКОВИХ ПРОТИСТОЯНЬ У СХІДНІЙ
ЄВРОПІ 366

Шевченко О. В.

ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН НА
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ВИРОБНИЦТВО В УКРАЇНІ 368

Шиманська Т. С., Макарчук О. Г.

МОДЕЛЬ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ
ПАРАДИГМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 371

Яра О. С.

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ЕКОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ
УКРАЇНИ 374

Ястребов П. С.

РОЛЬ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ 377

Яцун А. Г.

РИНОК РАВЛИКІВ ТА НАСЛІДКИ ВПЛИВУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ
УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ 380

УДК 342.72.73

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ЧЕРЕЗ РОЗВИТОК
ТРАНСПЛАНТОЛОГІЇ В УКРАЇНІ**

Авраменко С. М., кандидат юридичних наук, адвоката (savramenko@nubip.edu.ua), **Мельник А. Р.**, кандидат юридичних наук, адвоката (anna.melnyk@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Повноцінно посмертне донорство в Україні почало рятувати життя наших співвітчизників у 2019 році. З того часу щороку ми спостерігаємо значний прогрес даної галузі та сотні врятованих пацієнтів. Загалом 2022 рік став третім роком пілотного проєкту з трансплантації органів в Україні.

Повномасштабне вторгнення Росії змінило плани та тимчасово призупинило розвиток посмертного донорства. Однак, не зупинило його. Вже в квітні 2022 року проведення таких важливих операцій було відновлено. Спочатку повернулась до проведення операцій західна частина країни, зокрема Львів, а згодом всі регіони України в яких безпекова ситуація дозволяє [1].

Варто звернути увагу, що у Львові однією з перших за час війни провели операцію жінці, яка була переселенкою з окупованих територій.

Незважаючи на війну, трансплантація в Україні продовжує працювати, розвиватися і рятувати Українців.

Найбільше трансплантацій за час війни проведено у Першому медичному об'єднанні Львова та Національному інституті хірургії та трансплантології імені О. О. Шалімова. Загалом в Україні вже діють 26 центрів трансплантації.

Так, станом на 13 серпня 2022 року було проведено 182 органі трансплантації, половина з них від померлого донора. А загалом за 2022 рік вітчизняні лікарі виконали 384 трансплантації органів, з них більше половини – від померлого донора [1].

Але це катастрофічно мало, порівно з тим, скільки трансплантацій мало б бути в Україні. Мова йде про потребу у 5 тисяч операцій на рік.

Тільки трансплантацій серця мають проводити щорічно від 200 до 445.

Найбільшою є потреба у пересадці нирок. Тисячі людей роками перебувають на діалізі, чекаючи на органи.

Статистика свідчить, що наразі посмертне донорство лише розвивається і потребує збільшення проведення такого роду операцій. При цьому, нестача донорських органів є першою і головною проблемою посмертного донорства. Потреба у донорському матеріалі постійно збільшується, не зважаючи на те, що в середньому кількість померлих донорів у світі коливається від десяти до тридцяти на мільйон населення. Такі показники виникли в результаті ряду факторів: віку донорів, кількості автомобільних травм, рівня розвитку трансплантації та медицини в цілому.

Важливим є той факт, що під час війни, кількість потенційних донорів в Україні не збільшилась, не зважаючи на зростання смертності. Адже під час дії військового стану не можуть бути донорами військові та цивільні, чия смерть пов'язана з війною.

В Україні, навіть в умовах війни, спостерігається тенденція до зростання співвідношення між трансплантаціями від посмертного та живого донора. Це дуже важливо, бо у світі це співвідношення вважається одним із показників дієздатності системи трансплантації. Вважається, що кількість трансплантацій від посмертного донора має становити 75-80% всіх трансплантацій. Приблизно таких показників дотримуються у тих країнах, де трансплантація найбільше розвинута: США, Іспанія, Італія [2]. До даних показників ми прагнемо, однак зараз ми можемо говорити про тенденції поступового зростання з невеликою перевагою посмертного донорства.

Кількості посмертних трансплантацій зростає у зв'язку з тим, що медичні працівники навчилися проводити такі операції самостійно, вони працюють над підвищенням ефективності та якості. Удосконалюється інформаційну систему для пошуку пари «донор – реципієнта». А головне, суспільство почало

усвідомлювати необхідність таких операцій та поступово зникають безпідставні побоювання.

Війна не змінила основні засади посмертної трансплантації, дані операції продовжують виконувати безкоштовно для пацієнтів. Оплата операцій на 100% покривається державним бюджетом. Не зважаючи на те, що видатки держбюджету 2023 року на охорону здоров'я на 10% менші, ніж у 2022 році.

Отже, навіть в умовах воєнного стану посмертне донорство в Україні поступово розвивається. Перепони до здійснення такого роду операцій існують, однак невпинне бажання розвитку посмертного донорства та зміна сприйняття даного явища суспільством сприяють його розвитку. Війна не змогла завадити порятунку життів українців.

Перелік посилань

1. Український центр трансплант-координації URL:
<https://utcc.gov.ua/>(дата звернення: 22.03.2023).
2. Чи скаже Україна «так» донорству органів? URL:
<https://www.bbc.com/ukrainian/features-58756985> (дата звернення: 22.03.2023).

УДК 338.432 : 639.3/.6 (477)

**ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ГАЛУЗІ АКВАКУЛЬТУРИ УКРАЇНИ**

Андрущенко А. В., аспірант кафедри глобальної економіки
(*globeco@nubip.edu.ua*)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Нині найвагомішими викликами для вітчизняної аквакультури є три фактори. По-перше, на самому початку воєнного стану відчувався дефіцит кормів. Крім того, ціни на корми також підскочила до надзвичайних розмірів, у рибоводів (зокрема осетроводів, лососеводів) просто не було коштів на їх закупівлю. Ще до початку повномасштабного вторгнення в Україні були відсутні дієві фінансові інструменти для аквакультури (наприклад пільгове кредитування), а після 24 лютого 2022 року банківська сфера взагалі перестала працювати в даному напрямку. По-друге, загострилась проблема логістики, адже перевезення здорожчали в кілька разів і це не могло не торкнутися сфери аквакультури. Особливо гостро проблема логістики стосується окупованих та прифронтових територій. По-третє, гостро стала проблема реалізації рибних продуктів. Виробник має коригувати ціну на власну продукцію з урахуванням здорожчання кормів та логістики, але купівельна спроможність громадян з часу активних бойових дій не стала кращою. За тією ціною, що пропонує суб'єкт аквакультури, не кожен споживач може собі дозволити купити цю продукцію.

Водночас на вибір підходів до формування конкурентоспроможності галузі аквакультури України значно впливає сприяння збереженню генетичного фонду рибницьких господарств через надання спеціалізованих кормів або відшкодування їх вартості для утримання маточного поголів'я та омолодження племінних (генетичних) ресурсів. За умов воєнного стану значно ускладнились процеси міжнародної торгівлі зокрема, навіть такі базові раніше питання як забезпечення логістики та валютні розрахунки під час імпорту товарів до

України вирішити досить складно. Тож, обмеженість джерел збуту риби негативно позначились на фінансовому стані суб'єктів аквакультури.

В першу чергу така ситуація призвела до браку на підприємствах аквакультури якісних спеціалізованих кормів, які здебільшого імпортуються. Така ситуація, є актуальною у сучасних умовах кризового стану для племінних рибних господарств, важливим завданням яких є збереження генофонду цінних видів риб, особливо коропових, осетрових та лососевих. Втратами, що несе держава, є фізичні втрати плідників риб. Тому дуже важливо зберегти наявний генетичний фонд об'єктів аквакультури, що дозволить після перемоги швидко відновити ефективну роботу вітчизняних підприємств аквакультури. Важливою проблемою для України залишається зниження якості рибопосадкового матеріалу рослиноїдних видів риб, яким зариблюються як ставкові господарства, так і природні водойми, з метою їх біологічної меліорації. Крім того, у зв'язку з тим, що ввезення біологічних матеріалів рослиноїдних видів риб відбувалося ще в 70-х роках минулого століття спостерігається значний рівень інбридинг. Для ефективного вирішення описаних проблем, підтримки племінних господарств є необхідність в забезпеченні їх високоякісними кормами та надання можливості завезення біологічних матеріалів (сперма, запліднена ікра, молодь, плідники) рослиноїдних видів риб, для омолодження племінних ресурсів в запобігання негативного впливу інбридингу.

Ураховуючи зазначене, для сприяння збереженню генетичного фонду рибницьких господарств через надання спеціалізованих кормів або відшкодування їх вартості для утримання маточного поголів'я орієнтовна сума підтримки суб'єктам аквакультури має складати близько 6,75 млн дол. США.

Перелік посилань

1. Vdovenko N.M., Korobova N.M. Methods of state regulation of agricultural sector in terms of the orientation of the economy to safety and quality standards. Wspolraca Europejska. 2015. № 3 (3). Vol. 3. С. 68–80.

УДК 330.15

**ДО ПИТАННЯ ОЦІНЮВАННЯ ШКОДИ ТА ЗБИТКІВ, ЗАВДАНИХ
ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ ЗЕМЕЛЬНОМУ ФОНДУ**

Бавровська Н. М., кандидат економічних наук, доцент
(bavrovska_n@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Найцінніше з багатств, якими володіють люди це земля. Наскільки ми бережемо землю, дбайливо господарюємо на ній, залежить наше майбутнє. Земельний фонд України становить 5,7 % території Європи. Однак внаслідок військової агресії росії Україна стикнулася з масовими обстрілами, ракетними ударами, радіаційним зараженням, забрудненням повітря, засміченням територій, непохованими чи стихійно похованими тілами загиблих, мінуванням та іншими викликами. Це призвело до загострення економічних, екологічних та соціальних викликів продовольчого забезпечення як в Україні, так і в світі значно загострилися. В зв'язку з воєнними діями земельні ресурси України зазнають масштабної руйнації, погіршується якість ґрунтів, посилюються процеси деградації, зазнають шкоди земельні ресурси та збитків власники та землекористувачі.

Реалії війни вимагають розробки різного законодавства. Одним з найбільш важливих є питання визначення шкоди, завданої землі та ґрунтам внаслідок бойових дій, та її розміру, відповідно «Порядком визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації» [1] встановлено процедуру визначення шкоди та збитків починаючи з 19 лютого 2014 року за 22 напрямками, відповідно до яких профільні міністерства та центральні органами виконавчої влади розробляють методики для визначення шкоди та збитків.

До напрямків, за якими визначають шкоду та збитки, що завдані земельному фонду України, належать [1]:

- втрати земельного фонду, а також пов'язану з ними упущену вигоду;
- шкода, завдана земельним ресурсам, що зумовлена забрудненням і засміченням земельних ресурсів.

Зокрема Методика визначення шкоди та збитків, завданих земельному фонду України [2] унормовує процедуру визначення шкоди та збитків, завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії РФ, що включає втрати земельного фонду, а також пов'язану з ними упущену вигоду, враховуючи:

- витрати на рекультивацію земель;
- збитки власникам (землекористувачам) земельних ділянок сільськогосподарського призначення;
- витрати на відновлення меліоративних площ.

Методики визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану визначає порядок розрахунку розміру [3]:

- шкоди, завданої ґрунтам та земельним ділянкам внаслідок забруднення ґрунтів речовинами, які негативно впливають на їх родючість та інші корисні властивості;
- шкоди, завданої ґрунтам та земельним ділянкам внаслідок засмічення земельних ділянок сторонніми предметами, матеріалами, відходами та/або іншими речовинами.

В Україні через війну гектарів земельного фонду засмічені відходами, забруднені шкідливими речовинами, які вивільнюються у результаті детонування, та зазнають пошкодження структури ґрунтового покриву сотні. Внаслідок забрудненими вибухівкою вважаються всі райони, де йшли бої, за оцінками Асоціації саперів, це 139 тис кв. км (рис.1). Це призводить до пошкодження сільськогосподарських угідь, неможливості проведення посівних робіт та як наслідок - до відсутності врожаю на землях, які були порушені в результаті військової агресії.

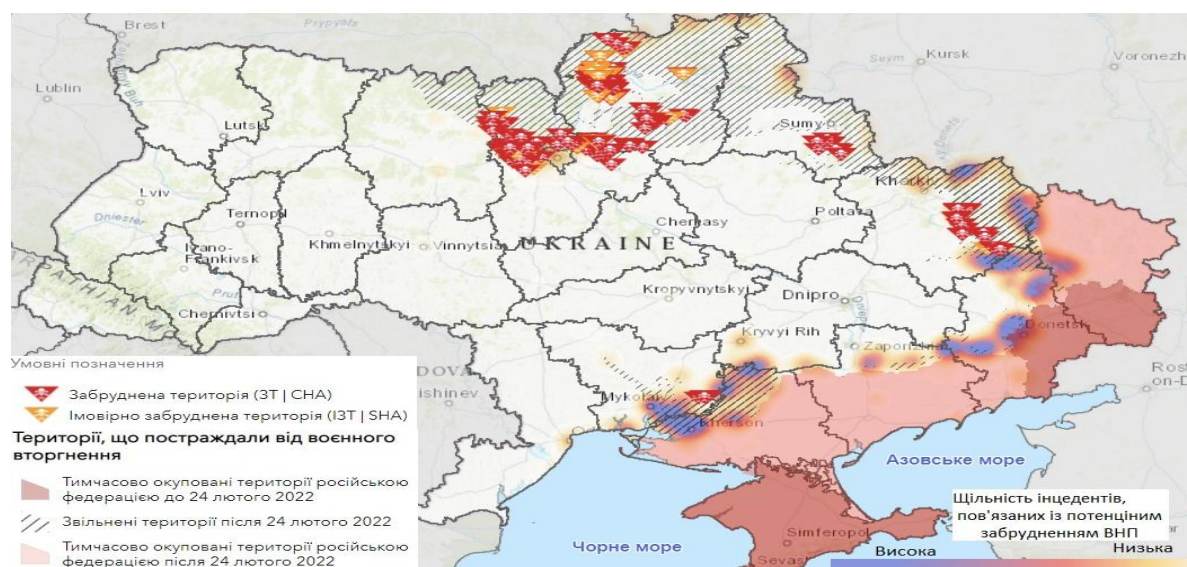

Рис. 1 Інтерактивна карта про небезпеки від вибухонебезпечних предметів¹

За попередніми даними (станом на липень 2022 року) в Україні площа земель, що потребують розмінування та рекультивациї становила 28387500 га, вартість обстеження земель з високим ризиком мінного забруднення та розмінування постраждалих територій оцінюється в \$475,4 мільйонів (табл. 1).

Таблиця 1. Прямі втрати земельних ресурсів внаслідок військової агресії проти України [4]

Види втрат	Одиниця кількості	Первісна кількість об'єктів	Кількість пошкоджених об'єктів	Оцінка втрат, млрд грн	Оцінка втрат, млн USD
Зруйновано					
Мінне забруднення - розмінування	га	28387500	594456	10,1	346,6
Землі, що потребують рекультивациї	га	28387500	198152	0,3	9,9
Пошкоджено					
Мінне забруднення - технічна інспекція	га	28387500	5944555	2,6	89,2
Землі, що потребують рекультивациї	га	28387500	1981518	0,9	29,7
Разом				13,6	475,4

Відповідно до плану гуманітарного розмінування сільськогосподарських земель [5] у дев'яти регіонах України, а саме Дніпропетровській, Запорізькій, Київській, Миколаївській, Сумській, Харківській, Херсонській, Чернігівській та

¹ <https://ua.imsma.org/portal/apps/webappviewer/index.html?id=814d2770d197474d8ad7e8014c0a275e&locale=uk>

Черкаській області потрібно буде обстежити та, у разі необхідності, розмінувати понад 470.854 га.

Важливе місце у післявоєнному періоді має бути оцінка розміру шкоди та збитків, що завдані збройною агресією російської федерації, яка є головною передумовою для здійснення кризових комунікацій, подання позовів до національних і міжнародних судів, створення компенсаційних фондів/комісій, планування програм економічного відновлення та відбудови тощо. Для визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації важливою є фіксація реальних втрат аграріїв, які стануть неналежними доказами у національних та міжнародних судах.

Перелік посилань

1. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#n58>

2. Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків, завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 18 травня 2022 року № 295. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0586-22#Text>

3. Про затвердження Методики визначення розміру шкоди завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану: Наказ Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України від 04 квітня 2022 р. № 167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-22#Text>

4. Проєкт Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Аудиту збитків, понесених внаслідок війни». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/audit-of-war-damage.pdf>

5. План заходів щодо гуманітарного розмінування земель сільськогосподарського призначення. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/skhvaleno-plan-humanitarnoho-rozminuvannia-silhospzemel-u-9-rehionakh-ukrainy>

УДК 631.11-043.86

**ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Балановська Т. І., кандидат економічних наук, професор (balanovskaya@nubip.edu.ua), **Голік В. В.**, асистент кафедри менеджменту ім. проф. Й. С. Завадського

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Вижиговська Б., доктор (barbara_wyrzykowska@sggw.edu.pl)

Варшавський університет наук про життя, м. Варшава

Важливість сільського господарства як третьої за значимістю (12,4 % у структурі ВВП України) [1], важливої експортоорієнтованої галузі економіки України (53 % у структурі товарної продукції на експорт у 2022 р.) [1], у якій працює (включно з галузями лісового та рибного господарства) близько 17 % зайнятого населення країни, сьогодні, за умов військової агресії росії до України та дії воєнного стану в Україні, набуває особливого значення у забезпеченні продовольчої безпеки України та світу загалом, а також у підтримці населення у сільській місцевості та формуванні доходів для відновлення економіки України безпосередньо зараз та у післявоєнний період. Загалом упродовж останніх п'яти років галузь характеризується позитивною динамікою. Саме тому одним із першочергових завдань щодо підтримання та подальшого розвитку сільського господарства є визначення пріоритетних напрямів його розвитку, зокрема і для сільськогосподарських підприємств (у 2021 р. займали 67,9 % [1] у виробництві сільськогосподарської продукції), враховуючи обумовлений наслідками війни його сучасний стан, усі доступні можливості у вигляді програм підтримки та світові тенденції у розвитку галузі.

Проблеми, які раніше існували в галузі, значно поглибилися із вторгненням російських військ в Україну 24 лютого 2022 року. Внаслідок повномасштабної війни росії проти України, за даними Центру досліджень

продовольства та землекористування KSE Institute спільно з Міністерством аграрної політики та продовольства України, які запустили регулярний Огляд збитків та втрат в АПК, прямі збитки в сільському господарстві України внаслідок війни станом на 10 листопада 2022 року сягали 6,6 млрд дол. США. Водночас непрямі втрати в сільському господарстві України через війну станом на 10 листопада 2022 року становили 34 млрд дол. США [2]. Окрім цього внаслідок військової агресії росії серед інших виникли такі проблеми в сільському господарстві: відсутність диверсифікованих експортних каналів, труднощі з наявністю в потрібній кількості оборотних засобів, логістичні обмеження щодо потужностей для зберігання, обмежена пропозиція та зростання цін на сировину, порушення ланцюгів постачань, призупинення електронної системи відшкодування ПДВ, ризики, які загалом пов'язані з безпекою [3].

Однак, попри наявність і виникнення низки проблем сільськогосподарським підприємствам доступний зараз з огляду на ситуацію ряд програм підтримки аграрного сектору в умовах воєнного стану з метою підтримання їх конкурентоспроможності як державних (зокрема, проекти національної програми «Розвиток секторів економіки з доданою вартістю», однієї з нацпрограм Плану відновлення України), так і закордонних (серед них програми агентства США USAID (АГРО) з міжнародного розвитку; програми Європейського Союзу; Партнерство ЄС та ФАО із забезпечення, відновлення та розвитку сільськогосподарських ланцюжків доданої вартості в Україні, дрібними фермерами та малими сільськогосподарськими підприємствами зокрема); ініціатива Help Women Agro in Ukraine для підтримки українських жінок-підприємниць, які працюють у сільському господарстві та постраждали від війни з росією; програма грантів для українських виробників органічної продукції Асоціації «Органічна ініціатива») [4–6].

Отже, перспективними напрямками розвитку сільськогосподарських підприємств є: формування доданої вартості (обрання видів діяльності, які передбачають створення ланцюгів доданої вартості); введення до продуктового

портфеля стратегій або ж розвиток видів діяльності, для яких передбачено дотування в розрізі названих програм і проєктів підтримки; спеціалізація на нішевих високомаржинальних культурах (гороху, ягодах, гірчиці тощо), транспортування яких більш варіативне, ніж зернових; виробництво біогазу, біодизелю, біоетанолу та біометану, за допомогою чого перероблятимуться відходи виробництва та вироблятиметься альтернативні джерела енергії; розвиток виробництва органічної продукції; інвестування в сучасні технології.

Перелік посилань

1. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Огляд збитків та втрат в АПК / Kyiv School of Economics. URL: <https://kse.ua/ua/oglyad-zbitkiv-ta-vtrat-v-apk/>.
3. Експрес-оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні / Програма розвитку ООН (ПРООН; англ. United Nations Development Programme). URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/ekspres-otsinka-vplyvu-viyny-na-mikro-mali-ta-seredni-pidpryyemstva-v-ukrayini>.
4. Підтримка аграрного сектору в умовах воєнного стану: що варто знати? URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitycs/213396_pdtrimka-agrarnogo-sektoru-v-umovakh-vonnogo-stanu-shcho-var-to-znati.
5. Ukraine: EU-FAO partnership to ensure recovery and development of agricultural value chains. URL: <https://www.fao.org/newsroom/detail/ukraine-eu-fao-partnership-for-recovery-of-agricultural-value-chains-040123/en>.
6. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/project/program/grow-value-adding-sectors-of-economy?page=2>.

УДК 338.486:657.44

**ВАЛДАЦІЯ ТУРИСТИЧНОЇ РЕНТИ ЯК ДЖЕРЕЛА
ФІНАНСУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ**

Бардаш С. В., доктор економічних наук, професор
(serg.bardash@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Відродження економіки України навіть в умовах продовження важких бойових дій залишається вкрай важливим завданням уряду та народу України. Так, станом на 5 вересня 2023 р. через бойові дії пошкоджено або зруйновано 1153 культурні, спортивні та туристичні об'єкти на \$2 млрд збитків. За оцінками Уряду загальна потреба у фінансуванні відновлення та модернізації економіки складає 750 млрд дол. [1].

Відновленню підлягатимуть всі галузі, у т.ч. і туризм, адже попереду важка праця, інтенсивність та ефективність якої буде безпосередньо залежати від якості рекреації, яка одним з проявів як активного, так і пасивного туризму. Відповідно, актуальності набуває питання пошуку джерел фінансування відродження туристичної галузі України. На думку окремих дослідників таким джерелом може стати туристична рента. Однак, певну проблему в обґрунтуванні існування туристичної ренти, а також перетворенні її у джерело, як самофінансування туристичного бізнесу, так і фінансування розвитку туристичної галузі, як на регіональному, так і загальнодержавному рівні є те, що туристичні ресурси, як рентоутворюючий фактор, не є об'єктом бухгалтерського обліку.

Аспекти теоретичного та практичного вирішення проблем, пов'язаних з ідентифікацією туристичної ренти розглянуті у низці досліджень науковців, результати яких викладені у публікаціях [2, 3].

Аналіз більшості наукових праць, присвячених висвітленню означеної проблематики, дозволив встановити, що їх автори мають дуальне розуміння

туристичної ренти, - як доходу туристичного підприємства, що утворюють туристичні ресурси, які є формою капіталу - активом, використання якого обумовлює стабільне надходження потоку доходів, а також як рентного платежу туристичних підприємств. На практиці реалізація двох зазначених проявів без інтеграції теорії туристичної ренти з теорією бухгалтерського обліку є неможливою.

Певні підстави для визнання туристичної ренти джерелом фінансування розвитку туристичної галузі були закладені у дослідженнях, результати яких викладені у публікації [4], однак повного розв'язання означеного питання наразі не досягнуто.

Для валідації туристичної ренти як складової операційного доходу суб'єкта туристичного бізнесу, а також як рентного платежу, що формуватиме фонд розвитку національного туризму є необхідним виконання низки заходів:

- 1) затвердження загальнодержавного кадастру туристичних ресурсів;
- 2) визначення видів туристичних ресурсів, відносно яких може бути здійснена специфікація прав власності, а також визначення правових режимів та екологічних норм їх експлуатації. Персоніфікація власників туристичних ресурсів, - кінцевих одержувачів туристичної ренти у формі рентних платежів є однією з умов розв'язання проблем туристичної ренти. Її проведення сприятиме формуванню механізму рентних відносин та визначенню їх суб'єктів;
- 3) визначення облікових одиниць та оцінки туристичних ресурсів при їх передачі в оперативну оренду суб'єктам туристичного бізнесу;
- 4) визначення методики вартісної оцінки туристичної ренти, - додаткового доходу суб'єкта туристичного бізнесу;
- 5) затвердження методики розрахунку рентних платежів залежно від видів туристичних ресурсів, ексклюзивності, інтенсивності їх експлуатації/використання та капіталовкладень щодо їх відновлення;
- 6) визначення та затвердження правових норм, а також економічного механізму акумулювання та розподілу рентних платежів, що надходять від

суб'єктів туристичного підприємництва, - формування та використання фонду розвитку національного туризму.

Виконання процедур 1), 2), 3), 4) створить умови для обліку туристичних ресурсів та подальшої ідентифікації туристичної ренти як додаткового доходу від операційної діяльності суб'єкта туристичного підприємництва.

Виконання процедур 5) та 6) дозволить встановити фінансовий потенціал туристичних ресурсів для подальшого розвитку національного туризму та визначити його загальнодержавні пріоритети.

За результатами проведених досліджень встановлено, що туристична рента як додатковий операційний дохід суб'єкта туристичного бізнесу, рентний платіж та джерело фінансування як окремої бізнес-одиниці, так і національного туризму може набути відповідних характеристик лише завдяки скоординованій співпраці органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, територіальних громад, громадських професійних організацій, професійних асоціацій, а також наукового співтовариства. Без зацікавленості держави у даному питанні всі проведені дослідження залишатимуться на рівні онтологічного дискурсу.

Перелік посилань

1. Загальна сума прямих збитків інфраструктури України від війни зросла до \$114,5 млрд. URL: <https://smida.gov.ua/news/allnews/zagalnasumapramihzbitkivinfrastrukturiukrainividvijnizroslado1145mlrd> (18.03.2023)

2. Bardash, S. (2022). Economic and legal dimension of tourist rent as a factor of national tourism self-development. *European Cooperation*, 1(53), 54–67. <https://doi.org/10.32070/ec.v1i53.137>

3. Bardash, S., & Osadcha, T. (2022). Economic ontology of tourist rent: accounting aspect. *European Cooperation*, 2(54), 46–62. <https://doi.org/10.32070/ec.v2i54.138>

4. Bardash, S., & Osadcha, T. (2018). Identification of economic and legal preconditions for rent accounting. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4(1), 31-38. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-1-31-38>

УДК 637.1

СТАН РИНКУ МОЛОКА І МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Барилевич О. М., кандидат економічних наук, доцент
(obarylovych@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Повномасштабна війна РФ в Україні вплинула на всі сфери економіки, молочна галузь також не залишилась осторонь. Найбільше постраждали підприємства, що опинились у зоні бойових дій чи окупації після 24 лютого 2022 року. Основними проблемами, що постали перед підприємствами галузі, стали руйнування інфраструктури ферм та загибель тварин, заміновані землі та коригування сівозмін, нестача кормів та вимушені зміни раціонів, брак ветеринарних препаратів та засобів для дезінфекції, хвороби ВРХ, зірвані логістичні ланцюги, брак обігових коштів. Така ситуація не могла не позначитись на чисельності поголів'я та продуктивності корів.

Так, за даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, станом на 1 березня 2023 року чисельність поголів'я корів, становила 1347,3 тис. голів, що на 13,0% менше порівняно з відповідним періодом минулого року, з них у сільськогосподарських підприємствах налічувалось 389,9 тис. голів (на 7,9% менше), у господарствах населення – 957,4 тис. голів (на 15,0% менше) [1]. Скорочення поголів'я спостерігається в усіх областях України, окрім Хмельницької області, де кількість ВРХ протягом року збільшилась на 1,9%. Експерти припускають, що кількість поголів'я худоби в Україні буде

скорочуватися і надалі через руйнування ферм, проблеми з кормами та іншими складовими операційної діяльності.

Згідно з оцінками Держстату, виробництво молока в Україні в 2022 році склало 7,7 млн. тонн, що на 12,1% менше показника 2021 року. Оцінки за обсягами виробництва молока в областях, де не проходять воєнні дії, становлять 7,3 млн. т, де проходили та/або проходять воєнні дії - 0,4 млн. т [2]. У багатьох постраждалих регіонах, за інформацією учасників ринку, продуктивність корів знизилася на 15-70% [3].

Закупівельна вартість молока с/г підприємств у січні 2023 року знаходилась на середньому рівні 12,0 грн/кг без ПДВ. Сировина населення в середньому оцінювалась у 8,2 грн/кг. Вартість для населення в основному знаходилась у діапазоні 7,5-9,0 грн/кг без ПДВ [2].

У 2020/21 роках у структурі українського аграрного експорту молоко та молочні продукти займали приблизно 0,8%. Цей ринок оцінювали в \$172 млн. Експорт молочної продукції з України був налагоджений на 107 ринків. Основними імпортерами були Європа (41,8%), країни Євразійського економічного союзу (ЄАЕС) (17,4%), країни Азії (14,8%) та Близького Сходу (10,9%) [3].

У 2022 році основним експортним ринком для виробників молочної продукції України був ринок ЕС, але наразі зависока пропозиція ускладнює експорт на цей ринок. Разом із тим обмеженим залишається попит на молочну продукцію на внутрішньому ринку України. Це пов'язано з суттєвим погіршенням якості життя і купівельної спроможності українців. За даними Мінекономіки, внаслідок війни роботу втратили як мінімум 5 млн українців. Більше половини населення України зіштовхнулися з проблемою часткової або повної втрати джерела доходу [4].

За даними Держстату, середні споживчі ціни на молоко та молокопродукти в Україні впродовж 2022 року за їх видами зросли на 18,5–26,6 відсотків. Зокрема, молоко пастеризоване жирністю до 2,6 відсотків подорожчало на 18,5 відсотків. Сири м'які жирні додали в ціні 19,3 відсотків.

Ціни на сметану жирністю до 15 відсотків зросли на 28,3 відсотків. Вартість 200 грамів масла вершкового зросла на 26,6 відсотків порівняно з минулим роком [5].

В умовах суттєвого скорочення доходів і зростання споживчої інфляції багато українських громадян економлять і відмовляються від покупки молочних продуктів або віддають перевагу більш дешевій продукції чи тій, що продається за спеціальними акціям зі знижками.

Але, незважаючи на війну і труднощі, українські молочні виробники та переробники продовжують працювати. На сьогодні в асортименті роздрібних мереж наявні майже всі торгівельні марки, що були присутні до 24 лютого. У зв'язку із втратою заводів виробниками, відчувається певне скорочення асортименту, проте більшість виробників успішно долають труднощі і все ж присутні на полицях магазинів.

Перелік посилань

1. Моніторинг стану галузей тваринництва. *Мінагрополітики та продовольства України*. URL: <https://minagro.gov.ua/napryamki/tvarinnictvo/analiz-ta-monitoring-stanu-galujej-tvarinnictva> (дата звернення 10.04.2023)
2. В 2022 році в Україні вироблено 7,7 млн т молока. *Інфагро*. URL: <https://infagro.com.ua/ua/2023/02/06/v-2022-rotsi-v-ukrayini-virobleno-7-7-mln-t-moloka/> (дата звернення: 10.04.2023)
3. Як війна-2022 змінює ринок молока в Україні. *Земляк*. URL: <https://zemliak.com/biznes/2590-yak-viyna-2022-zminyuye-rinok-moloka-v-ukrajini> (дата звернення: 10.04.2023)
4. Середня закупівельна ціна молока екстра гатунку зафіксувалася на 12,18 грн./кг. *Агравері*. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/seredna-zakupivelnna-cina-moloka-ekstra-gatunku-zafiksuvalasa-na-1218-grnkg> (дата звернення 10.04.2023)

5. Чи будуть українці з молочкою попри скорочення виробництва в країні. *УНІАН*. URL: <https://www.unian.ua/economics/agro/chi-budut-ukrajinci-z-molochkoju-popri-skorochennya-virobnictva-v-krajini-12149589.html> (дата звернення 10.04.2023)

МЕТОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ В ВИРОБНИЧО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЛАБОРАТОРІЯХ КОМБІКОРМОВИХ ЗАВОДІВ

Бебякін В. О., магістрант (науковий керівник *Самойліченко О. В.*, к.т.н., доцент)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Впровадження останніх наукових досягнень в комбікормовому виробництві (в частині механізації технологічного процесу) на виробничих потужностях українських підприємств не поступається європейському рівню.

Це пояснюється тим, що машинобудівна галузь нашої країни давно занепала, і всі, що нові будівництва, що реконструкції існуючих технологічних ліній будуються на інжинірингу провідних машинобудівних брендів: *Buhler, Andritz Sprout, Van Aarsen, Amandus Kahl* тощо.

Якість корму визначається за багатьма критеріями.

Якщо брати до уваги механіко-технологічні властивості (ступінь змішування, точність віддозовування, гранулометричні характеристики, стан подрібнення) український корм є на рівні якості зарубіжних аналогів. Оскільки ми також використовуємо сучасне технологічне обладнання

Проте якість корму як кінцевого продукту технологічного процесу, формується із якісних характеристик сировини – його складових. Тому для виходу із готовою продукцією на міжнародні ринки є необхідність у гармонізації стандартів на сировину та готову продукцію якими керується світ.

Становлення українських законодавчих нормативних документів в галузі якості сировини і готової продукції кормовиробництва відбулось досить давно. Однак ці вимоги є застараліми в порівнянні з європейським законодавством. Так, в чинному національному стандарті ДСТУ 4120—2002 Комбікорми повнораціонні для сільськогосподарської птиці відсутні чіткі граничні значення на вміст основних показників безпечності (важких металів, радіонуклідів та мікотоксинів).

Якщо зробити порівняння на вміст, наприклад, токсинів в чинних документах ЄС та України, то ми побачимо суттєві відмінності.

Так допустимі рівні мікотоксинів в кукурудзі, основному складнику корму згідно ДСТУ 4525:2006 – Кукурудза. Технічні умови, є наступні:

афлатоксин В₁ – 0,025-0,1 мг/кг; зеараленон – 2,0-3,0 мг/кг; дезоксиваленон – 1,0-2,0 мг/кг; Т-2 токсин 0,2 мг/кг; охратоксин – не регламентовано.

В цей же час вимоги на вміст мікотоксинів в кукурудзі (згідно Регламенту ЄС №1881/2006) виглядають наступним чином:

Афлатоксин В₁ – 0,005 мг/кг; зеараленон – 0,2 мг/кг; дезоксиваленон – 1,75 мг/кг; Т-2 токсин 0,02 мг/кг; охратоксин – 0,05 мг/кг.

Отже для того, щоб продукція комбікормової галузі була дійсно конкурентною на ринку ЄС, нормативні документи на сировину та готову продукцію мають бути гармонізовані з нормативною базою країн, куди планується в майбутньому здійснювати експорт. Це стосуються, зокрема, методик проведення досліджень, в тому числі оцінювання невизначеностей вимірювань.

Основну увагу слід приділити саме менеджменту якості сировини і готової продукції. Адже неможливо зробити якісний товар, якщо сировина на вході не буде відповідати якісним характеристикам. Всі ці питання мають опрацьовуватись у відділі якості та виробничо-технологічній лабораторії.

На даний момент країни Європейського Союзу керуються наступними документами при відборі проб:

- ДСТУ EN ISO/IEC 17025:2019 (EN ISO/IEC 17025:2017, IDT; ISO/IEC 17025:2017, IDT). Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій.

- Regulation (EU) No 619/2011 of 24 June 2011. Регламент комісії, що встановлює методи відбору проб та аналізу для офіційного контролю кормів наявність генетично модифікованого матеріалу, для якого очікується процедура дозволу, або термін дії дозволу якого закінчився.

- Regulation (EU) 2017/625 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2017. Про офіційний контроль та іншу офіційну діяльність, яка виконується для забезпечення використання харчових продуктів і кормів.

Вище вказані регламенти потребують гармонізації та впровадження в Україні.

На даний момент основним державним документом, яким керується виробничо-технологічна лабораторія комбікормових заводів є Правила організації і ведення технологічного процесу виробництва комбікормової продукції», затверджених Мінагрополітики України Наказом № 84 від 20 березня 1998 року. Його додаток 19 містить типову схему технохімічного контролю за якістю сировини і продукції на комбікормових підприємствах. Для розширення ринку збуту готової продукції є потреба в оновленні даних цієї схеми виходячи з вимог країн ЄС та інших. Окрім цього є необхідність в розширенні даної схеми показниками, які не описані в діючих правилах.

Отже для того, щоб Україна мала можливість експортувати комбікорм до країн Європейського Союзу, необхідно враховувати вимоги щодо безпеки готової продукції у нормативному забезпеченні. Це означає, що необхідно дотримуватися високих стандартів якості та безпеки виробництва, а також забезпечувати відповідну маркування та документальне підтвердження відповідності продукції вимогам законодавства Європейського Союзу. В цьому контексті важливим є налагодження ефективної системи контролю якості та безпеки на кожному етапі виробництва комбікорму, від підбору сировини до готової продукції.

УДК 336

ПОВЕДІНКОВІ ФІНАНСИ: ВПЛИВ ЛЮДСЬКОЇ ПСИХОЛОГІЇ НА ФІНАНСОВІ РІШЕННЯ

Біляк Ю. В., к.е.н, доцент кафедри фінансів (bilyak.y.v@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Гроші мають значення для кожної людини, після чого вони можуть задовольнити потреби і бажання. Але гроші також є елементом економіки та соціально-політичного життя, після чого вони впливають на рівень життя нації, на державні фінанси, на взаємодію країни та багато інших аспектів життя суспільства. Тому дослідження грошей та їх ролі в різних сферах життя є важливою галуззю науки та досліджень. Цей напрямок фінансової науки викликається поведінковими фінансами. Він досліджує різноманітні фактори, що впливають на поведінку людини в галузі фінансів, такі як психологічні чинники, соціальні та культурні впливи, попередній досвід та знання.

Поведінкові фінанси досліджують, як люди приймають рішення про продаж, зберігання та інвестування своїх грошей, як вони реагують на ризик та невизначеність, як впливають на їх рішення інформація та медіа, як їхні фінансові рішення взаємодіють з їхнім соціальним та економічним середовищем. Застосування поведінкових фінансів може бути корисним для інвесторів, фінансових консультантів та фінансових регуляторів, щоб оцінити та передбачити поведінку ринку фінансів та інвесторів, а також зробити більш обґрунтовані рішення. Поведінкові фінанси є досить широким та гнучким поняттям, яке залежно від контексту може мати інші змістові відтінки. Взагалі, це поняття описує спосіб, яким людина користується при прийнятті фінансових рішень, її поведінку та дії в контексті використання грошей.

Поведінкові фінанси виникли як результат поєднання психологічних та економічних теорій, що дозволяє більш точно та глибоко розуміти процеси, які відбуваються в умовах прийняття фінансових рішень людиною. Тому

поведінкові фінанси можуть використовуватися в різних контекстах, залежно від того, який аспект фінансової поведінки досліджується та який теоретичний підхід використовується для розуміння цих процесів.

Поведінкові фінанси досліджують не тільки фактичні витрати людей, а й ті причини, які призводять до прийняття тих чи інших рішень щодо грошових витрат. Наприклад, це може бути пов'язано зі станом емоційної та фізичної втоми, рівнем самоконтролю, наявністю певних стереотипів мислення, соціальної взаємодії тощо. Часто люди приймають рішення щодо витрат на основі своїх попередніх досвідів, переконань та очікувань, а також відносини з оточуючими людьми та соціально-культурними нормами. Таким чином, спеціалісти з поведінкових фінансів досліджують, як саме ці фактори впливають на прийняття рішень про витрати, і яким можна впливати на поведінку людей щодо витрат грошей.

Основні спостереження в поведінкових фінансах, які були виявлені після багатьох досліджень: Одна з ключових спостережень у поведінкових фінансах, відомо як «втрачений ефект» або «втратний страх». Дослідження показують, що люди більше бояться втратити щось, що вже мають, ніж отримати щось нове. Наприклад, люди готові ризикувати менше, коли заявка вимагає того, що вони вже мають, ніж того, що вони можуть отримати в майбутньому. Це можна пояснити, чому деякі інвестори не здатні продати дії, що зазнали втрат, навіть якщо це може бути доцільним з фінансової точки зору, потім вони більше бояться втратити ще більше. Інший аспект цього полягає в тому, що більшість людей більше цінують відчуття безпеки і стабільності, ніж можливість отримати велике винагороду за ризиковані дії. Це може пояснити, чому деякі люди вибирають більш консервативні інвестиції з низьким ризиком, навіть якщо це означає, що вони не отримають такого ж винагороду, як при ризикованих інвестиціях [1].

Друге ствердження «Людина вірить у те, у що хоче». Наші переконання і виявлення можуть суттєво вплинути на наше сприйняття та рішення щодо грошей. Наприклад, якщо ми вважаємо, що інвестування є ризикованим та

небезпечним, то ми можемо утримуватися від цього, навіть якщо інвестування є раціональним рішенням для наших фінансів. У той же час, якщо ми вважаємо, що заробіток через Інтернет є легким та швидким способом отримання доходу, то ми можемо витратити багато часу на такі проекти, навіть якщо це не є ефективним способом заробітку. Таким чином, наше переконання та виявлення можуть вплинути на наші фінансові рішення, навіть якщо вони не є раціональними або ефективними з економічної точки зору.

Третє ствердження «Люди можуть мати тверді переконання, незважаючи на недостатню інформацію» [2].

Четверте «Більш докладні звіти мають більший вплив, ніж короткі, але достовірні, вони забезпечують більш повну інформацію та більш широке розуміння ситуації».

П'яте ствердження говорить про «При наявності багатьох варіантів вибір рішення стає складнішим».

Шосте про шкідливість азарту, коли люди часто помиляються, вважаючи, що минулі події можуть точно пророкувати майбутнє. Однак, насправді, майбутнє може розвиватися в будь-якому випадковому напрямі, не пов'язаному з попередніми подіями. Ринок не має жодної пам'яті, тому спроби прогнозувати його, виходячи з попередніх змін ціни на активи, можуть бути невдалими.

І, останнє, сьоме ствердження «Бажання бути схожим на інших». Люди, які прагнуть слідувати правилам, стандартам або світогляду інших, залишаються частиною масової культури, яка часто призводить до спільних помилок. Це можна пояснити тим, що люди не завжди готові визнати, що великі групи людей також можуть допускати помилки.

Перелік посилань

1. Повод, Т. (2022). Поведінкові фінанси: сутність та підходи до визначення. *Таврійський науковий вісник*. Серія: Економіка, (14), 102–109. <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2022.14.13>
2. Kornieiev V.V. Behavioral finances and investment in informal economy. *Economic theory*. 2014. № 3. pp. 40–49.

УДК 631.92, 911.9, 912.43

**КАРТОГРАФІЧНІ МОДЕЛІ СТРУКТУРИ ВИКОРИСТАННЯ
ЗЕМЕЛЬ ОБЛАСНОГО РЕГІОНУ**

Богданець В., к.с.-г.н., доцент, (v_bogdanets@nubip.edu.ua), **Соболев М.**,
студент магістратури

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Картографічні моделі мають широке застосування при вивченні природних ресурсів та соціальних явищ, дозволяють якісно та кількісно оцінити масштаб змін, визначити головні чинники впливу на досліджувані процеси і запропонувати шляхи вирішення наукових та виробничих задач із врахуванням просторового розташування об'єктів та ресурсів. До вивчення структури використання земель обласного регіону на прикладі Харківської області нами застосовано метод картографічного моделювання із залученням відкритих даних.

Площа Харківської області – 31,4 тис. км², це 5,2% площі території України. За цим показником область посідає 4 місце в країні, поступаючись лише Одеській, Дніпропетровській та Чернігівській областям. Сільськогосподарські угіддя займають площу понад 76% території області, ліси та інші лісовкриті площі – понад 13 %, забудовані землі – 4,0%, відкриті заболочені землі 1%, відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (так як піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебенем тощо) – близько 1%, інші землі – близько 4%. За даними ДУ «Держгрунтохорона», розораність території Харківської області становила 80% від загальної площі сільськогосподарських угідь. Земель, підданих ерозії, 38% від території Харківської області. Земельні ресурси області характеризуються у переважній більшості територіальних громад незбалансованістю в структурі використання земель у зв'язку із високим рівнем сільськогосподарського освоєння та значною деградацією таких земель. Особливо вагомим чинником порушення земель є

наслідки воєнних дій, адже у Харківській області усі громади віднесені до зони, де відбувалися бойові дії. Загалом на Харківщині було окуповано 575 населених пунктів у складі 28 громад. Оцінку екологічного стану земельних ресурсів адміністративно-територіальних одиниць області авторами проведено на основі створених картографічних моделей у геоінформаційній програмі QGIS, які будуть покладені в основу рекомендаційних та інвентаризаційних тематичних карт, що дозволять провести оцінювання пошкоджених у результаті воєнних дій земель та підвищити раціональне використання земельних ресурсів регіону і ефективність сільськогосподарського виробництва.

Перелік посилань

1. Балюк С., Хареба В. Кучер А. Стале управління ґрунтами як основа продовольчої безпеки: глобальні тренди й національні виклики. *Вісник аграрної науки* 10. 2022. 68-77. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202210-08>
2. Богданець В. Потенціал веб-картографування та його використання при картографуванні параметрів оцінки земель. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*, 3. 2019. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.31548/zemleustriy2019.03.09>
3. Ковальчук, І. П., Жданюк, Б. С., Андрейчук, Ю. М. (2016). Геоінформаційно-картографічне моделювання структури земельного фонду обласного регіону. *Часопис картографії*, (16), 48-61.
4. Головне управління Держгеокадастру у Харківській області. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://kharkivska.land.gov.ua/>.
5. Фесюк, В. О., Мороз, І. А., Карпюк, З. К., Чижевська, Л. Т. Методика дослідження структури земельного покриву для розробки схем екологічної мережі локального рівня з використанням методів ГІС та ДЗЗ. *Географія та туризм*. Харківський національний педагогічний університет ім. ГС Сковороди. 2022, 2. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/20345>

УДК 338.439.02:339.445

ВИКЛИКИ ПРОДОВОЛЬЧІЙ БЕЗПЕЦІ, СПРИЧИНЕНІ ВІЙНОЮ

Бокій О. В., кандидат економічних наук (mkt_inprod_naam@ukr.net)

Інститут продовольчих ресурсів НААН, м. Київ

Продовольчий ринок України у складі національної економіки відчув важкі наслідки збройної агресії російської федерації, які позначилися на стані виробничої бази, виробництва та експорту продукції. Аналіз динаміки достатності споживання продовольства відповідно до рекомендованих норм споживання у період 2017-2021 рр., що передував надзвичайній кризовій ситуації 2022 року свідчить, що українці споживали до 53% рекомендованої норми споживання молочної продукції, до 67% – м'ясної (рис. 1) [1]. До рекомендованих норм було наближене споживання більш дешевої продукції – хлібних продуктів, яєць, а також – овочів та баштанних і олії.

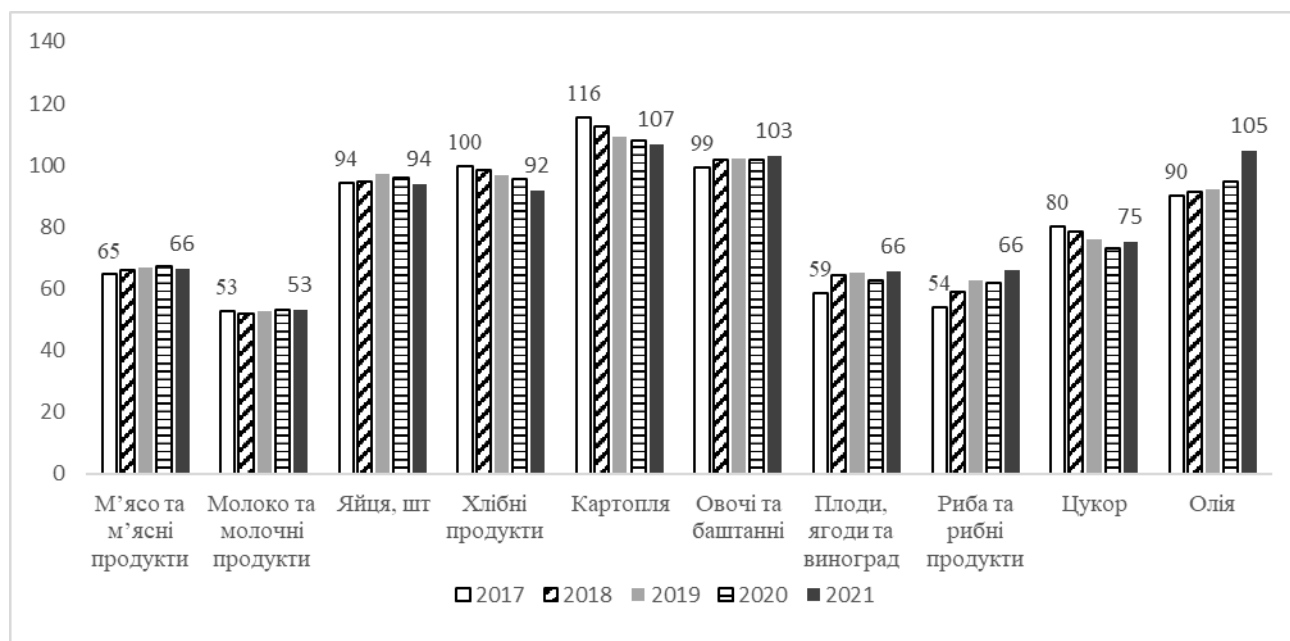

Рис. 1. Динаміка достатності споживання окремих видів продовольства відповідно до рекомендованих

Джерело: сформовано за даними Держстату України

Позитивним чинником було збільшення споживання овочів та баштанних, що містять важливі споживчі речовини, а також поновлення пропозиції і рівня споживання рибних продуктів, яке суттєво впало після анексії Криму. Обмеження, спричинені пандемією Covid-19 у 2020-2021 рр., суттєво не

вплинули на рівень споживання продовольства. Водночас вже у перший місяць збройної агресії російської федерації в Україні, у березні до лютого 2022 р. виробництво продукції харчової продукції знизилося на 54%, експортоорієнтованої олії – на 79%, борошна – на 45%, хліба – на 38%. Однак у подальшому підприємства харчової промисловості спромоглися поновити виробничий потенціал і за січень-вересень 2022 р. виробили 79,5% обсягів аналогічного періоду 2021 р. В цілому підприємства переробної промисловості знизили виробництво прискореними темпами – на 59,7% [1]. Військові дії призвели до найбільшої в історії України внутрішньої та зовнішньої міграції населення України, яка перевищила показники Другої світової війни. За дослідженнями компанії Gradus Reach, за 11 місяців війни кожен третій українець став мігрантом [2], поширилася гуманітарна і продовольча криза.

Виклики продовольчій безпеці, спричинені війною, можна структурувати за основними узагальнюючими ознаками: гуманітарна – внутрішня та зовнішня міграція, загроза життю населення, недостатність або низька якість харчування; санітарно-гігієнічна – незабезпечення санітарно-гігієнічних норм і правил виробництва та споживання харчових продуктів; інфраструктурна – неможливість/утруднення діяльності виробничо-збутового ланцюга, в т. ч. логістична – складнощі в переміщенні, транспортуванні та зберіганні продовольства; економічна – відсутність економічної можливості придбавати необхідне продовольство; екологічна – псування ґрунтів, мінування та забруднення територій. Означене структурування дозволяє виробити комплексний механізм протидії викликам і подальшого оновлення та модернізації продовольчого сектора економіки.

Основні заходи для забезпечення продовольчої безпеки та протидії найбільшому виклику сторіччя, з урахуванням напрацювань ФАО [3], мають включати постійний моніторинг стану продовольчої безпеки на всіх рівнях і донесення результатів до керівників країн. Необхідно розробити карти цільової допомоги населенню та бізнесу вразливих регіонів, забезпечити комплексну програму цільових інвестицій. Для забезпечення валютних надходжень та

запобігання голоду у збіднілих країнах Азії та Африки важливо сприяти розширенню експорту продовольчої продукції та безперебійній роботі «зернового коридору».

Перелік посилань

1. Державна служба статистики України. URL: [www.ukrstat](http://www.ukrstat.gov.ua)
2. Кожен третій українець став мігрантом за 11 місяців війни: чи варто чекати на другу хвилю міграції? українці планують повернутися чи виїхали назавжди? – дослідження Gradus Research. URL: https://gradus.app/documents/332/Gradus_Research_War_wave_7-UA.pdf.
3. In Focus: FAO responds to the Ukraine crisis. URL: <https://www.fao.org/in-focus/en>.

УДК 336.7:339.97

РЕГУЛЯТОРНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗЕЛЕНОГО МІКРОФІНАНСУВАННЯ В ЄС

Боднар О. А., кандидат економічних наук, доцент
(bodnaroa@mnau.edu.ua)

Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв

Зміна клімату та погіршення навколишнього середовища становлять загрозу існування для Європи та світу. Щоб подолати ці виклики, в 2019 році започатковано Європейський зелений курс – нову стратегію зростання, метою якої є перетворення ЄС на сучасну, ресурсоефективну та конкурентоспроможну економіку [1]. Європейська зелена угода підкреслює цінність бездіяльності щодо кліматичної та екологічної політики відносно вразливих груп з точки зору умов життя та добробуту. Зелена угода не лише закликає до екологічного переходу, але й спрямована на справедливий перехід, доступний і прийнятний для всіх.

Сектор мікрофінансування обслуговує вразливі групи, які є одними з найбільш вразливих до зміни клімату, погіршення навколишнього середовища та енергетичної бідності. Ці групи населення мають найнижчу здатність справлятися з майбутніми кліматичними та екологічними викликами. У 2020 році майже 34 мільйони громадян ЄС не мали доступу до основних енергетичних послуг, а 8% населення не мали засобів для достатнього опалення своїх будинків [2]. Очікується, що нещодавнє зростання цін на енергоносії ще більше погіршить становище найбільш вразливих верств населення, які мають найменше ресурсів для інвестицій у менш забруднюючі та більш ефективні технології та методи.

Щоб впоратися з гострою потребою прискорення «зеленого» переходу, було розроблено «зелене» фінансування як спосіб збільшення потоків капіталу (що надходять із банківського, страхового та інвестиційного секторів) до пріоритетів, орієнтованих на сталий розвиток.

Для європейських мікрофінансових організацій (МФО), які тісно контактують з вразливими групами населення та спеціалізуються на підтримці їх фінансовими та нефінансовими послугами, інтеграція зелених методів і продуктів у їхні бізнес-моделі є можливістю задовольнити потреби вразливих верств населення, досягаючи потрійного кінцевого результату (позитивний соціальний, екологічний вплив і фінансова стійкість).

Відповідно до регламенту програми InvestEU, мікрофінансування «включає гарантії, мікрокредити, акціонерний капітал і квазі-акціонерний капітал у поєднанні з супутніми послугами з розвитку бізнесу, такими як індивідуальні консультації, навчання та наставництво, які надаються особам і мікропідприємствам, що відчувають труднощі з доступом до кредиту з метою професійної діяльності та/або прибутку, започаткування діяльності» [1].

На рівні ЄС та на глобальному рівні ми спостерігаємо зростаючий суспільний і політичний інтерес до сталого розвитку та зміни клімату, що, як очікується, сформує діяльність сектору мікрофінансування.

Останніми роками ЄС прискорив темпи переходу до «зеленої» системи за допомогою кількох нормативних розробок, таких як: План дій щодо сталого зростання, таксономія ЄС і Європейська зелена угода [1]. Виведення зеленого фінансування на передній план матиме конкретні результати та створить можливості для розвитку сектора. Інші ініціативи, які незабаром вплинуть на МФО, включають прийняття нових зелених стандартів інклюзивним фінансовим сектором (наприклад, Зелений індекс 3.0) або введення екологічного положення в Європейський кодекс належної поведінки для надання мікрокредитів, що може вплинути на вимоги до звітності інвесторів, а також матеріальні можливості, доступні для МФО.

Проте, дослідження доводить, що в Європі немає загальної законодавчої бази, що регулює надання мікрокредитів, а нормативні рамки значно відрізняються. Дуже фрагментарне нормативне середовище щодо надання мікрокредитів призвело до різноманітних практик мікрокредитування, які керуються не обов'язковим Європейським кодексом належної поведінки, дотримання якого є умовою для доступу до технічної допомоги та фінансових інструментів EaSI. У 2021 році до Європейського кодексу належної поведінки було внесено поправки, які включають повноваження грошово-фінансових установ – мікрофінансових організацій (Monetary Financial Institutions – MFIs) вживати практичних заходів для сприяння екологічній стійкості.

За результатами проведеного дослідження можемо відмітити, що у цілому загальна екологічна ефективність МФО в Європі зросла: спостерігаємо збільшення кількості мікрофінансових організацій, які беруть участь у розробці або розробили екологічні практики (екологічну стратегію, політику ризиків або продуктів тощо); збільшення кількості зелених мікрокредитів, особливо у Східній Європі; основними пропонованими продуктами є кредити на відновлювані джерела енергії та енергоефективність; набуває поширення управління та моніторинг екологічного сліду МФО. Разом з тим, надання нефінансових послуг, таких як навчання клієнтів екологічним практикам, сьогодні виглядає менш поширеним, ніж 10 років тому.

Отже, зелене мікрофінансування в ЄС набуває все більшої популярності, що реалізується переважно МФО через надання ними кредитів клієнтам, які впроваджують екологічні практики і технології, розробляють екологічні стратегії для виявлення, управління, моніторингу та звітування про екологічні ризики та можливості в рамках правового поля конкретної країни ЄС.

Перелік посилань

1. Офіційний сайт Європейської Комісії. URL: https://commission.europa.eu/index_en (дата звернення: 20.03.2023).
2. Forcella D, Benaglio N, Vial M., Realpe Carrillo N., Caiazzo A. (2022). Green microfinance in Europe, first steps and forthcoming opportunities. URL: <https://www.european-microfinance.org/publication/green-microfinance-europe-first-steps-and-forthcoming-opportunities>.

УДК 338.24:35.073

УПРАВЛІННЯ СТІЙКІСТЮ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Бондаренко-Берегович В., доктор філософії, старший судовий експерт
(ndekc2019@ukr.net)

Житомирський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр

МВС України, м. Житомир

В Житомирській області для розвитку ефективної і конкурентоздатної економіки, територій та залучення всіх резервів для розвитку людського капіталу, а також для раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки регіону у 2019 р. розроблено «Стратегію розвитку на період до 2027 року».

Слід зауважити, що при розробленні «Стратегії розвитку-2027» були застосовані методи, що використовуються в країнах ЄС, а також враховані

рекомендації фахівців реорганізованих Мінрегіону, Мінекономрозвитку, радників з впровадження державної регіональної політики Програми «U-LEAD з Європою», представників проектів Об'єднаного дослідницького центру (Joint Research Centre, JRC) Європейської комісії [1, с. 6].

Житомирщина одна з перших відчула на собі ворожі бомбардування. Руйнація інфраструктури, тисячі зруйнованих об'єктів, серед яких школи, садочки, лікарні та житлові будинки, а також порушення логістики та міграція населення із Житомирської області в інші регіони та інші країни фактично унеможливили ведення бізнесу та ділову активність в перші тижні війни.

За підрахунками консорціум Інституту КШЕ (аналітичний підрозділ Київської школи економіки), Центру економічної стратегії, Антикорупційного штабу, Інституту аналітики та адвокації, Transparency International Ukraine та Prozorro.Sale станом на початок квітня 2022 року загальні фізичні збитки оцінювалися в 80 мільярдів доларів. В основному ця сума відображає втрати транспортної інфраструктури, такі як автошляхи, залізниці, мости, порти та аеропорти (\$39 млрд.) а також житло (\$29 млрд.). Задokumentовано пошкодження чи руйнування близько 100 промислових підприємств [2, с. 7].

Серед промислових об'єктів, які ввійшли у ТОП-20 найбільш пошкоджених в Україні, є підприємства м. Житомир, а саме: Житомирський бронетанковий завод «Житомир», що відноситься до оборонної промисловості із вартістю активів на суму \$72 млн. і ТОВ «Обіо» (із активами у \$28 млн.), яке виробляє теплоізоляційні матеріали під маркою «IZOVAT» [2, с. 9].

27 жовтня 2022 року в Житомирській обласній військовій адміністрації відбулася нарада щодо роботи деревообробної галузі, експорт продукції якої, зокрема паливних пелет, тимчасово буде заборонено. На нараді було зазначено, що «першочерговим завданням сьогодні є забезпечення енергетичної безпеки нашої держави під час одного з найскладніших за всю нашу історію опалювальних сезонів». Саме з цим пов'язане державне регулювання обсягів експорту альтернативних джерел палива, які сприяють зниженню залежності від природного газу.

Що стосується розвитку сільського господарства Житомирської області, то навіть в умовах війни можна відмітити позитивні зміни, а саме: незважаючи на загальний спад кількості поголів'я великої рогатої худоби по всіх категоріях господарств, сільськогосподарські підприємства області збільшили його на 3%. Кількість корів, які утримували с/г підприємства галузі тваринництва у 2022 р. залишається на рівні 2021 р. Проте у 2022 р. аграрні підприємства досягли збільшення кількості поголів'я свиней на 8,8% і поголів'я овець та кіз на 22,2%. Отже, попри всі складнощі, викликані повномасштабним вторгненням російських загарбників в Україну, аграрії Житомирщини продовжують дбати про продовольчу безпеку держави – проводять жнива та нарощують поголів'я великої рогатої худоби.

Упродовж 24 лютого по 31 жовтня 2022 року структурні підрозділи Житомирської обласної служби зайнятості допомогли в пошуку роботи 511 українцям, які прибули з районів проведення бойових дій. Більшість переміщених осіб поповнили робочою силою підприємства переробної промисловості, а також сільськогосподарські підприємства, заклади сфери торгівлі, установи охорони здоров'я і адміністративного обслуговування [3].

07.11.2022 р. пресслужба Житомирського обласного центру зайнятості повідомила, що «найбільше внутрішньо переміщених осіб працевлаштував Житомирський центр зайнятості – 168 осіб, Новоград-Волинський – 97 осіб, Андрушівська районна філія – 40 осіб, Коростенський центр зайнятості – 35, Хорошівська філія 21, Брусилівська – 20 осіб. Серед влаштованих на Житомирщині – 205 продавців, 84 менеджери, 68 керівних працівників (директорів відділень, начальників цехів, служб та відділів), 53 бухгалтери, 52 касири, 44 водії, 40 кухарів, 40 медсестер, 33 інженери, 30 укладальників-пакувальників, 19 економістів, 17 слюсарів-ремонтників та інші» [3].

Сьогодні в умовах повномасштабної війни, розв'язаної РФ, управління соціально-економічного розвитку Житомирської області, має бути дуже стійким до загроз національної безпеки та одночасно інтегруватися у західний і

світовий політичний та економічний простори, при цьому активно відстоюючи національні інтереси.

Перелік посилань

1. Стратегія розвитку Житомирської області на період до 2027 р. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/strategiya-rozvytku-zhytomyrskoyi-oblasti-na-period-do-2027-roku.pdf>
2. Економіка регіонів в умовах війни: ризики та напрямки забезпечення стійкості: наукове-аналітичне видання. Львів, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». 2022. – 70 с.
3. З початку війни пів тисячі переселенців знайшли роботу в Житомирській області: найбільше - у сфері торгівлі. Житомир.info. URL: https://www.zhitomir.info/news_210657.html

УДК 631.95 : 332.5

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Боцула О. І. кандидат економічних наук (botsulaiar@ukr.net),
Головіна О. Л. кандидат економічних наук

Інститут агроекології і природокористування НААН України, м. Київ

Особливо важливе значення для сталого розвитку аграрного сектора України в сільському господарстві займає саме збалансоване землекористування. Так як, нині, Україна не вирішила проблему забезпечення збалансованого використання земельних ресурсів. Сучасний екологічний стан використанням земель сільськогосподарського призначення, як природного ресурсу незадовільний.

Зміни, які відбуваються в соціально-економічному житті країни а саме, в сільському господарстві, потребують теоретико-методичних досліджень з формування механізму організаційно-правового забезпечення збалансованого землекористування в сільському господарстві в умовах ринкових трансформацій. Багатоплановість використання земельних ресурсів в сільському господарстві як об'єкта господарської діяльності, її невідтворюваність, незамінність, обмеженість зумовлюють основну проблему збалансованого її використання та охорони [1; 2].

Еколого-правові проблеми аграрної сфери аналогічні проблемам багатьох інших територій, суть яких полягає в скороченні реального сектору економіки, зниженні виробництва аграрної сфері, збільшенні неплатоспроможності сільськогосподарських підприємств, зниженні площ оброблюваних сільськогосподарських угідь та збереженні існуючих тенденцій прогресивної деградації земель.

Для вирішення проблем підвищення ефективності землекористування необхідно:

- потенціал сільськогосподарської науки направити на створення енерго- і ресурсозберігаючих технології, спрямованих на зниження потреб в додаткових територіях;
- створити необхідні організаційно-господарські соціо-еколого-економічні, правові та інші умови для переходу до сталого розвитку.

На засадах вищевикладеного звернемо увагу, що складові механізму управління землекористуванням мають розглядатись комплексно, на основі системного аналізу. При цьому вважаємо, що еколого-економічний механізм управління землекористуванням, як система – це сукупність складових, які нерозривно пов'язані між собою при взаємодії з усіма факторами навколишнього природного середовища, створюючи при цьому цілісність даної системи, її якісну визначеність і цілеспрямованість. Система складових еколого-економічного механізму управління землекористуванням включає (рис. 1): землеустрій, землевпорядкування, проектування сівозмін, державний земельний

кадастр, державний контроль за використанням і охороною земель, моніторинг земельних ресурсів, стандартизацію і нормування в галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів, екологічний аудит землекористування, фінансове забезпечення.

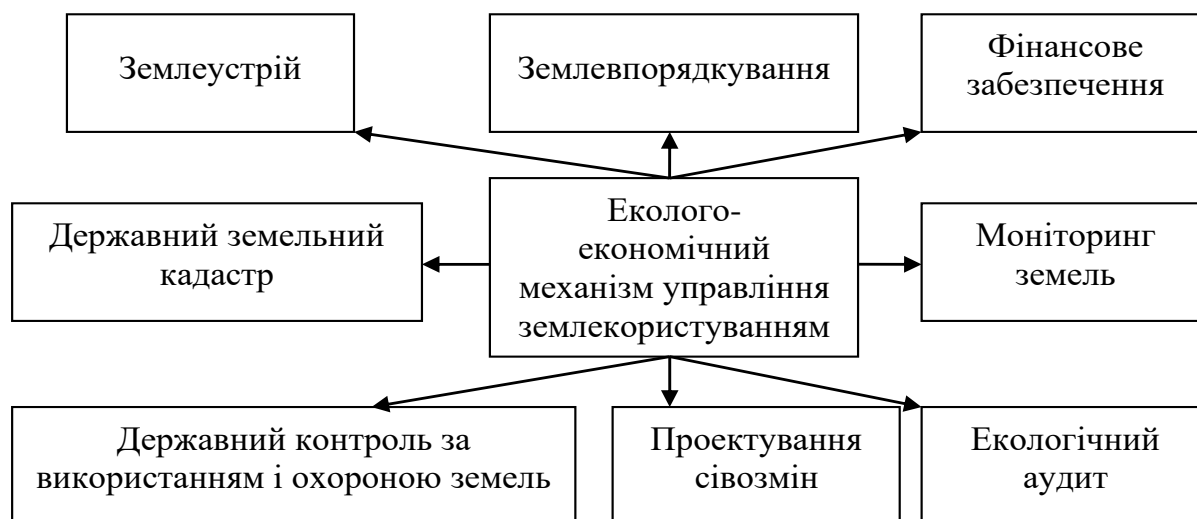

Рис. 1. Складові еколого-економічного механізму управління землекористуванням в сільському господарстві

Джерело: розроблено автором на основі даних [3]

Кожний з перелічених напрямів охоплює комплекс заходів, спрямованих або на підтримання або відновлення збалансованості землекористування. Вибір тих чи інших заходів у їх логічному взаємозв'язку здійснюється залежно від рівня збалансованості землекористування з метою його підвищення. Основним принципом побудови системи збалансованого сільськогосподарського землекористування є інтеграція екологічних, економічних та соціальних аспектів використання земельних ресурсів, що в свою чергу є основою побудови системи збалансованого землекористування.

Система збалансованого сільськогосподарського землекористування формується за допомогою конкретних інструментів, що формують систему збалансованого використання і відтворення земельних ресурсів. Одним з найважливіших завдань сучасного етапу розвитку земельних відносин в Україні є законодавчо нормативне забезпечення та повноцінне формування системи

управління земельних ресурсів раціонального використання та охорони земельних ресурсів.

Перелік посилань

1. Голян В.А. Еколого-економічні проблеми землекористування в Україні В.А. Голян, А.І. Крисак. *Актуальні проблеми економіки*. 2007. № 1. – С. 117–124.
2. Саблук П.Т. Основні напрямки розроблення стратегії розвитку агропромислового комплексу в Україні П.Т. Саблук. *Економіка АПК*. 2004. № 12. С. 3–15.
3. Третяк Н.А. Підходи до оцінки ефективності управління земельними ресурсами та землекористуванням Н.А. Третяк. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2013. № 1–2. С. 136–146.

УДК 631.1:330.366:338.439

АГРОШЕРИНГ НА ЗАСАДАХ БІОЕКОНОМІЧНОГО ПІДХОДУ У НАПРЯМКУ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Брошков М. М., доктор ветеринарних наук, професор, ректор
(rectormb@osau.edu.ua)

Одеський державний аграрний університет, м. Одеса

Значущість України у світовій продовольчій системі є беззаперечною. До запровадження воєнного стану наша країна була одним з лідерів виробництва багатьох сільськогосподарських культур [1]. Ріст цін на «світовий продовольчий кошик» на 11,4% за останній рік (більше ніж втричі у порівнянні з минулорічним відповідним показником) [2] підтверджує вищевказане. В сучасних умовах внесок України в світову продовольчу систему залишається високим, але потребує корінної перебудови та інноваційних підходів до

забезпечення сталого розвитку галузі. Вищевказане можливе за умови спільного синергічного розвитку «головних діячів» відповідного сектору – освітньої, наукової та бізнес складової на засадах інноваційних підходів.

Метою дослідження стало визначення актуальності розвитку агрошерингової платформи на основі біоекономіки та її внеску до Цілей сталого розвитку.

Актуальність об'єднання зусиль «основних діячів аграрного сектору» – закладів освіти, наукових установ та бізнесу є запорукою їх узгодженого розвитку. Агрошеринг, як платформа спільного споживання благ, природних ресурсів, матеріально-технічної бази та інтелектуального капіталу в системі взаємодії вищої освіти, бізнесу та науки аграрного сектору, – забезпечуватиме збалансований розвиток агропромислового комплексу нашої країни. Але для досягнення сталого розвитку необхідне приділення більшої уваги виробництву відновлювальних ресурсів із подальшим їх перетворенням на продукти харчування та впровадженню біоінжинірингу, біоресурсів та біоекології в процес. В цьому аспекті агрошерингова платформа повинна базуватись на засадах біоекономіки, що забезпечує ефективне та раціональне використання біологічних систем, не порушуючи їхню здатність до регенерації та забезпечуючи цим стійкість (рисунок 1).

В розрізі забезпечення Цілей сталого розвитку (ЦСР) [3] базис біоекономіки дасть агрошерингу додаткових можливостей досягнення цілей. Так, окрім внеску у ЦСР №4 – «Якісна освіта» (в контексті інноваційного розвитку системи освіти), ЦСР №8 «Гідна праця та економічне зростання» (щодо створення значного обсягу робочих місць на територіях, охоплених ГІС-платформою та досягнення вищих рівнів економічної продуктивності), ЦСР №9 «Інновації та інфраструктура» (за умови інноваційного розвитку наукових установ та закладів вищої освіти), біоекономіка посилить виконання системою агрошерингу ЦСР №2 «Ні голоду», оскільки біоекономіка зосереджена на сільськогосподарській галузі, метою якої у найближчий час стане виробництво та синтез продуктів харчування, придатних до споживання, у кількості,

достатній для населення усіх країн світу. Впровадження основ біоекономіки в систему агрошерингу забезпечить внесок у ЦСР №12 «Відповідальне споживання» через впровадження технологій переробки та культури поводження з відходами і отримання на цій основі «зеленої» енергії або додаткових ресурсів виробництва.

Рис.1. Система агрошерингу на засадах біоекономіки

ЦСР №13 «Боротьба зі зміною клімату» зазнає позитивного внеску за рахунок зниження негативного впливу на довкілля сільськогосподарською технікою та отримання енергії з альтернативних джерел, не пов'язаних з викопними корисними копалинами та забрудненням навколишнього середовища. ЦСР №15 «Збереження екосистем суші» додатково зазнає позитивного внеску оскільки сільське господарство є процесом, що з одного боку, порушує екосистеми суші, але з іншого – є одним із основних для життєзабезпечення людства.

Отже, агрошерингова платформа на основі біоекономічного підходу надасть можливість забезпечити сталий розвиток галузі та значний внесок у досягнення Цілей сталого розвитку.

Перелік посилань

1. Foreign Agricultural Service of U.S. Department of agriculture. Ukraine Agricultural Production and Trade. URL: <https://www.fas.usda.gov/sites/default/files/2022-04/Ukraine-Factsheet-April2022.pdf> (дата звернення 30.03.2023)
2. Economic Research Service of U.S. Department of agriculture. Retail food price inflation in 2022 surpassed 2021 rates in most categories. URL: <https://www.ers.usda.gov/data-products/chart-gallery/gallery/chart-detail/?chartId=105676> (дата звернення 30.03.2023).
3. United Nations. Transforming our world: the 2030 agenda for sustainable development. URL: <https://sdgs.un.org/publications/transforming-our-world-2030-agenda-sustainable-development-17981> (дата звернення 27.03.2023).

УДК: 338.439.02

ВПЛИВ АГРОВИРОБНИЦТВА НА ЕКОЛОГІЧНУ СТАБІЛЬНІСТЬ РЕГІОНІВ У КОНТЕКСТІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Бурковська А. І., PhD з економіки (anna.burkovskaya12@gmail.com),
Бурковська А. В., кандидат економічних наук, доцент
(burkovskaya@mna.u.edu.ua)

Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв

Продовольча безпека пов'язана з агропродовольчим виробництвом. Інновації в сільськогосподарських технологіях призводять до значного зростання врожайності сільськогосподарських культур на основі інтенсифікації виробництва. Таке колосальне зростання обсягів виробництва продуктів харчування стало основою неухильного збільшення (в чотири рази за останнє

століття) кількості населення планети. Разом із тим зростає і кількість земель, що відводяться для виробництва продуктів харчування. Під вирощування кукурудзи, пшениці, рису та інших основних зернових культур відведено понад 700 млн га [1] що становить майже половину всіх орних земель на планеті.

У всьому світі на сільське господарство припадає близько 70 % споживання прісної води людиною [2]. Значна частина цієї води перенаправляється на сільськогосподарські угіддя через схеми зрошення різних видів. Експерти прогнозують, що для підтримки постійно зростаючої кількості населення, видобуток води може збільшитися ще додатково на 15% і більше до 2050 р. [2], оскільки зрошення підтримує великі врожаї, необхідні для харчування населення планети.

Крім того, хімічні речовини, що допомагають збільшити темпи виробництва продуктів харчування, одночасно можуть сприяти значному збільшенню рівня реакційноздатного азоту в навколишньому середовищі [1]. Надлишок азоту та фосфору спричиняє забруднення ґрунтів. Після того як ґрунтові бактерії перетворюють азот добрив у нітрати, дощі або системи зрошення переносять ці токсини в ґрунтові води та річкові системи.

Велика кількість сільськогосподарських територій використовується насамперед як пасовище для худоби. Худоба є причиною значної частки глобальних викидів парникових газів, особливо метану. Крім того, надмірний випас худоби є основною проблемою, що стосується екологічної стійкості [2]. У деяких місцях кормові ділянки споживаються настільки широко, що трави не встигають відновлюватися. У прибережних районах, де зосереджується велика рогата худоба, поєднання надмірного випасу та фекальних відходів може забруднювати джерела питної води.

У найближчі десятиліття задовольнити постійно зростаючий попит на продукти харчування лише за рахунок збільшення земельних площ, що використовуються для ведення сільського господарства, ймовірно, буде набагато складніше, ніж це було досі [1]. Причини цього пов'язані з екологічними

факторами, оскільки глобальні зміни клімату дестабілізують багато природних процесів, які роблять можливим сучасне сільське господарство.

Сільськогосподарське виробництво є основою забезпечення продовольчої безпеки регіонів, створюючи продуктову базу задоволення споживчих потреб у харчуванні. Разом із цим, агровиробництво, як і будь-який інший вид антропогенного впливу на довкілля, залишає власний відбиток на екологічному тлі регіону. Розглянемо динаміку зміни показників розвитку сільськогосподарського виробництва (індекс доходу в розрахунку на одного працівника аграрної сфери (за базу обчислення прийнято 2010 рік); обсяг державної підтримки науково-дослідницьких розробок у сільському господарстві в розрахунку на одного громадянина; обсяг площ, задіяних під органічним виробництвом; обсяг викидів амонію та нітратів у навколишнє середовище) на території Європейського Союзу (табл. 1).

Спостерігається зростання індексу доходу в розрахунку на одного працівника аграрної сфери, а також обсягу державної підтримки науково-дослідницьких розробок у сільському господарстві в розрахунку на одного громадянина ЄС та обсягу площ, задіяних під органічним виробництвом. Крім того, в досліджуваному періоді встановлено і негативні тенденції коливання викидів амонію та нітратів у навколишнє середовище.

Таблиця 1. Динаміка змін у розвитку сільського господарства ЄС

Рік	Індекс доходу в розрахунку на 1 працівника аграрної сфери	Обсяг державної підтримки НДДКР у с/г, євро/особу	Обсяг площ органічного виробництва, % від ріллі	Обсяг викидів амонію, кг/га	Обсяг викидів нітратів, мг NO ₃ /л
2012	107,27	5,6	5,88	19,9	20,53
2013	111,25	5,8	5,91	19,9	21,0
2014	112,6	5,7	6,08	20,0	21,12
2015	110,36	5,9	6,56	20,2	21,33
2016	112,42	6,0	7,09	20,3	21,67
2017	126,27	6,1	7,48	20,4	21,17
2018	124,54	6,3	8,03	20,0	21,98
2019	128,8	6,6	8,49	19,9	21,90
2020	127,2	6,9	8,62	19,8	21,95

Джерело: побудовано авторами на основі [3].

Таким чином, задля забезпечення екологічної стабільності та мінімізації негативного впливу агровиробництва на довкілля необхідно продовжувати роботу над інноваційною трансформацією сільського господарства, що дозволить не лише скоротити шкідливі викиди у навколишнє середовище, але і створити продуктивну основу сталого забезпечення продовольчої безпеки в світі.

Перелік посилань

1. Agriculture and the Environment. URL : <https://www.oecd.org/agriculture/topics/agriculture-and-the-environment/>. (дата звернення: 21.02.2023).

2. Environmental Impacts of Agricultural Modifications. URL : <https://www.nationalgeographic.org/article/environmental-impacts-agricultural-modifications/>. (дата звернення: 21.02.2023).

3. Sustainable Development Goals: Zerohunger. URL : <https://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/zero-hunger>. (дата звернення: 21.02.2023).

UDK 332.146:330.322

RECREATION OF INVESTMENT POTENTIAL REGIONS OF UKRAINE

Buriak I. M., PhD of agricultural sciences, doctoral student, **Buriak A. V.**, PhD of economic sciences, associate professor (alina.v.bu@online.ua)

National university of life and environmental sciences of Ukraine

The pre-war state of Ukraine's agrarian economy demonstrated a progressive growth trend and improvement of basic macroeconomic indicators. One of the problems at that time was the lack of real investments and prospects that opened up with the functioning of the land market [3]. With the beginning of the war, the industry suffered a shock-catastrophic impact, including in determining the level of investment potential of the regions.

In connection with the pollution of agricultural lands and water resources as a result of military actions and the long period of their reclamation and the influence of natural and climatic factors on the production process, the efficiency of production on them is of a variable nature and when calculating the investment potential or investment attractiveness of a particular region requires a certain statistical smoothing and correction. The outlined negative factors significantly affect the return on invested capital from a unit of cultivated area. However, this does not mean that regions with low productivity should have limited agricultural activities.

In the modern realities of economic processes in Ukraine, the limited possibility of management is associated with the occupation, land pollution has provoked, in our opinion, deformations in certain segments of the agricultural market, which leads to deep socio-economic changes, which reduces the investment potential of a number of individual regions.

Before the war, the country's agricultural market was mainly focused on the domestic consumer with low competitiveness and low elasticity of demand for products. Now in 2022, problems with disruption of logistics chains have been added, which concerns both the domestic market and exports. The need for state regulation and support of certain development programs has intensified: reclamation, modernization of production facilities, introduction of innovative production technologies, reproduction of fixed capital, etc. [4]. In connection with the above, the program of accelerated depreciation, leasing, tax preferences, benefits for crediting agricultural producers are insufficient instruments of state support [1].

In our opinion, in order to increase the investment potential of the south-eastern and border regions, to stimulate the increase in the scale of sectoral accumulation of innovative capital, it is necessary to use, in addition to grant programs, targeted state programs for their development.

The state needs to fully activate the distribution mechanism of financial resources from the consolidated budget, in particular funds accumulated from the privatization of state property [5]. If the structure of revenues to the state budget of different levels is changed depending on the development needs of each region, this

can become the basis for the formation of a flexible system of state regulation and support for the development of the innovation and investment potential of the most affected regions. Of course, the creation and period of formation of such a system at the regional level will require the adjustment of the country's integral budget policy, but it will serve the mission of increasing the competitiveness of the agricultural commodity producer on the world market and the reproduction mechanism of both the quality of land resources and the generally functioning capital of the industry [2].

It is also important, in our opinion, to improve the formation of the country's investment policy in general in terms of systematization and the practical implementation of its main provisions, the specification of truly effective mechanisms for stimulating the innovation of the investment process of the agrarian industry as a whole, and the restoration of the production (land and water), labor and social potential of individual regions (that were under occupation and border regions) in particular.

References

1. Y. Aleskerova, Z. Titenko, H Skrypnyk, O Grytsyna. Modeling the level of investment attractiveness of the agrarian economy sector. International Journal of Industrial Engineering & Production Research.-2020.-Vol. 31, № 4.-С. 490-496.
2. Kozyar N.O. The current state and prospects of using the investment potential of the agricultural sector of Ukraine. Investments: practice and experience. 2019. No. 16. P. 54-60.
3. Kushnir S.O. Investments in the agricultural sector of Ukraine: realities and prospects in connection with the opening of the land market. Entrepreneurship and innovation. 2020. Issue 12. P. 63-68.
4. Taraban S.V. Capital investments as a component of state investment policy at the regional level. University scientific notes. 2020. No. 2. P. 176-185.
5. Titenko Z.M. Investment provision of financial security of agricultural enterprises. Economy and society. 2022. No. 22 <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2080/2013>

УДК 338.244

**МОЖЛИВОСТІ БІОЕКОНОМІКИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ**

Бутенко В. М., доктор економічних наук, доцент
(butenkovera@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Розвиток біоекономіки органічно пов'язаний із такими глобальними проблемами, як зміна клімату, нестача питної води, неякісні продукти харчування, вичерпність природних ресурсів, продовольча та енергетична безпека. Біоекономіка – це сучасний розвиток економічної системи, який зосереджується на використанні біологічних ресурсів для виробництва продуктів, матеріалів та послуг. Вона відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки, оскільки спрямована на збільшення продуктивності та якості сільськогосподарської продукції, зменшення негативного впливу виробництва на довкілля. Тому окреслення можливостей, за допомогою яких біоекономіка впливає на продовольчу безпеку є актуальним питанням сьогодення.

Перш за все необхідно відмітити, що розвиток біоекономіки може допомогти у збільшенні виробництва продуктів харчування за рахунок більш ефективного використання землі, водних та інших ресурсів. Більш ефективного використання земельних ресурсів можливе за рахунок підвищення продуктивності землі. Зокрема, біоекономіка створює можливості для підвищення продуктивності землі шляхом використання нових технологій, таких як сучасні методи обробки ґрунту, використання ефективних біодобрив, насіння та гібридів рослин. Формування агробіокластерів допоможе сільськогосподарським підприємствам побудувати ефективну систему співпраці та взаємодії у своєму регіоні для більш ефективного використання земельних ресурсів. Біоекономіка може сприяти раціональнішому використанню

земельних ресурсів та зменшенню втрати врожаю за рахунок застосування новітніх технологій, таких як системи зрошення, моніторинг рослин за допомогою дронів, сільськогосподарської робототехніки, що забезпечує більш точний та ефективний процес вирощування сільськогосподарської продукції. Крім того, розвиток біоекономіки може допомогти у створенні стимулів для сталого використання землі у майбутньому, таких як фінансові премії за збереження якості ґрунту та біорізноманіття.

Продовольча безпека також передбачає якість та безпечність продуктів харчування. Розвиток біоекономіки сприятиме виробництву більш якісних та безпечних продуктів харчування за рахунок впровадження і поширення органічного землеробства. Використання сучасних наукових досягнень у галузі сільського господарства та переробної промисловості допомагає виробникам сільськогосподарської продукції у знаходженні оптимальних рішень щодо вирощування та обробки продукції. Зокрема, розвиток генетичних технологій сприяє поліпшенню якості та врожайності рослин.

Біоекономіка забезпечує зменшення втрат продуктів харчування на етапах їх виробництва, зберігання та транспортування. Використання новітніх технологій зберігання продуктів харчування, таких як вакуумна упаковка, газова атмосфера, розумні температурні контролю та інші дозволяє зберігати продукти свіжими, не втрачати ними упродовж тривалого терміну корисні властивості, зменшити втрати виробників на етапі зберігання. Використання сучасних методів заморожування забезпечує збереження важливих живильних речовин та вітамінів в продуктах, що дозволяє зберегти їхню якість та корисні властивості на тривалий термін. Впровадження системи «нульових відходів» виробництва, що є складовою біоекономіки, передбачає використання всіх залишків та відходів виробництва для виробництва нових продуктів. Наприклад, залишки від виробництва одного продукту можуть бути використані для створення іншого, що дозволяє зменшити кількість відходів та збільшити ефективність виробництва продуктів харчування.

Розвиток біоекономіки допомагає виробникам харчових продуктів у взаємодії з місцевими споживачами та розвитку місцевих ринків. Зокрема, біоекономіка сприяє розвитку сталих систем виробництва та споживання продуктів харчування на місцевому рівні. Розвиток місцевих продовольчих ринків передбачає вирощування та продаж продуктів на місцевому рівні, що зменшує відстань та час, необхідний для транспортування продуктів, забезпечує доступність свіжих та якісних продуктів харчування для місцевого населення. Біоекономіка формує розвиток таких систем виробництва, які забезпечують використання місцевих ресурсів, створюють робочі місця та зберігають біорізноманіття. Крім того, біоекономіка сприяє формуванню місцевих продовольчих ринків, забезпечуючи створення умов для розвитку місцевих підприємств, що виробляють якісні та екологічно чисті продукти харчування. Це може бути досягнуто через використання сталих технологій виробництва, таких як органічне виробництво та агроекологічний підхід, що дозволяють зберегти родючість ґрунту та зменшити використання шкідливих хімікатів. Таким чином, біоекономіка забезпечує формування сталих систем виробництва та споживання продуктів харчування, доступність якісної та екологічно чистої продукції для місцевого населення та сприяє розвитку місцевої економіки.

Біоекономіка також передбачає створення нових продуктів та ринків, що можуть стати додатковим джерелом доходів для виробників продовольчих товарів. По-перше, використання сталих технологій та методів виробництва, може допомогти знизити витрати на хімічні добрива та пестициди, що підвищує рентабельність сільськогосподарських підприємств; по-друге, розвиток місцевих продовольчих ринків забезпечує зменшення відстані та часу, необхідного для транспортування продуктів, знижує витрати на транспортування та зберігання, забезпечуючи збільшення прибутку виробникам; по-третє, біоекономіка впроваджує нові технології виробництва та переробки продуктів харчування, що дозволяє виробникам створювати нові, більш якісніші продукти, збільшуючи додану вартість та прибуток. Нарешті, біоекономіка створює можливості для виробників виходу на нові ринки,

розширення асортименту продукції, забезпечуючи збільшення споживчого попиту та підвищення рівня продажів.

Таким чином, розвиток біоекономіки може мати значний позитивний вплив на продовольчу безпеку, якщо використовувати ресурси ефективно та створювати умови для сталого розвитку галузі.

УДК: 338.1:631.3:330.101

**ВПЛИВ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ
РОСЛИННИЦТВА НА ФОРМУВАННЯ РІВНЯ ВИТРАТ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ПОВОЄННОГО ЧАСУ**

Вакуленко В. Л., к.е.н., доцент кафедри менеджменту ім. проф. Завадського (vakulenko@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Для будь-якого сільськогосподарського підприємства повоєнного часу головним завданням є оптимізація рівня застосування наявних у нього ресурсів, а також досягнення найбільш сприятливого поєднання витратоутворюючих чинників та оптимізації рівня витрат виробництва продукції рослинництва шляхом інтенсифікації виробництва даної продукції в умовах війни [1].

У відповідності до сучасних умов необхідно з наукових позицій підходити до процесів ресурсозабезпечення та інтенсифікації виробництва продукції рослинництва та надання їм збалансованого, планомірного та скоординованого характеру. Інтенсивний шлях розвитку виробництва продукції рослинництва ні в якому разі не можна зводити тільки до затратної концепції та до збільшення витрат живої й уречевленої праці, які вважають єдино імовірним проявом процесу інтенсифікації.

Інтенсивний тип відтворення виробництва продукції рослинництва за будь-яких умов передбачає належний характер функціонування і застосування всіх залучених ресурсів – водних, земельних, матеріальних, трудових тощо. Таким чином, вважаємо, що не можна процес інтенсифікації виробництва продукції рослинництва зводити тільки до зіставлення витрат на одиницю земельної площі, бо можна прийти до неправильного висновку, у відповідності до якого приріст продукції досягається за рахунок однієї й тієї ж площі або навіть при її скороченні. Першочергове значення в інтенсифікації виробництва продукції рослинництва мають не тільки витрати диференційованих ресурсів, а результат від їх застосування [2, с.151].

Внутрішньогосподарське управління рівнем витрат виробництва продукції рослинництва зобов'язане асекурувати дбайливе застосування виробничих ресурсів і формування собівартості одиниці продукції на рівні, який забезпечував би рентабельне господарювання. Одержання найбільшого ефекту з найменшими витратами, економія трудових, матеріальних і фінансових ресурсів підприємства залежать від того, як вирішує підприємство питання зниження собівартості продукції [3].

Галузь рослинництва визначається як переважаючий виробничий напрямок діяльності сільськогосподарських підприємств, тому визначення собівартості є вкрай важливим для аналізу ефективності виробництва та імплементації рішень стосовно оптимізації витрат виробництва продукції рослинництва в умовах війни [4; 5]. Одним із визначальних факторів впливу на формування собівартості продукції рослинництва та фінансові результати сільськогосподарського підприємства є структура виробничих витрат. Від того, наскільки оптимальним являється співвідношення окремих компонентів витрат у собівартості в значній мірі залежить результативність виробництва того чи іншого виду продукції. Для будь-якого рівня інтенсивності виробництва притаманною є власна оптимальна структура витрат, оскільки зміна рівня собівартості під впливом сукупності диференційованих чинників здійснюється

нелінійно, тому для забезпечення її оптимізації потрібно застосовувати методи економіко-математичного моделювання [6].

У рослинництві до постійних витрат потрібно віднести головні операції, які пов'язані з обробкою землі, відновленням її родючості, захистом рослин та збиранням урожаю. До таких витрат можуть бути віднесені витрати по страхуванню урожаю, витрати на оплату праці, витрати на відновлення виробництва продукції рослинництва на деокупованих територіях України [7]. Оптимізація структури витрат виробництва продукції рослинництва в умовах війни є однією з цілей діяльності сільськогосподарського підприємства, тому, безумовно, існує потреба в управлінні структурою витрат сільськогосподарських підприємств.

Процес інтенсифікації виробництва продукції рослинництва вимагає належної організації та координування з урахуванням властивих їй особливостей і причин, які зводяться до: дії природних і біологічних чинників; залежності у вирішальній мірі результатів виробництва продукції рослинництва загалом від якості, продуктивності та економічності промислових засобів виробництва.

Чинники, які визначають можливості інтенсифікації виробництва продукції рослинництва з-за сучасних кондицій, можна об'єднати в такі групи: організаційно-господарські та соціально-економічні (неінвестиційні) і призначення яких полягає в тому, щоб сформувати такий господарський механізм, який би активізував трудові ресурси (вдосконалення управління, організації виробництва і праці; перехід на економічні методи планування; реструктуризація виробничих структур на основі майнових і земельних паїв тощо); виробничо-технологічні сутність, яких полягає в тому, щоб створити належну матеріально-технічну базу (впровадження в практику сучасних індустріальних технологій, біотехнології, генної інженерії; комплексне використання засобів хімізації в поєднанні з біологічними та агротехнічними методами тощо). Дані чинники можуть забезпечити ефективність процесу інтенсифікації виробництва продукції рослинництва через його планованість,

тобто свідомий відбір найрезультативніших варіантів розвитку, застосування всіх чинників в оптимальних пропорціях [2].

Таким чином, підтримуючі заходи стосовно оптимізації структури витрат сільськогосподарського підприємства при інтенсифікації виробництва продукції рослинництва через умови воєнного стану повинні бути скеровані інституційними структурами на формування потрібних умов для відновлення агропромислового сектору, що дасть змогу системно підійти до розв'язання питання його діяльності, а також синхронізує аспекти стосовно його локалізації.

Перелік посилань

1. Шиян Д. В. Удосконалення підходів до формування аналітичного забезпечення управління виробничими витратами в сільськогосподарських підприємствах. *Наукові праці Південного філіалу Національного університету біоресурсів і природокористування України "Кримський агротехнологічний університет". Економічні науки.* 2013. Вип. 152.

2. Яців І.Б. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств: монографія. Львів: Український бестселер, 2013. 427с.

3. Охріменко І. В. Витрати як фактор впливу на фінансові результати аграрних підприємств. *Агросвіт.* 2011. № 2. С. 2-5.

4. Сосновська О. О., Бурлака О. П., Бурлака О. А. Оптимізація витрат як чинник підвищення ефективності виробництва в аграрних підприємствах Полтавської області. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Економічні науки.* Вип. 1. Полтава: ПДАА, 2010. Т. 1. С. 224-229.

5. Баришевська І. В., Чаюн Т.І. Формування собівартості продукції рослинництва та шляхи її зниження на сільськогосподарських підприємствах. *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Сер.: Економічні науки.* 2014. № 7. С. 70-76.

6. Бадалов Х. М. Оптимізація структури витрат виробництва як чинник зниження собівартості продукції рослинництва. *Інвестиції: практика та досвід.* 2015. № 10. С. 90-94.

7. Божко М. В. Управління витратами виробництва продукції рослинництва на сільськогосподарських підприємствах: дис. на здобуття наукового ступеня канд. економ. наук: спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Таврійський державний агротехнологічний університет, Мелітополь, 2019. 216 с.

УДК 351/354 : 338.43

**ІНТЕГРОВАНІЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК
НЕОБХІДНА УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ
УКРАЇНИ ТА ІНШИХ КРАЇН СВІТУ**

Валов О. В., аспірант (o.v.valov@gmail.com)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Повномасштабна війна РФ проти України ще раз підкреслила вразливість світових та національних продовольчих систем. За даними ООН, до початку збройної агресії РФ 44 млн людей у 38 країнах перебували на межі голоду, а продовження війни може збільшити показник до 52-57 млн людей. Це пов'язано з тим, що на нашу державу та РФ у загальному припадало близько 30% світового експорту пшениці, 15% кукурудзи, близько 80% торгівлі соняшниковою продукцією. Крім того, попередня загроза поширення пандемії COVID-19, постійне зростання світових цін на продовольство, у т.ч. через блокування портів, несприятливі погодні умови та загострення інших військових конфліктів є сукупністю тих негативних факторів, які призводять до скорочення загальних обсягів продовольства у світі. Перед багатьма країнами Близького Сходу та Північної Африки поступово виникає проблема поширення голоду населення, оскільки понад 90% сільгосппродукції імпортувалося з

України та рф [1].

Повномасштабна війна рф проти України протягом 2022-2023 років значно завдала школи національним сільськогосподарським товаровиробникам. Через проведення бойових дій аграрії не змогли вчасно провести посівні кампанії на значних площах сільськогосподарських угідь. Частково або повністю були знищені запаси посівного матеріалу, пошкоджені сільськогосподарська техніка, складські та виробничі приміщення, тваринницькі комплекси, значна частина працівників підприємств та мешканців сільських територій змушена була мігрувати в інші безпечні регіони країни або виїхати за кордон. Прискорення інфляційних процесів та зростання курсів іноземної валюти вплинули на підвищення закупівельних цін на техніку, обладнання, запчастини, пально-мастильні матеріали, насіння, добрива, засоби захисту рослин, корми, що сприяло зростанню собівартості продукції на противагу падінню реалізаційних цін на готову продукцію. Розграбування майнових комплексів, привласнення та вивезення агресором значних запасів зерна до тимчасово окупованої території АР Крим та портів Краснодарського краю рф призвели до масштабних збитків вітчизняних агровиробників [2]. Вплив комплексу негативних факторів на забезпечення продовольчої безпеки держави та багатьох країн світу привертає значну увагу науковців, професіоналів-практиків, вітчизняних та міжнародних експертів до відновлення потенціалу сільських територій на засадах сталого розвитку до рівня, не нижче довоєнного періоду.

Відповідно до Указу Президента України “Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року” подолання бідності, голоду, забезпечення продовольчої безпеки, поліпшення харчування, сприяння сталому розвитку сільського господарства, є важливими орієнтирами формування та реалізації державної політики, спрямованої на підвищення рівня й якості життя населення у територіальних громадах [3]. Україна була, є та залишатиметься у довгостроковій перспективі одним з основних гравцем на ринку постачання продукції сільського господарства на світовий ринок, забезпечуючи світову

продовольчу безпеку. Для відновлення аграрного потенціалу держави сільські території повинні стати об'єктами інвестиційних вкладень та впровадження управлінських інноваційних рішень завдяки об'єднанню зусиль органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, представників бізнесу на основі залучення власних резервів та проектів міжнародної допомоги на засадах інтегрованого розвитку.

Інтегрований розвиток території допомагає координувати регіональний і місцевий розвиток, сприяє підтримці реформи децентралізації, зміцненню місцевої демократії, поєднує у цільових програмах виконання спільних заходів на основі взаємоузгодження економічних, соціальних та екологічних аспектів. Завдяки проведенню спільних заходів він забезпечує реалізацію органами місцевого самоврядування, представниками бізнесу та громадянами невикористаний потенціал місцевого розвитку, спрямований на покращення рівня життя та зменшення бідності населення, зокрема у сільській місцевості [4].

Кооперація та кооперативні відносини – важливі напрями забезпечення інтегрованого розвитку сільських територій. З усвідомленням територіальними громадами можливостей отримання значних матеріально-технічних і фінансових ресурсів для вирішення найбільш актуальних проблем функціонування сільських територій та розвитку аграрної сфери на засадах сталого розвитку, інтегровані об'єднання набирають масового поширення серед малих суб'єктів господарювання та мешканців сільських населених пунктів [5, с. 5].

З метою забезпечення продовольчої безпеки формування та реалізація механізмів публічного управління інтегрованим розвитком сільських територій повинні спрямовуватися на основі впровадження інноваційних технологій ведення сільськогосподарського виробництва, удосконалення системи фінансування цільових програм, розвиток людського потенціалу, підвищення якості та створення належних умов життєдіяльності мешканців громад.

Перелік посилань

1. Вплив війни РФ проти України на стан глобальної продовольчої безпеки. <https://ukraineinvest.gov.ua/uk/news/19-04-22/>
2. Ізвоцікова А. Росія може вивезти з України майже 2 мільйони тонн зерна до кінця року — розслідування NDR. URL: <https://bit.ly/3lx12Kk>
3. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
4. Integrated Territorial Development for prosperous regions. UNDP. URL: <https://bit.ly/3nat5wO>
5. Приліпко С.М. Розвиток обслуговуючої кооперації сільських територій: теорія та практика [Текст] : монографія / С. М. Приліпко. – Київ: ТОВ “Август Трейд”, 2019. – 372 с.

УДК: 631.145

THE ESSENCE OF ECONOMIC RELATIONS BETWEEN AGRIBUSINESS ENTERPRISES

Vyshnivska B. V., Ph.D., Associate Professor
(bogdanavyshnivska@gmail.com)

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

In agriculture, as a specific branch of agriculture, the essence of modern economic development is defined as a set of economic relations between private farms, various types of firms and organizations, and the state regarding the purchase and sale of goods and services in the sphere of circulation, as well as a mechanism for implementing these relations in accordance with laws commodity production and money circulation. The common features of the market are the presence of a large number of economically independent business entities, economic competition

between market agents, market pricing, and the presence of stable state and legal support for the norms of behavior of participants in market relations. The market mechanism creates conditions for the realization of the personal interests of economically independent producers in a highly productive process for the sake of profit, which ultimately ensures the production of products and services necessary both for society as a whole and for each consumer in particular. [3]

According to the developed countries experience, such situation is ensured by the coexistence of private ownership (based on both personal and hired labor), cooperative (as a joint-stock companies, cooperatives, ownership of labor collectives), state, municipal, and mixed forms of ownership as a result of various combinations before forms. The full functioning of market relations is also impossible without the participation of property in the system of economic relations with proper and effective state regulation.

In research, scientists pay a lot of attention to questions of the category of efficiency under the conditions of adaptation to the market economy of various branches of the national economy. Organizational and economic issues of production, processing and formation of product sub-complexes in modern conditions are considered in a complex, taking into account the consequences of reforming individual branches of agriculture, economic and financial relations in the agricultural sector. [1,2]

The formation and development of agricultural enterprises in market conditions is negatively affected by the existing tax system, which is not perfect and to a greater extent performs a fiscal function than a stimulating one.

In the current economic conditions, one of the urgent tasks is to improve the resource provision of agricultural production. The wear and tear of fixed assets is more than 10 times higher than their renewal. Technical and economic re-equipment of agricultural engineering plants requires state support; strengthening of antimonopoly control over the activities of manufacturers and suppliers of material and technical resources; limiting the number of intermediaries in the producer-consumer chain.

At the current stage of the development of the processing sector of the agro-industrial complex of Ukraine, one of the most important problems is the imperfection of economic relations between its partners. Unfortunately, the distribution of income between individual links of this chain does not correspond to the ratio of their contributions to the final product. Moreover, this discrepancy is not only not decreasing, but, on the contrary, is increasing. Profits from processed agricultural products are distributed to the benefit of processing plants and trading organizations. Agricultural producers, whose contribution is the largest, receive the smallest profit. As a result, the number of technological processes of growing agricultural crops is reduced, the cultivated area of crops is reduced, the incomes of enterprises are reduced, and as a result, the volume of produced products and deductions to the budget are reduced. In addition, processing enterprises often seek to lower prices for agricultural raw materials, thus reducing the share of profits of agricultural commodity producers. [4]

In order to find a way out of such a situation, it is necessary to carry out a set of measures through the integration of commodity producers and processing enterprises on mutually beneficial terms with the provision of significant priorities to agricultural commodity producers.

The main task of science and practice is to find more effective approaches to change processes in the agricultural sector in the conditions of a market economy, to involve agricultural and industrial producers in closer cooperation. World practice shows that an effective economy exists in those countries where there is an interest in the final results of work, the right to a certain share in the final products.

References

1. Melnyk Sergey, Svynous Ivan, Trofimova Hanna, Shevchuk Hanna, Zubchenko Viktoria (2021) Improvement of governmental support measures for the investment activities of agricultural enterprises in the conditions of transformational processes, 21, 10-16. <https://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/8252>

2. Nahorni VV, Chetveryk OV (2018) Rol sotsialnoi vidpovidalnosti v rozvytku ahrarnoho biznesu Naukovyi visnyk NUBiP Ukrainy. Serii: Ekonomika, ahrarnyi menedzhment, biznes, 290, 209-219 <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Economica/article/view/12293>

3. Shpychak, O., Varchenko, O., Svynous, N., Semysal, A., Ostapenko, S., Prystemskiy, O. (2022). Foreign Economic Priorities for the Development of Agro-Food Enterprises in European Integration Business Partnership. Scientific Horizons, 25(4), 75-88. [https://doi.org/10.48077/scihor.25\(4\).2022.75-88](https://doi.org/10.48077/scihor.25(4).2022.75-88)

4. Shust O., Varchenko O., Krysanov, D. (2022). Stiikist prodovolchoho kompleksu Ukrainy v umovakh posylennia ekonomichnoi turbulentnosti. Prodovolchi resursy, 10(18), 287-301. <https://doi.org/10.31073/foodresources2022-18-28>

УДК 338.984

ХАРАКТЕРИСТИКИ АКТИВНОЇ ТА ПАСИВНОЇ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Власенко А. С., здобувач вищої освіти (ovlasenko44@gmail.com)

*Національний технічний університет України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ*

Рентабельність будь-якого підприємства визначається стратегією розвитку, що є процесом формування генерального перспективного напрямку його розвитку на основі визначення якісно нових цілей, узгодження внутрішніх можливостей підприємства з умовами зовнішнього середовища та розробка комплексу заходів, які забезпечують їх досягнення [1].

На думку вчених[2], стратегії розвитку підприємства можна об'єднати у дві групи: активні стратегії та пасивні стратегії, що володіють такими характеристиками: внутрішнє і зовнішнє середовище підприємства, підвищення конкурентоспроможності продукції і підприємства, досягнення ефективних

результатів, довгостроковий період, інноваційне спрямування, гнучкість, людський фактор, інвестиції, ризик. Опис представлених вище характеристик стратегій розвитку підприємства представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Основні характеристики активної і пасивної стратегій розвитку підприємства [2]

Характеристика	Активна стратегія	Пасивна стратегія
Ризики	Високий рівень ризику	Низький або середній рівень ризику
Інновації	Активне впровадження інновацій, висока сприйнятливість інновацій	Запізніле впровадження інновацій, середня сприйнятливість інновацій
Конкуренти	Випередження конкурентів	Слідування за конкурентами
Збутова політика	Постійне коригування збутової політики, забезпечення високого рівня сервісу, використання спроб запровадження індивідуального підходу до споживачів	Коригування збутової політики за потреби
Товарна політика	Акценти на оновленні продукції та її упакування	Увага зосереджена на обсягах виробництва
Цінова політика	Використання багатьох цінових стратегій, націлених на різні групи споживачів, використання широкого спектру цінових знижок	Дотримання декількох цінових стратегій, які коригуються за потреби; використання цінових знижок як у конкурентів
Частка ринку	Розширення частки ринку, вихід на нові сегменти ринку і на нові ринки, у т. ч. зовнішні	Утримання наявної частки ринку

У роботі представлено огляд основних характеристик активної та пасивної стратегії розвитку підприємства.

Перелік посилань

1. Стратегія діяльності підприємства: її сутність, види та етапи розробки.

URL: <https://buklib.net/books/23424/>

2. Гудзь О.І. Стратегія розвитку підприємства: сутність та класифікація.

Економіка та управління підприємствами. 2018. № 18. С. 346-352.

УДК 631.4:631.67:631.51.021:631.8 (477.7)

**ПОЖИВНИЙ РЕЖИМ ЗРОШУВАНОВОГО ТЕМНО-КАШТАНОВОГО
ГРУНТУ ЗА РІЗНИХ СИСТЕМ ОСНОВНОГО ОБРОБІТКУ ТА
УДОБРЕННЯ В ПІВДЕННОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ**

Вожегова Р. А., доктор сільськогосподарських наук, професор, академік НААН, директор (vozhegova57@ukr.net), **Біднина І. О.**, кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу аспірантури і докторантури (irinabidnina@ukr.net), **Томницький А. В.**, кандидат сільськогосподарських наук, заступник директора з науково-виробничої роботи (icsanaas@ukr.net)

Інститут кліматично орієнтованого сільського господарства НААН, м. Одеса

З метою проведення оцінки ефективності застосування різних систем основного обробітку ґрунту та удобрення на поживний режим зрошуваного темно-каштанового ґрунту в умовах південного регіону України упродовж 2016-2020 рр. в стаціонарному досліді Інституту зрошуваного землеробства НААН (нині Інститут кліматично орієнтованого сільського господарства НААН) були проведені дослідження.

У сівозміні досліджували 5 систем основного обробітку ґрунту з різними способами, прийомами і глибиною розпушування на фоні 3 систем удобрення. Фактор А – обробіток ґрунту: 1. Різноглибинний – плугом ПЛН-5-35 з обертанням скиби на глибину від 14-16 до 25-27 см залежно від культури сівозміни – контроль; 2. Різноглибинний – плугом ПЧ-2,5 без обертання скиби з чизельним розпушуванням ґрунту на глибину від 14-16 до 25-27 см залежно від культури сівозміни; 3. Одноглибинний мілкий – важкою дисковою бороною БДВП-4,2 без обертання скиби з розпушуванням на глибину 12-14 см під всі культури сівозміни; 4. Диференційований-1: з мілким дисковим розпушуванням із використанням дискової легкої борони БДЛП-4 (під кукурудзу на зерно і пшеницю озиму на глибину 8-10 см), важкою дисковою бороною БДВП-4,2 (під сою на глибину 14-16 см), комбінований обробіток з використанням диско-

чизельної борони БДВП-3,0-0,1 (під сорго зернове з глибиною розпушування 12-14 + 38-40 см); 5. Диференційований-2: з оранкою плугом ПЛН-5-35 (під кукурудзу на глибину 18-20 см), чизельним обробітком плугом ПЧ-2,5 (під сорго зернове на глибину 16-18 см), мілким дисковим розпушуванням БДЛП-4 (під пшеницю озиму на глибину 10-12 см) і БДВП-4,2 (під сою на глибину 14-16 см). Фактор В – система удобрення: 1. Органічна – з використанням лише побічної продукції сільськогосподарських культур сівозміни (фон) – контроль; 2. Органо-мінеральна – мінеральні добрива дозою $N_{82,5}P_{60}$ + побічна продукція; 3. Органо-мінеральна – мінеральні добрива дозою $N_{120}P_{60}$ + побічна продукція.

Ґрунт дослідного поля темно-каштановий середньосуглинковий з вмістом гумусу в орному шарі 2,2%. Польова вологоємність однометрового шару ґрунту 22,4%, вологість в'янення – 9,5%. Ґрунтові води залягають глибше 10 м.

Дослідженнями встановлено, що в середньому за один рік сівозміни надходження післяжнивних решток за органічної системи удобрення у розрахунку на 1 гектар сівозмінної площі у варіанті різноглибинної системи основного обробітку ґрунту з обертанням скиби (варіант 1) становило 4,8 т, за різноглибинного обробітку без обертання скиби (варіант 2) – 4,5 т, одноглибинного мілкового дискового (варіант 3) – 3,9 т, диференційованого-1 (варіант 4) та диференційованого-2 (варіант 5) – 4,9 та 4,2 тонни відповідно.

За орґано-мінеральної системи удобрення з внесенням мінеральних добрив дозою $N_{82,5} P_{60}$ в ґрунт в середньому за рік було зароблено від 7,4 до 8,6 тонни післяжнивних решток, а за орґано-мінеральної системи удобрення з внесенням дози мінерального добрива $N_{120} P_{60}$ від 7,5 до 9,7 т/га.

Аналізуючи утворення в ґрунті гумусу від загорнених післяжнивних решток за різних систем основного обробітку та удобрення встановлено, що на фоні органічної системи удобрення формується від'ємний баланс гумусу, при цьому максимальний його дефіцит визначено за одноглибинного мілкового (12-14 см) без обертання скиби – 0,37 т/га, а мінімальний – 0,14 т/га за диференційованого-1. Приріст гумусу було визначено за орґано-мінеральної системи удобрення з внесенням $N_{82,5}P_{60}$. При цьому за диференційованого-1

обробітку приріст запасів гумусу порівняно з контролем становив 10,9%, в той час як за різноглибинного без обертання скиби він був нижчим на 14,5 %. За системи одноглибинного мілкого та диференційового-2 приріст запасів гумусу був нижчим порівняно з контролем на 34,5 %. Підвищення дози добрив до $N_{120}P_{60}$ на фоні заробки побічної продукції сприяло зростанню запасів гумусу; водночас збереглась закономірність, що спостерігалась на фоні застосування $N_{82,5}P_{60}$. Необхідно відзначити, що за підвищеної дози мінерального живлення у варіантах різноглибинного як з обертанням скиби, так і без та диференційованого-1 обробітку середньорічний приріст запасів гумусу підвищився відповідно на 13,2; 12,0; 12,3 %, а за диференційованого 2 і одноглибинного без обертання скиби мілкого – лише на 7,1 та 1,2 % відповідно.

Визначено, що за органічної системи удобрення у варіанті диференційованого-1 обробітку з одним щілюванням на 38-40 см за ротацію сівозміни відзначається зростання накопичення елементів мінерального живлення порівняно із системою різноглибинного основного обробітку ґрунту з обертанням скиби (контроль) по N і K_2O на 3,4 %, а по P_2O_5 на 3,7%. За орґано-мінеральної системи удобрення з внесенням $N_{82,5}P_{60}$ з післяжнивними рештками в ґрунт надійшло азоту, фосфору та калію на 68-80 % більше, ніж за органічної. Надходження N, P_2O_5 і K_2O в ґрунт за орґано-мінеральної системи удобрення з внесенням $N_{120}P_{60}$ було найвищим за диференційованого-1 обробітку ґрунту і зросло порівняно з різноглибинною оранкою на 6,0-11,1%.

Лише у варіанті одноглибинної мілкої без обертання скиби системи обробітку при тривалому її застосуванні в сівозміні за органічної й орґано-мінеральних систем удобрення відзначено суттєве зниження надходження всіх елементів мінерального живлення порівняно з системою різноглибинного обробітку з обертанням скиби.

Таким чином, внесення мінеральних добрив і використання на добриво післяжнивних решток сприяє створенню доступних форм елементів мінерального живлення на початку відновлення весняної вегетації озимих та появи сходів ярих зернових і технічних культур.

УДК 339.976.2

ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ГЛОБАЛЬНУ ПРОДОВОЛЬЧУ БЕЗПЕКУ

Воляк Л. Р., кандидат економічних наук, доцент (voliaklr@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Багато країн зіткнулися зі зростаючим рівнем продовольчої небезпеки, що загрожує досягненню аграрно-встановлених Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року. Згідно даних ФАО 12 % загальної кількості калорій, що продаються, надходять з України та росії; 50 % світового ринку соняшникової олії постачає Україна; 50 % потреб Північної Африки та Близького Сходу в зернових, а також велика частка імпорту пшениці та ячменю припадає на Україну та росію; зростання ціни на природний газ – ключову сировину для виробництва добрив – у Європі зросло на 271% порівняно з минулим роком; 22 країни, які постраждали від продовольчої кризи у 2021 р. були нетто-імпортерами пшениці та щонайменше на 35 % залежали від імпорту пшениці з росії [3].

Навіть до того, як COVID-19 зменшив доходи населення та створив диспропорції у ланцюгах створення доданої вартості в цілому й логістичного складника зокрема, хронічний і гострий голод мав місце у світі, а його зростання було продиктоване різними факторами, включаючи військові конфлікти, соціально-економічні умови, стихійні лиха, зміну кліматичних умов ведення сільськогосподарського виробництва та використання засобів захисту рослин. Вплив військової агресії Російської Федерації проти України, яка позиціонується як аграрна житниця [1], додає ризиків у забезпечення глобальної продовольчої безпеки, оскільки ціни на продукти харчування, ймовірно, залишаться високими в найближчому майбутньому і, як очікується, підштовхнуть мільйони додаткових людей до прихованого голоду, породжуючи кризоненність у пірамідальній архітектурі глобальної продовольчої безпеки [1].

Вчені почали говорити про так званий ефект хвилі (ripple effects), який виникає, коли початкове збурення системи поширюється назовні, порушуючи дедалі більшу частину системи, як хвилі, що розширюються по воді, коли в неї падає об'єкт [2]. Всесвітня продовольча програма ООН розглядає даний ефект в регіональному контексті за 2020-2022 рр. з врахуванням кількості осіб на яких вплинула війна в Україні (рис. 1).

Рис. 1. Кількість людей, які в зоні ризику продовольчої небезпеки, млн осіб, 2020-2022 роки [3]

На основі наведених даних спостерігається зростання кількості осіб, які знаходяться в зоні продовольчого ризику по усіх регіонах. Найкритичніша ситуація в Азійсько-Тихоокеанському регіоні та в Східній Африці, де кількість осіб в зоні ризику в червні 2022 р. становила відповідно 69,5 і 69,6 млн осіб. Окрім цього додався ефект хвилі, який по попереднім оцінкам спричинив збільшення з 3,6 млн осіб в Латинській Америці та Карибському басейні до 10,5 млн осіб в Східній Африці.

Отже, для глобальних продовольчих ринків війна в Україні та ризику, які вона створила стали справжнім «шоком». Особливо це вплинуло на ціни на продукти харчування, які й раніше були високими, а війна створила передумови для їх подальшого зростання (в першу чергу на зернові культури, кукурудзу,

харчові олії та добрива). Основними чинниками, які на це вплинули були скорочення поставок зерна, підвищення цін на енергоносії, добрива та ускладнення логістики через унеможливлення портового сполучення з Україною. Внаслідок цього глобальні продовольчі ринки зіткнулися з ризиками стагнації та почали формуватися контури аграрної кризи.

Також серйозною проблемою для аграрних товаровиробників є доступ до добрив, нестача яких може спричинити ланцюговий ефект в об'ємах виробництва продовольства, насамперед рослинної групи. Вплив на ціни на добрива ще більше посилює той факт, що росія є важливим постачальником азотних добрив і калію - на неї припадає 15% світової торгівлі азотними добривами і 17% світового експорту калійних добрив. Білорусь, займає додаткові 16% світової частки ринку експорту калію. Залежність деяких країн, включаючи Україну, від поставок з цих двох країн може бути досить сильною (60% або більше) [3].

Отже, враховуючи значну залежність глобальних ринків від постачання продовольства з України розробка механізмів їх врегулювання вимагає системного підходу та чіткої координації світової спільноти. Також необхідна активізація координації дій урядів щодо інвестицій у відновлення економіки, особливо у регіонах з найбільшими ризиками продовольчої безпеки, на принципах екологічного та інклюзивного розвитку.

Перелік посилань

1. Petrukha S. Latest Global Challenges for Development of Agro-Food Clusters in the Context of Achieving the Sustainable Development Goals. Аграрна економіка. 2021. Т. 14. № 1–2. С. 110–116. DOI: <https://doi.org/10.31734/agrarecon2021.01-02.110>.
2. The Ripple Effects of the War in Ukraine (2023). URL: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2022/number/3/article/the-ripple-effects-of-the-war-in-ukraine.html>.
3. Всесвітня продовольча програма (ВПП). URL: <https://www.wfp.org>.

УДК 658

**ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ В
УМОВАХ ЗМІН**

Гавриш О. М., кандидат економічних наук, доцент
(havrysh.o.m@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Життєвий цикл будь-якого підприємства завжди супроводжується змінами як в середині самого підприємства, так і ззовні. Керівництво повинно своєчасно вживати необхідні заходи для успішного реагування на зміни, збереження конкурентних позицій підприємства та його фінансово-економічних показників діяльності.

На думку М. О. Беседіна та В. М. Нагаєва, зміни – це перетворення, викликані нестабільністю загальних характеристик історичної еволюції умов діяльності організації, зокрема чинників товарних і виробничих ринків, географічних чинників, внутрішньо фірмових умов, зовнішніх суспільно-політичних умов. Ступінь змін характеризується звичністю подій, темпами змін і передбачуваністю майбутнього [1, с. 478].

У загальному розумінні зміни – це освоєння підприємством нових ідей або моделей поведінки; дія, яка впливає на значення або напрям самого процесу [3, с. 247].

Наслідок якісних функціональних характеристик підприємства – це кількісні зміни, тобто саме якісні зміни у функціонуванні підприємства неодмінно призводять до кількісних змін його показників діяльності. Таким чином, діяльність підприємства можна охарактеризувати у двох аспектах [2]:

- кількісний вимір, тобто фізичне укрупнення підприємства (нові підрозділи, напрями діяльності, розширення ринків збуту тощо);
- якісний вимір, тобто вимір функціональності підприємства (змога вести успішну конкурентну боротьбу, ефективне стимулювання попиту на свою

продукцію тощо).

У ході дослідження встановлено, що управління діяльністю підприємства в умовах змін доцільно поділити на шість етапів:

I етап – спонукання до змін. На даному етапі керівництво підприємства вже помічає перші чинники, які свідчать про початок змін, та зобов'язане проінформувати персонал про це.

II етап – визначення того, що зміни є необхідними. Вимагає управлінських та лідерських здібностей, адже чим більше співробітників вважає, що зміни є необхідними, тим легше буде відбуватися процес управління змінами.

III етап – вибір конкретних змін. Даний етап характеризується вибором керівництва підприємства певних можливих змін.

IV етап – подія в часі. На цьому етапі відбуваються організаційні зміни та втілення змін у діяльність підприємства. Доцільно використовувати раціональні методи управління, щоб процес пройшов із максимальною вигодою для підприємства.

V етап – перехідний період. Підприємство організовує свою діяльність таким чином, щоб йому було легше пристосуватися до нових змін.

VI етап – досягнення нового статусу. Даний етап супроводжується досягненням результату та оновленням структури підприємства в цілому.

Якщо керівництво підприємства не дотримується виконання вище зазначених етапів, то зміни відбуваються самоплинно, що, як правило, призводить до небажаних наслідків. Проте, якщо слідувати кожному із наведених етапів, то зміни сприяють успішному розвитку діяльності підприємства в цілому.

Таким чином, управління діяльністю підприємств в умовах змін – це певний процес, успішне проходження якого приносить підприємству нові конкурентні переваги та сприяє покращенню показників діяльності підприємства на ринку.

Перелік посилань

1. Беседін М. О., Нагаєв В. М. Основи менеджменту: оцінно-ситуаційний підхід (модульний варіант): підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 478 с.
2. Вініченко О. М. Характеристика, види та сутність розвитку підприємства. *Агросвіт*. 2015. № 15. С. 49–57.
3. Гринько Т. В. Управління змінами на підприємствах – необхідна умова забезпечення їх розвитку. *Бізнес-Інформ*. 2013. № 10. С. 247–252.

УДК 005:631.11

**ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Гоголя О. П., кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту ім. проф. Й. С. Завадського (gogulya.o.p@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Туль-Кшищук А., доктор, (agnieszka_tul-krzyszczyk@sggw.edu.pl)

Варшавський університет наук про життя, м. Варшава

Процеси глобалізації світової економіки, нестабільність зовнішнього середовища та динамічність кон'юнктури аграрного ринку зумовлюють необхідність використання стратегічного управління для підвищення рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Основною метою стратегічного управління в аграрній сфері в умовах сьогодення є забезпечення життєдіяльності підприємств у довгостроковій перспективі шляхом формування програми заходів (стратегії розвитку), спрямованих на своєчасне реагування підприємства на зміни, що відбуваються на ринках агропродовольчої продукції, послуг, технологій, ресурсів, інновацій тощо. Результативність стратегічного

управління забезпечується дотриманням процесу його здійснення, який включає декілька взаємопов'язаних етапів, зокрема: розроблення місії підприємства; визначення цілей організації; оцінка й аналіз зовнішнього середовища; визначення сильних та слабких сторін; аналіз стратегічних альтернатив; вибір стратегії; реалізація стратегії; оцінка стратегії [1, с. 107].

Ефективна та стала діяльність сільськогосподарських підприємств повинна ґрунтуватись на нових вимогах до товаровиробника і його стратегії конкурентоспроможного розвитку в сучасних економічних умовах господарювання враховуючи пріоритетні тенденції та перспективи розвитку не лише внутрішнього, а й зовнішнього ринкового середовища.

У березні поточного року (2023 р.), під час Форуму майбутнього сільського господарства (Forum for the Future of Agriculture), що є головним місцем зустрічі представників аграрного бізнесу й екологічних організацій з усієї Європи та інших країн для відкритого діалогу з питань сталого сільського господарства та екологічних проблем, окреслено головні тренди майбутнього сільського господарства та всієї планети, зокрема: - місія сучасних виробників сільськогосподарської продукції, найперше, повинна передбачати задоволення потреб людини й максимізацію її добробуту у найбільш енерго- і ресурсоефективний спосіб; - нинішня парадигма розвитку аграрного сектору економіки, що поступово відходить від екстенсивної моделі на користь інтенсивної та значно шкодить клімату, однак не розв'язує проблему продовольчої безпеки. Основна причина такої ситуації полягає у нерівномірному доступі до ресурсів і в системах розподілу; - виробництво товарних партій недорогих продуктів харчування можливе лише за інтенсивного конвеєрного виробництва, яке дедалі менше сумісне з екологічним порядком денним; - драйверами нового порядку денного виступають підприємства, що є глобальними лідерами в аграрному секторі економіки, спрямовують значну частину прибутку у дослідження та інновації, що знижують кліматичне навантаження. У результаті інноваційні продукти мають об'єднати, у певній мірі, взаємовиключні характеристики: підвищення

продуктивності, збереження біорізноманіття, зменшення впливу на природні ресурси й клімат, а також мінімізувати вуглецевий слід; - зміна парадигми розвитку агробізнесу у напрямі збереження і відновлення екосистеми повинна розпочинатися з освітнього процесу, пріоритетності питань стосовно вивчення природи; - перспектива швидкого запровадження інновацій в аграрному секторі економіки безпосередньо залежить від створення державою сприятливого юридичного й політичного середовища, що стимулює впровадження розробок; - відповідальне споживання та скорочення кількості харчових відходів, стимулювання споживачів до переходу на здорове харчування [2].

Більшість агровиробників є конкурентоспроможними на зовнішньому ринку переважно за рахунок низької ціни реалізації продукції та її кількості, але не за рахунок високої якості продукції. Зазначене обґрунтовує, що без застосування сучасних технологій вирощування сільськогосподарських культур, високоякісного насіння і нових сортів рослин та порід тварин витримати конкуренцію доволі складно, тому тільки комплексне впровадження на практиці наукових розробок дозволить досягти високих результативних показників сільськогосподарського виробництва, реалізувати довгострокову конкурентну перевагу українського агробізнесу [3]. Технологічні досягнення в сільськогосподарській галузі задовольняють дедалі більший попит на автоматизацію, цифровізацію та екологічну раціональність аграрних господарств. Новітні тенденції в сільському господарстві відображають перехід до розумного землеробства, зокрема активного впровадження інтернет речей (IP), комп'ютерного зору і штучного інтелекту (AI), й ефективного використання часу та ресурсів з одночасним зменшенням втрат врожаю.

У процесі стратегічного управління підприємством виокремлюють два ключових моменти, що потребують врахування особливостей галузевої належності суб'єкта господарювання: формування стратегії та її реалізація. Розроблення стратегій для сільськогосподарського підприємства значною мірою визначається особливостями об'єкта стратегічного управління, тобто аграрного виробництва, якому характерні: суттєва залежність результатів діяльності

підприємств від природно-кліматичних умов; пролонгований виробничий цикл; багатофункціональність виробництва сільськогосподарської продукції і його диверсифікація; залежність від світових цін на ресурси та продукцію; потреба в залученні сезонної робочої сили і складність управління через низьку кваліфікацію таких працівників; недосконалість нормативно-правового забезпечення функціонування сільськогосподарських підприємств та політична нестабільність і т.д.

Проблеми впровадження та реалізації конкурентної стратегії в практику господарювання та підвищення ефективності інструментів стратегічного управління слід розглядати як такі, що спричинені наслідками системної кризи, які в часовому розрізі співпали з періодом реформування аграрної сфери економіки, а нині посилюються пандемією COVID-19 і повномасштабною війною росії проти України.

Сучасний механізм стратегічного управління повинен включати сукупність управлінських, економічних, організаційних, правових і мотиваційних способів гармонізації інтересів підприємства з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, що дасть можливість досягти успіху та забезпечити довгострокову прибутковість сільськогосподарським підприємствам, інвестувати у нові конкурентні переваги, формувати поточну стратегію й оптимізувати структуру виробництва з врахуванням місії, фінансового забезпечення, часового чинника, кваліфікації персоналу, інтересів власників, вищого керівництва та персоналу підприємства.

Перелік посилань

1. Белко І. А. Проблеми впровадження стратегічного управління розвитком аграрних підприємств Хмельниччини. Міжнародний науково-виробничий журнал «Економіка АПК». 2018. №. С. 106-111.

2. 15 глобальних трендів, які визначають майбутнє сільського господарства та всієї планети. URL: <https://mind.ua/publications/20256232-15-globalnih-trendiv-yaki-viznachat-majbutne-silskogo-gospodarstva-ta-vsieyi-planeti>

3. Агросектор 1991-2021 - у цифрах і фактах. Економічний гектар. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/24134-ahrosektor-1991-2021-u-tsyfrakh-i-faktakh.html>.

УДК 330.111.62

**ПАТЕНТУВАННЯ ПОРОДИ ТВАРИН У ФЕДЕРАТИВНІЙ
РЕСПУБЛІЦІ НІМЕЧЧИНА**

Голубей М. В., аспірантка (mashamasha101997@gmail.com)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Порода тварин є специфічним об'єктом права інтелектуальної власності і на законодавчому рівні (як українському, так і європейському) питанню охороноздатності цього об'єкта приділена незначна увага. Важливим аспектом правової охорони породи тварин є патентування. Розглянемо, як дане питання врегульоване в Німеччині і чи існує можливість селекціонерам тварин отримати патентний захист своїх розведень.

У Федеративній республіці Німеччина правове регулювання у сфері порід тварин складається з Німецького патентного акту [1], який, безумовно, базується на Європейській патентній конвенції [2], та Федеральному Законі «Про розведення тварин» [3].

У Німеччині існує велика різноманітність порід сільськогосподарських тварин, генофонд яких підпадає під дію Закону «Про розведення тварин», і складається з майже 300 порід, чимало з них знаходяться під загрозою зникнення [4, с. 3]. Саме тому питання патентоздатності породи тварин є надзвичайно актуальним, оскільки правова охорона саме в рамках патентного права є вагомим стимулюючим фактором розвитку ринкових відносин.

Патентне законодавство має на меті стимулювати власника патенту до інновацій шляхом надання йому тимчасової монополії.

В аспекті патентоздатності порід тварин Німеччина дотримується позиції Європейського патентного офісу, а також положень Європейської патентної конвенції, відповідно до статті 53(b) якої, європейські патенти не видаються стосовно тварин, отриманих виключно за допомогою біологічного процесу [2]. Розділ 2а (пункт 1) Німецького патентного акту також вказує на те, що не можуть бути запатентованими, зокрема, сорти рослин і тварин та біологічні процеси для виробництва рослин і тварин, а також рослини і тварини, вироблені виключно за допомогою таких процесів [1]. Сучасне трактування цих норм полягає в тому, що тільки продукти, отримані за допомогою процесу, що включає технічний етап, який спричиняє модифікацію геному тварини, є патентоспроможними [5].

Отже, тварини, виведені за допомогою технічного процесу, що змінює генетичні характеристики рослини або тварини, підлягають патентуванню. При цьому у роз'ясненні Європейського патентного офісу (Guidelines for Examination in the European Patent Office) вказується, що саме трансгенні тварини та сконструйовані мутанти підлягають патентуванню, а не продукти звичайного розведення [6].

На практиці це означає наступне: необхідно винаходити нові технічні кроки для процесів/продуктів, щоб запатентувати такий процес/продукт (замість того, щоб відразу винаходити нові продукти, тобто порід тварин) [4, с. 17]; сама по собі нова порода тварин як продукт звичайного розведення не може бути запатентована.

Параграф 4, пункт 1 Закону «Про розведення тварин» передбачає, що займатися розведенням тварин має право лише визнана компетентним органом племінна асоціація або племінна компанія [3], однак нічого не зазначає про вірогідність виведення нової породи тварин в процесі розведення. Закон не передбачає патентної охорони виведених порід тварин, натомість вказує, що тварина може пропонуватися, передаватися, торгуватися або бути посередником

як чистопородна племінна тварина, лише якщо додається дійсний сертифікат на племінну тварину (п. 4, параграф 13) [3]. Тобто цей закон взагалі не розглядає імовірність створення в процесі племінного розведення нової породи тварин, її патентування та не торкається даного питання в контексті права інтелектуальної власності.

Таким чином, німецьке законодавству прямо не регулює питання породи тварин як об'єкта права інтелектуальної власності, а також аспект їх патентування. На нормативному рівні лише зазначається, що патентоздатність породи тварин виключається у випадку, якщо вона виведена виключно за допомогою біологічного процесу. Ба більше, сучасний підхід до можливості отримання породою тварин патентної охорони зводиться до того, що лише трансгенні тварини, мутанти підлягають патентуванню, а не продукти звичайного розведення.

Перелік посилань

1. German Patent Act. As last amended by Article 1 of the Act of 30 August 2021 (Federal Law Gazette I, p. 4074) URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_patg/englisch_patg.html (last accessed: 05.04.23)

2. The European Patent Convention of 5 October 1973 as revised by the Act revising Article 63 EPC of 17 December 1991 and the Act revising the EPC of 29 November 2000. URL: <https://www.epo.org//law-practice/legal-texts/html/epc/2020/e/r28.html> (last accessed: 05.04.23).

3. Tierzuchtgesetz vom 18. Januar 2019 (BGBl. I S. 18). URL: http://www.gesetze-im-internet.de/tierzg_2019/ (last accessed: 05.04.23).

4. Animal Genetic Resources in Germany. National Programme for Conservation and Sustainable Use. Recent Activities and Achievements. URL: https://www.genres.de/fileadmin/SITE_MASTER/content/Publikationen/AnimalGeneticResourcesGermany_final.pdf (last accessed: 05.04.23).

5. Regarding the patentability of plants and animals in Europe – the G 3/19 decision (“Pepper”) of the European Patent Office. URL:

<https://www.bardehle.com/en/ip-news-knowledge/ip-news/news-detail/regarding-the-patentability-of-plants-and-animals-in-europe-the-g-3-19-decision-pepper-of-the-european-patent-office> (last accessed: 05.04.23).

6. Guidelines for Examination in the European Patent Office. Guidelines for Examination in the European Patent Office. March 2023. URL: <https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/html/guidelines/e/index.htm> (last accessed: 05.04.23).

УДК 338.483.13:332.14

НАПРЯМИ АДАПТАЦІЇ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ ДО УМОВ ВІЙНИ

Гопкало Л. М., кандидат економічних наук (gopkalolarisa@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Незважаючи на вторгнення Росії на територію України та політичні і економічні виклики підприємства готельного господарства не лише успішно борються за своє виживання, а й демонструють надзвичайну об'єднаність та взаємну підтримку. Необхідно зауважити, що готелі, які продовжують роботу, страждають від постійних ракетних обстрілів, перебоїв з постачанням електроенергії, проблем з логістикою та браком потрібної сировини. Так за свідченнями опитувань Європейської Бізнес Асоціації лише 49% українських підприємств працюють у повному обсязі, а 51% – частково [1]. Так готелі, які належать до міжнародних брендів одразу після вторгнення призупинили роботу з прийому гостей, що пояснювалось іноземним менеджментом та політикою безпеки. На сьогодні свою роботу відновили такі міжнародні готелі як Hilton Kyiv, InterContinental Kyiv, обидва об'єкти Radisson Blu Hotel, а також Fairmont Grand Hotel Kyiv, Mercure Kyiv Congress, Holiday Inn Kyiv та інші.

Відновлюючи ділову активність, сплачуючи податки, готельний бізнес наповнює державний бюджет, забезпечує людей робочими місцями, забезпечує населення необхідними товарами чи послугами [2]. Отже, підприємці сфери готельного бізнесу виконують надважливу соціальну місію.

Це підтверджує, що готельний бізнес поступово адаптується до вимушених умов функціонування та є у постійному пошуку адаптивних рішень подальшого розвитку. Аналізуючи досвід адаптації до умов війни міжнародної мережі готелів «Reikartz Grup Otel», яка об'єднує 59 готелів по всій території України можемо констатувати, що адаптація відбувається у таких напрямках:

- адаптація комплексного готельного продукту, зокрема його диверсифікація та підвищення умов безпеки перебування в готелі;
- адаптація механізму підбору, навчання персоналу, його ротації в межах готельної мережі;
- адаптація корпоративної політики в площині соціальної місії підприємств мережі, зокрема допомога ЗСУ [3].

У перші дні вторгнення менеджмент готельної мережі налагодив контакт зі своєю командою, реально оцінив свої сили, передусім проаналізувавши ситуацію, обрахував наявну кількість грошей та оптимізувати витрати.

Метою, на яку варто спиратись у плані за складних умов, може бути розширення наявного продукту, відповідно до нових потреб клієнтів з можливою зміною бізнес моделі. Адаптація комплексного готельного продукту до нових потреб абсолютного нового сегменту – біженців, відбувалась стрімко але послідовно, реагуючи на зміни контингенту подорожуючих, одночасної кількості проживаючих, терміни їх перебування в готелях. Переоблаштування приміщень під житлову зону, переформатування системи харчування, створення необхідних умов для надання першої медичної допомоги, а згодом організація дозвілевих програм, психологічної підтримки – всі ці заходи докорінно змінили ведення підприємницької діяльності, яка на якісь період стала волонтерською місією.

Надскладним постало питання кадрів, адже готелі на окупованих

територіях перестали функціонувати, деякі зазнали значних руйнувань від обстрілів і стали непридатними для експлуатації. Персонал залишився без роботи, багато з них стали вимушеними переселенцями. Не зважаючи на це, готель максимально мінімізував звільнення. Більше того, працівників які виїхали за кордон, було переведено у готелі мережі, які знаходяться у Німеччині, Грузії, Казахстані, Узбекистані, Швеції, Туреччині. В такий непростий час важливо зберегти свою уже сформовану команду фахівців.

Необхідність адаптації політики пріоритетності фінансових витрат, викликана складними умовами господарювання готельних підприємств, які дестабілізували їх можливу продуктивність, тим самим значно зменшуючи прибуток.

Адаптація корпоративної політики в площині соціальної місії підприємств мережі стала пріоритетною. Допомога ЗСУ у вигляді фінансової підтримки працівників готелю, які пішли на передову, закупівля великих партій амуніції для воїнів, волонтерська діяльність у організації тревел-бусів з харчуванням для армії стали постійними статтями витрат готелів мережі «Reikartz Grup Otel» на території України. Готелі, які знаходяться у інших країнах також беруть активну фінансову участь у організації волонтерських заходів.

Готелі України, проявивши стійкість до викликів війни підтримали ініційовану Українською готельно-курортною асоціацією (UHRA), і вже сьогодні працюють над майбутнім і розробили особливу пропозицію під назвою «Відвідай Україну в майбутньому». Вона спрямована на підтримку сфери гостинності. Державне агентство розвитку туризму і Міністерство культури та інформаційної політики офіційно підтримали акцію [4].

Отже, можна зробити висновок, що готельний бізнес в умовах війни знаходиться в стані кризи, та адаптація відбувається і процес відновлення їх функціонування триває, на даному етапі відбувається стабілізація діяльності.

Перелік посилань

1. Бізнес в умовах війни. Як змінювалось самовідчуття підприємців з березня – п'ять найважливіших показників в одній інфографіці. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/ukrajinskiy-biznespokrashchiv-ocinku-finansovojisti-ykosti-opituvannya-yeba-infografika-50262837.html>

2. Ринок HoReCa під час війни: поточний стан та ключові тенденції. Вокс Україна. URL: <https://voxukraine.org/rynok-horecapid-chas-vijny-potochnyj-stan-ta-klyuchovi-tendentsiyi/>.

3. Офіційний сайт мережі «Reikartz Grup Otel». URL: <https://reikartz.com/uk/>

4. ДАРТ та UHRA запускають акцію з благодійного бронювання номерів в українських готелях. Державне агентство розвитку туризму України. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/810589.html>

УДК 347.1: 349.42

ГАРМОНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА З БІОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА БІОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ НОРМАМИ

Горіславська І. В., кандидат юридичних наук, доцент
(gorislavska_i@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Очікується, що глобальний ринок біотехнологій зросте на рівні близько 15,5% з 2020 по 2027 рік і досягне ринкової вартості понад 850,5 млрд доларів США до 2027 року. Світовий ринок біотехнологій розділений на технологію та застосування. За технологіями ринок поділяється на нанобіотехнології, тканинну інженерію та регенерацію, секвенування ДНК, аналізи на основі клітин, ферментацію, технологію ПЛР, хроматографію та інші. За застосуванням ринок поділяється на охорону здоров'я, харчування та сільське

господарство, природні ресурси та навколишнє середовище, промислово переробку, біоінформатику та інші. У цій структурі ринку сільськогосподарські бітехнології займають 24 % [1].

Серед завдань, які потребують вирішення для забезпечення біологічної безпеки, є узгодження національного законодавства з біологічної безпеки та біологічного захисту з нормами міжнародного права, міжнародними договорами і угодами, учасницею яких є Україна, забезпечення розвитку міжнародної співпраці у сфері забезпечення біологічної безпеки та біологічного захисту, підтримка міжнародних ініціатив у сфері біологічної безпеки, що корелюються із національними інтересами, розширення співпраці з міжнародними організаціями, а також у рамках двостороннього співробітництва з провідними державами світу для посилення спроможності України у сфері біологічної безпеки та біологічного захисту; організаційні дії по здійсненню контролю у сфері біологічної безпеки; підняття на вищий по ефективності рівень координації заходів із управління біологічними ризиками [2]. Актуальна перенаправленість пріоритетів правової охорони у бік людини мала суттєвий вплив і на регулювання відносин у сфері державного управління біологічною безпекою, а виклики у вигляді пандемій, біологічного тероризму, а на сьогодні – і військові дії в Україні, лише загострили їх [3]. Регламент європейського парламенту і ради (ЄС) № 608/2013 [4], щодо забезпечення митними органами дотримання прав інтелектуальної власності та про скасування Регламенту Ради (ЄС) № 1383/2003, передбачає запровадження додаткового охоронного документу: сертифікат додаткової охорони для засобів захисту рослин, як передбачено у Регламенті Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 1610/96 від 23 липня 1996 року, щодо сертифікату додаткової охорони для засобів захисту рослин, а також встановлює право Співтовариства на сорти рослин, як передбачено у Регламенті Ради (ЄС) № 2100/94 від 27 липня 1994 року щодо прав на сорти рослин Співтовариства та право на сорти рослин, як передбачено у національному праві. Регламент європейського парламенту і ради (ЄС) № 1151/2012 [5] року про схеми якості для сільськогосподарських і харчових

продуктів, у порівнянні із законами України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», «Про охорону прав на сорти рослин» в частині співвідношення майнових прав на поширення сорту рослин за можливостей захисту прав інтелектуальної власності, виступає ефективнішим регулятором.

Не достатня ефективність державної системи правової охорони інтелектуальної власності щодо вирішення основних завдань та неспроможність забезпечити розвиток сфери інтелектуальної власності як впливового елементу національної інноваційної системи, спричиняє неможливість гарантувати рівень харчової та біологічної безпеки у межах нашої держави.

Перелік посилань

1. Biotechnology market value forecasted to reach US\$ 850.5 billion by 2027 covering pre and post COVID-19 market analysis: Acumen research and consulting. *GlobeNewswire*. 2021. URL: <https://www.globenewswire.com/news-release/2021/04/27/2217952/0/en/Biotechnology-Market-Value-Forecasted-To-Reach-US-850-5-Billion-By-2027-Covering-Pre-and-Post-COVID-19-Market-Analysis-Acumen-Research-and-Consulting.html>

2. Аксютіна А.В., Нестерцова-Собакарь О.В., Тропін В.В. Інтелектуальна власність: навч. посібник. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 140 с. URL: http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/1424/1/Интел_власн.pdf

3. Мартиненко О. Концептуальні засади розробки стратегії забезпечення біологічної безпеки в Україні. *Честь і закон*. Том 1 № 76. 2021. URL: <http://chiz.nangu.edu.ua/article/view/229660>

4. Щодо забезпечення митними органами дотримання прав інтелектуальної власності (Регламент європейського парламенту і ради (ЄС)). № 608. 2013. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/reglament-es-6082013.pdf>

5. Про схеми якості для сільськогосподарських і харчових продуктів (Регламент європейського парламенту і ради (ЄС)). № 1151. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_014-12#Text

УДК 330.34.014.2

**БІОЕКОНОМІКА ТА НОВА МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА**

Горlachук О. А., судовий експерт сектору економічних досліджень відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних, екологічних досліджень та оціночної діяльності (horlachuk@ukr.net)

Тернопільський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр

МВС України, м. Тернопіль

Домінанта однобічного соціально-економічного розвитку з акцентуванням на матеріальному виробництві, формуванні споживацьких інтересів не змогла не призвести до настання глобальних проблем суспільства: соціальних, екологічних, демографічних, духовних тощо. Спроби передової наукової думки зупинити вищезазначені процеси та зробити їх зворотніми зумовили появу різноманітних економічних концепцій, моделей (наприклад, ноосферна економіка) альтернативного та наближеного до природних законів соціально-економічного розвитку. Серед таких концепцій, напрямів трансформації варто виділити біоекономіку.

Біоекономіка представляє собою одну із сторін економічної діяльності, яка враховує позитивний вплив біологічних процесів і поновлювальних ресурсів на здоров'я населення, на економічне зростання і розвиток, а також повністю ґрунтується на використанні відновлювальних джерел енергії, кінцевих результатах біопроцесів і потенціалі екотехнологій для виробництва новітніх біопродуктів, отримання прибутку від їх реалізації та створення додаткових робочих місць [1, с. 111-112].

Варто сказати, що домінанта матеріалізації життєдіяльності людини несприятливо позначається як на самій людині, так і на природному середовищі, від умов якого людина залежить на 100 %. Створення штучним способом всезростаючих квазі-потреб закривають справжні потреби людини як

особистості із потребою її всебічного розвитку, що повинно стати новою моделлю соціально-економічного розвитку.

Обрання біологічного вектору в якості стратегічного напрямку розвитку економіки провідних країн свідчить Стратегія розвитку біоекономіки до 2030 року, яка успішно реалізується в країнах Європейського Союзу. Крім цього, у багатьох із них розроблено також і національні стратегії розвитку біоекономіки, наприклад, у ФРН, Франції, Великій Британії [3, с. 66]. Стратегія соціально-економічного розвитку на засадах біоекономіки на сьогодні є безальтернативною у світлі назрілих глобальних проблем.

Досвід країн Європейського Союзу (в біоекономіці зайнято біля 17,5 мільйонів чоловік або 9 % робочої сили, а разом із біопослугами вона виробляє близько 10 % ВВП) [3, с. 66] свідчить про великі перспективи розвитку вітчизняної економіки в цьому напрямку.

В контексті сказаного слід зазначити наступне. Розвиток економіки на основі використання відновлювальних джерел енергії вимагає відповідних трансформацій у правовій площині (нормативно-правова база, функціонування судово-правової системи), освітній діяльності, землевпорядкуванні, тощо. Серед найголовніших видів діяльності, які в першу чергу потрібно трансформувати у відповідності до нової парадигми соціально-економічного розвитку, безперечно є сфера освіти. Оскільки лише остання дозволяє в повній мірі сформувати екологічний світогляд людини, а новий світогляд, відповідно, формує нову поведінку та результати діяльності. Разом з тим необхідними заходами виступають інвестування державою та суб'єктами господарювання у біотехнології, біоніку, виробництво органічної продукції, які є елементами біоекономіки.

Використання майже необмежених можливостей біоекономіки можна відобразити на прикладі сільського господарства. На сьогодні в багатьох країнах світу набуває «нового дихання» вирощування різних сортів ненаркотичних конопель. Наприклад, із технічних сортів конопель виробляється більш як 50 тис. видів продукції (конопляний композит для виробництва

автомобілів, виготовлення високоякісних продуктів харчування та одягу, пластику та багато інших), а можливість щорічного отримання високоякісного паперу у великій кількості (з 1 га конопель можна виробити стільки паперу як із 4 га лісу) [2] дозволяє зберегти тривало відновлювальний лісовий фонд для майбутніх поколінь. Даній інформації в ЗМІ та телемедійному просторі поки що не приділяється належна увага. Вищезазначене свідчить про надзвичайно великі перспективи цієї універсальної рослини для розвитку всіх галузей економіки, а також для забезпечення продовольчої безпеки країни.

Таким чином, передумовою розвитку біоекономіки в межах нової моделі соціально-економічного розвитку є екологізація вітчизняної освіти, а також розроблення та впровадження її елементів у промисловості (промислові біотехнології) та сільському господарстві (біотехнології, виробництво органічної продукції тощо), що є безальтернативними напрямками подальшого суспільного розвитку.

Перелік посилань

1. Бугайчук В.В., Грабчук І.Ф. Біоекономіка та її роль у розвитку сучасного суспільства. Економіка АПК. 2018. № 5. С. 110-116.
2. Вирощування технічної коноплі варто дерегулювати. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/10/21/666458/> (дата звернення: 28.03.2023).
3. Олешко А.А., Ольшанська О.В., Будякова О.Ю., Бебко С.В. Розвиток стійкої біоекономіки: досвід Європейського Союзу та можливості для України.

УДК: 332.3:630*6

**ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА РОЛЬ САМОСІЙНИХ ЛІСІВ У
СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

Городнича А. В., аспірантка (777nastya10@gmail.com), **Опенько І. А.**,
доктор економічних наук, доцент (ivan_openko@ukr.net)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

У системі формування збалансованого природокористування все частіше згадується явище самосійних лісів, які помітно збільшуються в площі на території України з тих чи інших причин. Самосійні ліси є природними лісами, які формуються без прямого втручання людини. Вони є джерелом різноманітних екосистемних послуг, таких як збереження ґрунтових вод, захист від негативних ерозійних процесів, забезпечення регуляції клімату та збереження біологічної різноманітності.

Досліджуючи екологічну роль самосійних лісів у системі формування збалансованого природокористування варто зазначити, що збереження самозаліснених територій на землях сільськогосподарського призначення відіграють важливе значення у депонуванні вуглецю [1].

Чарльз Девід Кілінг, вчений з Інституту океанографії Скріпса, досліджуючи методики вимірювання CO₂, наголошував «...що нам не вистачає колективної сили волі, щоб уповільнити невпинне зростання викидів CO₂» [2].

Кілінг був першим, хто визнав, що рівень CO₂ у Північній півкулі знижувався у вегетаційний період, і рівень CO₂ зростав, коли рослини гинули ще восени. Вченим були науково підтверджені ці коливання CO₂ у графіку, який став відомий як крива Кілінга. Дослідник також був першим хто визнав, що рівень CO₂ зростає щороку, незважаючи на сезонні коливання (Рис. 1).

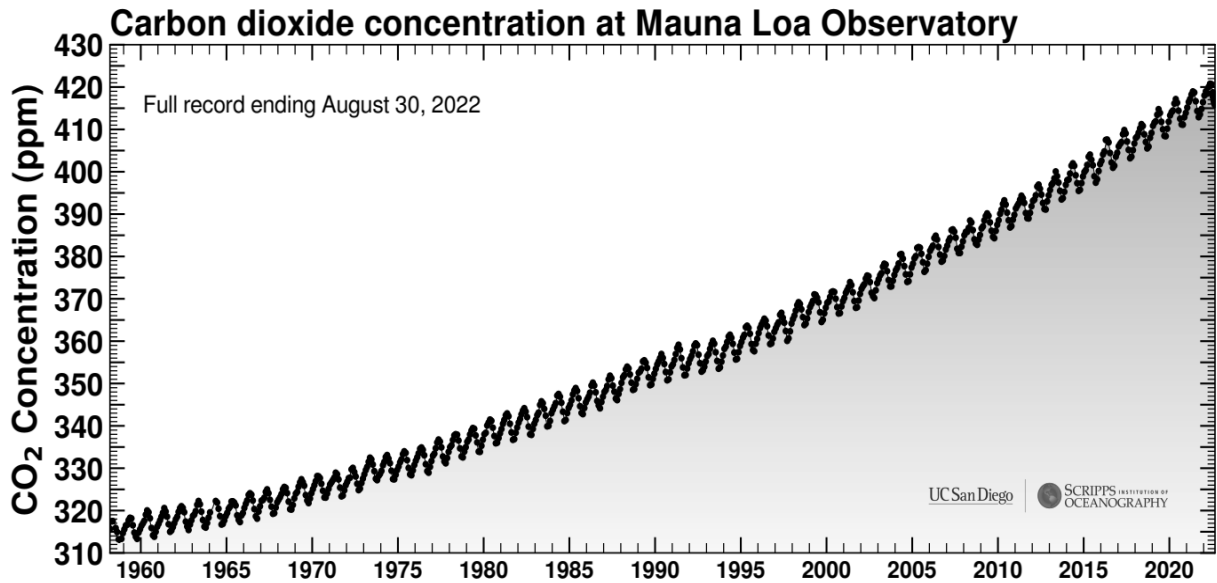

Рис. 1 Крива Кілінга, що відображає середній вміст CO₂ в атмосфері з 1960 – 2022 роки*
*Примітка: наведено авторами за даними NOAA [2]

Таким чином, розроблення ефективних механізмів щодо зниження емісії вуглецю, підвищення лісистості територій, в тому числі шляхом збереження самосійних лісів є важливим інструментом створення еколого-безпечних умов життєдіяльності населення.

Економічна ефективність збереження самосійних лісів, може бути визначена на основі рівня квот на викиди CO₂ в атмосферу (Рис. 2).

Рис. 2 Зображення цін квот на викиди CO₂ в атмосферу*

*Примітка: наведено автором за даними EU ETS [3]

Ціна квот станом на лютий 2022 року на викиди вуглекислого газу в європейській системі торгівлі закріпилася на закритті торгів на рівні

96 EUR/тонна – рекордно високого показника за весь час існування EU ETS (European Union Emission Trading Scheme – схема торгівлі викидами Європейського Союзу, найбільша у світі система торгівлі викидами, і є однією з основних складових кліматичної політики ЄС) [3].

Разом з тим, збереження самосійних лісів також допомагає зменшити залежність від сировинних ресурсів, зокрема деревини, яка є важливим економічним ресурсом для багатьох галузей. Це дозволяє забезпечити стійкий розвиток економіки, що базується на збереженні природних ресурсів та використанні їх у максимально ефективний спосіб.

Отже, збереження самосійних лісів є важливим елементом збалансованого природокористування, яке забезпечує раціональне використання природних ресурсів для забезпечення економічного розвитку та збереження біорізноманіття.

Перелік посилань

1. Синіцина С. Г. Ліс та охорона природи. – М: Лісове виробництво. – 1980. – 288 с.
2. Офіційний сайт Національного управління океанічних і атмосферних досліджень. – Режим доступу: <https://www.noaa.gov/news-release/carbon-dioxide-now-more-than-50-higher-than-pre-industrial-levels>
3. Ціна квот на викиди CO₂ у атмосферу. 2022. Режим доступу: <https://greendeal.org.ua/czina-kvot-na-vykydy-so2-v-yes-zletila-do-rekordnyh-e97-za-tonnu/>

УДК 351.82-043.96:378.4(477.411)

**РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПЛАНУ
ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ**

Грищенко І. М., доктор наук з державного управління, доцент
(gryshchenkoiryna@ukr.net)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Широкомасштабне вторгнення армії російської федерації на територію України докорінно змінило основи економічного, соціального, політичного, культурного та духовного життя в Україні. Кожен житель України, кожна сфера діяльності, кожен населений пункт держави з 24 лютого 2022 року змінили свої пріоритети, відношення до людей і зв'язки, переосмислили свою значимість та усвідомили свою роль для забезпечення стійкості України й наближення перемоги.

За цей час кожен відчув ефективність державного управління в Україні, управління на рівні держави, регіонів, кожного міста, села і селища, кожної сфери життєдіяльності людини, яке попри всі недоліки, дало можливість вистояти і зберегти функціонування держави.

Для переходу до планового відновлення всіх сфер життєдіяльності України і, одночасно інтеграції в європейський простір, Національною Радою Відновлення розроблено План Відновлення України [1] масштабний проект українського уряду всеохоплюючий детальний план з 15 основних напрямів життєдіяльності країни, що включає в себе три етапи, реалізація яких має чіткі завдання та строки їх виконання.

Цілі першого етапу цілком відповідають дійсності життя в умовах воєнного стану в Україні. Саме перший етап має назву «Стійкість», тобто його впровадження має відбуватися вже зараз, в умовах війни.

У розгляді ключових компонентів Програми Плану Відновлення України,

пріоритетними для фінансування і відновлення стали Національні програми, що охоплюють майже всі галузі державної діяльності: галузь оборони та безпеки, інтеграція в ЄС, довкілля та сталий розвиток, енергетика, бізнес середовище, макрофінансова стабільність, сектори з доданою вартістю, логістика та сполучення, модернізація регіонів та житлового будівництва, модернізація соціальної інфраструктури, освіта, охорона здоров'я, культура та спорт, забезпечення таргетованої і ефективної соціальної політики. Кожна з цих програм вміщує декілька нагальних проєктів і кожен проєкт повинен бути реалізований ефективними управлінцями за допомогою результативних управлінських рішень.

Саме в підготовці управлінських кадрів для органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування спроможний допомогти НУБіП України, спираючись на рекомендації робочої групи з реформування державного управління в межах Плану Відновлення України.

Більш ніж 20-річний досвід підготовки кадрів для органів влади, багаторівневість підготовки (бакалаври, магістри, доктори філософії) за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування», багаторічні напрацювання з підвищення кваліфікації керівників як для органів державної влади так і для всіх сфер життєдіяльності держави дають обґрунтовані підстави стверджувати, що генерування потенціалу НУБіП України, спрямованого на навчання та підвищення кваліфікації управлінських кадрів, здатне підготувати фахівців спроможних забезпечити: управління будь-якої галузі і сфери діяльності орієнтоване на результат; лідерство; вміння поєднувати оперативну автономію з сильною відповідальністю за результати діяльності; гендерно орієнтоване врядування; культуру децентралізованого управління; впровадження людиноцентричного підходу та цінностей в управління.

Інструментами реалізації Плану Відновлення України, в частині реформування державного управління, є підготовка управлінських кадрів в НУБіП України на базі створення єдиного центру підвищення кваліфікації, у якому в кожному програмі підвищення кваліфікації, незалежно від її

спрямованості та обсягу, будуть вмонтовані питання забезпечення європейської інтеграції. Такий підхід дасть можливість: ознайомити широкі маси населення з механізмами та інструментами інтеграції України в ЄС; дасть розуміння формування і реалізації політики на всіх рівнях управління; забезпечить розуміння управління, спрямованого на досягнення результату; ознайомить з принципами державного управління SIGMA, які спираються на практики врядування в державах ЄС та є основою для оцінки спроможності державного управління серед держав-кандидатів на вступ до ЄС; забезпечить розуміння формування лідерства як основи ефективного управління [2].

Крім цього, на базі цього новоствореного єдиного центру підвищення кваліфікації в НУБіП України має запрацювати тренінговий центр, оскільки є величезний попит не лише у підвищенні кваліфікації через лекції, а й у набутті практичних навичок. У тренінговому центрі мають бути представлені тренінги, розроблені всіма структурними підрозділами НУБіП України. Такий підхід до організації освітнього процесу забезпечить не лише користь для держави, але й посилить взаємозв'язок науки і практики, підвищить міждисциплінарні та міжгалузеві зв'язки, забезпечить фінансові надходження в університет.

Перелік покликань

1. План Відновлення України. URL : <https://recovery.gov.ua/>
2. Gryshchenko, I., Bondar, Y., Serohina, S., Bodrova, I., & Stohova, O. (2022). Building the capacity of territorial communities by revealing their latent potential. Amazonia Investiga, 11(53), 45-58. <https://amazoniainvestiga.info/check/53/5-45-58.pdf>

УДК 338.2

СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ

Губарєва І. О., д.е.н., професор, заступник директора з наукової роботи
(gubarievairyna@gmail.com)

*Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України,
м. Харків*

Циркулярна економіка, яку можна розглядати як наступне рівень зеленої економіки, є достатньо новим напрямом, але набула вже певної популярності серед науковців та урядовців. Основна ідея циркулярної економіки на протилежності лінійній – повне, повторне та циклічне використання усіх ресурсів [1]. Деревина є одним з універсальних матеріалів, що може використовуватися у багатьох напрямках. З іншого боку, деревина – це матеріал, який повністю поглинається природою, не забруднюючи її при раціональному використанні [2]. Отже деревообробна промисловість може стати базисом для започаткування циркулярної економіки. Наразі деревина та деревообробна промисловість вже розглядаються як ресурс для впровадження принципів циркулярної економіки у багатьох сферах: будівництві, виробництві упаковки, енергетиці та енергозбереженні тощо.

Розробка сценаріїв розвитку деревообробної промисловості для України має на меті визначення доцільних напрямів виробництва та експорту товарів з точки зору якнайширшого впровадження стандартів циркулярної економіки та забезпечення конкурентоздатності галузі на світовому ринку.

Для формування сценаріїв розвитку деревообробної промисловості для України було досліджено внесок окремих видів продукції у формування валової доданої вартості галузі у 35 країнах світу. Побудовано ряд лінійних моделей залежності валової доданої вартості від натуральних показників випуску продукції за 2000-2018 роки. Показано, що відносний внесок плит на основі деревини у валову додану вартість майже вдвічі перевищує внесок

пиломатеріалів, але обсяг виробництва шпонованих листів не є статистично значущим. Експортна орієнтація та імпортна залежність за окремими видами продукції були використані для підтвердження спеціалізації на експорті та імпорті продукції деревообробної промисловості серед країн, розглянутих у дослідженні, та свідчать про ступінь циркулярної економіки в галузі.

Побудовано три сценарії розвитку деревообробної промисловості в Україні щодо заміщення імпорту, розвитку для внутрішнього споживання та розширення експорту різних видів продукції.

Сценарій 1 спрямований на швидке імпортозаміщення на внутрішньому ринку листових матеріалів принаймні обсягів, які імпортувалися з РФ та РБ. Короткостроковий, очікуваним результатом якого є зниження імпортозалежності споживання, зниження тиску на платіжний баланс.

Сценарій 2 передбачає не тільки імпортозаміщення на внутрішньому ринку, але й збільшення загальних обсягів виробництва та нарощування експорту усіх основних видів продукції. Короткостроковий для внутрішніх потреб і середньостроковий для експорту. Має на меті зниження імпортозалежності споживання, покращення платіжного балансу, створення нових робочих місць.

Сценарій 3 передбачає розвиток виробництва товарів найбільш готових до кінцевого споживання та використовуваних у будівництві, а саме: розвиток виробництва готових столярних виробів та будівельних деталей для внутрішніх потреб та експорту. Короткостроковий для внутрішніх потреб і середньостроковий для експорту. Очікуваним результатом є: зниження імпортозалежності споживання і будівельної галузі, покращення платіжного балансу, розвиток виробництва кінцевої продукції, розвиток малого підприємництва з більшою доданою вартістю.

Доведено, що для переходу до циркулярної економіки та збільшення валової доданої вартості доцільно реалізовувати комбінацію сценаріїв. Розвиток виробництва плит на основі деревини дозволяє наблизитися до стандартів циркулярної економіки та зумовлює значний кумулятивний ефект для всієї

економіки в середньостроковій перспективі. Сценарій 3 як самостійний не може суттєво вплинути на розвиток усієї деревообробної промисловості, але може доповнити Сценарії 1 або 2 на середньостроковій перспективі.

Узагальнення результатів сценаріїв розвитку деревообробної промисловості дозволяє дійти висновку, що з економічної точки зору та з метою переходу до циркулярної економіки доцільним є реалізації поєднання сценаріїв. У короткостроковій перспективі важливо досягти імпортозаміщення за найбільш вразливою групою товарів – листові матеріали, наростити виготовлення кінцевої продукції з повною переробкою сировини, а також для забезпечення збільшених потреб будівництва. Розвиток виробництва листових матеріалів дозволяє наблизитися до стандартів циркулярної економіки не тільки лісопромислового комплексу, але й ц будівництві, енергетиці та енергозбереженні України. У середньостроковій перспективі подальше нарощування виробництва усіх видів продукції дозволяє отримати значний кумулятивний ефект для усієї економіки у збільшенні валової доданої вартості на понад 40 % протягом восьми років.

Перелік посилань

1. Circular economy in construction. What, why and how. Sustainability Committee, City of Aarhus URL: <https://endelafloesningen.aarhus.dk/media/35966/circular-economy-in-construction.pdf>

2. Kromoser B., Reichenbach S., Hellmayr R., Myna R., Wimmer R. Circular economy in wood construction – Additive manufacturing of fully recyclable walls made from renewables: Proof of concept and preliminary data. (2022) *Construction and Building Materials*. V 344. <https://doi.org/10.1016/j.conbuildmat.2022.128219>

УДК 332.364:355.422(477)

**ВІДНОВЛЕННЯ ЗЕМЕЛЬ, ЩО ПОРУШЕНІ ВНАСЛІДОК
БОЙОВИХ ДІЙ: ПРОБЛЕМАТИКА ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ**

Гулько Л. А., кандидат економічних наук, доцент,
(gunko_1@nubir.edu.ua), **Мединська Н. В.**, кандидат економічних наук, доцент,
Бережна К. О., аспірантка

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Війна прямо чи опосередковано торкнулася всіх сфер соціально-економічного життя не лише українського суспільства. Щодень інтенсивно ведуться обстріли, створюються нові заміновані території, знищується важка військова техніка, що призводить до витоку нафтопродуктів, випалення землі та ін. Всі ці наслідки воєнних дій призводять до порушення земель та забруднення ґрунту.

Порушення земель внаслідок військових дій можуть бути механічними, фізичними та хімічними. Кожен з цих впливів по-своєму є критичним та викликає руйнування структури та функцій землі [1].

За даними Мінагрополітики України, у структурі пошкоджень найбільші втрати фіксуються внаслідок знищення або часткового пошкодження сільськогосподарських угідь та незбору врожаю - 2,1 млрд доларів США [2]. Сільськогосподарські землі зазнали двох значних видів пошкоджень - мінне забруднення та пряме фізичне пошкодження. Згідно з попередніми узагальненими оцінками ННЦ «ІГА імені О.Н. Соколовського», загальна сума шкоди та збитків, завданих земельному фонду та ґрунтам України, становить майже 15 млрд доларів США [1].

Загальна площа сільськогосподарських земель, які знаходяться на тимчасово окупованих, деокупованих та небезпечних територіях становить понад 10 млн га [2].

Значна частина небезпечних територій з метою повернення у господарське використання потребує проведення заходів щодо усунення наслідків бойових дій: розмінування, прибирання фортифікаційних споруд, відновлення поверхневого шару тощо, що потребує реалізації національних програм та інвестиційних проєктів. За попередніми оцінками Державної служби України з надзвичайних ситуацій, майже 182,9 тис. кв. м ґрунтів забруднено небезпечними речовинами; 2365,1 тис. кв. м земель засмічено залишками знищених об'єктів і боєприпасів [1].

В умовах воєнного й повоєнного стану суттєво змінюється структура землекористування та посівних площ через погіршення стану аграрної економіки, нестачу матеріально-технічних і трудових ресурсів, блокування транспортних потоків, скорочення внутрішнього попиту, зміни балансів виробництва, споживання, імпорту-експорту сільськогосподарської продукції.

Тому існує потреба в удосконаленні нормативно-правового забезпечення щодо використання та охорони земель, зокрема, нормативів у галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів, у тому числі пошкоджених унаслідок збройної агресії та бойових дій.

Зважаючи на вищевикладене, проаналізувавши наявні виклики у сфері землеустрою та охорони земель, необхідно у Загальнодержавній цільовій програмі використання та охорони земель до 2033 р. передбачити прогноз і пріоритети використання земельних ресурсів, в тому числі у контексті відновлення від наслідків війни. Нагадаємо, що Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 січня 2022 р. № 70-р схвалено Концепцію Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель [3]. Серед передбачених Програмою шляхів і способів розв'язання проблеми у сфері використання та охорони земель необхідно визначити наступні заходи, що стосуються відновлення екологічного стану земель, які постраждали від збройної агресії рф:

- передбачити пріоритети використання земельних ресурсів у контексті відновлення від наслідків війни,

- створення дієвої системи сучасного моніторингу ґрунтового покриву країни для її інтеграції в систему ґрунтового моніторингу ЄС;
- визначення шляхів охорони і відновлення родючості ґрунтів земель сільськогосподарського призначення;
- узгодження заходів охорони земель лісового та водного фондів;
- визначити напрями охорони земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, земель оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Передбачені заходи повинні здійснюватися шляхом розроблення необхідної землевпорядної документації, освоєння проєктів з визначенням обсягів та джерел фінансування, проведенням моніторингу за здійсненням зазначених заходів. Також мають розроблятися регіональні програми використання та охорони земель з урахуванням стану земельних ресурсів і місцевих особливостей, можливостей матеріального та ресурсного забезпечення виконання запланованих заходів шляхом розроблення і впровадження схем землеустрою і техніко-економічних обґрунтувань використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць, територій територіальних громад.

Перелік посилань

1. Балюк С., Кучер А. Національне багатство України – чорноземи – під загрозою зникнення. *Голос України*. 2 грудня 2022. Електронний ресурс: <http://www.golos.com.ua/article/366511>
2. Звернення до Уряду України про вжиття заходів щодо охорони та відновлення земельних ресурсів в умовах воєнного стану. *Вісник аграрної науки*. 2022. №7(832). С. 5-8. Електронний ресурс: https://agrovisnyk.com/pdf/ua_2022_07_01.pdf
3. Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 січня 2022 р. № 70-р. Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-2022-%D1%80#Text>

УДК: 336.02

**ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
АГРАРНОГО БІЗНЕСУ**

Гуцаленко Л. В., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку та оподаткування, **Лепетан І. М.**, кандидат економічних наук, доцент кафедри бухгалтерського обліку

Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Основною тенденцією розвитку сучасного агробізнесу є економічна глобалізація, яка є багатограним і складним процесом, тісно пов'язаним із розвитком людської діяльності, що надає більше можливостей та економічних вигод країнам у всьому світі. Водночас цей процес має й негативні наслідки, які проявляються переважно у антропогенному впливі на навколишнє середовище.

Негативний вплив соціально-економічної діяльності на якість природного середовища різко зріс за останні кілька десятиліть. Зокрема, це стосується сфери аграрного виробництва, яка є найбільш чутливою до будь-якого втручання в розвиток агроєкосистем. Крім того, забезпечення людей якісними та екологічно безпечними продуктами харчування є актуальною проблемою, яка стоїть перед Україною та багатьма країнами світу. При цьому головною вимогою є не тільки якість продукції, а й екологічні умови.

У зв'язку з цим агробізнес потребує переходу на нову систему управління для забезпечення еколого-економічної збалансованості агробізнесу.

Екологічне регулювання є важливою складовою розвитку аграрного бізнесу в сучасних умовах. Фінансові аспекти екологічного регулювання пов'язані з витратами на збереження навколишнього середовища та відновлення його природних ресурсів.

Перш за все, аграрні підприємства повинні відповідати за забруднення довкілля і компенсувати шкоду, заподіяну екологічному середовищу. Це може

включати в себе відшкодування шкоди від викидів в атмосферу, забруднення водних ресурсів або знищення природного середовища. При цьому, відновлення природних ресурсів може потребувати значних інвестицій з боку аграрних підприємств. Наприклад, відновлення ґрунту після використання добрив може вимагати великих витрат на відновлення біорізноманіття та інші заходи з покращення якості ґрунту.

Відповідальне ведення аграрних підприємств передбачає використання різних стратегій та інструментів для збереження навколишнього середовища та стимулювання сталого виробництва. До таких інструментів можна віднести:

1. Програми з енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії – ці програми допомагають знизити витрати на енергоспоживання та зменшити викиди в атмосферу.

2. Інвестиції в технології, що зменшують негативний вплив на навколишнє середовище – такі інвестиції можуть допомогти зберегти природні ресурси та знизити витрати на охорону довкілля.

3. Застосування методів та технологій сталого виробництва – ці методи та технології дозволяють знизити негативний вплив на навколишнє середовище та зберегти природні ресурси.

4. Використання методів органічного землеробства – ці методи дозволяють зменшити використання хімічних добрив та пестицидів, що сприяє збереженню навколишнього середовища та здоров'я людей.

5. Участь у програмах з охорони природи та біорізноманіття – такі програми дозволяють зберегти природні ресурси та збільшити біорізноманіття.

Екологічне регулювання аграрного бізнесу стає все більш актуальним, оскільки зростає усвідомлення людьми нашої планети про необхідність збереження навколишнього середовища. Фінансові аспекти екологічного регулювання аграрного бізнесу можуть включати наступні складові:

- Податки і штрафи за порушення екологічних норм.
- Субсидії, податкових пільг та фінансування для екологічної сільськогосподарської діяльності.

- Використання екологічно чистих технологій та матеріалів.
- Партнерство з екологічними організаціями та споживачами.
- Кредитування екологічних проектів.
- Система торгівлі викидами (carbon credits).
- Страхування.

Таким чином, екологічне регулювання аграрного бізнесу може відігравати важливу роль у збереженні навколишнього середовища та забезпеченні сталого розвитку сільського господарства. Крім того, екологічне регулювання може включати в себе такі механізми, як ліцензування, стандартизацію, сертифікацію, моніторинг та інші заходи, які спрямовані на зменшення впливу аграрного бізнесу на довкілля.

УДК 346.3:349.6

**ПРАВОВІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СТАЛИХ УРБООКОСИСТЕМ
В УКРАЇНІ**

Дейнега М. А., доктор юридичних наук, доцент (mdeineha@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

У другій половині ХХ ст. з'явилися свідчення вичерпності глобальних природних ресурсів та обмеженості асимілюючих можливостей планетарної екосистеми. Вплив людини на природу сягнув таких масштабів, що постало питання про перспективу збереження людства на планеті у зв'язку з наростаючою екологічною катастрофою. Світова наукова спільнота усвідомила необхідність формування підґрунтя для забезпечення подальшого розвитку, зважаючи на обмеженість запасів природних ресурсів та шкідливість впливу суспільства на природу. Усвідомлення важливості цього завдання привело до

формування концепції сталого розвитку, яка нині є загальновизнаною стратегією.

«Сталий розвиток» визначається як поліпшення якості життя людей у межах збалансованих екосистем. При цьому навколишнє середовище розглядається не як джерело ресурсів, а як фундамент життя. Перехід до концепції сталого розвитку означає поступове забезпечення цілеспрямованої самоорганізації суспільства в економічній, соціальній та екологічній сферах, тобто суспільний розвиток повинен характеризуватися економічною ефективністю, екологічною безпекою та соціальною справедливістю.

У сучасних умовах глобалізації забезпечення сталого розвитку територій населених пунктів набуває особливої актуальності, зокрема і в Україні. Швидкі темпи урбанізації і стрімкий промисловий розвиток урбанізованих територій є однією з головних причин посилення тиску на екосистеми населених пунктів. І тільки орієнтація на сталий розвиток територій дозволить мінімізувати ризики шкоди довкіллю й при цьому досягти зростання рівня життя.

Ще у 1992 р. Порядком денним на XXI ст., а згодом Сьомою програмою дій з охорони навколишнього середовища 2013 р. підвищення сталості населених пунктів і формування урбоекосистем визначено однією з пріоритетних цілей. Однак пошук ефективних способів та методів вирішення основних містобудівних проблем щодо забезпечення сталого розвитку залишається головним завданням й основним джерелом дискусій науковців, практиків та державних управлінців як на регіональному, так і на загальнодержавному рівні. Саме сталий розвиток нині є ключовою концепцією, що впливає на те, як плануються, проектуються й управляються урболандшафти у напрямі формування стійких і придатних для життя населених пунктів.

Проблема формування сталих урбоекосистем нині набуває особливого значення. Адже, Україна також активно включилася у світові процеси сталого розвитку і проголосила ідеологію сталого розвитку державною стратегією на XXI ст. Конституція України як Основний Закон нашої держави, а також низка

інших нормативно-правових актів (Закони України «Про основи містобудування» від 16.11.1999 р., «Про Генеральну схему планування території України» від 07.02.2002 р., «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 р. та ін.) створили правову базу для сталого розвитку територій населених пунктів. Особливе місце серед цих нормативно-правових актів належить Концепції сталого розвитку населених пунктів, схваленої Постановою Верховної Ради України від 24.12.1999 р. № 1359-XIV. Концепція визначила основні напрями державної політики щодо забезпечення сталого розвитку населених пунктів, правові та економічні шляхи їх реалізації.

Відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 р. (Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019) пріоритетними завданнями у сфері містобудування й територіального планування визначено забезпечення екологічної стійкості населених пунктів і формування урбоекосистем. У процесі реалізації поставлених завдань пріоритетне значення має належати реалізації екологічних проєктів у населених пунктах, таких як: впровадження альтернативної енергетики й енергоефективних проєктів; використання екологічно чистих матеріалів; застосування технологій циркулярної економіки (вторинне використання відходів та переробка відходів і води); розвиток екологічно чистих видів транспорту та формування відповідної транспортної інфраструктури; боротьба із шумовим забрудненням і створення сприятливого звукового ландшафту тощо.

У зв'язку з цим, виникає потреба у значних обсягах інвестицій, залучення ресурсів приватного сектору для фінансування таких проєктів сумісно з державою, що зумовлює використання у тому числі механізмів державно-приватного партнерства, згідно із Законом України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 р.

УДК 332:361

**ВСТАНОВЛЕННЯ МЕЖ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ ЯК ОДИНИЦЬ
АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИХ УТВОРЕНЬ В УКРАЇНІ**

Деркульський Р. Ю., к.е.н., **Харитоненко Р. А.**, к.е.н., старший науковий співробітник, **Кабузан А. І.**, фахівець (alina.zuzko@gmail.com)

Інститут землекористування НААН України, м. Київ

Адміністративно-територіальний устрій України відображає територіальну організацію країни з розподілом її на адміністративно-територіальні утворення (одиниці), що є просторовою основою організації й діяльності місцевих органів державної влади й самоврядування. Систему адміністративно-територіального устрою складають адміністративно-територіальні одиниці: села, селища, міста, райони в містах, райони, області, Автономна Республіка Крим [1].

При інтенсивному освоєнні земель населених пунктів перед місцевими органами самоврядування на певному етапі розвитку й розбудови, а також за інших обставин, виникає проблема нестачі вільних земель, і, відповідно, постає питання щодо розширення (зміни) меж населеного пункту.

Територія кожного адміністративно-територіального утворення має свої межі – згідно із статтею 173 Земельного кодексу України – умовні замкнені лінії на поверхні землі, що відокремлюють її від інших територій. Ці межі встановлюються і змінюються за проектами землеустрою, які розробляються державними та іншими землепорядними організаціями відповідно до техніко-економічного обґрунтування розвитку адміністративно-територіальних утворень, генеральних планів населених пунктів [2].

На сьогодні встановлення меж населених пунктів як одиниць адміністративно-територіальних утворень в Україні – один з найбільш проблемних факторів, що стримують місцевий розвиток. Науковці Дорош Й.М., Тарнопольський А.В., Харитоненко Р.А., Деркульський Р.Ю., Смоленський В.Є., Рябова Ю.П., Кравченко О.М. у своїх працях зазначають, що межі

адміністративно-територіальних утворень у переважній більшості випадків не закріплені в натурі (на місцевості) або межові споруди втрачено, а це призводить до спорів між органами територіального управління щодо проходження цих меж. Досить часто неможливо врегулювати такі спори шляхом переговорів. Існує нагальна потреба у законодавчому визначенні дієвої процедури вирішення відповідних спорів та створення можливостей як для замовників таких видів землевпорядних робіт так і виконавців [3, 4].

Відповідно до наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 13 серпня 2021 року № 127 «Про визнання такими, що втратив чинність, наказу Державного комітету України із земельних ресурсів від 18.05.2010 № 376» [5] відбулася втрата чинності нормативного акта «Про затвердження Інструкції про встановлення (відновлення) меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками». Наразі винесення проєктних рішень у натуру та закріплення їх межовими знаками не відбувається. Проте, треба зазначити, що мають місце випадки, коли винесення меж в натуру не є вкрай необхідною передумовою, можна спиратись на природні межі рельєфу. Водночас, встановлення меж безпосередньо впливає на діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, в тому числі запобігаючи втрати грошових надходжень до місцевих бюджетів. А також призводить до попередження спірних ситуацій між суміжними населеними пунктами.

Отже, без чітко зазначених меж діяльність органів влади ускладнюється, ситуація призводить до порушень законодавства під час розпорядження землями, місцеві бюджети зазнають фінансово-економічних втрат, виникають спірні ситуації, що негативно впливає на ефективність використання, охорону та відтворення земель у межах відповідних територій.

Важливо, що межі адміністративно-територіальних одиниць не є сталими. Завдяки постійному розвитку населених пунктів, збільшенню населення, відповідно, за рахунок включення нових земельних ділянок, межі адміністративно-територіальних одиниць змінюються. Треба наголосити, що

межі адміністративно-територіальних одиниць повинні бути суміжними, при встановленні та зміні необхідно брати до уваги, що межа іншої одиниці також буде змінена. Тому при зміні межі міста районного значення не може змінювати межу району, а зовнішні межі району в місті повинні бути узгоджені з межею міста. Для того, щоб уникнути суперечливих ситуацій і спірних питань, треба допускати зміни адміністративно-територіальних утворень у середині [6].

Проаналізувавши наявне правове забезпечення встановлення (зміни) меж населених пунктів та інших адміністративно-територіальних одиниць, відзначимо, що воно є недостатнім, наразі не вирішує оперативних задач територіального розвитку, має суттєві вади та потребує вдосконалення. Прийняття єдиного законодавчого документа з даного питання безумовно сприятиме врегулюванню проблем встановлення меж адміністративно-територіальних одиниць.

Перелік посилань

1. Конституція України: прийнята Верховною Радою України від 28.06.1996р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Земельний кодекс України: прийнятий Верховною Радою України від 25.10.2001р. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>

3. Дорош Й.М., Тарнопольський А.В., Харитоненко Р.А., Деркульський Р.Ю., Рябова Ю.П. Проблемні аспекти щодо встановлення меж територій територіальних громад (сьогодення та повоєнний період). Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2022. № 2. С. 4-13. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/zemleustriy2022.02.01>

4. Харитоненко Р.А., Деркульський Р.Ю., Кравченко О.М., Смоленський В.Є. Щодо питання встановлення та зміни меж адміністративно-територіальних одиниць. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2021. № 4. С. 37-46. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/zemleustriy2021.04.04>

5. Наказ: прийнятий Міністерством аграрної політики «Про визнання такими, що втратив чинність, наказу Державного комітету України із земельних ресурсів» від 13.08.2021 №127. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1142-21#Text>

6. Кришечник Н.І. Концептуальні засади формування меж адміністративно-територіальних одиниць. 2016 р. С. 19 – 23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnau_econ_2016_23%282%29__6

УДК 630.181.35:303

**ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯМ АГРОЕКОСИСТЕМ**

Дребот О. І., д.е.н., проф., академік НААН, **Добряк Д. С.**, д.е.н., проф., член-кор. НААН, **Мельник П. П.**, д.е.н., с.н.с., **Височанська М. Я.**, д.е.н.

Інститут агроекології і природокористування НААН,

м. Київ

Нинішній стан розвитку галузей агроecosистем виявив необхідність створення низки пріоритетних складових системи управління, пов'язаних із стійким розвитком якісно нових еколого-економічних і соціальних рішень, що призведуть до покращення природокористування. Це, в свою чергу, вимагає кардинальних змін у сфері використання природних ресурсів. Особливо в ситуації, коли ще більш небезпечний екологічний ризик на землях сільськогосподарського призначення, де знижується їх природний потенціал, а господарська діяльність не відповідає засадам сталого господарювання. Водночас в агроecosистемах спостерігаються відчутні зміни врожайності сільськогосподарських культур. Значні її коливання із року в рік починаються у фазах циклу сонячної активності. Здебільшого це обґрунтовується певними змінами величини показників чисел Вольфа (W), які залежать від проходження

термоядерної реакції на Сонці, а також антропогенною діяльністю суб'єктів господарювання. Як результат, зміна величини впливу екологічного ризику на природокористування агроєкосистем, де не додержуються доходи порівняно з прогнозованим варіантом. Зазначене дає можливість відзначити, що в реальному часі космічні чинники природи діють системно, а людина вплинути на закономірний їх розвиток не може. Це зумовлює необхідність створення стійких екологічних систем щодо відтворення, збереження та охорони природних ресурсів. Великим здобутком у вирішенні таких питань є застосування новітніх технологій із використання енергії Сонця, взаємодії різних природних і суспільних явищ та процесів. Саме тут посилюються прояви синергетичних ефектів, де втілюються в життя принципи сталого розвитку.

Важливого значення у вирішенні цих питань набуває організаційний механізм переходу до системи еколого-економічного управління природокористуванням в агроєкосистемі. Зокрема, однією із найскладніших і методично недостатньо обґрунтованих проблем в управлінні залишається виробництво сільськогосподарських культур у просторі й часі. Основним методичним підходом щодо вирішення останніх є напрями переходу до еколого-економічного управління на основі формування складових збалансованого розвитку, якими є:

- виконання і вдосконалення законодавчої, нормативно-правової та інституційної бази й інструментів;
- впровадження дієвих методів та організаційних механізмів управління з метою досягнення системної гармонізації соціальних, економічних та екологічних складових збалансованого розвитку галузей сільськогосподарського виробництва;
- формування ефективної системи фінансово-економічного заохочення сільськогосподарських природокористувачів для здійснення природних заходів на підставі методів прямого та побічного стимулювання;
- вивчення різновиду фізичних явищ природи, що впливають на вирощування сільськогосподарських культур у системі управління;

- переосмислення питань використання та збереження природних ресурсів, а також охорони навколишнього природного середовища та ін.

Зважаючи на це, еколого-економічне управління природокористуванням має бути багатогранною і потужною основою для визначення шляхів подальшого вирішення соціально-економічних проблем у суспільному виробництві. Впровадження його в практику суспільного виробництва сприяє вирішенню важливих проблем або завдань у визначенні і використанні науково обґрунтованих підходів щодо стратегічних напрямів управління природокористуванням в агроекосистемах. Це забезпечить реалізацію потенціальних можливостей складної взаємодії значної кількості природних чинників і системного підходу до еколого-економічного управління галузями сільськогосподарського виробництва.

Взаємозв'язок і взаємозалежність складових етапів переходу до еколого-економічного управління мають важливе значення, оскільки сприяють розвитку соціально-еколого-економічних процесів, упровадженню ґрунтозахисних і енергозберігаючих технологій виробництва сільськогосподарської продукції в галузях агроекосистем.

Економічні складові дають змогу досягти заданого результату завдяки ефективному використанню матеріально-технічних і природних ресурсів на основі застосування ресурсо-та енергозберігаючих технологій, переробки відходів унаслідок нераціонального природокористування в агропромисловому виробництві, а також спеціалізації та кооперації виробництва аграрної продукції, організації трансферу технологій в агроекосистемі тощо.

Екологічні складові характеризуються різновидом внутрішньокomпонентних екологічних чинників, які забезпечують цілісну взаємодію природних процесів в агроекосистемах із відтворення деградованих природних ресурсів і адаптацію їх до умов аграрного виробництва. Особливо це стосується тих, що тривалий період були деградовані в просторово-часовому вимірі суб'єктів господарювання, зокрема забруднення НПС пестицидами та радіонуклідами на посівах сільськогосподарських культур.

Соціальні складові включають середню тривалість життя, середню заробітну плату, розмір пенсій, освіту, продукти харчування, демографічну ситуацію тощо, тобто те, що необхідно для забезпечення нормального життя населення в усіх сферах аграрного виробництва.

У процесі етапів переходу до еколого-економічного управління ці показники є інструментарієм у природокористуванні агроєкосистем, зокрема для розрахунку, контролю і регулювання відповідного комплексу заходів із відтворення і збереження природних ресурсів та охорони НПС. Усе це спричиняє необхідність розроблення нових підходів для усунення еколого-економічних проблеми в системі управління.

Важливу роль у розв'язанні цих питань відіграє концепція алгоритму переходу до ЕЕУ в агроєкосистемах. При цьому передбачено перехід аграрних галузей на еколого-економічне управління. Механізми в концепції враховують тенденцію європейського розвитку й гармонізацію екологічних, економічних і соціальних інтересів людей у галузях аграрного виробництва. Необхідною умовою переходу до еколого-економічного управління є виконання політичних рішень, узгодження з нормативно-правовим законодавством і реалізація ефективних механізмів у сучасних умовах господарювання.

Визначальними й результативними складовими в структурі системи еколого-економічного управління є механізми, які дають можливість менеджеру за необхідності не тільки коригувати відповідні рішення, але й розробляти інтегровані підходи для реалізації виробничих програм.

Отже, розроблені методичні підходи щодо проведення переходу до системи еколого-економічного управління в агроєкосистемах, на відміну від нинішніх, визначають їх пріоритетну роль, обґрунтовують розв'язання комплексу проблем щодо оптимального ведення сільськогосподарського виробництва в різних умовах фаз циклу сонячної активності. Це підвищує продуктивність агроєкосистем, а також ефективне використання, відтворення та збереження природних ресурсів у суспільному виробництві.

Удосконалена системи еколого-економічного управління сприяє реалізації управлінських рішень щодо функціонування та розвитку галузей агроєкосистем, розв'язанню складних еколого-економічних і соціально-економічних проблем у суспільному виробництві.

УДК 332.3:628.477(477.82)

**ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК ДЛЯ
ТИМЧАСОВОГО ЗБЕРІГАННЯ ВІДХОДІВ ЯК СКЛАДОВА
ДОТРИМАННЯ ВИМОГ ЕКОБЕЗПЕКИ**

Євсюков Т. О., доктор економічних наук, професор
(ievsiukov_t@nubip.edu.ua), **Петрович О. М.**, аспірант, **Куценко О. О.**, аспірант
*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Швидке зростання протягом останніх століть народонаселення Землі і пов'язані з цим процеси індустріалізації, урбанізації, інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, збільшення потреби в енергетичних ресурсах і, відповідно, збільшення кількості відходів, що забруднюють навколишнє середовище ще більше ускладнює завдання обґрунтування місць для розташування нових полігонів відходів, що не є небезпечними та оцінці існуючих. Особливо гостро це питання стоїть для України [1].

Більш того, у зв'язку з широкомасштабним вторгнення російської федерації в Україну, в сфері управління відходами з'явилося ще одне завдання – управління відходами що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків.

Для відновлення та відбудови звільнених тимчасово окупованих територій та територій, які постраждали внаслідок бойових дій вже розроблено

перший драфт Плану відновлення [2]. Відповідно до нього, одним із перших кроків є очищення територій від відходів, утворених внаслідок бойових дій. І тут постає питання, що і як робити з такими відходами?

Розв'язання цього важливого завдання, на нашу думку, потребує особливого підходу, що включає наступні кроки:

- документування обставин та наслідків, які призвели до утворення відходів;
- обстеження відходів на наявність вибухонебезпечних елементів та розмінування;
- проведення судмедекспертизи на наявність загиблих тіл;
- визначення власників відходів або визнання їх безхазяйними;
- оцінка розміру та складу відходів;
- вибір земельної ділянки для тимчасового зберігання відходів (за можливості постійного зберігання відходів);
- відведення земельної ділянки для тимчасового зберігання відходів;
- перевезення та складування відходів в місця тимчасового зберігання;
- прийняття та реалізація комплексного рішення щодо кінцевого призначення відходів [3].

Для реалізації вищенаведеного підходу в частині обстеження відходів на наявність вибухонебезпечних елементів та розмінування, проведення судмедекспертизи на наявність загиблих тіл та оцінки розміру відходів пропонується застосування безпілотних літальних апаратів у комплексі з фото-відеокамерами, лідарами і мультиспектральними камерами. Такі технологічні рішення максимально можливо підвищують швидкість, якість виконання робіт і мінімізують ризики для життя та здоров'я людей.

В частині вибору земельних ділянок для тимчасового зберігання відходів пропонується взяти за основу існуючі напрацювання з еколого-економічного механізму вибору земельних ділянок для розміщення регіональних полігонів відходів, що не є небезпечними (рис. 1) [4].

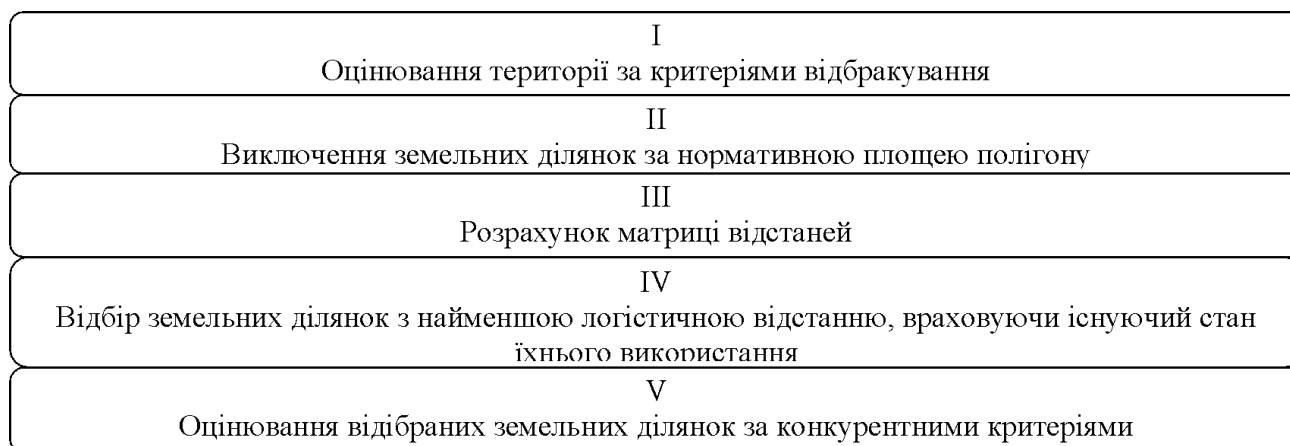

Рис. 1. Складові елементи механізму

Даний механізм розроблявся для цілей вибору земельних ділянок під розміщення регіональних полігонів відходів, що не є небезпечними. Земельні ділянки для таких полігонів згідно вимог чинного законодавства мають свої критерії відбракування та нормативну площу, але за умови підстановки інших критеріїв він автоматично стає механізмом вибору земельних ділянок для тимчасового зберігання відходів.

Постановою Кабінету Міністрів України «Порядок поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків» в пунктах 26-28 зазначено критерії відбракування територій на яких не слід тимчасово зберігати відходи та правила організації таких територій [5]. Поряд з цим, Земельним кодексом України в пункті 27 Перехідних положень передбачено спрощене відведення земельних ділянок для тимчасового зберігання відходів [6].

Запропонований підхід до вирішення питання вибору земельних ділянок для тимчасового зберігання відходів як складової дотримання вимог екобезпеки мінімізує ризики для життя та здоров'я людей, дає можливість максимально можливо швидко очистити території від відходів утворених у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків і

дає можливість реалізувати комплексне рішення щодо кінцевого призначення відходів.

Для покращення даного підходу пропонується створення механізму вилучення земельних ділянок для суспільних потреб за ринковими умовами і встановлення норм складування таких відходів в місцях тимчасового зберігання.

Перелік посилань

1. Петрович О. М., Євсюков Т. О. Аналіз сучасних методичних підходів до визначення місць розташування полігонів твердих побутових відходів / Землеустрій, кадастр і моніторинг земель: науково-виробничий журнал. – Київ: НУБІП України, 2020. № 2-3. 172 с. <https://doi.org/10.31548/zemleustriy2020.02.03>

2. Прем'єр-міністр: Програма відновлення України стане найбільшим проектом відбудови з часів Другої світової війни. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/premier-ministr-prohrama-vidnovlennia-ukrainy-stane-naibilshym-proektom-vidbudovy-z-chasiv-druhoi-svitovoi-viiny>.

3. «Проблеми вибору земельних ділянок для тимчасового зберігання відходів від руйнувань». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=1Z3LfvaWSjw&list=PLbCVcRKGMpxzcE4NP GGQdjqsAg0mjmxEt&index>.

4. Євсюков Т. О., Петрович О. М. Зміст складових елементів еколого-економічного механізму вибору земельних ділянок для розміщення регіональних полігонів відходів, що не є небезпечними (на прикладі Луцького кластера Волинської області) / Український журнал прикладної економіки та техніки. – Тернопіль: Тернопільський національний економічний університет, 2022. Том 7. № 4, С. 25 – 32. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2022-4-3>.

5. Порядок поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків:

Постанова Кабінету Міністрів України від 27.09.2022 № 1073. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2022-%D0%BF#Text>.

6. Земельний кодекс України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 3-4, ст.27. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.

УДК 35.07/.08: 005.346

ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ

Євсюкова О. В., доктор наук з державного управління, доцент
(oksana_evsyukova@yahoo.com)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Стабільність держави, виникнення якої зумовлено необхідністю виконання сервісних функцій з обслуговування людини і суспільства, створює підґрунтя для забезпечення сталого людського розвитку. Відповідно вищий рівень людського розвитку означає зменшення вразливості держави. Крім того, доцільність інтеграції компонентів сталості та гідної праці до концепції людського розвитку може бути підтверджена наявністю позитивного взаємозв'язку між досягнутим рівнем людського розвитку, поширенням зайнятості та стабільністю держави [1]. Беззаперечним є розуміння, що засадничим фундаментом сервісизації органів публічної влади є цифровізація, як складова цифрової трансформації суспільства.

Зазначимо, що уперше концептуальні засади “Digital Era Governance” (DEG) – “Ери цифрового врядування” було розроблено у наукових працях П. Данлеві, Х. Маргетс, С. Бастоу, Дж. Тінклер, Л. ДеНардіс. У подальшому вказана концепція DEG базувалася на таких складових, як: реінтеграції, “клієнто-орієнтованій цінності”, цифровізації, остання з яких, передбачає

трансформацію процесу управління шляхом використання цифрових комунікацій та потенціалу цифрового зберігання інформації.

Як зазначає вітчизняний дослідник О. В. Карпенко глобальні тенденції формування сучасного комунікативного управління в умовах розвитку цифрового суспільства, які, маючи різні ступені впливу та вираження ознак в процесі взаємодії влади та громадськості, інтегрують (інтерпретують) ефективні методи однієї сфери діяльності в іншу. Наразі, вплив візуальної цивілізації переважає над вербальною, а тому недаремно сучасна людина віддає перевагу споживання інформаційного контенту через дисплеї цифрових гаджетів. Технологічне значення цифрових технологій, яке було характерним на початку ери Індустрії 4.0, поступово змінюється соціальною функцією впливу [2, с. 44].

Сутність цифрової трансформації полягає в інтеграції цифрових технологій у функціонування системи публічного управління (СПУ), що приводить до принципових змін у тому, як її суб'єкти забезпечують громадян як клієнтів якісними публічними послугами у тому числі і в електронному форматі. Цифрові трансформації передбачають докорінне перетворення ділової та організаційної діяльності, процесів, компетенцій і моделей для забезпечення змін та можливості поєднання цифрових технологій і їх стратегічного (пріоритетного) прискорення в суспільстві з урахуванням поточного стану й майбутнього розвитку. У контексті публічного управління варто дотримуватися розуміння, що цифрові трансформації є докорінним перетворення управлінської діяльності органів публічної влади на основі можливостей застосування в ній цифрових технологій.

Цілком логічним у значної частки українського соціуму є переконання в актуалізації переведення значної кількості публічних послуг у цифровий формат, яке пояснюється тим, що в сучасних умовах розвитку ІКТ та їх практичного застосування у СПУ для громадян створюється можливість отримувати якісно, оперативно та прозоро широкий спектр послуг, що надаються органами публічної влади.

Сучасні цифрові технології, змінюють як соціальні, культурні, так і державні структури та взаємозв'язки між ними. Саме у сучасному інформаційному суспільстві цифрові трансформації вплинули на умови співпраці громадян та органів публічної влади, на поведінку громадян, в тому числі політичну (громадяни отримують різні форми доступу до політичної, державної інформації, можливості взаємодії, як створення та обміну політичними знаннями, навичками та вміннями). Таким чином, політична цифровізація соціуму – це поступовий багатовекторний процес переходу суспільства на цифрові технології, що зачіпає всі царини суспільної життєдіяльності, в даному контексті публічну політику та публічне управління. Політична цифровізація постає одним із найбільш дієвих механізмів удосконалення процесів надання публічних послуг та моніторингу цього процесу. Серед провідних технологій цифровізації, що використовуються в публічному секторі, саме в контексті реалізації публічних послуг, можна виділити такі: багатоканальне інформування та залучення громадян (особливо використання соціальних мереж для комунікацій та активізацій в обговореннях політичних процесів; використовуються можливості громадян визначати умови своєї участі у відповідних процесах тощо); відкриті дані (доступні через відкриті програмні інтерфейси і демонструють рівень доступності та поширеності інформації, яка стосується задоволення потреб громадян.); посилену електронну ідентифікацію громадян (перманентна авторизація (під час кожного входу до онлайн-системи органу публічної влади) для підтвердження особи і відтак, безперешкодного доступу до запитуваних даних); повсюдну аналітику (динамічний перманентний процес збору й аналізу політичної інформації потрібен для отримання надійної та структурованої системи знань, що допоможе розробляти належні реакції на ситуаційні запити та стратегічні заходи); “цифрові” державні платформи (сучасна політика сервісної держави орієнтована на одночасне підвищення якості державних послуг, оптимізацію кількості державних службовців та зменшення бюджетних витрат. Цифрові платформи, використовуються для розв’язання саме цих

завдань. Органи публічної влади мають покладатися на цифрові платформи для спрощення й оптимізації внутрішніх процесів, поліпшення взаємодії із громадянами та скорочення витрат) тощо [3, с. 211].

Варто зауважити на тому, що цифрова трансформація має як позитивний так і негативний вплив, зокрема на соціальну систему суспільства. До негативних наслідків цифрової трансформації варто віднести: збільшення кількості фейкової інформації та пропаганди, що послаблює довіру в суспільстві до правдивої інформації, забезпечує зростання соціальної напруги, погіршення психологічного благополуччя та емоційного стану громадян; сприяє збільшенню рівня кібербулінгу, онлайн-насильства, кіберзлочинності. Незабаром, суспільною проблемою може стати залежність громадян від цифрових технологій, що може призвести до відчуття відчуження та виокремлення деяких груп населення, значно понизить рівень їх самодостатності та самовизначення. Цифрові технології можуть створювати нові загрози приватності та безпеки, які раніше не існували. Збір та обробка великих обсягів персональних даних може призвести до порушення конфіденційності та захисту особистих даних, а також, створить можливості зловживання цими даними. Цифрова трансформація може призвести до збільшення соціальних нерівностей, оскільки доступ до ІКТ може бути обмеженим для деяких груп населення через економічні, географічні або культурні обмеження. Збільшення використання соціальних мереж та інших цифрових платформ може призвести до посилення соціальної ізоляваності.

Загалом, не зважаючи на вказані вище ризики цифровізації, що посилюються під час збройної агресії російської федерації на території нашої країни, задекларована Президентом України В. Зеленським концепція “держава у смартфоні”, яка передбачає служіння народу України через надання публічних послуг громадянам держави, дбаючи не лише про розширення їх спектру, але й збільшення каналів доступу до них, інтегрованість (комплексність) та зручність, потребу мати високу якість публічних послуг, продовжує реалізовуватися і є результатом успішної цифрової трансформації українського соціуму.

Перелік посилань:

1. Калашнікова Т. М., Новак І. М. Дослідження взаємозв'язку сталості людського розвитку і стабільності держави. URL: <https://dse.org.ua/archive/28/8.pdf>.

2. Карпенко О. В. Цифрові трансформації комунікативного управління: глобальні здобутки, тенденції розвитку та актуальні загрози. *Інституціоналізація публічного управління в Україні в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних викликів*. К. 2019. Т.4. С. 44 – 45.

3. Євсюкова О. В. Механізми управління розвитком сервісно-орієнтованої держави: теорія, методологія, практика: монографія. К. 2019. 336 с.

UDK 33.336.711.76

**CRITERIA FOR CLASSIFYING FINANCIAL MARKET SUBJECTS AS
CRITICAL FOR THE FUNCTIONING OF THE ECONOMY DURING
MARTIAL LAW**

Zharikova Olena, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor (ele0309@ukr.net), **Pashchenko Oksana**, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor (opashchenko26@gmail.com)

National University of Life and Environmental Science of Ukraine,

Kyiv

The National Bank of Ukraine has determined the criteria for classifying financial market participants as institutions that are important for the national economy, which will be applied to the financial services market. [1, 2]

The Cabinet of Ministers of Ukraine has determined the mechanism for booking conscripts during martial law who work, among other things, at enterprises, institutions and organizations that are critically important for the functioning of the economy and ensuring the livelihood of the population in a special period.

Thus, in order to define it as critically important, an institution must meet at least three of the seven criteria, one of which is the criterion of importance for the branch of the national economy.[1, 2]

Accordingly, the National Bank defined a criterion of importance for the branch of the national economy or meeting the needs of the territorial community that will be applied in the market of financial services.

An institution can be defined as having significant importance for the financial market, provided that it is:

- ✓ systemically important bank;
- ✓ an insurer that is assigned to the 1st or 2nd group of social importance, which has a valid license to provide voluntary life insurance or compulsory civil liability insurance of owners of land vehicles, and also complies with the standard of solvency and capital adequacy and the standard of riskiness of the insurer's operations, established by the legislation of Ukraine on regulating the activities of non-banking financial institutions; [1, 2]
- ✓ a lessor that is a member of a banking group in which the responsible person-bank is systemically important, and in which the value of new financial leasing contracts concluded during the last reporting year exceeds UAH 1 billion;
- ✓ participant of the payment market and classified as systemically important or important payment systems, important participants of payment systems and important technological operators based on the results of 2022;
- ✓ a legal entity that received a license from the National Bank to provide collection services to banks and approval from the National Bank to carry out cash processing and storage operations, which on average per quarter collects and transports cash in the amount of more than 5 billion hryvnias, including funds state institutions, and collects at least 1,000 retail outlets of customers and at least 1,000 bank machines and/or software and technical self-service complexes;
- ✓ a single association of insurers providing mandatory civil liability insurance of owners of land vehicles for damage caused to third parties;

✓ a legal entity that provides services to systemically important banks that are auxiliary to payment services, and its activities are directly related to the maintenance of bank machines, payment terminals, the execution of interbank payment transactions in volumes of not less than 35% of the number of relevant devices/ operations of a systemically important bank. [1, 2]

In order to determine them as critically important, institutions whose activities are regulated by the National Bank, as well as service providers that ensure the continuity of the work of financial institutions, should contact the National Bank. When applying, they must submit documents and information to the regulator confirming their compliance with at least three of the seven criteria, including the sectoral one.

Based on the results of consideration of the application, the National Bank will send the applicant its decision (within three working days from the day of its acceptance).

If the institution is recognized as critical for the financial market, it must submit a list of conscripted employees to the National Bank for their reservation. [1, 2]

After reviewing and verifying this list, the National Bank will submit it for approval to the General Staff of the Armed Forces of Ukraine in accordance with the requirements of Resolution No. 76 of the Cabinet of Ministers of Ukraine.

References

1. Official website of the National Bank of Ukraine. (2023). Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/news/all/viznacheni-kriteriyi-vidnesennya-uchasnikiv-finansovogo-rinku-do-kritichno-vajlivih-dlya-funktsionuvannya-ekonomiki-na-period-diyi-voyennogo-stanu>

2. Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine dated March 24, 2023 No. 32 "On approval of the Regulation on the procedure for determining by the National Bank of Ukraine legal entities that are critically important for the functioning of the economy and ensuring the livelihood of the population in a special period", which will take effect from March 29, 2023. Retrieved from https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24032023_32

УДК 336.14

**ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ
МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ
ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ**

Іллєнко О. В., магістр 1 курсу заочної форми навчання, спеціальність 281
“Публічне управління та адміністрування” (iov_boguslav@ukr.net)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Місцеві бюджети як економічна категорія відображають грошові відносини, що виникають між місцевими органами самоврядування та суб'єктами розподілу створеної вартості в процесі формування територіальних грошових коштів, які використовуються для соціально-економічного розвитку регіонів та поліпшення добробуту населення [1, с. 64]. Процес формування місцевих бюджетів базується на системі відносин між державою, органами місцевого самоврядування, підприємствами), банками, населенням та міжнародними організаціями. Загалом бюджетний процес є складним та багатокомпонентним явищем, а фінансовий стан бюджету, в свою чергу, залежить від багатьох факторів. Так, бюджетна діяльність завжди пов'язана з певними ризиками, тому дане питання не втрачає своєї актуальності.

Враховуючи складне зовнішньоекономічне та політичне становище в Україні, зниження темпів економічного зростання важливими завданнями є реалізація антикризової стратегії що визначає напрями інтенсифікації економічного зростання, при якому інструменти бюджетної політики будуть спрямовані на забезпечення збереження фінансово-економічного потенціалу країни та впровадження принципу раціональності використання бюджетних коштів. Важлива роль належить інституціональним принципам формування бюджетної політики. Оскільки розвиток її інституційної основи є важливою передумовою забезпечення ефективності бюджетного механізму як інструменту забезпечення сталого розвитку економіки та соціальної стабільності, в тому

числі за рахунок збільшення доходів місцевих бюджетів.

Значний рівень державного боргу, хронічний дефіцит Державного бюджету України, недостатній рівень ефективності системи розподілу капіталу в економіці, який не сприяв розвитку довгострокового інвестиційного кредитування економіки та зумовлював зростання споживчого валютного кредитування створили умови для фінансової дестабілізації в країні. Разом з цим, в умовах пандемії та військової агресії росії проти України розгортання кризових явищ в економіці посилилось.

Незважаючи на введення в дію реформи децентралізації та закріпленні її на законодавчому рівні залишаються основні проблемами у формуванні стійкості системи державних фінансів, а місцеві бюджети є однією з їх складових залишаються: недостатній рівень взаємоузгодженості між пріоритетними напрямками соціально-економічного розвитку країни та бюджетним плануванням на всіх рівнях бюджету; непередбачуваність фінансово-бюджетної політики у середньостроковій та довгостроковій перспективі; недостатній рівень бюджетної дисципліни та інституційної спроможності розпорядників бюджетних коштів щодо розробки бюджетних планів на середньострокову перспективу; значна частка валютного державного боргу в загальній сумі державного боргу; низький рівень ліквідності фондового ринку, захисту прав інвесторів поряд із недостатньою спроможністю регулятора протидіяти зловживанням на ринку; низький рівень фінансової інклюзії; значний рівень тіньового сектору економіки; недосконалість та нестабільність механізму податкового регулювання; недосконала система пенсійного забезпечення.

23 червня 2022 року Європейський парламент ухвалив резолюцію із закликом надати статус кандидата на членство в Європейському Союзі для України та Молдови, а також підтримати європейську перспективу для Грузії.

Резолюцію підтримали 529 депутатів Європарламенту, проти висловилися 45, ще 14 - утрималися.

Для успішної євроінтеграції Україна, поміж іншого, має імплементувати

понад чотири десятки документів у сфері публічних фінансів. Насправді необхідно визнати: те, що зроблено в країні, починаючи з 2014 року, – це досить істотні зміни, які помітно наближають Україну до стандартів ЄС. І саме у фінансовому секторі цей рух є найбільш ефективним, найбільш послідовним та виваженим. Якщо говорити, приміром, про бюджетну політику, маємо усвідомлювати, що в цій царині втілено важливі реформи щодо середньострокового бюджетного планування, відкритих бюджетних процесів, програмно-цільового методу у бюджетному фінансуванні. Тобто, вже зроблено набагато більше, ніж залишилося зробити, тому потрібно ще більше 40 документів, які потрібно ухвалити, ратифікувати, розробити нові законопроекти для успішного входу України в членство Євросоюзу [2].

Отже, з впевненістю можна сказати, що Україна рухається в правильному векторі, запроваджуючи реформи, які в майбутньому дадуть змогу стати повноцінним членом Євросоюзу. Але разом з тим хочеться зазначити, що запровадження реформ з 2014 року дало поштовх розвитку місцевих бюджетів, та і взагалі фінансової системи України.

Вирішення проблем у формуванні стійкості системи державних фінансів передбачає законодавче стимулювання та створення нормативно-правового середовища для посилення здатності вітчизняних підприємств конкурувати на світових ринках. При цьому, важливим завданням є здійснення моніторингу процесу реалізації бюджетної політики, визначення умов, дотримання яких характеризує її ефективність; здійснення дієвих економічних перетворень шляхом використання обґрунтованих методів та інструментів бюджетної політики спрямованих на отримання якісного суспільно-значимого кінцевого результату.

Перелік посилань

1. Бечко П.К., Ролінський О.В. Місцеві фінанси: навч. пос. К.: Центр учбової літератури. 2007. 201 с.
2. Обух В. Для успішної євроінтеграції Україна, поміж іншого, має

імplementувати понад чотири десятки документів у сфері публічних фінансів: УКРІНФОРМ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3517600-danilo-getmancev-golova-komitetu-vr-z-pitan-finansiv-podatkovoi-ta-mitnoi-politiki>. (дата звернення: 25.10.2022).

УДК 347.45/.47

**ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ УКЛАДЕННЯ ТА ВИКОНАННЯ
ДОГОВОРУ ПОСТАВКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Кальковець В. Л., аспірант

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Договір поставки є і здавна був одним із основних видів договорів на реалізацію майна і є дуже поширеним у вітчизняному правовому полі. На сучасному етапі розвитку, у часи повномасштабного військового вторгнення, договір поставки може стати одним із найважливіших правових механізмів, за допомогою якого забезпечується нормальне функціонування економіки у період війни.

Важливість договору поставки у воєнних умовах визначається, зокрема, і тим, що він є важливим інструментом забезпечення продовольчої безпеки країни. Враховуючи масове пошкодження інфраструктурних об'єктів та руйнування багатьох основоположних підприємств загальнодержавної значимості, як держава, так і вітчизняні суб'єкти господарювання були змушені посилено шукати контрагентів серед іноземних підприємств. Саме договорами поставки врегульована співпраця держави та українських суб'єктів господарювання як всередині країни, так і з іноземними контрагентами, що зумовлює забезпечення продовольчої безпеки у воєнний час.

У період воєнного стану до значної кількості загальних питань правового регулювання договору поставки додалися і більш специфічні, які власне і пов'язані із реаліями війни.

Перевірка контрагентів, яка раніше здійснювалася в основному на підставі реєстраційних та установчих документів контрагента та через перевірку повноважень його представників, зараз включає в себе ще і необхідність перевірити належність цього контрагента до санкційних списків ЄС [1], Великобританії [2], США [3], Канади [4] тощо. Не менш важливими в цьому контексті є санкційні списки України, затверджені рішеннями Ради національної безпеки та оборони України [5].

Особливої уваги потребує і необхідність виконувати договори поставки у визначеному законодавством та самим договором порядку. Завдяки цифровізації багатьох процесів у сучасному суспільстві, а крім того, і внаслідок війни, договори поставки часто укладаються дистанційно з використанням електронних підписів. І хоча використання електронного підпису чітко регулюється національним законодавством, а саме Законом України “Про електронні довірчі послуги” [6], укладання договорів дистанційно несе додаткові ризики, особливо враховуючи кібератаки РФ проти інтернет-ресурсів держави та приватних суб'єктів.

При укладенні договору важливо пам'ятати і про митні обмеження та зміни у фінансово-правове законодавство, які напряму впливають на виконання договорів поставки. Наприклад, відповідно до Постанови Правління НБУ № 18 від 24 лютого 2022 року «Про роботу банківської системи у період запровадження воєнного стану» [7], забороняється здійснення розрахунків за зобов'язаннями у валюті (з винятками стосовно товарів критичного імпорту, коштів отриманих від міжнародних організацій тощо), зупиняються видаткові операції за рахунками компаній-резидентів Російської Федерації та Республіки Білорусь (далі – РБ), а також компаній, кінцевими бенефіціарами яких є резиденти РФ та РБ.

Однак, однією із найважливіших частин договору у воєнний час стали форс-мажорні обставини, які виникають у зв'язку із воєнними діями та правовим режимом воєнного стану. Сторони договору повинні деталізувати визначення війни як форс-мажорної обставини і передбачити будь-які її форми: терористичні акти, кібератаки, власне бойові дії тощо для убезпечення себе від значних витрат.

Договір поставки є і буде одним із найпоширеніших інструментів забезпечення продовольчої безпеки країни. Однак, перед укладенням договору поставки у воєнний час важливо добре розуміти специфіку та особливості укладення таких договорів задля ефективного виконання договору.

Перелік посилань

1. Consolidated text: Council Decision 2014/145/CFSP of 17 March 2014 concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine. / [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02014D0145-20220604>.

2. The UK Sanctions List. / [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.gov.uk/government/publications/the-uk-sanctions-list>.

3. Sanctions List Search. / [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://sanctionssearch.ofac.treas.gov/>.

4. Consolidated Canadian Autonomous Sanctions List. / [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://www.international.gc.ca/world-monde/international_relations-relations_internationales/sanctions/consolidated-consolide.aspx?lang=eng.

5. Офіційні документи Ради національної безпеки та оборони України. / [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Documents/>.

6. Закон України “Про електронні довірчі послуги”. / [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>.

7. Постанова Правління Національного банку України № 18 від 24 лютого 2022 року «Про роботу банківської системи у період запровадження воєнного стану». / [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>.

Науковий керівник – к.ю.н., доц. кафедри цивільного та господарського права юридичного факультету НУБіП Бажанова Вікторія Олегівна.

УДК 341.64

**ДО ПИТАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ РИМСЬКОГО СТАТУТУ
МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ**

Кідалов С. О., кандидат юридичних наук, доцент, **Кідалова Н. О.**, асистентка кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства (kidalov_s@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

На сьогоднішній день Україна досі не ратифікувала Римський Статут Міжнародного кримінального суду (далі – Статут МКС), однак підписавши його 20 січня 2000 року, висловила згоду з нормами міжнародного права, закріпленими в цьому документі.

Підтвердження, цього є закріплення в Конституції України положення ст. 124, щодо можливого визнання юрисдикції Міжнародного кримінального Суду на умовах, визначених Римським Статутом [1].

Також, звертаючись до Закону України «Про міжнародні договори» від 29.06.2004 р. №1906-IV, можна зрозуміти, що ратифікація міжнародних договорів України здійснюється шляхом прийняття закону про ратифікацію, невід’ємною частиною якого є текст міжнародного договору. Постає питання,

чи впливає з цього, що Україна залишається осторонь від МКС та створення системи міжнародної кримінальної юстиції [2].

Однак, слід зауважити, що Римський Статут може поширювати юридичну дію й на держави, які не є учасниками Римського статуту. Це не суперечить доктрині *pacta tertiis nec nocent nec prosunt* («договори не шкодять і не сприяють третім сторонам»), закріпленій в ст. 34 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. [3;4].

Так, у ст. 88 Статуту МКС, лише в загальній формі йдеться про необхідність забезпечити наявність національних процедур для співпраці із МКС, водночас момент здійснення таких процедур не встановлено. Тому, з огляду на викладене, обрання способу імплементації безпосередньо залежить від вибору держави [3].

Оптимальним, на нашу думку, способом імплементації Статуту МКС для України є внесення змін і доповнень до відповідних нормативно-правових актів, серед яких: Кримінальний Кодекс України, Кримінальний Процесуальний Кодекс України, Кримінально-виконавчий Кодекс України з одночасним прийняттям Закону України «Про визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом».

Ратифікація Статуту МКС, призведе до нарощування глобалізації в цій сфері та зближенню національно-правових систем за допомогою впровадження в національне законодавство загальновизнаних принципів міжнародного права збройних конфліктів. В зв'язку з цим важливо відмітити *три фактори*, котрі посилять вплив глобалізації Міжнародного гуманітарного права (МГП) разом зі Статутом МКС.

Перший фактор складається з того, що в ст. 21 Статуту «Прийняте право» МКС поряд з принципами та нормами міжнародного права, включає загальновизнані принципи МГП (п. «b»), застосовує загальні принципи права, взяті ним з національних законів правових систем світу за умови, що ці принципи не є несумісними зі Статутом та міжнародно визнаними нормами та

стандартами. Таким чином, МКС виступає в якості консолідуючого органу в міжнародному кримінальному правосудді, забезпечуючи мир та безпеку.

Другим фактором глобалізації МГП у зв'язку з діяльністю МКС є те, що застосування та тлумачення Судом норм права повинно відповідати міжнародним правам людини та не допускати жодного несприятливого розрізнення (дискримінації). Відповідно, міжнародні права людини, які підлягають застосуванню МКС, виступають в якості найважливішого джерела права при прийнятті Судом рішень. Тим самим, розробляючи свої правові позиції, МКС прагне наблизити норми МГП, права людини до обов'язковості їх дотримання в умовах збройних конфліктів.

Третій фактор – це застосування прецеденту, який викладений у ч.2 ст. 21 Статуту, де Суд може застосовувати принципи та норми права відповідно до того, як вони були розтлумачені в його попередніх рішеннях. У той же час, керуючись загальноновизнаними правами людини, МКС у своїх рішеннях буде враховувати судову практику: Міжнародного Суду ООН, Європейського суду з прав людини, інших регіональних судових інституцій та навіть національні суди [3].

Отже, ратифікація для нашої країни Римського Статуту Міжнародного кримінального Суду є досить важливим процесом. Визнання його юрисдикції *ad hoc*, безумовно, є вагомим кроком у співпраці України з МКС, проте дана дія не впливає на необхідність ратифікації Україною Римського статуту найближчим часом. Оскільки в своєму висновку щодо відповідності Конституції України Римського статуту Міжнародного кримінального суду Конституційний Суд України визнав Римський статут як такий, що суперечить Конституції України у зв'язку з його комплементарним характером, котрий доповнює національні судові системи. Проте, навіть у разі визнання юрисдикції та відкриття провадження відповідно до п.3 ст. 12 Статуту, лишаються значні проблеми практичної реалізації як належного судового розгляду, так і притягнення винуватих осіб до відповідальності.

Перелік посилань

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.04.2023р.).
2. Про міжнародні договори: Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#n80> (дата звернення: 05.04.2023р.).
3. Римський Статут Міжнародного кримінального Суду від 17.07.1988 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#n208 (дата звернення: 05.04.2023р.).
4. Віденська Конвенція про право міжнародних договорів 1969 р., набрання чинності для України міжнародного договору від 13.06.1986 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#n179 (дата звернення: 05.04.2023р.).

УДК: 711.168:502.131.1(477)

ПІСЛЯВОЄННА ВІДБУДОВА - ОСНОВА СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Кірейцева О.В. кандидат економічних наук, доцент
(elenakireitseva42@gmail.com)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Сьогодні Україна потерпає від військових дій після повномасштабного вторгнення росії. Війна – це жахливе випробування і великий стрес для країни. Це перевірка усіх державних інституцій на ефективність щодо гарантування безпеки. Не зважаючи на свій стихійний характер, вона розкриває напрямки розвитку у сфері державного управління, а також є поштовхом для пошуку нових рішень політичного та практичного характеру, які будуть спрямовані на захист країни та народу від руйнівних наслідків війни.

Стратегія сталого розвитку є політичною та практичною моделлю такого розвитку всіх країн світу, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Ця модель має за мету досягти оптимального балансу між трьома складовими розвитку - економічною, соціальною та екологічною. Проєкт Стратегії сталого розвитку України на період до 2030 року був обговорений з червня до грудня 2016 року на регіональних та національних консультаціях. Після початку повномасштабної війни Стратегія буде мати нові цілі і завдання, зокрема – це якнайшвидша відбудова країни, відновлення інфраструктури, покращення економіки [2].

Для того, щоб і надалі жити та розвиватися, не прирікаючи себе на вимирання, людство має переглянути свої уявлення про всесвіт, людину, Визнаними міжнародними фундаментальними цінностями сталого розвитку є свобода, рівність, солідарність, толерантність, повага до природи, спільна відповідальність. Національні цілі розвитку базуються на політичних, економічних, соціальних, екологічних, моральних і культурних цінностях, властивих українському суспільству. Вони визначають спрямованість стратегії на турботу про спільне благо та захист національних інтересів України [1].

Війна, яка принесла масштабні руйнування, великі людські жертви та очікуваний спад економіки, ще не закінчилась. Але вже зараз варто думати про Програму відбудови України після війни, причому із врахуванням усіх попередніх планів щодо впровадження в Україні принципів сталого розвитку, а також враховуючи уроки цієї війни.

Ключовим у цій стратегії повинне бути визначення критеріїв поняття «повинно бути краще ніж було». Адже досвід війни показує велику кількість логістичних питань – транспортна система потребує докорінного покращення. Збільшення кількості маршрутів, доріг, у тому числі залізничних, деколи підземних. Великі міста, які стали пастками для великої кількості людей, можливо відновлювати частково. Поставити акцент на відновленні та

розширенні невеликих сіл та містечок. Особливе питання – це подальший економічний розвиток.

На жаль, ми не маємо досвіду планування відбудови країни. Але не викликає сумніву той факт, що держава повинна очолити цей процес, забезпечивши належну координацію. Постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326 затверджено Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації. Без розуміння та усвідомлення масштабів відновлення та потреб у відновленні – порахувати збитки буде важко, а відповідно, виникнуть й складнощі в плануванні відбудови, в визначенні підходу до цього процесу та його принципів.

Основний принцип, покладений в основу відбудови держави, має бути принцип, що закладений в Сендайській Рамковій Програмі зниження ризиків – «відбудувати краще, ніж було». Саме такий принцип найбільш повно відображає ідею сталого розвитку та ризик-орієнтованого підходу в процесі відбудови. Він має слугувати головним ціннісним та методологічним орієнтиром при розробці Програми відбудови України та відповідного плану дій. Розробку цих документів доцільно починати вже зараз на рівні Кабінету Міністрів України із широким залученням усіх зацікавлених сторін. Відмітимо, що обов'язковим етапом створення таких документів має бути проведення їх стратегічної екологічної оцінки [3].

Отже, загальний алгоритм дій, що пропонується:

- Створення національної системи фіксації та документування фактів руйнувань (передусім – об'єктів критичної інфраструктури), переміщень бізнесу та людей тощо;
- Прийняття та нормативна фіксація принципу відбудови «відбудувати краще, ніж було» як ключового принципу відбудови;
- Проведення оцінки заподіяної шкоди та прийняття рішень про доцільність відбудови об'єктів;

- Визначення джерел фінансових та матеріальних ресурсів для відбудови за принципом «краще, ніж було»;
- Узгодження та уніфікація вимог цивільної, техногенної та екологічної безпеки для врахування принципів сталого розвитку під час прийняття рішень;
- Розроблення на науковій основі державних програм щодо застосування найкращих доступних технологій з огляду на доступні місцеві ресурси (має бути залучена НАНУ спільно із українськими науковцями).

Також слід додати, що процес відбудови України доречно реалізувати із широким обговоренням та залученням міжнародної спільноти та громадськості і міжнародної фінансової допомоги.

Перелік посилань

1. Урядовий портал. Цілі сталого розвитку та Україна. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina> (дата звернення: 20.09.2022).
2. Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року. Проект Закону України від 07.08.2018 № 9015. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ЖН6YF00A?an=332> (дата звернення: 20.09.2022).
3. Софія Шутяк. Як буде відбудовуватись Україна? Від знання про ризику – до сталого відновлення. URL: <https://r2p.org.ua/vid-znannya-pro-ryzyku-do-stalogo-vidnovlennya/> (дата звернення: 21.09.2022).

УДК :62-622+662.796.2(045)

ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОБНИЦТВА ВОДНЮ З БІОМАСИ

Коваленко Н. О., кандидат економічних наук, доцент (nprederiy@nubip.edu.ua), **Коваленко В. П.**, доктор сільськогосподарських наук, професор (kovalenko_v@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Розвиток водневих технологій набирає все більшої популярності у всьому світі. В даний час основним напрямком виробництва енергії з біомаси в Україні є виробництво теплової енергії для розподіленого тепlopостачання підприємств і приватних домоволодінь шляхом спалювання біомаси деревного і сільськогосподарського походження. Воднева економіка залишається поки справою майбутнього, але водневі технології для енергетики, такі як водневе акумулювання енергії поновлюваних джерел, водневі накопичувачі для автономної і розподіленої генерації, заправки для постійно зростаючого кількісно і якісно водневого транспорту, активно впроваджуються в економіку розвинутих країн [1, 2].

Воднева енергетика включає сукупність технологій виробництва, транспортування, акумулювання і використання універсального вторинного енергоносія – водню. У концепції водневої енергетики водень доповнює собою найважливіший вторинний енергоносіє – електроенергію, енергетичне використання водню визначається можливістю екологічно чистого отримання електроенергії і тривалого зберігання без втрат, в тому числі великомасштабного. Проблема використання водню як перспективного екологічно чистого та універсального енергоносія і акумулятора енергії в різних галузях народного господарства була сформульована на початку 70-х років минулого століття після першого нафтового паливної кризи. Стало ясно, що необхідна розробка нових екологічно безпечних енергетичних технологій, заснованих на використанні поновлюваних енергоджерел, атомної енергії,

вугілля та універсальних екологічно чистих енергоносіїв, здатних замінити невідновлювані енергоресурси в міру їх виснаження і подорожчання [3, 4].

З екологічної точки зору поняття «зеленого водню» не завжди є сприятливим до навколишнього середовища. Технологічні процеси, пов'язані з виготовленням устаткування для отримання водню є зовсім неекологічними [5]. Це все ще екологічно брудний ланцюжок процесів, починаючи зі стадії видобутку рідкісноземельних металів. Таким чином, «брудна» частина технологічних процесів, що забезпечують виробництво «чистої» електроенергії ВДЕ, виявляється просто винесеною (з усіма їх негативними екологічними та кліматичними ефектами) далеко за межі ЄС – переважно в азіатські країни. Але ж глобальна кліматична проблема є не регіональною, а глобальною.

Одним з основних питань можливої участі України в водневій енергетиці Європи в якості постачальника і виробника поновлюваного водню є можливість економічно ефективного виробництва, технічно безпечного його транспортування в країни ЄС. Підходити до виробництва водню лише з економічної точки зору, на даний момент, немає ніякого сенсу. Традиційні види виробництва енергії є, безумовно, набагато дешевшими і перевіреними. Але традиційні види палива є непоновлюваними і зачасти екологічно забруднюючими і, як показала війна з РФ, вони є елементом шантажу інших країн, ось чому людство звернулося до поновлюваних джерел.

Негативні екологічні наслідки використання нафтових палив уже помітні у великих промислових центрах, насамперед «завдячуючи» транспорту [6]. Так, у місті з населенням приблизно 1 млн мешканців на частку автотранспорту припадає майже 70% від сумарної кількості (кілька сотень тонн на добу) екологічно шкідливих, у тому числі токсичних викидів. Поширені прогнози стверджують, що до 2030 року на планеті кількість автомобілів подвоїться і сягне 1,6 млрд.

Чи є виробництво водню екологічно чистим, залежить від наявності або відсутності викидів CO₂ наприкінці всього процесу. Нині переважна більшість водню у світі – із сірої категорії. Його видобувають з викопного палива на

кшталт природного газу чи вугілля. І такий водень – шкідливий для довкілля, оскільки процес його виробництва спричиняє велетенські викиди CO₂. Природний газ – викопне паливо, весь життєвий цикл якого супроводжується викидом парникових газів, а поновлювані джерела енергії, вироблені з поновлюваної сировини – біомаси. Заміщаючи природний газ біоводнем, ми скорочуємо викиди парникових газів і, тим самим, запобігаємо екологічній катастрофі.

Є у водневого палива і свої недоліки: ймовірність вибуху системи при перевищенні нормованого тиску в ній; не завжди можна знайти водневі балони в кроковій доступності (це не природний газ пропан все-таки). Технологія до кінця не протестована, потребує часу на доробку і експерименти.

Під час бурхливого розвитку сонячної та вітрової енергетики в колах фахівців і політиків все більше зростає усвідомлення необхідності використання нового газоподібного носія відновлюваної енергії. Який би дозволив не тільки компенсувати сезонну нерівномірність і слабку передбачуваність сонячної і вітрової генерації, але і повністю декарбонізувати інші сектори економіки – теплопостачання, транспорт, металургію, хімічну промисловість та інші.

В якості такого енергоносія практично одностайно був визнаний «зелений» водень, вироблений без будь-якого використання викопних видів палива.

В Європі і США прогнозується, що вартість водню при розгляді декількох сценаріїв розвитку технологій і збільшенню виробництва, буде знижуватися. За прогнозом першого сценарію припускається, що електролізери підключені до мережі і можуть виробляти водень з коефіцієнтом потужності 100%. Очікується, що мінімальна ціна в Європі впаде з \$4,83 /кг в даний час – до \$3,21 /кг до 2050 р. В США очікується, що найнижча ціна виробництва водню у 2050 р. буде майже на долар вище – \$4,15 /кг (при \$6,06 /кг в даний час). За прогнозом другого сценарію передбачається, що електролізери не підключені до електромереж, а замість цього підключені безпосередньо до електростанцій, які

виробляють електроенергію з відновлюваних джерел енергії. При такому сценарії середня ціна виробництва водню в Сполучених Штатах знизиться з теперішніх \$10,61 /кг – до \$5,97 /кг, а мінімальна ціна знизиться з \$4,56 /кг – \$2,44 /кг. Очікується, що в Європі мінімальна ціна буде ще нижче – \$2,23 /кг (при \$4,06 /кг в даний час), а середня ціна знизиться з \$19,23 /кг – до \$10,02 /кг у 2050 р.

Найпривабливішими виглядають розрахунки по використанню водню в транспортній системі, яка є чи не найбільшим забруднювачем екосистеми. Перепоною для розвитку є подорожчання вартості автомобілів, якщо вони перейдуть на водневі технології, але це не зменшує важливості технології для великогабаритного транспорту.

Перелік посилань

1. Dudnikov, D., et al., Hydrogen energy technologies. M.: OIVT RAN, 2017. Rel. 1. 190 с.
2. Perederiy N., Kuzmenko S., Labenko O. Energy-saving technologies in agriculture of Ukraine. Quantitative methods in economics. Volume XVII, No. 4, 2016, p. 89-100.
3. Kovalenko V., Kovalenko N., Labenko O., Faichuk O. and Faichuk O. Bioenergy sustainable development: achieving the balance between social and economic aspects. E3S Web of Conferences 154, 2020, 07008.
4. Malyshenko S.P., Borzenko V.I., Dunikov D.O., Nazarova O.V. Metal hydride technologies of hydrogen energy storage for independent power supply systems constructed on the basis of renewable sources of energy. *Thermal Engineering*. 2012, T. 59, № 6. p. 468-478.
5. Voden dlia sebe i Yevropy: chy stane Ukraina novoiu "zhytnytseiu" [Hydrogen for itself and Europe: will Ukraine become a new "granary"]. [Online]. Available: <https://www.epravda.com.ua/projects/greendeal/2020/12/17/669219/>.
6. Energy club. [Online]. Available: <https://iclub.energy>.

ДЕРЖАВНА ПРОГРАМА ПІДТРИМКИ АГРОБІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ЧАС

Ковтун Т. Ю., аспірантка за ОНП «Публічне управління та адміністрування»

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Стабільна робота економіки країни являється важливою складовою для перемоги України у війні з росією, тому держава докладает значних зусиль для забезпечення державної фінансової підтримки бізнесу, а також агробізнесу у воєнний час. До основних державних програм підтримки агробізнесу у воєнний час належать: програма «Доступні кредити 5-7-9%»; програма «Фінансовий лізинг 5-7-9%»; програма з кредитування ММСП України за пріоритетними галузевими напрямками; програма з підтримки фінансування інвестиційних проектів МСП за пріоритетними напрямками; грант для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства; грант для створення або розвитку тепличного господарства; грант на створення або розвиток власного бізнесу; компенсація за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб тощо [1; 2].

До основних проблем та труднощів, з якими стикаються аграрії окупованих та деокупованих територій України належать: судові позови за нараховані комунальні послуги для сільськогосподарських підприємств, що опинилися під окупацією і дані послуги не застосовували; блокування податкових накладних; розмінування територій; одержання кредитування в межах «5-7-9», а також позови за непогашення кредитних заборгованостей; зміни в оподаткуванні; бронювання працівників; невизначеність законодавства в аспекті колабораціонізму тощо.

Під час зустрічі Міністра аграрної політики та продовольства України з аграріями окупованих та деокупованих територій України обговорив дані поточні проблеми та потреби з метою встановлення механізмів шляхів їх розв'язання. Міністр відзначив, що найближчим часом Уряд відновить пільгове

кредитування для аграріїв у межах програми «Доступні кредити 5-7-9%», де розмір кредитної гарантії буде на рівні 50% від суми кредиту [3].

За період дії воєнного стану в Україні у рамках державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» було укладено 22 610 кредитних договорів на загальну суму 90,05 млрд грн (у тому числі банками державного сектору – 17 264 кредитних договорів на суму 48,57 млрд грн) (див. табл. 1.) [4].

Таблиця 1.

Аналіз структури кредитного портфеля на 06.03.2023 р. за Програмою «Доступні кредити 5-7-9%» з 24.02.2022 р.

Компоненти	Підписані кредитні угоди, млрд. грн.	Питома вага, %
Інвестиційний компонент	0,87	0,98
Антикризовий компонент	6,93	7,70
Рефінансування	4,37	4,85
Кредити для сільськогосподарських товаровиробників	26,47	29,39
Кредити на антивоєнні цілі	51,40	57,08
Всього	90,05	100

Примітки: сформовано автором на основі джерела: [4].

З'ясовано, що з-за сучасних кондицій розроблено проєкт змін стосовно оптимізації Державних програм «Доступні кредити 5-7-9%» та «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%» в умовах воєнного стану. Даний проєкт має на меті продовжити надання державної фінансової підтримки бізнесу, включаючи, сільськогосподарським товаровиробникам, які одержали кредити у рамках проведення посівної кампанії у 2022 році [4].

Встановлено, що за період дії воєнного стану в Україні у рамках державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» найбільше було укладено 23324 кредитних договорів на суму 91807 млн. грн. у сфері сільського господарства, 17121 кредитних договорів на суму 41306 млн. грн. у сфері

торгівлі, 6380 кредитних договорів на суму 10402 млн. грн. у сфері послуг та інших сферах [5].

На розгляді ВРУ перебувають законопроекти стосовно податкових і митних пільг для аграріїв, які передбачають звільнення від оподаткування платників єдиного податку четвертої групи за земельні ділянки, що знаходяться на територіях бойових дій та/або тимчасово окупованих територіях, а також звільнення від сплати податку на нерухомість власників знищеного або пошкодженого майна в результаті збройної агресії рф.

У відповідності до консультацій з військовими станом на сьогодні пріоритетним регіоном із розмінування визначено Миколаївську область, де наразі спеціалісти з розмінування працюють із 3 тис. га овочевих земель, де до даного процесу підключено 9 іноземних операторів та вітчизняних фахівців. З'ясовано, що невдовзі пілотною областю з розмінування в межах пілотного проекту стане Харківська, яка буде реалізуватися Мінагрополітики спільно з ФАО [3].

Отже, встановлено, що державне фінансування та кредитування є найбільш ефективним і здатним відновити підприємницьку діяльність агробізнесу в умовах воєнного стану. Тому для нівелювання негативного впливу війни необхідно імплементувати комплексні заходи, зокрема податкову, адміністративну, банківську та фінансову підтримку агробізнесу.

Список посилань

1. Можливості для громад та підприємців: основні державні програми (інфографіка). Децентралізація. 2022. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15394> (дата звернення: 26.03.2023).

2. Державні програми підтримки економіки у 2022 році. Інформаційна довідка. Проєкт USAID «Підвищення ефективності роботи і підзвітності органів місцевого самоврядування» («ГОВЕРЛА»). USAID. 2022. 26 с.

3. Урядовий портал. Микола Сольський обговорив з аграріями окупованих та деокупованих територій їхні проблеми та потреби. 2023. URL:

<https://www.kmu.gov.ua/news/mykola-solskyi-obhoryv-z-ahrariiamy-okupovanykhta-deokupovanykh-terytorii-ikhni-problemy-ta-potreby> (дата звернення: 26.03.2023).

4. Урядовий портал. Мінфін: За час дії воєнного стану в межах Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» видано 22 610 пільгових кредитів на суму більше 90 млрд грн. 2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-za-chas-dii-voiennoho-stanu-v-mezhakh-derzhavnoi-prohramy-dostupni-kredyty-5-7-9-vydano-22-610-pilhovyykh-kredytiv-na-sumu-bilshe-90-mlrd-hrn> (дата звернення: 26.03.2023).

5. Фонд розвитку підприємництва. Публічна інформація. Інформація про результати державної програми доступні кредити 5-7-9%. 2023. URL: <https://bdf.gov.ua/uk/publiczna-informaciya> (дата звернення: 26.03.2023).

УДК 368.03:336.76

СТРАХОВІ КОМПАНІЇ ТА ЇХ РОЛЬ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Козловський Є. В., студент магістратури (kozlovskyzhen15@gmail.com)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Фінансовий ринок є ключовим фактором стабільного розвитку економіки країни, а одним з його складових є страховий ринок, який гарантує надання та формування страхових послуг. Українська система страхування надає інвесторам захист від ризиків, таких як фінансові, підприємницькі та кредитні.

Страховий ринок тісно пов'язаний з іншими ринками, такими як ринок цінних паперів та капіталу, ринок праці, ринок споживачів, ринок засобів виробництва та робочої сили. Тому, страхові компанії можуть бути використані як інструменти фінансового та соціального захисту населення та є фінансовим

стабілізатором як на мікро-, так і на макрорівнях. На мікрорівні страхові компанії оперативно відшкодовують збитки та відновлюють процес виробництва, а на макрорівні вони забезпечують економічний розвиток.

Страхова компанія є основним структурним елементом на страховому ринку. Вона має ліцензію, що дозволяє їй взяти на себе зобов'язання відшкодувати збитки, спричинені страховим випадком, або виплатити страхову суму в обмін на плату від страхувальника [1, с. 78]. В Україні страхова діяльність підпорядкована системі правового регулювання, яка включає в себе різні нормативно-правові акти, такі як Конституція України, Міжнародні договори, Цивільний кодекс України, закони України «Про страхування», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», а також декрети Кабінету Міністрів та інші нормативні акти [2, с. 70-71].

Закон України «Про страхування» (ст. 8) визначає, що страхові компанії українського походження створюються у формі акціонерного товариства або товариства з додатковою відповідальністю, за винятком філій страховиків, що не є резидентами України [3].

Страхові компанії за принципом роботи поділяються на три категорії – страхування життя, інші види страхування крім життя та ті, що надають тільки перестраховальні послуги. Правові відносини між страхувальниками та страховиками регулюються шляхом укладення договору страхування, що є письмовою угодою між цими сторонами. Згідно з умовами договору страхування, страховик зобов'язується здійснити страхову виплату страхувальникові у разі настання страхового випадку, а страхувальник приймає на себе зобов'язання сплачувати страхові платежі у встановлені строки та виконувати всі умови договору [1, с. 93].

До обов'язків страховика відноситься: ознайомити з умовами й правилами страхування; протягом двох робочих днів після страхового випадку, вжити заходи щодо оформлення документів для страхової виплати; здійснити страхову виплату в передбачений договором строк; не розголошувати даних про страхувальника і його майновий стан; надати підрозділам Національної поліції

інформацію про складення договору страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів [1, с. 95].

Головні переваги страхового ринку України наведено на рис. 1.

Рис. 1. Переваги страхового ринку в Україні

Джерело: складено автором на основі [4]

Додатково варто відзначити, що страхування може мати додаткову користь для економіки держави, оскільки страхові компанії можуть використовувати нагромаджені страхові премії для інвестування в різні галузі економіки, що може стимулювати економічний розвиток та сприяти вирішенню багатьох макроекономічних завдань держави.

Основні тенденції розвитку страхового ринку України представлено в таблиці 1.

Таблиця 1. Динаміка страхових компаній в Україні

Показник	Роки				Динаміка показника
	2019	2020	2021	03.2022	
Активи, млн. грн.	63867	64903	64803	63888	-1,4%
Кількість компаній, од.	233	210	155	145	-85

Джерело: [4]

Дані табл. 1 свідчать про зменшення кількості страхових компаній протягом досліджуваних років. Цей процес розпочався у 2018 році, коли Національна комісія з регулювання ринків фінансових послуг та НБУ посилили перевірку компаній, оскільки деякі з них не дотримувалися своїх зобов'язань. Деякі страховики виходять з ринку за власною ініціативою, порушуючи при

цьому нормативні вимоги та маючи непрозору структуру власності. На ситуацію також вплинула війна, що змусила страхові компанії перемістити свої центри обслуговування, а також стикнутися з тимчасовою окупацією територій та знищенням об'єктів нерухомості.

В 2022 році більшість страхових компаній звітували про стабільність обсягів їхніх активів, зменшення склало всього лише 1,4%. Однак в контексті повномасштабної війни в країні та економічних спадів, ризикові страхові компанії зазнали значних втрат: валові страхові премії знизилися на 14%, порівняно з I кварталом 2021 року, а виплати зменшилися на 22%. Обсяг валових премій компаній по страхуванню життя майже не змінився порівняно з I кварталом 2021 року, але зменшився в порівнянні з IV кварталом попереднього року. Хоча величина страхових виплат скоротилася як за квартал, так і в річному вимірі, активи компаній, навпаки, зросли [4].

Отже, дослідження доводить, що наявність страхових компаній на фінансовому ринку України створює сприятливі умови для зменшення ризиків та покращення якості життя громадян та підприємницької діяльності в фінансовій сфері. Крім того, страхові компанії активізують систему фінансування ринку та підвищують рівень соціальної безпеки для фізичних та юридичних осіб.

Перелік посилань

1. Журавка О.С., Бухтіарова А.Г., Пахненко О.М. Страхування: навч. посібник. Суми, 2020. 350 с.
2. Олійник О.В., Нагаєва Г.О. Страхування: навч. посібник. Харків, 2020. 256 с.
3. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 №86/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 16.09.2022).
4. Статистика страхового ринку України. URL: <https://forinsurer.com/stat> (дата звернення 16.09.2022).

УДК 502.174:627.533:355.1

**ДО ПРАВИЛ РОЗРОБЛЕННЯ РОБОЧИХ ПРОЕКТІВ
ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЩОДО РЕКУЛЬТИВАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ, ЯКІ
ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ**

Колганова І. Г., кандидат економічних наук (kolganova_i@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Рекультивация ґрунтів – це процес відновлення природної родючості та структури ґрунту після його деградації або пошкодження в результаті промислової, сільськогосподарської, будівельної діяльності людини та внаслідок ведення бойових дій. Рекультивация включає в себе комплекс заходів, таких як відновлення верхнього родючого шару ґрунту, внесення поживних речовин, відновлення рослинного покриву та проведення заходів щодо контролю ерозії. Метою рекультивация є відновлення родючості ґрунту та підвищення його продуктивності для забезпечення збалансованого та стійкого розвитку екосистеми та людського суспільства [1].

Рекультивация земель, що постраждали внаслідок ведення бойових дій, є складним і багатоетапним процесом, який може зайняти роки. Робочий проект землеустрою щодо рекультивация земель які постраждали внаслідок ведення бойових дій може включати наступні етапи [2]:

1. Технічний етап рекультивация земель які постраждали внаслідок ведення бойових дій: проведення технічної оцінки території, що постраждала внаслідок бойових дій, з метою визначення обсягів робіт, видів робіт та потреб в ресурсах; видалення з постраждалих територій залишків бойових дій, мін і вибухонебезпечних предметів; очищення території від сміття, руйнувань і інших матеріалів; відновлення та реконструкція інфраструктури; відновлення ґрунтів та ландшафту, яке включає у себе відновлення ґрунтового та рослинного покриву і організацію дренажної системи. Способів цього є чимало: зняти та утилізувати забруднений родючий шар ґрунту, промити ґрунт речовинами, що

знищать забруднення, висадити рослини, які поглинатимуть забрудники і так очищуватимуть землю тощо.

2. Біологічний етап рекультивації земель що постраждали внаслідок ведення бойових дій, може включати наступні дії: визначення стану біологічного різноманіття та розробка плану відновлення екосистем; відновлення рослинного покриву шляхом висадки дерев, кущів та інших рослин, що відповідають природним умовам території; захист від ерозії та деградації ґрунтів шляхом використання ґрунтозахисної техніки; відновлення природних водних систем, шляхом відновлення рівня ґрунтових вод та проектування штучних водойм.

3. Організація системи моніторингу на територіях що постраждали внаслідок ведення бойових дій для визначення ефективності заходів рекультивації та запобігання подальшій деградації екосистем.

4. Розроблення заходів безпеки на територіях що постраждали внаслідок ведення бойових для запобігання небезпечних ситуацій.

Інший спосіб повернути родючість ґрунтів – це консервація, тобто тимчасове припинення будь-якої господарської діяльності на землі, щоб дати їй час відновитися природним шляхом. Це тривалий процес, однак для катастрофічно забруднених земель це найоптимальніший варіант на відміну від рекультивації.

Перелік посилань

1. 1. Про затвердження Правил розроблення робочих проектів землеустрою : Постанова Каб. Міністрів України від 02.02.2022 р. № 86. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86-2022-п#Text>.

2. Мартин А.Г., Колганова І.Г. До питання про правила робочого проектування в землеустрої № 4. 2021. Режим доступу: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Zemleustriy/article/view/15404>.

УДК 639.3/.6 (477)

**СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
РОЗВИТКУ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ**

Коновалов Р. І., аспірант кафедри глобальної економіки
(globeco@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Враховуючи соціально орієнтовані напрями розвитку України у цілому, досить важливо є розроблення пропозицій до проекту Комплексної програми розвитку сталої та конкурентоспроможної аквакультури на 2023–2030 роки на засадах ресурсозбереження. Створення Комплексної програми розвитку аквакультури в Україні фактично не має альтернативи. Єдина комплексна стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015–2020 рр. потребує доповнення, щонайменше у частині рибальства та аквакультури, яка створена без даних про реальний стан справ у рибному господарстві, без допомоги експертів у галузі, які є фахівцями у рибному господарстві України у цілому. Така стратегія матиме практичне застосування та надзвичайно низьку ймовірність реалізації. Комплексна програма значною мірою становитиме низку переважно організаційних заходів, тобто заходів із ретельного опрацювання чинного законодавства та внесення до нього змін. Вказане сприятиме розвитку аквакультури на європейських засадах, тобто відповідальному, дружньому до довкілля та людини. Метою програми розвитку стане створення дієвого взаємно зобов'язуючого зв'язку виробника з державою, детінізація економіки сектору аквакультури, створення сучасної системи подання звітності, що відповідатиме як європейським, так і світовим нормам, збільшення обсягів виробництва конкурентоспроможної продукції аквакультури за традиційними технологіями та з використанням новітніх, сучасних, ресурсозберігаючих біотехнологій, урізноманітнення видового складу продукції аквакультури, дотримання добробуту риб, запровадження в рибогосподарську діяльність принципів сталої,

відповідальної, дружньої до довкілля і, безперечно, людини аквакультури. Розв'язання проблеми здійснюватиметься шляхом встановлення ефективної взаємодії між виробником та органами влади, опрацюванням сучасного законодавства у сфері відповідальної аквакультури, яке охоплюватиме питання земельних, водних та природоохоронних відносин, а також питання оподаткування та субсидіювання, відновлення вітчизняної науки з аквакультури. Крім того, значна увага приділятиметься підготовці виконавців нижчої та середньої ланки, розвитку ринку продукції аквакультури. Програма має бути розрахована щонайменше на 7 років, адже, як показує практика Європейського Союзу, саме ці терміни є доволі прийнятними для отримання перших результатів впровадження програм і стратегій з розвитку аквакультури. Загальні видатки на 7 років дії програми, тобто початку відновлення потенціалу аквакультури України, становитимуть приблизно 3 млрд грн. Для підтвердження розрахунків, наводимо інформацію про видатки European Maritime and Fisheries Fund на семирічний період, які передбачені для окремих країн Центральної Європи – членів Європейського Союзу у млн євро: Болгарія – 36,22; Чехія – 27,70; Угорщина – 34,36; Польща – 268,99; Румунія – 112,29 млн євро.

Таким чином, потрібно організувати рибогосподарську діяльність так, щоб на територію України ввозилися лише перевірені на предмет наявності захворювань ікра, рибопосадковий матеріал, плідники риб. Слід проводити належний контроль за впливом аквакультури на довкілля. У зв'язку із змінами клімату, несанкціонованим та неконтрольованим вселенням чужорідних видів допускається посилення загрози поширення нехарактерних для нашої кліматичної зони риб та інших водних біоресурсів. Вказане очевидно матиме, вплив на стан біорізноманіття. Крім того, можуть поширитися хвороби, які не притаманні аборигенним видам риб та вітчизняним породам. Можливим є також і посилення біологічного забруднення моря чужорідними видами. Водночас обсяги експорту ікри залишатимуться незначними через економічну недоцільність легального виробництва цієї продукції в сучасних умовах.

Перелік посилань

1. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постанова Кабінету міністрів України від 03.03.2021 № 179/Офіційний вісник України. 2021. № 22. С. 45.
2. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 № 722. Офіційний вісник Президента України. 2019. № 21. С. 17.
3. Снітко Є. О., Завгородня Є. Є., Вдовенко Н. М., Лопушинська О. В. Теоретичні засади менеджменту ресурсозбереження. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Економічні науки. 2021. Вип 2. С. 28–37.
4. Охріменко І. В., Вдовенко Н. М., Овчаренко Є. І., Гнатенко І. А. Інновації в системі стратегічного управління безпекою національної економіки в умовах ризиків та невизначеності глобалізації. Економіка та держава. 2021. № 8. С. 4–9.
5. Вдовенко Н. М. Методологізація галузевого державного управління на шляху адаптації економіки до умов та вимог Європейського Союзу. ScienceRise. 2015. № 5/3 (10). С. 39–45.
6. Мисник О. П. Напрями розвитку АПК України в умовах нових економічних викликів. Біоекономіка та аграрний бізнес. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2021. Т. 12. № 3–4.

УДК 332.25/26:631/16

**УДОСКОНАЛЕНА МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ
ПРИДАТНОСТІ ҐРУНТІВ ДЛЯ ВИРОЩУВАННЯ
СТРАТЕГІЧНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР**

Кохан С. С., доктор технічних наук, професор (kokhan_s@nubip.edu.ua),
Москаленко А. А., кандидат технічних наук, доцент
(moskalenko_a@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Вступ. Господарська діяльність людини нерозривно пов'язана з використанням сільськогосподарських земель, найважливішою складовою яких є родючий ґрунт. В ній повинні бути оптимізованими технології використання ґрунтів з метою отримання врожаю й прибутку та збереження родючого шару ґрунту, що потребує оцінки придатності земель для вирощування сільськогосподарських культур.

Важливість та актуальність проблеми вдосконалення методики оцінювання придатності ґрунтів для вирощування стратегічних сільськогосподарських культур визначають потребу ефективного застосування геопросторових даних.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню визначення придатності ґрунтів для вирощування культур присвячений значний обсяг теоретичних та методичних досліджень [1-4]. Поряд з цим придатність ґрунтів для вирощування сільськогосподарських культур може бути вдосконаленою та адаптованою до використання за наявності мінімальної кількості вихідних даних.

Мета дослідження – удосконалення методики визначення придатності ґрунтів для вирощування стратегічних сільськогосподарських культур.

Методика дослідження. Для адаптації методики [2] до використання на основі врахування геопросторових даних застосовано підхід геоінформаційного

картографування.

Фізичну реалізацію підходу подано в програмному засобі ArcGIS 10.x.

Об'єктом моделювання обрано територію Київського регіону.

Виклад основного матеріалу. Підхід геоінформаційного картографування реалізує взаємодію описових даних із просторовими чинниками та дозволяє обробляти геопросторові дані, що структуровані в базу геопросторових даних класів придатності ґрунтів до вирощування стратегічних сільськогосподарських культур .

При застосуванні підходу геоінформаційного картографування на прикладі модельної території Київського регіону розроблено структуру та наповнено базу геопросторових даних, що включає базові агровиробничі групи ґрунтів та вміст гумусу в ґрунтах. На цій основі визначена придатність ґрунтів до вирощування стратегічних сільськогосподарських культур: озимої пшениці, ярого ячменю, соняшника та сої. Виділені наступні класи земель: I – найпридатніші; II – землі середньої придатності; III – обмежено придатні землі; IV – землі низької придатності (придатні після проведення меліорації, які є екологічно та економічно доцільні); V – непридатні землі (рис. 1).

Висновки: Завдяки системному підходу адаптовано та вдосконалено методика визначення придатності ґрунтів для вирощування стратегічних сільськогосподарських культур: озимої пшениці, ярого ячменю, соняшника та сої. Запропонована методика не передбачає використання природно-сільськогосподарського районування, що в умовах зміни клімату спрощує користування розробленими шкалами. Перевагою розробки є визначення придатності ґрунтів до вирощування сої, як однієї із сучасних стратегічних зернобобових культур. Створена база геопросторових даних регіону є потужною основою для прийняття рішень щодо планування сівозмін, розроблення комплексного плану просторового планування громад.

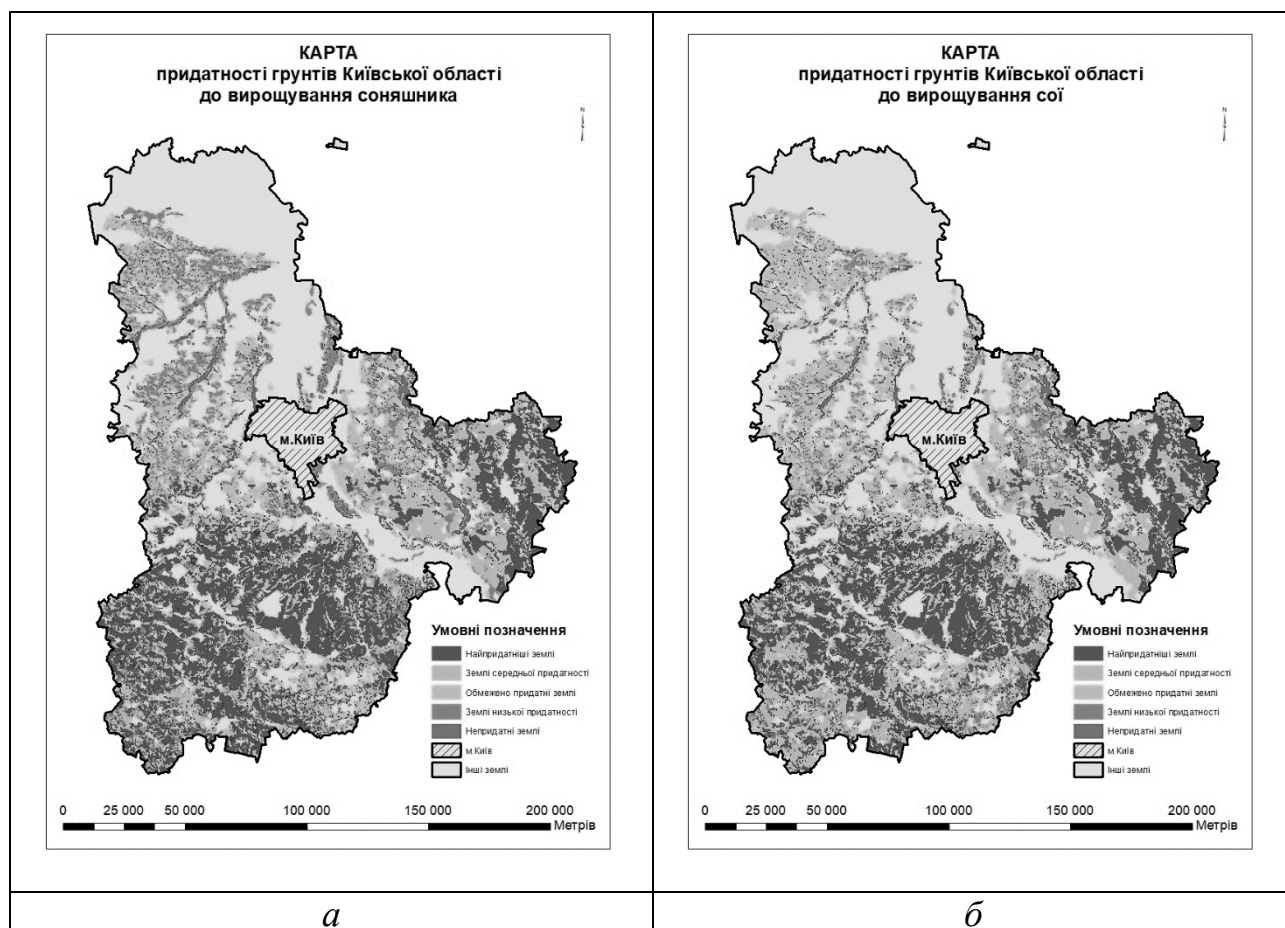

Рис. 1. - Картографічне подання придатності до вирощування: а - соняшника, б – сої (за авторською розробкою)

Перелік посилань

1. Добряк Д.С., Дребот О. І., Мельник П. П. Наукові засади класифікації орних земель за продуктивністю ґрунтів для вирощування основних сільськогосподарських культур. Збалансоване природокористування. 2021. №1. DOI: <https://doi.org/10.33730/2310-4678.1.2021.231861>
2. Добряк, Д. С., Канаш, О. П., Бабміндра, Д. І., Розумний, І. А. Класифікація сільськогосподарських земель як наукова передумова їх екологічнобезпечного використання. 2009. К.: Урожай.- 464 с.
3. Land Suitability Assessment and Agricultural Production Sustainability Using Machine Learning Models. Ruhollah Taghizadeh-Mehrjardi, Kamal Nabiollahi, Leila Rasoli, Ruth Kerry and Thomas Scholten. *Agronomy* 2020, 10(4), 573.
4. Halder, J.C. Land suitability assessment for crop cultivation by using remote sensing and GIS. *J. Geogr. Geol.* 2013, 5, 65–74.

УДК 330.34

СОЦІАЛЬНІ ТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КРАФТОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Кубрак О. В. старший викладач кафедри правосуддя та філософії
(kubrak1970@ukr.net)

Сумський національний аграрний університет, м. Суми

Протягом другої половини ХХ ст. їжа набула нових значень. Величезні зміни в практиках харчування відбувалися через післявоєнне перетворення європейського суспільства: переходу від суспільства з нестачею продовольства до суспільства з продуктивним достатком. Соціальні трансформації змінили пріоритети в наданні переваги в їжі і сприйняття того, що означає «харчуватися добре». Споживання їжі все більше залежить від соціальних звичок. Але іноді звички приїдаються і в сучасному світі люди мають потребу ознайомитись з новими почуттями, смаками, звичаями. І це нове ми називаємо «крафтом». Крафт в перекладі з англійської (Craft) - майстерність, ремесло, мистецтво. Однією з головних особливостей такого підходу став авторський, творчий і фірмовий посил. Крафтова кухня може вміло об'єднувати в собі як органічне натуральне походження продуктів, так і бути чисто авторським виробом, кулінарним експериментом. До таких можна віднести як блюдо "від шефа", так і якийсь особливий продукт (обмежена серія і т.ін.). Варто відзначити і ту особливість, що ряд такої продукції завжди лімітований.

Деякі дослідники відзначають уже 5-у хвилю крафта, починаючи відлік з Руху мистецтв і ремесел (Arts & Crafts), який зародився у Великобританії в кінці ХІХ століття. Учасники крафтового руху першої хвилі на чолі з поетом, художником і філософом Вільямом Морісом свідомо прагнули зблизити мистецтва і ремесла, ідеалізуючи самотню творчість ремісників Середньовіччя і протиставляючи його знеособленому машинному виробництву часів капіталізму.

Вироби прихильників Руху мистецтв і ремесел були зовні прості, лаконічні за формою. Така собі спроба об'єднати форму, функціональність і декор. Перші прихильники крафта були переконані, що повернення до традицій ремісництва допоможе бідним підвищити рівень життя і зробить світ кращим. За іронією, велика частина продукції ручного виготовлення «Morris і Ко» була по кишені лише багатим.

Ідеї Руху мистецтв і ремесел стали популярні в Європі і США, що призвело до відродження національних стилів в Скандинавії і Центральній Європі та створенню стилю «Золотого дуба» в США. В кінцевому підсумку послідовники руху породили концепцію впливу мистецтва на життя суспільства, естетика Arts & Crafts вплинула на розвиток сучасної естетики в образотворчих мистецтвах.

З часів зародження британського за своїм походженням руху кожна хвиля була реакцією виробників і споживачів на чергові бурхливі зміни технологічного укладу у світовій економіці. Поточні зміни пов'язані з роботизацією виробництва і вивільненням великої кількості рук, які потрібно чимось зайняти. При цьому в світі є традиційні крафтові виробництва з багатовіковою історією. У нас же це головним чином невеликі виробництва і мікробізнеси, які намагаються знайти свою нішу в українській економіці, що нещадно форматується зовнішніми глобальними чинниками.

Український споживач не розбещений крафтовою продукцією і мало що про неї знає. Якщо провести опитування на цю тему, то більшість відповідей зведуться до пива. І в цьому є сенс, логіка, адже саме виробництво крафтової пивної продукції положило початок буму виробництва крафтової їжі та напоїв. В США довоєнний сухий закон привів до того, що дрібні виробники пивної продукції розорилися, а великі змогли за час антиалкогольної кампанії переорієнтувати виробництво, а потім відновити пивоваріння. У результаті до початку 1950-х років в США було менше 300 броварень, а до початку 1960-х - менше 200 (в 4-5 разів менше, ніж на початку століття). З подібним явищем зіткнулася і Європа. Сухих законів там майже не вводили, але була війна, яка

знищила багато виробництв. Нові міні-пивоварні в США в 1960-1970-і роки обчислювалися буквально одиницями, і велика їх частина закривалася: до початку 1980-х в країні налічувалося менше 80 пивоварень. Але згодом зростання їх кількості набрало шалені темпи: в останні роки в США відкривалися тисячі пивоварень в рік (з 2010 до 2019 року їх кількість зросла з 1813 до 7450). Засновник Асоціації пивоварів Чарлі Папазян перерахував різні категорії пивоварень: паб-пивоварня, мікропивоварня, мала пивоварня, пивоварний завод, а також мега-, або гігантська пивоварня. У наступні десять років словосполучення «крафтова пивоварня» і «крафтове пиво» почали поступово входити в ужиток. Коли американський Інститут дослідження пивоваріння почав збирати відомості про крафтові пивоварні, треба було конкретне визначення цього поняття. В середині дев'яностих директор інституту Девід Едгар заявив, що крафтовими будуть визнані пивовари, які мають федеральне свідоцтво, варячи пиво з не більше ніж 10% добавок, які не використовують штучних барвників або смакових добавок, а також за умови, що не більше ніж одна третина їх власності належить некрафтовим пивоварням. У 2013 році була заснована Всесвітня асоціація крафтових пивоварів, що має свої критерії визначення крафта.

Ринок крафтового пива України досить молодий. Його частка на ринку в 2017 році становила не більше 1%. Для порівняння, в США цей показник перевищує 12%. Поки більшість українців віддають перевагу традиційним видам напою і рідше п'ють крафтовий, який до того ж ще й дорожчий.

Перелік посилань

1. Калініченко Л.Л. Проблеми розвитку крафтової діяльності в Україні. веб-сайт. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2022/No5/26.pdf>

УДК 338.48

СУЧАСНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ У КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Кудінова І. П., кандидат економічних наук, доцент
(ikudinova@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Україна в останнє десятиліття поступово почала відновлювати свою туристичну діяльність, використовуючи туристично-рекреаційний потенціал навіть не в повному обсязі, кількість туристичних потоків з кожним роком збільшувалась. Перешкодою такому розвитку стали саме геополітичні чинники – початок російсько-української війни у 2014 р., розгортання повномасштабних бойових дій у 2022 р. та пандемія і довгі карантинні заходи, що призвело до зменшення, а в деяких регіонах зникнення, туристичних потоків.

Зрозуміло, що замість подорожей поїздки за кордон стали вимушеними. Але, туристичний сектор української економіки вистояв, а після завершення бойових дій наша країна має всі шанси стати популярним туристичним напрямом для подорожей.

На сьогоднішній день туристичні підприємства пропонують велику кількість туристичних поїздок, які проходять територією Київської області. Проведений аналіз дозволив відобразити найпопулярніші види туризму в Київській області (рис. 1)

У цілому на території Київської області є можливості розвивати різні туристичні напрямки. В умовах воєнного стану більшою популярністю користуються віртуальні тури. Через неможливість фізичного відвідування туристичних локацій у Київській області активно просувають ідею створення віртуальних турів. Зокрема, на веб-сайті «Мандруй Київщиною» пропонується 29 віртуальних турів. Серед них сучасний турист за допомогою смартфона чи комп'ютера може відвідати: маєток – Копилів, готельно-ресторанний комплекс

«Стара Вежа», аеро віртуальний тур над центральною частиною міста Богуслав Київської області, Дівич-гору в селі Трипілля, ландшафтний парк «Буки», аеродром Бородянки, музей Космосу у місті Переяслав тощо. Важливим є те, що навіть в умовах війни туристичні підприємства, працівники відповідних служб знаходять можливості для розвитку туристичної сфери Київської області.

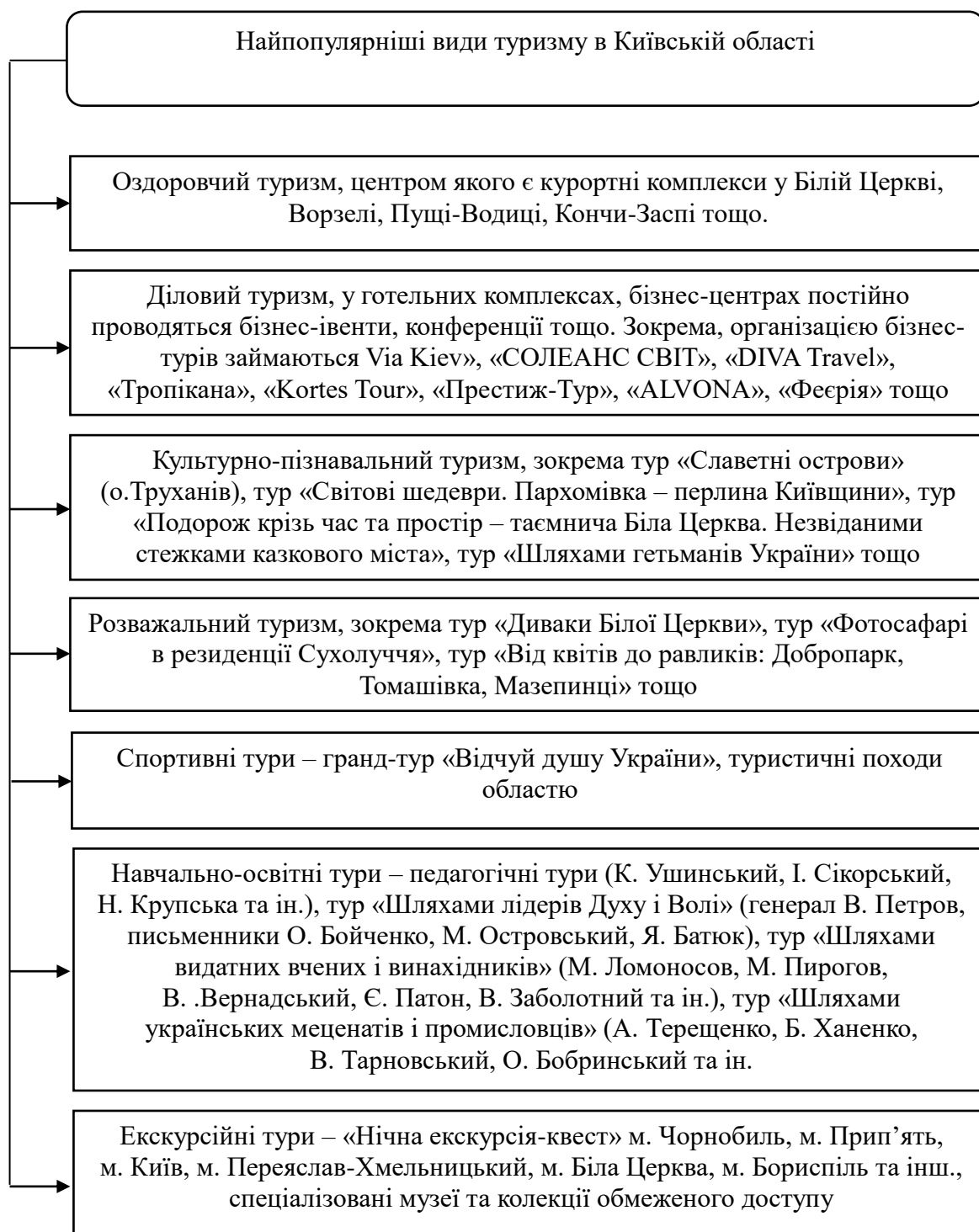

Рис. 1. Найпопулярніші види туризму в Київській області

* Джерело: складено автором за даними [3]

Коли війна завершиться, туризм в Україні точно досить швидко оговтається. Туристи повертатимуться, коли це стане повністю безпечно. З'являться нові цікаві для туристів місця, адже інтерес до таких міст як Буча, Ірпінь, Бородянка точно підвищиться. Будуть розроблені маршрути пам'яті.

На сьогоднішній день люди приїжджають в рамках волонтерського та солідарного туризму – щоб долучитися до спротиву українців та допомогти нам вистояти. Розібрати завали чи привезти гуманітарний вантаж. Відчути непереможний український дух. Бути як ми. А після перемоги – будуть приїжджати, щоб на власні очі переконатися, що їхній особистий вклад, донати, військова підтримка – допомогли нам встояти проти темряви. Тобто ціль візиту – це солідарний туризм або волонтерський.

Підсумовуючи зазначимо, що серед трендів розвитку туризму у Київській області слід виділити розвиток ділового, воєнного, медичного та зеленого туризму. Перспективними напрямками розвитку туризму є забезпечення тісної співпраці між країнами у напрямку взаємопідтримки туристичної діяльності; підвищення інтересу іноземних туристів до пам'ятних маршрутів та повоєнних символічних місць; пошук нових методів та способів реалізації туристичних послуг тощо.

Перелік посилань

1. Носирєв О., Деділова Т., Токар І. Розвиток туризму та індустрії гостинності в стратегії постконфліктного відновлення економіки України // *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2022. Вип.1(26). С.55-68.
2. Роїк О.Р., Недзвецька О.В. Шляхи розвитку туристичної сфери України у воєнний період // *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: економічні науки. 2022. Вип.46. С.11-15.
3. Мандруй Київщиною. URL: <https://kyivregiontours.gov.ua/> (дата звернення: 04.03.2022 р.

УДК 638.1:65011.4

ПАНІВНІ ФАКТОРИ ПРИБУТКОВОГО БДЖІЛЬНИЦТВА

Кулинич І. М., молодший науковий співробітник, e-mail: apis152@ukr.net,

Соловйова Т. М., провідний спеціаліст, e-mail: apis152@ukr.net

Національний науковий центр «Інститут бджільництва

ім. П.І. Прокоповича», м. Гадяч

Функціонуючи в ринковій економіці як суб'єкт підприємницької діяльності, кожне підприємство має забезпечувати такий стан своїх фінансових ресурсів, за якого воно стабільно зберігало б здатність безперебійно виконувати свої фінансові зобов'язання перед своїми діловими партнерами, власниками, найманими працівниками. Набуваючи в ринкових умовах справжньої фінансової незалежності, несучи економічну відповідальність за ефективність господарювання і за своєчасне виконання фінансових зобов'язань, підприємства здатні досягти стабільності своїх фінансів лише при суворому дотриманні принципів комерційного розрахунку, головним серед яких є зіставлення витрат і результатів, отримання максимального прибутку за мінімальних витрат. Саме ця умова є визначальною для фінансового стану підприємства.

Щоб правильно визначитися із напрямком та виробництвом продукції бджільництва необхідно визначити основні показники які характеризують економічну ефективність пасічного господарства – прибуток, строк окупності капітальних вкладень, показник відшкодування всіх витрат. Прибуток наочно відображає ефективність діяльності підприємства, зміну доходів, величину витрат, рівень використання ресурсів у процесі виробничої діяльності. Важливим показником являється прибуток не тільки в цілому по бджологосподарству, але й на одну бджолину сім'ю. Чим вищий прибуток на одну сім'ю, тим ефективніше використовується як сама сім'я так і праця пасічників [1].

Досвід вказує, що в Україні середня кількість бджолиних сімей у приватних господарствах становить 50, 100 [2]. Але останнім часом

спостерігається тенденція: молоді пасічники нарощують свої господарства до 300 бджолиних сімей.

Тому виникає питання з визначення економічного планування пасічного господарства комплексного напрямку виробництва продукції для вище переліченої кількості бджолиних сімей.

Проаналізувавши економічні розрахунки встановлено, що при не повній потужності діяльності пасічного господарства в розмірі 50, 100 та 300 бджолиних сімей приватної форми організації отримання прибутку в перший рік існування можливе в розмірі 39125,60 грн., 92506,40 та 302693,60 грн. відповідно. Пасіки підприємства в розмірі 50, 100 бджолиних сімей за таких умов є збитковими. Прибуток в розмірі 140647,00 грн. отримає пасіка підприємства в кількості 300 сімей. Зростання прибутку підприємства тісно пов'язане із розширенням асортименту та об'єму виробництва продукції пасічного господарства. За таких умов всі пасіки різних категорій власності та кількості бджолосімей в перший рік існування є прибутковими.

При організації пасіки комплексного напрямку виробництва продукції строк окупності капітальних вкладень при неповній потужності підприємства становитиме для приватної пасіки в розмірі 50 бджолиних сімей – 22 роки 1 місяць, для 100 – 11 років 7 місяців, 300 – 7 років 4 місяці; строк окупності пасіки підприємства за таких умов відбудеться лише при кількості 300 бджолиних сімей (13,8 років).

Строк окупності капітальних вкладень при більшому обсязі виробництва продукції (з однаково понесеними витрати) становитиме для приватної пасіки в розмірі 50, 100 та 300 бджолиних сімей: 7,3 роки, 4,3 та 2,5 роки; пасіка підприємства – 30,6 роки, 5,6 та 2,7 роки відповідно.

Проводячи економічні розрахунки, при організації пасіки незалежно від форми власності, доцільніше автомобіль для обслуговування та виробниче приміщення брати в оренду, а вулики купувати не за ринковою ціною. За таких умов строк окупності капітальних вкладень відбудеться через 2,5 роки, 1,8 та

1,4 роки для приватної пасіки в розмірі 50, 100 та 300 бджолиних сімей відповідно, пасіка підприємства – 10,4 роки, 2,3 та 1,5 років відповідно.

Не менш важливим показником ефективної діяльності пасічного господарства є відшкодування всіх витрат. Всі фактичні витрати пасічного господарства перекриваються виручкою від реалізації бджолопродукції. Показник відшкодування всіх витрат більше 100 % для пасіки в розмірі 50, 100 та 300 сімей на 84,9%, 118,8 та 145,2% відповідно. Тобто приватна пасіка має можливість, навіть з першого року існування, розширити виробництво та асортимент продукції або оновити матеріально-технічну базу чи вкласти кошти в розширення підприємства.

Показник відшкодування всіх витрат для пасіки підприємства набуде позитивного значення лише при кількості 300 бджолиних сімей і відповідно становитиме 128,22% (тобто незначну суму коштів підприємства можливо залучити для розширення підприємства, асортименту та кількості продукції бджільництва).

Отже, в нинішніх умовах господарювання економічно вигідно створювати пасічні підприємства комплексного напряму виробництва приватної форми власності з розширеним асортиментом виробництва продукції розміром не менше 300 бджолиних сімей. За таких умов строк окупності капіталовкладень відбудеться через 2,5 роки (приватна пасіка) та 2,7 роки (пасіка організації). Показник відшкодування всіх витрат підтверджує ефективність існування приватної пасіки. Витрати пасічного господарства перекриваються виручкою від реалізації бджолопродукції, це дає можливість розширити виробництво та асортимент продукції та або використати на оновлення матеріально-технічної базу, чи вкласти кошти в розширення підприємства.

Перелік посилань

1. Боднарчук Л.І., Черкасова А.І., Ємець К.І., Мельник-Писаренко Т.В. Методика розрахунку економічної ефективності бджільництва в різних категоріях господарства. Київ, 2003. С. 20.

2. Боднарчук Л.І., Черкасова А.І., Ємець К.І., Мельник-Писаренко Т.В. Рекомендації з оптимальних розмірів товарних пасік. Київ, 2005. С. 11.

УДК 332.32.62

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК
ДОБУВНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ**

Кустовська О. В., кандидат економічних наук, доцент
(kustovska_o@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Україна – унікальна мінерально-сировинна держава, багатства надр якої зумовлені особливостями геологічної будови її території. Вона має практично всі види мінеральної сировини, необхідної для ефективного функціонування та розвитку економіки. Згідно з рейтингом Всесвітнього гірничого конгресу 2020, Україна посідає 28 місце у світі серед видобувних країн, обсяг видобутку корисних копалин у країні оцінений у 91,3 млн т (близько 11,8 млрд дол. США у вартісному вираженні).

У надрах України виявлено понад 200 видів корисних копалин у майже 20 тис. родовищах і проявленнях, з яких 8 тис. родовищ 94-х видів сировини мають промислове значення та зараховані до Державного балансу запасів. З розвідкою, видобутком, переробкою та використанням мінеральної сировини безпосередньо або дотично пов'язано 48 % промислового потенціалу, до 20 % трудових ресурсів, 23–25 % національного доходу. За обсягами видобутку 16-ти видів сировини (вугілля, залізні та марганцевої руди, титан, цирконій, ртуть, уран, графіт, каоліни та ін.) Україна посідає провідні місця у світових рейтингах [1, с.1].

Характерною ознакою для добувної промисловості України є нерівномірне розташування підприємств всією територією країни. Добувна промисловість це сукупність галузей і виробництв з добування корисних копалин у вигляді твердих порід (вугілля, руда та мінерали), в рідкому (нафта) та газоподібному (природний газ) станах. Добування здійснюють розробленням родовищ підземним і відкритим способами або бурінням свердловин.

Діяльність підприємств добувної промисловості включає додаткові процеси, зокрема, це: подрібнення, сортування, осушення, очищення, збагачення та агломерацію вугілля і руд, зневоднення та знесолення нафти, зрідження природного газу тощо. Продукція добувної промисловості є сировиною для переробної промисловості, а також використовується у будівництві, транспортній сфері тощо. Сучасна добувна промисловість включає дві групи: добування енергоносіїв і добування енергетичних мінералів, зокрема:

- до першої входять добування, збагачення та агломерація кам'яного вугілля, лігніту (бурого вугілля) та торфу, добування вуглеводнів (сирої нафти, природного газу, бітумінозних сланців і пісковіку) та пов'язані з цим послуги, добування уранової та торієвої руд;

- до другої – добування, збагачення та агломерація заліз. руд і руд кольорових металів, добування та первинне оброблення декоративного і будівельного каменю, вапняку, гіпсу, крейди, глинистого сланцю, добування піску, гравію, глини та каоліну, добування мінеральної сировини для хімічної промисловості та виробництва добрив, добування та виробництво солі, добування абразив. матеріалів, азбесту, природного графіту, тальку, польового шпату, дорогоцінного каміння, кварцу, слюди, природного асфальту та бітуму [5, с.1].

Процес формування земельних ділянок для добувної промисловості починається з розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки для таких потреб відповідно до положень ст. 50 Закону України «Про землеустрій» [4, с. 5].

Послідовність дій щодо відведення земельної ділянки для видобування корисних копалин:

- Отримання дозволу на розробку проекту землеустрою (ч.2 ст.123 Земельного Кодексу України) [2, с. 15]. Для отримання дозволу на розробку проекту землеустрою зацікавлена особа звертається з клопотанням до відповідного органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування, які відповідно до повноважень, визначених ст.122 Земельного Кодексу України,

передають у власність або у користування такі земельні ділянки. У даному випадку варто звертатися до територіального органу Держгеокадастру, так як цей орган наділений повноваженнями щодо розпорядження землями сільськогосподарського призначення державної власності.

- Укладення договору з підрядною організацією на розробку проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки. Розробниками документації із землеустрою є юридичні особи, що володіють необхідним технічним і технологічним забезпеченням та у складі яких працює за основним місцем роботи не менше двох сертифікованих інженерів-землевпорядників, які є відповідальними за якість робіт із землеустрою та фізичні особи, що володіють необхідним технічним і технологічним забезпеченням та є сертифікованими інженерами-землевпорядниками, відповідальними за якість робіт із землеустрою.

- Розробка та погодження проекту землеустрою. У разі, якщо відведення планується земельна ділянка з сільськогосподарського призначення, то проект землеустрою розробляється зі зміною цільового призначення такої земельної ділянки. Розроблений проект землеустрою підлягає погодженню в порядку, визначеному ст.186-1 Земельного Кодексу України, а саме: Проект землеустрою щодо відведення земельних ділянок усіх категорій та форм власності підлягає обов'язковому погодженню з територіальним органом центрального органу виконавчої влади, що здійснює реалізацію державної політики у сфері земельних відносин. Крім того, межі земельної ділянки погоджуються із суміжними землекористувачами. Перед поданням на затвердження проекту землеустрою, земельна ділянка підлягає державній реєстрації.

- Затвердження проекту землеустрою. Проект землеустрою подається на затвердження тому органу, який видав дозвіл на його розробку. Протягом двох місяців з дати затвердження проекту землеустрою особа, якій надано у користування земельну ділянку зі зміною цільового призначення має сплати втрати сільськогосподарського виробництва, розмір яких визначається у проекті землеустрою.

- Укладення договору оренди земельної ділянки.

- Реєстрація права оренди земельної ділянки. Реєстрація права оренди земельної ділянки здійснюється у порядку, визначеному Законом України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [3, с. 1].

Для органів місцевого самоврядування оформлення прав на землю означає формування земельних ділянок, як об'єктів оподаткування та визначення платників податку. Отже, кожна оформлена земельна ділянка – це додаткові надходження до бюджету.

Перелік посилань

1. Гайко Г.І. Україна: видобувна промисловість. URL: <https://vue.gov.ua/> (дата звернення 03.04.2023).
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення: 02.04.2023).
3. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України №1952-IV від 01.07.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text> (дата звернення 07.04.2023).
4. Про землеустрій: Закон України №858-IV від 22.05.2003. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/858-15> (дата звернення 03.04.2023).
5. Фащевська О.М. Добувна промисловість: Енциклопедія Сучасної України. К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. URL: <https://esu.com.ua/article-20385> (дата звернення 05.04.2023).

УДК 332.36

**ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВИЛА РОЗРОБЛЕННЯ РОБОЧИХ
ПРОЕКТІВ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЩОДО КОНСЕРВАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ**

Кушнірук О. М., викладач, **Скаржинець Р. С.**, студент, **Русіна Н. Г.**,
кандидат педагогічних наук, викладач (RusinaN@i.ua)

ВСП «Рівненський фаховий коледж НУБіП України», м. Рівне

Внаслідок бойових дій зазнають шкоди і стають непридатними для роботи сільськогосподарські землі. Сільгоспугіддя, на яких точилися бойові дії, перетворюються на техногенно забруднені важкими металами та іншими хімічними елементами землі. Техногенно забруднені та деградовані землі підлягають консервації.

Консервація земель здійснюється шляхом припинення чи обмеження їх господарського використання у порядку, передбаченому законодавством, на визначений строк та залуження, заліснення або ренатуралізації. Основна мета консервації земельних ділянок – зберегти їх протягом періоду консервації та відновити родючість і продуктивність.

Під час консервації заборонено: використовувати (експлуатувати) законсервовані земельні ділянки; змінювати цільове призначення земельної ділянки та її господарське використання, крім передбаченого проектом консервації земель.

Консервація земель має такі особливості:

- щоб класифікувати землі як техногенно забруднені та деградовані, враховуються орієнтовані показники ґрунтових властивостей;
- ініціатори консервації землі – власник, територіальні органи Держгеокадастру та/або Держекоінспекції;
- рішення про консервацію земель державної та комунальної власності приймають органи виконавчої влади або органи місцевого самоврядування;
- консервування земель приватної власності, за заявою власника такої земельної ділянки до суб'єкта господарювання, що є виконавцем робіт із землеустрою;

- консервація земель незалежно від форми власності проводиться відповідно до робочого проєкту землеустрою щодо консервації земель.

У проєкті зазначається: види, способи, строк консервації, напрями використання, межі земельних ділянок; після завершення консервації землі будь-якої форми власності повертають до господарського використання на підставі рішень уповноважених органів. Види, способи, строки консервації земель, зміст відповідних робіт, напрями подальшого використання земель, проєктуються і можуть уточнюватися з урахуванням екологічних, конкретних природно-кліматичних умов.

Консервація земель проєктується за напрямками:

- 1) консервація-реабілітація сільськогосподарських земель проєктується шляхом їх залуження або переведення в перелоги та використання як сіножатей та пасовищ на строк від 10 до 20 років із подальшим поверненням для сільськогосподарського використання;
- 2) консервація-трансформація сільськогосподарських земель проєктується шляхом їх переведення у сіножаті та пасовища або виведення земель із складу сільськогосподарських угідь з подальшим залісненням чи переведенням в інші несільськогосподарські угіддя;
- 3) Ренатуралізація проєктується шляхом відновлення торфовищ, водно-болотних, лучних, степових та інших цінних природних екосистем.

Проєкт консервації земель розробляється відповідно до завдання щодо складення проєкту консервації земель, затвердженого замовником. Результат виконаних робіт - робочий проєкт землеустрою щодо консервації земель, в якому визначається, зокрема, конкретний вид проведення консервації земель (заліснення, залуження (із зазначенням конкретних видів рослин), ренатуралізація).

Отже, землі які плануються консервувати – деградовані землі, поверхні яких пошкоджено внаслідок природних катаклізмів, незаконної зміни рельєфу, безперервного видобування корисних копалин роками, забруднення хімічними речовинами тощо. Також підлягають консервації малопродуктивні землі, ґрунти

яких не демонструють ознак родючості внаслідок, знову ж таки, неправильного їх використання або через надмірне застосування добрив. Третя категорія – техногенно забруднені землі, ті, що радіаційно небезпечні, забруднені важкими металами та іншими хімічними елементами через виробничо-господарську діяльність людей. Якщо земля законсервована на певний строк, то протягом цього часу зміна цільового призначення та господарське використання, крім того, що може бути передбачено у проєкті консервації, неможливі.

Таким чином консервація земель вирішує питання порятунку або тимчасового перепочинку сільськогосподарських земель від недалекого використання та хімічного забруднення. На сьогодні складно оцінити загальну площу земель, які потребують консервації. Однак для розуміння: в Україні з метою господарського використання зайнято 92% території, а рівень розораності становить понад 54%. В окремих регіонах цей показник переважив за 90%. За різними даними, хімічно забрудненими та малопродуктивними в Україні можуть бути від 15 млн до 18 млн га земель.

Перелік посилань

1. Правила розроблення робочих проєктів землеустрою [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86-2022-%D0%BF#Text>

2. Порядок консервації земель [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35-2022-%D0%BF#Text>

3. Берещак В. В. Україні новий порядок консервації земель: що це означає та чи можуть забирати землю у фермерів під забудову [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://surl.li/fyuga>

УДК 336.2; 551.58

**КЛІМАТИЧНА НЕЙТРАЛЬНІСТЬ ЄС ЧЕРЕЗ ПОДАТКОВІ
ІНІЦІАТИВИ ТА ДЕКАРБОНІЗАЦІЮ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА**

Лабенко О. М. доцент кафедри фінансів, кандидат економічних наук,
доцент (labenko@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Європейська зелена угода має дві ініціативи у сфері оподаткування:

- Перегляд Директиви щодо оподаткування енергією (ETD) [1];
- Створення механізму коригування вуглецю на кордоні (СВА) [2].

Основне завдання – зробити Європу кліматично нейтральним континентом до 2050 року.

Поставлено за мету перетворити економіку ЄС для сталого майбутнього, реалізуючи наступні цілі: підвищення кліматичних амбіцій ЄС з 2030 року до 2050 року; використання чистої та безпечної енергії; мобілізація галузей економіки до чистої та циркулярної економіки; розбудова та відновлення енергетики та підвищення ефективності використання ресурсів; досягнення нульового рівня викидів для нетоксичного середовища; збереження та відновлення екосистеми та біорізноманіття; від «Ферми до вилки»: чесна, здорова та дружня до навколишнього середовища їжа; прискорення переходу до сталої та зваженої мобільності.

Всі зазначені цілі ґрунтуються на фінансуванні транзитних заходів та принципі «нікого не залишати позаду».

EU Green deal позиціонується як нова Європейська стратегія розвитку. Метою є перетворення економіки ЄС у ресурсоефективну та конкурентну.

Передбачено, що як мінімум 35% бюджету буде спрямовано на фінансування нових рішень для клімату, що стосуватимуться Green deal. Відповідно до Європейського інвестиційного плану сталого розвитку фінансування заходів передбачається не лише з бюджету ЄС, а також

Європейський Інвестиційний банк та Європейський кліматичний банк збільшать обсяг фінансування кліматичних заходів(на початок 2020 року такий становив 25%) до кінця 2025 року. До такого фінансування залучать і приватні інвестиційні фонди шляхом випуску держаних гарантій на кліматичне фінансування. Зокрема Інвестиційний фонд ЄС планує виділити під такі гарантії EUR 280 мільярдів у найближчі 10 років.

Що стосується агро? Стратегія «Від ферми до вилки» рекомендовано, в рамках Спільної аграрної політики(CAP), стимулювати підвищення навколишньосередовищних та кліматичних амбіцій, з урахуванням Парижської угоди(2015) та Цілей сталого розвитку ООН.

Ведення сільського господарства відображається у забрудненні повітря, води, ґрунту. Сприяє зменшенню біорізноманіття, кліматичним змінам та виснаженню ресурсів.

Потрібен новий, здоровіший, справедливіший та більш стійкий підхід до систем харчування.

Стратегія «Від ферми до вилки» має шість основних цілей: зробити свій внесок у порядок денний Європи щодо зміни клімату; захист довкілля (посилання на стратегію нульового забруднення та стратегію кругової(циркулярної) економіки); зберегти біорізноманіття (сприяючи оновленій Стратегії біорізноманіття на 2030 рік); сприяти сталому споживанню їжі; пропагувати доступну та здорову їжу для всіх; поліпшення становища фермерів у ланцюжку доданої вартості.

Очікується, що викиди сільського господарства не будуть знижуватися до нуля в різних шляхах до нульового рівня.

Сільське господарство не згадується чітко, як один із секторів, який може бути інтегрований до Системи торгівлі шкідливими викидами (ETS), залишаючи відкритим питання, чи бачить Комісія ЄС роль ринкових інструментів у зменшенні цих викидів. Ступінь, в якій викиди азоту та метану, що не містять CO₂, можуть бути зменшені за рахунок підвищення ефективності чи технологічних новацій, або може потребувати зниження рівня активності,

зокрема зменшення кількості поголів'я худоби. Слід оцінити потенціал змін дієти, технологічних інновацій у розробці альтернативних білків та скорочення харчових відходів для зменшення викидів по харчовому ланцюгу.

Попередній аналіз зазначав, що впровадження Європейської «зеленої угоди» може призвести до втрати робочих місць у деяких секторах, які зникнуть, але також обіцяє нові можливості в зелених секторах, які з'являться в процесі переходу.

Перелік посилань

1. Revision of the Energy Taxation Directive (ETD): Questions and Answers. - https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_21_3662
2. Carbon Border Adjustment Mechanism - https://taxation-customs.ec.europa.eu/green-taxation-0/carbon-border-adjustment-mechanism_en

УДК 332.2:339.56

ВПЛИВ УКРАЇНО-РОСІЙСЬКОЇ ВІЙНИ НА СВІТОВИЙ РИНОК ПРОДОВОЛЬСТВА

Ладиченко К. І., кандидат економічних наук, доцент
(k.ladychenko@knu.edu.ua)

Державний торговельно-економічний університет, м. Київ

Звіт ООН про стан продовольчої безпеки та харчування 2022 року засвідчив, що у 2021 році у світі голодували 828 млн людей. Вплив пандемії та війни України та Росії на світовий ринок продовольства є вражаючим та підвищив частку людей, що голодують у світі з 8 % світового населення у 2015 – 2019 рр. до 9,8 % у 2021 р [1].

Друга ціль сталого розвитку ООН – подолання голоду – стала такою ж недосяжною як й при встановленні: за прогнозами у 2030 р. 8 % населення світу все ще будуть голодувати Це пов'язано зі скороченням економічного

зростання у світі, впливом санкцій на світову транспорту мережу, економічним занепадом економіки України як одного з найбільших світових експортерів. Військові дії та їх наслідки ускладнюють доступ громадян нашої країни до базових продовольчих товарів. Крім того війна спричинила зростання світових цін на продовольчі товари. Тільки в Україні з лютого по березень 2022 р. здорожчання продовольства відбулось на 12,6 % [3]. Війна загрожує руйнівними наслідками не тільки вітчизняній економіці, але й країнам, що розвиваються, особливо найбіднішим: більшість з країн, в яких зараз продовольча криза, залежать від експорту з України та Росії, зокрема Ліван, Єгипет, Лівія, Ємен, Сирія та інші. Згідно з дослідженням Київської школи економіки 400 млн осіб у світі залежать від поставок продовольства з України [2].

В умовах війни українські сільськогосподарські підприємства не можуть відновити роботу на рівні до пандемії. Скорочення посівних площ, мінна небезпека, відсутність обігових коштів, проблеми з логістикою та скорочення кадрового забезпечення вплинуть на обсяги виробництва вітчизняних агропідприємств.

В країнах, що розвиваються та країнах зі зростаючими ринками підвищення цін на продовольство знижує реальні доходи домогосподарств, обмежуючи доступ все більшої кількості людей до здорового харчування, змушуючи майже 30 % населення відчувати продовольчу нестачу. Саме в цих країнах значна частина витрат є витратами на продукти харчування, що посилює їх залежність від кон'юнктури світового ринку продовольства.

Перелік посилань

1. UN Report: Global hunger numbers rose to as many as 828 million in 2021. Food and Agriculture Organisation of the United Nation, 06 липня 2022. URL: <https://www.fao.org/newsroom/detail/un-report-global-hunger-SOFI-2022-FAO/en>
2. Огляд продовольчої безпеки та політики. Київська школа економіки. URL: <https://kse.ua/ua/oglyad-prodovolchoyi-bezpeki-ta-politiki/> .

3. The importance of Ukraine and the Russian Federation for global agricultural markets and the risks associated with the war in Ukraine. Food and Agriculture Organization of the United Nations, 10 червня 2022. URL: : <https://www.fao.org/3/cb9013en/cb9013en.pdf>.

АЛГОРИТМ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО МАРКЕТИНГУ ДЛЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Лазаренко В. І., доктор філософії

Інститут агроекології і природокористування НААН

Оскільки українського стандарту у сфері формування системи екологічного маркетингу не існує, розпочинаючи розробку такої методології для комерційних організацій, слід передусім спиратися на міжнародні стандарти корпоративної соціальної звітності, які можуть стати базовою основою процесу розробки та реалізації соціально орієнтованих систем маркетингу, та вже накопиченого зарубіжного досвіду. Наразі у світовій теорії та практиці сформувалося кілька кодексів корпоративної відповідальності та стандартів соціальної звітності, які ми пропонуємо розглядати як методологічну основу при розробці соціально-орієнтованого екологічного маркетингу:

Глобальний Договір (Global Compact);

Норми ООН щодо обов'язків компаній у галузі прав людини (UN Human Rights Norms for Business);

Угоди СОТ (ILO Conventions);

Рекомендації Організації економічного співробітництва та розвитку для транснаціональних корпорацій (OECD Guidelines for Multinational Enterprises);

Рекомендації з обліку показників сталого розвитку глобальної ініціативи зі звітності (GRI Sustainability Reporting Guidelines);

Стандарт звітності AA1000 Інституту соціальної та етичної звітності (Institute of Social and Ethical Accountability);

Індекс сталого розвитку Доу Джонса (Dow Jones Sustainability Index);

Соціальна Відповідальність 8000 (Social Accountability 8000, SA 8000) [335]. – Стандарти ISO 14001;

Акт Сарбанес-Окслі (Sarbanes-Oxley Act);

Глобальні принципи Саллівана (Global Sullivan Principles);

Зокрема, Глобальний договір об'єднує компанії, установи ООН, уряди та громадські організації на підтримку низки універсальних засад у сфері прав людини, праці та навколишнього середовища, вимогу боротьби з корупцією. Глобальний договір не передбачає будь-якого «нагляду» або оцінки діяльності компаній. Він є добровільною ініціативою бізнесу щодо підтримки принципів сталого розвитку, прозорості операцій, публічної звітності, впровадження принципів Глобального договору у ділову стратегію, корпоративну культуру та повсякденну ділову практику.

Рекомендації GRI описують економічний, соціальний та екологічний прогрес компанії, що з'явилися в 2000 р., стали першою спробою створення набору індикаторів для комплексної оцінки стійкості розвитку компаній. Рекомендації охоплюють економічні та соціальні показники, а також фактори довкілля, що стосуються діяльності та продукції компанії. Незважаючи на те, що прямі вигоди складання такої звітності неочевидні, і на те, що поки небагато компаній можуть заявити, що їхні звіти повністю відповідають вимогам, зарубіжні компанії охоче використовують цей стандарт, оскільки він допомагає закласти основу для управління соціальною ефективністю бізнесу, конкретно і наочно її увявити всім зацікавленим сторонам.

AA1000 - стандарт Інституту соціальної та етичної звітності створює загальну платформу для інтегрованого управління соціальними підсумками діяльності компаній і є першим стандартом, який дає основу для комплексної верифікації соціальної звітності. Стандарт визначає вимоги до розкриття інформації про соціальну ефективність компанії у всіх сферах її діяльності. Він

встановлює жорсткі вимоги до звітності та вимірювань, що проводяться всередині компанії. Спирається на оцінку успіху організації в економічному середовищі, екологічному та соціальному.

Стандарт ISO 14001 є одним із найбільш широко застосовуваних стандартів у галузі охорони навколишнього середовища. Він стосується системи менеджменту організації та не залежить від галузевої специфіки, що дозволяє швидко впроваджувати його практично на будь-якому підприємстві.

Соціальна Відповідальність 8000 (SA8000) розроблений у 1996 р., стандарт SA8000 – це стандарт сертифікації компаній за умовами праці – спирається на угоди МОП та інші документи ООН у галузі прав людини, а також відображає принципи створення управлінських систем ISO.

Акт Сарбанеса-Окслі, підписаний президентом США в 2002 р., може становити інтерес тільки для компаній, акції яких котируються в США. Акт зобов'язує відкриті акціонерні компанії дотримуватись розширених стандартів корпоративної звітності, які тепер включають нефінансові аспекти управління ризиками. Мета Акту - реформування звітності компаній з урахуванням захисту інтересів акціонерів після низки гучних скандалів у США. Невиконання вимог цього стандарту веде до кримінального переслідування.

Таким чином, розробка системи екологічного маркетингу має базуватися на системі методичного забезпечення, яка передбачає організацію планування на підприємстві з урахуванням глобальних, національних, регіональних та корпоративних особливостей зовнішнього та внутрішнього середовища.

Перелік посилань

1. Садченко О.В., Харічков С.К. Маркетинг екологічно спрямованої інноваційної діяльності. Проблеми управління інноваційним підприємництвом екологічного спрямування Суми: Університетська книга, 2007, с. 225–233.

2. Лазаренко В.І. Оцінка нормативно-правової бази органічного сектору сільського господарства через призму спільної аграрної політики Європейського Союзу. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Екологічна

безпека та збалансоване природокористування в агропромисловому виробництві» (м. Київ, 3-5 липня 2019 р). с. 156–159.

3. Лазаренко В.І. Екологічний маркетинг в контексті підвищення ефективності органічного виробництва. Органічне виробництво і продовольча безпека: матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 5-6 вересня 2017 р.). Житомир: ЖНАЕУ, 2017. С. 404–410.

УДК 619:615.12:006.44

**ВИКЛИКИ ВІЙНИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ ЗА НАПРЯМОМ
ЯКОСТІ ЖИТТЯ**

Левицька І. В., доктор економічних наук, професор (ilevytska@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Категорія якості життя є відносно сучасним науковим поняттям, яке, однак, постійно розширюється, інтегруючи в собі надбання різних наук та дисциплін, що дозволяє оцінювати її з психологічної, медичної, економічної, екологічної, соціологічної тощо точок зору, а останнім часом до даного переліку активно долучають ще й «культурні та політичні аспекти» [1].

Якість життя виступає складним, багатокomпонентним явищем, залежним як від об'єктивних факторів (насамперед, можливості задоволення людських потреб та інтересів у даних соціально-економічних умовах), так і від різноманітних суб'єктивних факторів (соціально-психологічних, соціокультурних та інших) [2]. Національна економічна стратегія [3], натомість до напряму якості життя включає сфери: освіти, охорони і збереження культурної спадщини, охорони довкілля, охорони здоров'я та соціальної політики, встановлюючи наступний перелік стратегічних цілей держави:

– створення інклюзивного, інноваційного та освіченого суспільства, в якому громадяни мають рівні права та можливості для розвитку свого таланту протягом життя;

– створення сприятливої екосистеми для реалізації культурного потенціалу, ефективного використання економічного потенціалу культурної спадщини;

– забезпечення безпечного довкілля для населення;

– забезпечення високого рівня здоров'я та високих показників тривалості життя і тривалості здорового життя;

– забезпечення рівних прав та можливості для кожного, інклюзії та безбар'єрності, високого рівня соціального захисту для гідного життя; підвищення рівня зайнятості жінок і чоловіків відповідних вікових груп та скорочення розриву в оплаті праці жінок і чоловіків;

– створення належних умов та забезпечення доступності для занять фізичною культурою і спортом.

Повномасштабне військове вторгнення на територію нашої держави спричинило надзвичайно негативні явища в усіх сферах функціонування країни і, в тому числі, щодо кожної зі сфер якості життя. В даному аспекті ключовими викликами для країни стали масштабні руйнування та навіть повне знищення частини населених пунктів, загибель тисяч осіб, понад 7 мільйонів внутрішньо переміщених осіб [4] та близько 5 мільйонів біженців [5], змушених покинути територію країни, значні збитки бізнесу, надзвичайне екологічне забруднення та втрати природного біорізноманіття.

Однак, є й цілий ряд не таких очевидних викликів, тобто тих, які навіть за умови повного припинення бойових дій ще впродовж багатьох років впливатимуть на якість життя українців негативним чином. Це, по-перше, посттравматичні стресові розлади та наявність різного роду фізичних травм у сотень тисяч осіб; по-друге, це надзвичайно високий рівень забруднення близько 20 % територій країни – орієнтовна «вартість обстеження земель з високим ризиком мінного забруднення та розмінування постраждалих територій

оцінюється в 436 мільйонів доларів» [6, с. 42]; по-третє, це значний ріст показника вартості життя в Україні, по-четверте – постійне зростання чисельності ветеранів війни – за оцінками Міністерства ветеранів [7] таких по завершенні бойових дій може бути близько 5 млн осіб. В той же час, якщо говорити саме про роботу з ветеранами, то, наприклад, план дій Уряду на 2023 рік [8] передбачає лише розробку законопроекту про засади ветеранської політики з кінцевим терміном виконання у жовтні, а враховуючи швидкість проходження всіх законотворчих процедур, то його затвердження й введення в дію навряд чи варто очікувати до кінця 2024 року. Аналогічна ситуація складається і щодо демографічної політики в країні, адже за планом дій [8], до кінця осені 2023 Уряд має лише підготувати законопроект про її формування.

В свою чергу, за такими напрямками якості життя, як освіта чи культура, взагалі склалася ситуація повної розбіжності стратегічних цілей та реальних заходів внаслідок війни. Так, декларуючи «щорічне оновлення бібліотечних фондів книжковою продукцією, виданою українською мовою, на рівні не менше ніж 5 відсотків їх розміру», одночасно вводять перелік обмежень Державній казначейській службі на проведення платежів, на основі чого «бібліотеки практично залишилися без можливості здійснювати передплату періодичних видань та закупівлю нових книг за кошти місцевих бюджетів» [9]. Чи, зокрема, відзначаючи стратегічною метою «покращення політики у сфері охорони культурної спадщини, музейної справи, вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей» [3], по факту навіть після року повномасштабної війни ще не створено цифрової бази існуючих цінностей і пам'яток нерухомого майна, не кажучи вже про рухоме і «лише завершується вироблення алгоритмів для підрахунку збитків» [10].

Таким чином, вже сьогодні має формуватися чітке розуміння неможливості забезпечення стратегічних цілей країни у сфері якості життя за тих умов, що склалися, а, отже, як сама стратегія, так і перелік річних планів і заходів з її втілення мають бути переглянуті в бік зміщення до реальності та прискорення в частині реалізації найбільш нагальних потреб.

Перелік посилань

1. Zain, R. M., Kamarudin, M. K. A., Saad, M. H. M. Assessment of Quality of Life on Fishermen Community in Kuala Terengganu, Malaysia: A Review. *International Journal of Academic Research & Social Sciences*. 2018. Vol. 8 (10), P. 640–650.
2. Вимірювання якості життя в Україні : аналітична доповідь / Е. Лібанова, О. Гладун, Л. Лісогор та ін. Київ : Програма розвитку ООН, 2013. URL : <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/59adf99aed5db656c02288d8a2a0a3411651dc4464211cfb716f19b63aacefec.pdf>
3. Національна економічна стратегія на період до 2030 року, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 3.03.2021 р. № 179. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>
4. Implications of the War in Ukraine for the Global Economy. Equitable growth, finance, and institutions policy note 3. 2022, April. 32 p. URL : <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/5d903e848db1d1b83e0ec8f744e55570-0350012021/related/Implications-of-the-War-in-Ukraine-for-the-Global-Economy.pdf>
5. Ukraine Internal Displacement Report: General Population Survey. IOM (International Organization for Migration), 2022. URL : <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-internal-displacement-report-general-population-survey-round-10-17-27-october-2022>
6. Проект плану відновлення України : матеріали робочої групи «Аудиту збитків, понесених внаслідок війни». Національна рада з відновлення України від наслідків війни, 2022. 86 с. URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/audit-of-war-damage.pdf>
7. Корогодський Ю. Кількість ветеранів може збільшитись до 5 млн осіб. 2022, 8 травня. URL : https://lb.ua/society/2022/05/08/516086_kilkist_veteraniv_mozhe.html
8. План пріоритетних дій уряду на 2023 рік, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 березня 2023 р. № 221-р. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planu-priorytetnykh-dii-uriadu-na-2023-rik-221r-140323>

9. Поповнення бібліотечних фондів у воєнний час: адвокаційна діяльність ВГО Українська бібліотечна асоціація. 2023. 9 березня. URL : <https://ula.org.ua/novyny-ta-podii/novyny/5084-popovnennia-bibliotechnykh-fondiv-u-voiennyi-chas-advokatsiina-diialnist-vho-ukrainska-bibliotechna-asotsiatsiia>

10. Молодій В. Під час війни ми закриваємо максимум інформації задля безпеки фондів. Локальна історія. 2023. 5 січня. URL : <https://localhistory.org.ua/texts/interviu/pid-chas-viini-mi-zakrivaemo-maksimum-informatsiyi-zadlia-bezpeki-fondiv-katerina-chuieva/>

УДК 338:439.02

ЩОДО ВНЕСКУ КОМПАНІЇ «НІБУЛОН» У ПОСИЛЕННЯ СВІТОВОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Лобунець Т. В., кандидат економічних наук, доцент
(tetiana_lobunets@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

З моменту свого заснування компанія «НІБУЛОН» активно використовує інноваційні практики та реалізує масштабні інвестиційні проекти в розширення інфраструктури транспортування зерна, чим робить вагомий внесок у постачанні українського сільськогосподарського продовольства на світові ринки. Завдяки побудові високоефективної логістичної системи компанії «НІБУЛОН», Україна стала успішним взірцем розвитку надсучасної внутрішньої логістики та постачальником високоякісного зерна у світі.

«НІБУЛОН» є лідером серед експортерів сільськогосподарської продукції з України, володіє сучасним флотом з понад 80 суден, а його діяльність охоплює чотирнадцять областей України. Починаючи із грудня 2017 року почалася співпраця компанії із Всесвітньою продовольчою програмою ООН [1], що

сприяло налагодженню торгівельних зв'язків із понад 75 країнами світу та внесенню значного вкладу у боротьбі із голодом в найбідніших країнах світу.

До мережі компанії «НІБУЛОН» входить 25 перевантажувальних терміналів та комплексів з приймання, зберігання та відвантаження зернових та олійних, а також суднобудівно-судноремонтний завод. Компанія має власний морський термінал із причалом, де працюють комплекси з прийому, відвантаження, просушки та очищення зерна, а також склад підлогового зберігання з активним вентиляванням ємністю до 8 тис. т., що знаходиться у Миколаєві. Інвестиції компанії у розширення портових потужностей та логістики становлять близько 2 мільярдів доларів. Нажаль, зараз усі ці потужності не працюють, а порт у Миколаєві заблокований через військову агресію з боку Росії. Україна потребує включення порту в Миколаєві до зернової угоди. Адже трьох діючих портів для відновлення повноцінного експорту українського продовольства не вистачає. Тим більше, що в очікуванні перевірок судна втрачають багато часу, стоячи в черзі по 20 днів, що завдає додаткових збитків аграрному сектору та торговельним компаніям [2].

З метою розширення можливостей експорту продовольства, зменшення ціни логістики і полегшення реалізації продукції вітчизняними аграріями, керівництвом компанії «НІБУЛОН» було прийнято рішення про будівництво зернового терміналу в Ізмаїлі Одеської області. Не зважаючи на війну, уже восени 2022 року компанія закінчила перший етап його будівництва. Цей термінал допоможе розвитку нових експортних маршрутів між Україною та ринками ЄС до відновлення доступу України до чорноморських шляхів [3].

Ще однією великою проблемою у вирощуванні аграрної продукції в Україні, а в подальшому і в забезпеченні себе і світу продовольством є розмінування значної частини сільськогосподарських угідь. Просто деокупації територій, на жаль, не достатньо, для відновлення позитивного впливу України на проблему глобальної продовольчої безпеки. Знешкодження мін та інших боєприпасів, які не розірвалися, може зайняти десятиліття, у той час як посівна кампанія повсюди уже розпочалась. Без фінансової та технологічної допомоги

Україні у цій сфері, світ може втратити до 30 млн тонн українського збіжжя протягом наступних сезонів. Тут варто зазначити, що компанія вже створила власну групу розмінування та планує розширення цього напрямку, а також почала переговори про співпрацю з виробниками обладнання, здатного пришвидшити розмінування у декілька разів, порівняно з традиційними методами. Наприклад, йдеться про використання дронів, які аналізують ландшафт та картографують уражені та заміновані ділянки [4].

Незважаючи на блокування звичних експортних маршрутів через Чорне море та річку Дніпро, компанія «НІБУЛОН» змогла налагодити експорт й зайняти четверту сходинку у рейтингу Forbes «50 головних експортерів України 2022» серед експортерів українського збіжжя [5] і в майбутньому продовжить шукати альтернативні рішення для забезпечення зв'язку українських фермерів із міжнародними ринками та для посилення глобальної продовольчої безпеки.

Отже, за понад 30 років свого існування компанія «НІБУЛОН» змогла внести величезний вклад у розвиток сільського господарства України, поєднавши українських фермерів із продовольчим ринком світу та забезпечивши понад 75 країн якісною аграрною продукцією. І навіть зараз під час війни і втрати свого засновника, справжнього Героя України – Олексія Вадатурського, робить значний внесок у покращення продовольчої безпеки у світі.

Перелік посилань

1. Продовольча сільськогосподарська організація ООН та «НІБУЛОН» починають перспективну співпрацю для покращення продовольчої безпеки в Єгипті. URL:<https://www.nibulon.com/news/novini-kompanii/prodovolcha-silskogospodarska-organizaciya-oon-ta-nibulon-pochinayut-perspektivnu-spivpracyu-dlya-pokraschennya-prodovolchoi-bezpeki-v-egipti.html> (дата звернення: 01.04.2023).

2. Вадатурський Андрій. Я не батько, у мене інший стиль управління і розуміння бізнесу. URL:

<https://www.epravda.com.ua/publications/2022/11/15/693822/> (дата звернення: 01.04.2023).

3. Звернення Андрія Вадатурського. URL: https://www.nibulon.com/news/novini-kompanii/zvernennya-andriya-vadaturського-9137.html?fbclid=IwAR0oPE1GmrUYBLG22Om6nXJ9QXmIceMWuhwPnTxWaKCA4RfY3LdcpFDS_1Y (дата звернення: 01.04.2023).

4. Михайло Різак взяв участь у Канадсько-українському аграрному форумі. URL: <https://nibulon.com/news/novini-kompanii/mixailo-rizak-vzyav-uchast-u-kanadsko-ukrainskomu-agrarnomu-forumi-9199.html> (дата звернення: 01.04.2023).

5. Журнал Forbes Ukraine. 50 головних експортерів України 2022. URL: <https://forbes.ua/ratings/50-naybilshikh-eksporteriv-ukraini-2022-02032023-12098> (дата звернення: 01.04.2023).

УДК 332.2.:332.3

**ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ЗЕМЕЛЬ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО
ФОНДУ ТА ІНШОГО ПРИРОДООХОРОННОГО ПРИЗНАЧЕННЯ**

Лобунько Ю. В., кандидат економічних наук, (maljukkr_777@ukr.net)

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Вольська А. О., кандидат економічних наук, доцент,
(a0973151630@gmail.com)

*Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський
державний інститут», м. Кам'янець-Подільський*

Збереження унікальних ландшафтів, місць проживання рідкісних видів тваринного та рослинного світу, а також збереження унікальних пам'яток культурної спадщини – це одна з найактуальніших на сьогоднішній день проблема як у світі, в державі, так і окремих її територій. Саме з цієї причини земельним законодавством передбачається категорія природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, які, залежно від рішення влади, можуть вилучатися частково чи повністю з обігу та господарського використання і для таких територій встановлюється особливий правовий режим.

Землями природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення є землі, що мають особливе значення. При цьому значимість цих земель визначається за змістовними та формальними ознаками відповідно до чинного законодавства, у науковій, природоохоронній, історико-культурній сферах. При встановленні цінності таких земель враховують їхнє естетичне, лікувально-оздоровче, рекреаційне чи інше призначення. [1, 2].

З метою створення нових та розширення вже існуючих земель природних територій, що особливо охороняються, органи державної влади в Україні мають право прийняти рішення про резервування земель, які передбачається оголосити землями природних територій, що особливо охороняються, з подальшим вилученням таких земель та про обмеження на них господарської

діяльності. При обмеженні прав власників, землевласників, землекористувачів та орендарів земельних ділянок всі збитки мають бути відшкодовані, у тому числі й втрачена вигода [2]. Втраченою вигодою називають повний або частковий дохід, який не отримав правовласник у зв'язку з повним чи частковим обмеженням його права на частину земельної ділянки на безстроковий або обмежений строк.

Сьогодні в умовах сучасної ринкової економіки кожен об'єкт землекористування має бути юридично визначений як об'єкт державного кадастрового обліку та державної реєстрації. Фактори, що впливають на розмір втраченої вигоди у зв'язку з обтяженням земельної ділянки, показані на рис. 1.

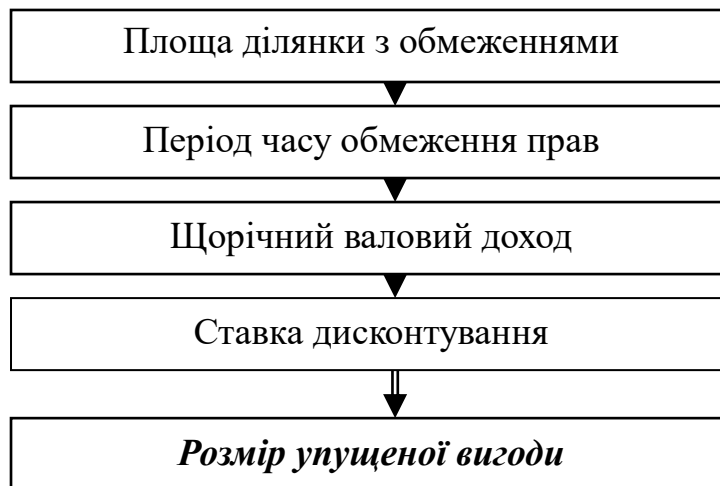

Рисунок 1. Фактори, що впливають на розмір втраченої вигоди у зв'язку з обтяженням земельної ділянки

Втрачена вигода або неодержаний дохід – «це дохід, який міг би одержати власник землі, землекористувач, у тому числі орендар, із земельної ділянки і який він не одержав внаслідок її вилучення (викупу) або тимчасового зайняття, *обмеження прав*, погіршення якості землі або приведення її у непридатність для використання за цільовим призначенням у результаті негативного впливу, спричиненого діяльністю підприємств, установ, організацій та громадян» [3].

Державний земельний кадастр ведеться з метою інформаційного забезпечення органів державної влади та органів місцевого самоврядування,

фізичних та юридичних осіб при: регулюванні земельних відносин; управлінні земельними ресурсами; організації раціонального використання та охорони земель; здійсненні землеустрою; проведенні оцінки землі; формуванні та веденні містобудівного кадастру, кадастрів інших природних ресурсів; справлянні плати за землю [4]. Однією з головних цілей ведення земельного кадастру являється облік режимоутворюючих об'єктів, якими є землекористування природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення. На жаль сьогодні необхідна інформація, для визначення упущеної вигоди, при встановленні природоохоронних обмежень, в кадастрі відсутня. Адже, у разі якщо земельні ділянки вилучаються з господарського обігу або у власника з метою формування особливо природних територій, що охороняються, то по них проводиться земельно-кадастровий облік на основі виконання землевпорядних робіт зі складанням землевпорядної документації з наступним врахуванням у державному земельному кадастрі та відповідної реєстрації обмежень у використанні земель [4].

Перелік посилань

1. Про природно-заповідний фонд України: Закон України . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>.
2. Земельний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
3. Порядок визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам. Постановою Кабінету Міністрів України від 19 квітня 1993 р. № 284. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/284-93-%D0%BF#Text>
4. Закон України «Про Державний земельний кадастр». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17#Text>.

УДК 633.854.78

ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНОГО ПОТЕПЛІННЯ НА СЕЛЕКЦІЮ РАННІХ ГІБРИДІВ СОНЯШНИКА

Лукіянчук Б. М., аспірант (growexman@gmail.com)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

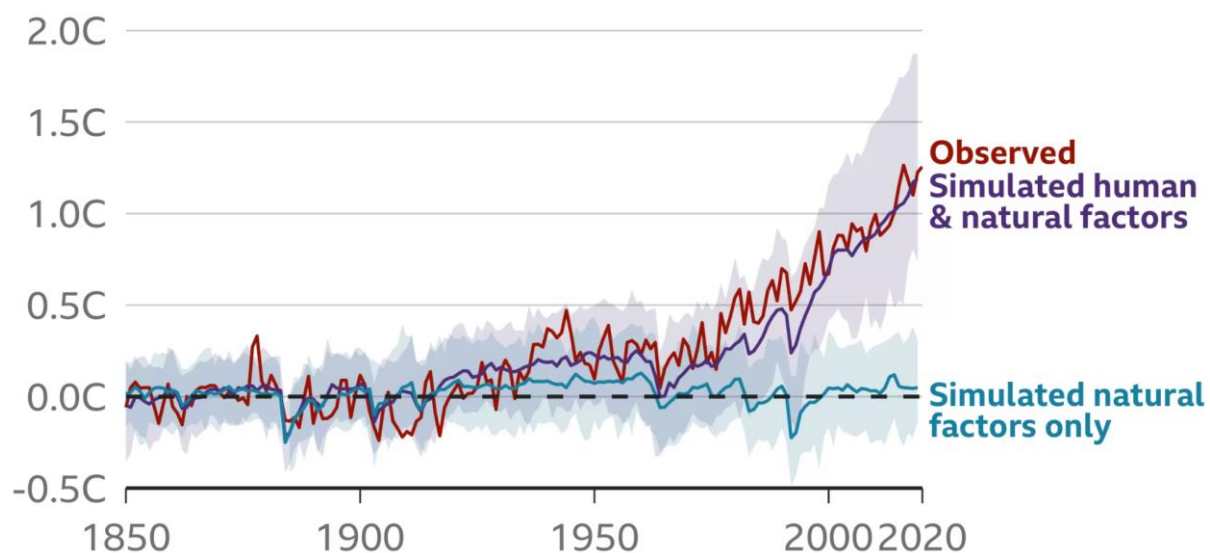
Дуже часто можна почути від фермерів, що дощу немає, вологи мало та ін. Але дані із гідрометцентру показують, що кількість опадів залишається статистично сталою в межах агрокліматичних зон. Наприклад в Таблиці 1 наведено дані господарства, що знаходиться в зоні сухого степу. Середні багаторічні дані кажуть, що має бути 400мм опадів. Фактичні метеодані підтверджують.

Таблиця 1

Кількість опадів у ПСП “Котрус”, Миколаївська обл.

Рік	Сума опадів, мм	Сума продуктивних опадів, мм
2021	495	-
2020	368	271
2019	352	249
2018	341	226
2017	331	220
2016	523	-
2015	328	210
2014	352	270
2013	290	219
<i>Середнє</i>	376	238

Тож кількість води стала. Але чому фермери констатують факт нестачі вологи для отримання врожаю щороку? Відповідь на це питання ми знайдемо у звіті міжнародної міжурядової групи, що опублікувала ООН про глобальне потепління. В ньому йдеться, що атмосфера розігрілась на 1,1 °С. Візуалізація є на Графіку 1. Як наслідок кожного дня вегетації наші культури отримують на 1-1,5 °С більше тепла. Тобто в нас збільшилась загальна кількість тепла. Відобразити це збільшення допоможе нам сума активних температур в таблиці 2.

Графік 1. Динаміка розігріву атмосфери

Джерело: Звіт IPCC, 2021

Таблиця 2

Кількість активних та ефективних температур у ФГ “Татарченко”,
Чернігівська обл.

Рік	Сума активних температур, °С	Сума ефективних температур, °С
2013	3342	3031
2014	3436	3118
2015	3299	3058
2016	3289	3037
2017	3277	2927
2018	3543	3270
2019	3612	3241
2020	3520	3085
2021	3207	2711
Середнє:	3375	3018

В регіоні де середнім багаторічним показником активних температур є 2500-2800 °С ми спостерігаємо збільшення до 3375 °С за останні 9 років. Це приблизно по 1-1,5°C на кожен день вегетації. Про що і йдеться у звіті ООН.

Вищезгадані факти вказують на зміну гідротранспіраційного коефіцієнту (ГТК). Тобто стала кількість опадів при збільшенні кількості температури призводить до збільшення ГТК. Це призводить до швидшого непродуктивного випаровування та швидшої продуктивної транспірації вологи. Тобто за той

самий час рослини мають встигнути використати (транспірувати) більше вологи і наростити більше маси. Якщо вони не встигнуть це зробити то пізніше вологи просто не буде.

Вважаю абсолютно логічним тренд в селекції на ранні гібриди соняшника та гібриди, що придатні до раннього посіву. Адже за допомогою ранішого посіву - можна збільшити ефективність використання вологи. А ранні гібриди, що вміють швидко нарощувати вегетативну масу зможуть швидко накопичити цукри до моменту поки вода в ґрунті закінчиться. З допомогою цих інструментів ми збільшуємо вірогідність отримання стабільного врожаю і нівелювати негативний вплив розігрівання атмосфери й нестачі вологи.

Перелік посилань

1. Звіт IPCC, 2021 <https://www.ipcc.ch/sr15/>
2. Український гідрометеорологічний центр <https://www.meteo.gov.ua/>

УДК 338.2:338.436.32:339.5

ІМПОРТ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Лупенко Ю. О., доктор економічних наук, професор, академік НААН
(pd@iae.org.ua)

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ

В умовах повномасштабного вторгнення російських військ на територію України зросло значення імпорту агропродовольчої продукції. Найважливішим продавцем продовольчих товарів в Україну у 2022 році став Європейський Союз, звідки імпортовано їх на суму 3376 млн дол. (53,3%). Решта географічних регіонів характеризується такими показниками: Азія – 1237 млн дол. (19,5%), Латинська Америка – 421 млн дол. (6,6%), Африка – 242 млн дол. (3,8%), СНД – 205 млн дол. (3,2%). У річному рейтингу країн за вартістю аграрного імпорту в

Україну незмінним лідером залишилась Польща, реалізувавши продукції на 881 млн дол. В основній десятці постачальників продовольства також розташувались Туреччина (538 млн дол.), Німеччина (449), Італія (391), Нідерланди (267), Франція (237), Норвегія (225), Іспанія (198), США (194), Китай (193 млн дол.). Перелічені країни здійснили більше 56% імпорту продовольства в Україну

Товарна структура закордонних поставок агропродовольчої продукції представлена переважно плодами і ягодами (663 млн дол.), рибою і морепродуктами (627 млн дол.), алкогольними і безалкогольними напоями (490 млн дол.), різними харчовими продуктами (416 млн дол.), виробами з тютюну (368 млн дол.), залишками, кормами для тварин (362 млн дол.), насінням і плодами олійних (359 млн дол.), овочами (353 млн дол.). Минулого року ці товарні групи зайняли понад 57% у вартості українського агропродовольчого імпорту.

Основні продажі плодів, ягід і горіхів в Україну забезпечили: Туреччина – 30,7%, Еквадор – 13,4%, Греція – 6,3%, Колумбія – 5,0%, Іспанія – 4,7%, Коста-Ріка – 4,6%, Єгипет – 4,3%. Спільно на них припало 69% вартості закупівель фруктів вітчизняними імпортерами.

Ключовими постачальниками рибної продукції та ракоподібних для потреб нашого внутрішнього ринку 2022 року традиційно стали країни Європи та Північної Америки, а саме Норвегія (34,9% вартісних обсягів імпорту), Ісландія (11,5%), США (8,7%), Канада (5,1%), Фарерські острови (4,9%), Іспанія (3,9%), Велика Британія (3,8%) та Естонія (3,1%). Їхня сумарна частка в імпортних закупівлях продуктів моря та різної риби склала понад 3/4.

Імпорт алкогольних і безалкогольних напоїв здебільшого відбувався з європейських країн, зокрема Італії (13,5%), Польщі (12,2%), Великої Британії (11,4%), Грузії (11,0%), Німеччини (7,1%), Франції (5,1%), Іспанії (4,1%), Бельгії (4,0 %). Таким чином, вони забезпечили більше 68% поставок продукції даної групи.

У січні-березні 2023 року Україна імпортувала агропродовольчої продукції на суму 1790 млн дол. Це на 22% більше, ніж у I кварталі 2022 року, коли було ввезено сільськогосподарських і харчових продуктів вартістю 1469 млн дол. У поточному році агропродовольчий імпорт в Україну зростає швидшими темпами, ніж експорт. До його довоєнної структури додався імпорт овочів, адже у пріоритетних регіонах їх виробництва в Україні повноцінний операційний цикл все ще неможливо забезпечити через окупацію територій та близькість до лінії фронту.

Україна розпочала 2023-й рік в умовах війни – так само складно і непередбачувано, як було на протязі майже всього минулого року. Зниження показників зовнішньої торгівлі аграрною продукцією в 2022 році не стало критичним, адже в цілому їх вдалося стабілізувати. Крім того, відбулося переформатування логістичних маршрутів, яке значно розширило використання всіх видів сухопутного транспорту. Експортно-імпортні перспективи в нинішньому році будуть залежати від успішних дій Збройних Сил України, подальшої деокупації територій з їх наступним розмінуванням, об'єктивних можливостей галузевих підприємств безперешкодно здійснювати всі операційні процеси щодо виробництва та дистрибуції продовольства на внутрішній і зовнішній ринки, перебігу погодних умов й урожаю ключових сільськогосподарських культур. За сприятливого розвитку ситуації Україна матиме можливості в 2023-му році не лише досягти відповідних рівнів попереднього року, а й забезпечити системний розвиток торгівлі, який характеризуватиметься більшою стійкістю та дозволить нарощувати кількісні й вартісні обсяги експортно-імпортних операцій.

УДК 636.08:657.372. 631.164

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ ПІДТРИМКИ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ**

Людвенко Д. В., доктор економічних наук, доцент, старший науковий співробітник (buttercup@ukr.net)

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ

Під час російського вторгнення на територію нашої держави, керівництво України здійснило низку заходів, спрямованих на підтримку сільського господарства через існування викликів воєнного часу.

На нашу думку, слід виділити Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» №2145-IX від 24 березня 2022 р., який набрав чинності 07.04.22 р. Основна мета спростити правила регулювання земельних відносин, реалізація яких потребує великої кількості часу, що є не зовсім прийнятним у період воєнного стану.

На базі Держпродспоживслужби впроваджено Національну платформу продовольчої безпеки; створення Координаційної ради з питань логістики в сільському господарстві (Постанова КМУ від 9.04.2022 № 427 «Про утворення Координаційної ради з питань логістики в сільському господарстві»). Основна мета - визначення шляхів та механізмів розв'язання проблемних питань, що виникають під час реалізації державної політики у сфері транспорту, дорожнього господарства, розвитку транзитного потенціалу й логістики; доступ до актуальної інформації щодо реальних потреб та пропозицій тих чи інших товарів, швидкий зв'язок з покупцем чи постачальником; замовити послуги транспортування.

Але не дивлячись на низку заходів з боку держави по підтримці сільського господарства, аграрії зазначають ряд проблем та недоліків, а саме:

По-перше, на думку виробників, 2023 рік стане часом компромісів, коли доведеться згадати бартерні схеми [1]. Аграрії не поспішають контрахуватися: одні не мають на це грошей, інші – не впевнені, чи взагалі потрібно сіяти. Об'єми продаж суттєво зменшились, порівнюючи з довоєнним періодом. Клієнти дуже зважено підходять до покупок, стежать за ситуацією на фронті, аналізують ціни на товарне зерно, шукають шляхи реалізації своєї продукції, і не дуже хочуть розлучатись із грошми. Також ще падіння світових цін не стимулює українських фермерів купувати. Спостерігається невизначеність у подальших діях: купувати взагалі або відтермінувати купівлю пізніше.

По-друге, за оцінкою фермерів залишається питання у дефіциті фінансування, залучення кредитних коштів та інвестування. В перші три місяці війни кредитування не було, в основному кредитні установи вели переговори і оцінювали свої ризики. Виробники продовжують вести переговори з банківськими установами щодо пролонгації кредитів, та відкриття нових кредитних програм: порівнюють лінійки різних виробників для зменшення собівартості.

Від початку 2023 р. майже 2,2 тис. аграріїв залучили 9,65 млрд грн кредитування. Про це повідомила прес-служба Міністерства аграрної політики та продовольства України. За програмою «Доступні кредити 5-7-9%» залучено 4,26 млрд грн, за програмою державних гарантій у розмірі 80% – 17,2 млн грн., де найбільший обсяг кредитів отримали аграрії таких регіонів, як Київщина – 5,2 млрд грн; Дніпропетровщина – 597 млн грн; Кіровоградщина – 542 млн грн; Вінниччина – 512 млн грн; Одещина – 487 млн грн. Оперативними банками по залученню кредитних коштів є «Райффайзен банк Аваль», «Креді Агріколь Банк», «ПриватБанк», «Ощадбанк», «Прокредит Банк», «Укрексімбанк», «Кредобанк», «Південний», «Укргазбанк»[1, 3].

Значним недоліком залишається недостатня поінформованість товаровиробників щодо дії даних програм та спостерігається негативна тенденція у відсутності мотивації здійснення господарської діяльності.

По-третє, не вирішеною є проблема внутрішнього та зовнішнього транспортування, як сировини, так і готової продукції. Дистанціювання від зони бойових дій вимагають від виробників переформатування внутрішньої логістики – переміщення і складування продукції на більш безпечних територіях. Це викликає радикальне подорожчання логістики: у порівнянні з довоєнними цінами в кілька разів. Гостро стоїть питання блокування морських маршрутів транспортування. За оцінками експертів, приблизно 30% операцій з фермерами потрапляють у блокування [2].

Наступна проблема – погана реалізація та блокування податкових накладних. Навіть коли і в вдається більшість розблокувати за рішенням суду, то податківці не поспішають їх виконувати. В окремих регіонах, податкова служба проводить перевірку, щоб змусити виробників підвищити податкове навантаження. Складається враження, що фіскальні органи спеціально пригальмовують господарську діяльність аграріїв перевітками щоб змусити власника задешево продати активи.

Сьогодні аграрії розраховують на мінімальну підтримка з боку держави невеликих господарств за умови збереження поголів'я, кормових добавок і ветеринарного забезпечення. Поштовхом для розвитку повинна стати підтримка та оптимізація наявних потужностей – забезпечення потреби у підсиленні команди у фінансах, логістиці, комерції, ІТ, елеваторах, агрономії тощо.

Перелік посилань

1. Аграрний ринок починає згадувати бартерні схеми – Сергій Щербина. *Latifundist*. URL: <https://latifundist.com/interview/651-agrarnij-rinok-rochinaye-zgaduvati-barterni-shemi--sergij-shcherbina> (дата звернення: 14.03.2023).

2. Артем Ремпен: Ми втратили контроль над елеватором, виплатили 9 млн грн податків, але податкова все рівно намагається паралізувати роботу. *Latifundist*. URL: <https://latifundist.com/interview/637-artem-rempen-mi-vtratili->

kontrol-nad-elevatorom-viplatili-9-mln-grn-podatkov-ale-podatkova-vse-rivno-namagayetsya-paralizuvati-robotu (дата звернення: 14.03.2023).

3. Від початку року аграрії залучили вже майже 10 млрд грн кредитування. *Kurkul*. URL: <https://kurkul.com/news/32557-vid-pochatku-roku-agrariyi-zaluchili-vje-mayje-10-mlrd-grn-kredituvannya> (дата звернення: 14.03.2023).

УДК 332.33(477)

КОНСОЛІДАЦІЯ ЗЕМЕЛЬ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

Малашевська О. А., кандидат економічних наук
(o_malashavska@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Відповідно до закордонного досвіду, консолідація земель як сукупність заходів, направлених на створення просторових умов сталого розвитку землекористування, має найбільшу ефективність при адаптації до змінних соціально-економічних, екологічних умов [1, 2]. Очевидно, що проведення консолідації земель в Україні не може базуватися виключно на усталених підходах, які не враховують викликані воєнними діями зміни землекористування, розселення, виробництва тощо.

При проведенні консолідації земель мають враховуватися наступні положення. По-перше, на сучасному етапі розвитку землеустрою консолідація земель має в основі перерозподіл земель та передбачає широкий спектр заходів, які можна віднести до впорядкування існуючих землеволодінь та землекористувань, і розглядається не лише в контексті оптимізації сільськогосподарського землекористування [1, 3, 4] (рис. 1).

Рис. 1. Передумови проведення консолідації земель в Україні

По-друге, завдання просторової оптимізації ускладнилися. Частина земель вимушено непридатна до використання, оскільки порушена внаслідок воєнних дій, відбулося забруднення і засмічення земель. Воєнні дії відобразилися на стані транспортної інфраструктури, об'єктах меліорації, на деяких земельних ділянках знищені поліпшення, які обумовлювали їх використання. Всі ці фактори мають бути враховані при просторовій оптимізації землекористування, а в деяких випадках є передумовою перерозподілу земель. В контексті моделювання перерозподілу обумовлюють більш широке впровадження евристичних методів [3]. Розглядаються як землі населених пунктів, так і сільськогосподарські, лісогосподарські землі за межами населених пунктів.

В той же час, такі виклики створюють можливості вдосконалення землекористування шляхом перерозподілу земель «з чистого аркуша». Зокрема, деякі земельні ділянки перестають бути «необмінюваними» [5]. Це, в свою чергу, підвищує ефективність застосування оптимізаційних методів. Використовуючи інструменти консолідації земель, необхідно не втратити можливість зробити територіальні громади України кращими внаслідок оптимізації їх землекористування.

Перелік посилань

1. Thomas J. Attempt on Systematization of Land Consolidation Approaches in Europe. Fachbeitrag. 2006. №3. P. 156-161.
2. Palmer D., Munro-Faure P., Rembold F. Land consolidation and rural development in Central and Eastern Europe. Fachbeiträge. 2004. №129 (2). P. 132–135.
3. Malashevskiy M., Malashevskaya O. Land Consolidation Considering Natural Afforestation. Geomatics and Environmental Engineering. 2022. №16(2). P. 5-19.
4. Malashevskiy M., Kovalchuk I., Malashevskaya O. Land reallocation over the course of the development of a rural settlement in Ukraine. Geomatics and Environmental Engineering. 2021. №15(3). P.115-127.
5. Malashevskiy M., Malashevskaya O. The Swapping Approach in the Course of Land Consolidation: Case Study of Ukraine. Geodesy and Cartography 2021. № 47(4). P. 200-211.

УДК 368.5:338.439.02

РОЛЬ СТРАХУВАННЯ У ФОРМУВАННІ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Мамчур Р.М., кандидат економічних наук, доцент
(mamchur@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Страхування відіграє важливу роль у формуванні продовольчої безпеки України, оскільки дозволяє зменшити фінансові ризики для аграрних підприємств та фермерських господарств, що виникають внаслідок негативних природних явищ, шкідливих захворювань рослин, тварин та інших непередбачуваних обставин. Також важливо зазначити, що страхування може вплинути на підвищення якості та кількості виробництва продуктів харчування,

оскільки аграрні підприємства та фермерські господарства, які забезпечені страховим захистом, можуть збільшити свої можливості щодо здійснення необхідних витрат на удосконалення технологій та виробництво якісних та безпечних продуктів харчування для населення України, забезпечивши таким чином стабільність національної економіки в період повоєнної відбудови.

Проблема глобальної продовольчої кризи є результатом впливу кліматичних змін та пандемії Covid-19 у світі, до яких у 2022 році додалася проблема війни в Україні, оскільки саме Україна є одним з провідних гравців у сільському господарстві та виробництві продуктів харчування. На думку Голови Всесвітньої продовольчої програми ООН Девіда Біслі, Україна спроможна забезпечити зерном 400 мільйонів людей на землі. У 2019-2021 рр. за обсягами експорту наша країна входила до п'ятірки найбільших експортерів зернових у світі, а саме: $\frac{3}{4}$ від обсягів вирощених культур, оскільки внутрішнє споживання зернових становило всього 20-25% [1]. Україна забезпечувала майже 10% світового експорту пшениці, 15% експорту кукурудзи, 15% експорту ячменю та майже 50% експорту соняшникової олії [2]. Низка країн, особливо на близькому Сході та в Африці, критично залежать від імпорту цих продуктів. У 82 країнах, де працює ООН, 345 мільйонів людей відчують гострий брак продовольства, 70 млн наблизилися до голодної смерті. Ця кількість у два з половиною рази більша, ніж перед початком пандемії COVID-19 у 2020 році [3].

Як наслідок, здорове харчування є критично важливим для зміцнення продовольчої безпеки та запобігання будь-якій формі недоїдання, але на жаль, воно стає недосяжним для жителів у всіх регіонах світу. За даними за 2020 рік, майже 3,1 мільярда людей не можуть дозволити собі здорове харчування, що на 3,6% більше, ніж у 2019 році [3]. Це є дуже серйозною проблемою, яка потребує негайної уваги та дій з боку всіх зацікавлених сторін, включаючи уряди, міжнародні та громадські організації. Забезпечення доступу до здорового харчування є не тільки етичним і моральним обов'язком, але й ключовим фактором для досягнення більш стійкого, справедливого та економічно процвітаючого світу.

Одним із способів забезпечення доступу до здорового харчування є збільшення виробництва та поширення доступних цін на харчові продукти, зокрема, рослинну їжу. Необхідно підтримувати сільське господарство, особливо у країнах з низьким та середнім рівнем доходів та забезпечувати дієву інфраструктуру для зберігання, транспортування та розподілу продукції. Державна підтримка страхування вирощування сільськогосподарських культур (сільськогосподарської техніки, готової продукції та тварин) є важливими фактором для успішного забезпечення продовольчої безпеки в Україні і світі.

При цьому мобілізація страхових фондів повинна головним чином здійснюватися за рахунок державної підтримки і з невеликою участю аграріїв у фінансуванні. Основна сутність державної підтримки страхування полягає в наданні коштів з бюджету агровиробникам на сплату або компенсацію частину вартості страхових премій – до 60% відповідно до Постанови НБУ від 23.10.2021 р. «Про затвердження Положення про провадження діяльності зі страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [4].

Важливо зазначити, що успіх воєнної посівної цього року залежить не тільки від державних заходів, але й від підтримки та співпраці з аграріями та страховим ринком. Ефективна мобілізація та координація зусиль зможуть допомогти забезпечити успішне відновлення посівів та інфраструктури, а також збереження можливості експорту майбутнього врожаю.

Отже, агрострахування повинно стати не тільки засобом компенсації збитків, завданих аграріям, але й джерелом накопичення фінансових ресурсів держави, які можуть бути мобілізовані в разі потреби для забезпечення воєнних потреб або відновлення економіки. Через війну в Україні відбувається зміна основного страхового ризику. Водночас, включення до списку страхових ризиків таких подій, як військові дії, техногенні аварії та інші природні катастрофи, що можуть завдати значних збитків, може і повинно стати важливим кроком для захисту майна, життя та здоров'я людей. Проте, такі види страхування можуть бути значно дорожчими, оскільки ризик збитків є непередбачуваним та надзвичайно високим.

Перелік посилань

1. Загроза продовольчій безпеці світу. URL: <https://mfa.gov.ua/zagroza-prodovolchij-bezpeci-svitu>
2. Світу загрожує «найсильніший голод з часів Другої світової війни». URL: <https://suspilne.media/277606-svitu-zagrozue-najsilnisij-golod-z-casiv-drugoi-svitovoi-vijni-do-cogo-tut-rosia-i-comu-ce-zacepit-usih/>
3. Food security and nutrition around the world. URL: <https://www.fao.org/3/cc0639en/online/sofi-2022/food-security-nutrition-indicators.html>
4. Постанова НБУ № 108 від 23.10.2021 р. «Про затвердження Положення про провадження діяльності зі страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_20102021_108

УДК 352 : 338.49

ВІДБУДОВА ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ У ГРОМАДІ

Маркушин О. Г., аспірант (o.g.markushyn@gmail.com)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

2022 рік був найтяжчий в історії Ірпінської міської територіальної громади. Наприкінці березня 2022 р. місто Ірпінь було повністю звільнено від окупантів. Вигравши битву за Ірпінь, ірпін'яни розпочали нову боротьбу за відбудову понівеченого, але нескореного міста. За незламність та безперервний опір 24 березня 2022 року Указом Президента України місту Ірпінь присвоєно почесну відзнаку «Місто-герой України» [1].

Протягом 2022 – початку 2023 року Ірпінська міська рада почала активну роботу із відбудови та відновлення функціонування об'єктів критичної та соціальної інфраструктури, закладів освіти та медицини.

Комунально-побутове підприємство «Теплоенергопостач» Ірпінської міської ради надає тепло у квартири Ірпінської міської територіальної громади. Під час бойових дій на території Ірпінської громади відбулось попадання снарядів в будівлі котелень, було пошкоджено 12 котелень із 22. Відбулася руйнація будівель котелень, дахів, димових труб, вікон, дверей, також часткове пошкодження виробничого обладнання котелень. У результаті проведення ремонтно-відновлювальних робіт котельні були повністю підготовлені до опалювального сезону. Внаслідок бойових дій КП «Ірпінсьводоканал» Ірпінської міської ради безповоротно було втрачено більше 95% спеціалізованої техніки, обладнання та матеріалів, повністю була знищена вся матеріальна та ремонтна база підприємства, пошкоджені об'єкти водопостачання та водовідведення. Завдяки їх відбудові КП «Ірпінсьводоканал» станом на 01.01.2023 р. вже надавало послуги з централізованого водопостачання та водовідведення 46 202 користувачам міст Ірпінь та Буча, селищ Гостомель та Ворзель, сіл Михайлівка-Рубежівка, Козинці та Діброва [2].

Важливою складовою соціальної інфраструктури міста Ірпінь є функціонування медичних закладів. Унаслідок воєнних дій було пошкоджено 7 будівель КНП «Ірпінська центральна міська лікарня», а саме: дитяча лікарня; діагностична поліклініка для дорослого населення; медичний центр; багатопрофільний стаціонар; консультативно-діагностична поліклініка для дитячого населення; пологовий будинок; протитуберкульозне відділення; гуртожиток для медпрацівників.

В Ірпінській дитячій міській лікарні внаслідок військової агресії пошкоджено вікна, вхідні двері, дах і внутрішні приміщення. За підтримки Київської обласної організації Товариства Червоного Хреста України розроблено проектну документацію та виконано роботи з капітального ремонту будівлі Ірпінської дитячої міської лікарні на загальну суму більш ніж 5 млн грн.

Консультативно-діагностичну поліклініку для дорослого населення та будівлю багатопрофільного стаціонару відновлено частково. За підтримки Міжнародної благодійної організації Project Hope виконано поточний ремонт

вікон будівель КНП «Ірпінська центральна міська лікарня» на загальну суму більш ніж 1,5 млн грн. Будівля багатoproфільного стаціонару частково відновлена за рахунок обласного бюджету, також було відновлено консультативно-діагностичну поліклініку для дитячого населення громади. Матеріали оплачено за рахунок коштів обласного бюджету, а вікна встановлено за рахунок Благодійної організації «Діти світу». Протягом 2022 року КНП «Ірпінська центральна міська лікарня» здійснено закупівлю медичного обладнання та техніки на загальну суму 6,5 млн грн.

Для повноцінного функціонування освітніх та медичних закладів у Ірпінській громаді здійснювались заходи зі встановлення альтернативних та безперебійних джерел енергії. Зокрема, У червні 2022 року в Ірпінській амбулаторії № 4 встановили сонячні панелі автономного живлення Tesla. У рамках кампанії Всесвітньої вітроенергетичної асоціації WWEA та Глобальної платформи Global 100 RE «Renewables4Ukraine» КНП «Ірпінський міський центр первинної медико-санітарної допомоги» отримав дві мобільні сонячні станції потужністю 3 кВт українського виробника KNESS Energy, які забезпечують безперебійну роботу амбулаторії сімейної медицини №3 на вулиці Ніжинська в Ірпені та амбулаторії с. Михайлівка-Рубежівка. У листопаді 2022 року в рамках проекту «100 сонячних шкіл» на даху Ірпінського ліцею «Мрія» встановили 52 сонячні панелі та 48 систем накопичення енергії загальною потужністю 20 кВт. Даний проєкт реалізує Благодійний фонд Energy Act For Ukraine Foundation за участі німецьких партнерів - Німецької Сонячної Асоціації (BSW-Solar) та її членів, які стали донорами проєкту, надавши обладнання: IBC SOLAR, HOPPECKE Batterien, SMA та Hanwha Q CELLS, за підтримки Асоціації Сонячної Енергетики України та за участі BayWa r.e.

Частина коштів на закупівлю генераторів була виділена з місцевого та обласного бюджетів, частина надійшла від міжнародних донорів, організацій, партнерів. Станом на 01.01.2023 року в Ірпінській громаді генераторами були забезпечені всі об'єкти критичної та соціальної інфраструктури [2].

З місцевого бюджету також було виділено майже 2,5 млн грн на придбання необхідних матеріалів та запчастин для проведення робіт по відновленню мереж вуличного освітлення, 450 тис. грн – для відновлення пошкодженого світлофорного об'єкту на перетині вулиць Соборна та Тургенівська.

У висновку хотілось би зазначити, що війна в Україні стала справжнім випробуванням для кожного з жителів громади. Вся позитивна динаміка щодо відбудови об'єктів критичної та соціальної інфраструктури є результатом спільних зусиль команди міської ради, депутатів і всіх небайдужих жителів Ірпінської міської територіальної громади.

Перелік посилань

1. Про присвоєння почесної відзнаки «Місто-герой України» : Указ Президента України від 24 березня 2022 року №164/2022. <https://www.president.gov.ua/documents/1642022-41797>
2. Оперативні матеріали Ірпінської міської ради.

ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО НА ЗАКОНОДАВЧОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

Махиборода К. В., здобувач

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Через невідповідність та недосконалість законодавству ЄС, Закон України «Про виробництво та обіг органічної аквакультури сільськогосподарської продукції та сировини», який був прийнятий ще у 2013 році, не забезпечив регулювання органічного ринку на відповідному рівні. Експорт органічної продукції в Україні відбувається згідно законодавству ЄС та його положень. Те, що у цій сфері ми не маємо власного законодавства призвело до того, що

українського виробника не визнають на світовому ринку. Можемо стверджувати, що відсутня система контролю та на низькому рівні механізм регулювання органічного ринку, через що за кордоном не викликає довіри український готовий харчовий продукт.

Тому пропонуємо, по кожному виду органічного тваринництва та рослинництва затвердити детальні правила та вимоги до виробництва, зберігання, заготівлі, годування, перевезення, маркування. Це допоможе операторам органічного ринку отримати сертифікат, що вони працюють згідно вимог законодавства України у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Наступним позитивним моментом виступає те, що меншого забруднення отримає навколишнє середовище та знизиться рівень забруднення води, земель, повітря від хімікатів та відходів тваринництва.

Прийняття та затвердження детальних правил та вимог дозволить сформувати повноцінну законодавчу базу у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції вже повністю адаптованих до вимог ЄС.

Список посилань

1. Вдовенко Н.М. Державне регулювання розвитку аквакультури в Україні: [монографія]. Кондор-Видавництво. Київ. 2013. 464 с
2. Закон України «Про аквакультуру» від 08.09.2012. № 529–VI.
URL: <http://rada.gov.ua/laws/show/5293-17>
3. Закон України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» від 18.09.2012. № 3667–17.
URL: <http://rada.gov.ua/laws/show/3677-17>

УДК: 331.1:338.585:330.101

**ЗАСТОСУВАННЯ АВТОМАТИЗОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ
СИСТЕМИ ДЛЯ ЗМЕНШЕННЯ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД**

Мялковський В. А., здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня, **Вакуленко В. Л.**, к.е.н., доцент кафедри менеджменту ім. проф. Завадського (vakulenko@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Враховуючи роль і значення сільського господарства для значної чисельності країн та його продовольчу безпеку, встановлено прогалину в методології статистичних спостережень. Регламент ЄС № 808/2004 потребує термінової корекції шляхом розширення переліку сфер (видів діяльності), щодо яких збирається відповідна інформація, зокрема включення компаній, що працюють в аграрному секторі [1]. Незважаючи на відсутність систематизованої інформації (на основі системно організованих статистичних спостережень), певні висновки про стан цифровізації як українських, так і європейських сільськогосподарських підприємств можна зробити на основі інформації спеціальних досліджень, які проведені у даній сфері.

Встановлено, що близько 10% українських сільськогосподарських підприємств користуються цифровізацією, що є вкрай недостатнім рівнем [2]. Такі сільськогосподарські підприємства, як Кернел, AgriChain, Syngenta та Ukrlandfarming можуть слугувати прикладом щодо ефективного впровадження цифровізації бізнес-процесів та застосуванні автоматизованої інформаційної системи в управлінні. Встановлено, що компанія Kernel використовує цифрові технології на всіх етапах цифрового циклу, і компанія створила цифрову екосистему DigitalAgriBusiness для консолідації всіх процесів сільськогосподарського виробництва. Причиною цього став масштаб

підприємства, а саме складність управління найбільшим земельним банком в Україні, тому цифровізація стала необхідною для подальших якісних рішень.

На офіційному веб-сайті Державної служби статистики України представлені зведені дані про використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на підприємствах України за видами економічної діяльності, але згідно з методологією цього державного статистичного спостереження, яка розроблена відповідно до Регламенту ЄС № 808/2004, сільське господарство, не є предметом дослідження. Тому наразі неможливо проаналізувати стан цифровізації аграрного сектору України на основі використання статистичних спостережень [3].

Автоматизація інформаційної системи бухгалтерського обліку є частиною системи цифровізації діяльності сільськогосподарського підприємства. Автоматизація інформаційної системи з метою оптимізації витрат виробництва сільськогосподарської продукції визначається як об'єктивний процес, який є базою формування високоорганізованого середовища, що має об'єднувати інформаційне, цифрове, програмне забезпечення, інформаційні та цифрові технології, мережі, бази даних, інші засоби інформації.

З'ясовано, що в залежності від розмірів сільськогосподарського підприємства, спеціалізації, контенту фінансової і статистичної звітності кожен підприємець обирає той варіант автоматизації інформаційної системи облікового процесу, який найбільше задовольняє потреби підприємства для оптимізації витрат виробництва сільськогосподарської продукції.

З-поміж нових програмних продуктів вітчизняного виробництва для автоматизації інформаційної системи облікового процесу сільськогосподарських підприємств доцільно виділити конфігурацію «С/Г підприємство» фірми «Байт» [4]. Впровадження технології «точне землеробство» генерує величезну кількість різноманітних даних із сільськогосподарського сектора, де збір даних включає характеристики ґрунту, норми висіву, урожайність сільськогосподарських культур, які можна поєднати з історичними записами, такими як погодні умови, рельєф і продуктивність посівів. Зібрані

сільськогосподарські дані, які створені машиною, включають дані від датчиків, безпілотних літальних апаратів, GPS, а дані, які згенеровані процесом, включають дані, зібрані з ферм, наприклад інформацію про посів, моніторинг і запис сільськогосподарського процесу, наприклад внесення добрив. Встановлено, що застосування автоматизованої інформаційної системи може бути корисною через надання рекомендацій щодо підвищення врожаю, прогнозування врожайності, рекомендацій щодо застосування добрив, боротьби зі шкідниками, прогнозування ринку, оптимізації маркетингу та продажів, підвищення продуктивності праці, моніторингу стану основних засобів тощо.

Отже, забезпечення раціонального вибору адекватного для конкретного сільськогосподарського підприємства автоматизованої інформаційної системи та ефективного її використання у процесі обробки даних дозволяє забезпечити підприємству підвищення його рентабельності, зменшення витрат виробництва сільськогосподарської продукції та економічний розвиток підприємства.

Список посилань

1. Eurostat. 2022. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat> (дата звернення: 20.03.2023).
2. National Investment Council of Ukraine. Agricultural sector of Ukraine: Securing the global food supply. 2018.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. 2022. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.03.2023).
4. Гнатишин Л. Б., Гуменюк І.Л. Організація бухгалтерського обліку в умовах цифровізації діяльності сільськогосподарських підприємств. *Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти*. 2022. С. 274-275.

УДК 336.5

**ПЕРСПЕКТИВИ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ
УКРАЇНИ**

Митрофанова Ю. В., магістрант, **Лункіна Т. І.**, д-р екон. наук, доцент
(lunkina_tanya@i.ua)

Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв

У результаті повномасштабного вторгнення РФ до України суттєво постраждала українська економіка. Масштаби прямих пошкоджень інфраструктури є дуже значними, одночасно з цим, економіка суттєво зазнала негативних руйнацій від потрапляння багатьох територій до окупації, перекриття морського експорту та імпорту, що супроводжувалось руйнуванням логістичних ланцюгів. Також економіка опинилась у замкненому колі, коли падіння економіки призводить до скорочення національного ринку та попиту, до розорення багатьох підприємств, що своєю чергою, веде до ще більшого падіння виробництва та попиту (виробничого, з боку підприємств та споживчого, з боку працівників) на національному ринку.

Згідно з оцінкою KSE Institute, урядових органів за лідерства Міністерства реінтеграції, Мінрегіону та Міністерства інфраструктури станом на 5 вересня 2022 р. втрати економіки України склали 244,9 млрд доларів США, з яких 114,5 млрд – пряме пошкодження, руйнування, викрадення росіянами об'єктів інфраструктури, економічних активів, готової продукції тощо, а 130,4 млрд – це непрямі втрати, пов'язані із ускладненням діяльності підприємства, перериванням логістичних маршрутів, подорожчанням імпорту [1].

Слід зазначити, що дана оцінка є вже не актуальною, бо війна продовжується, економіка несе нові втрати. Одночасно з цим за кордон виїхали мільйони українців, що призводить до складної трансформації і скорочення ринку праці та споживчого ринку, що вимагає додаткових зусиль.

У зв'язку із даними втратами постають питання перспектив української економіки, її післявоєнної відбудови. Необхідно буде розв'язувати багато проблем, реалізовувати всі можливості і все це буде потребувати значних ресурсів, яких в Україні немає і, які необхідно залучати у всього світу.

Українським урядом було представлено План відновлення України, спрямований на період 2023-2032 рр. і передбачає наступні показники [2]:

- 1) планується реалізувати 850 проєктів соціально-економічного розвитку;
- 2) щорічний приріст реального ВВП понад 7 % на рік;
- 3) реалізація проєктів потребуватиме понад 750 млрд доларів США;

4) за Індексом економічної складності (тобто українська економіка повинна включати більше галузей, при цьому зосереджуючись на високотехнологічних галузях, які продукують продукцію та послуги з високою доданою вартістю) та Індексом людського розвитку (показник якості життя, який враховує не тільки матеріальну складову, а й освітню і здоров'я) Україна має входити до топ 25 країн світу.

План є досить амбіційним і включає багато напрямів, серед яких найбільш вагомими є: відновлення та модернізація житла та інфраструктури регіонів, розширення та інтеграція логістика з ЄС, енергетична незалежність та Зелений курс, забезпечення конкурентного доступу до капіталу, забезпечення макрофінансової стабільності, зміцнення оборони й безпеки та розвиток секторів з доданою вартістю. Даний перелік свідчить про те, що уряд планує не тільки відновити зруйноване, але й суттєво наростити економічний потенціал, розвивати нові галузі економіки, покращувати якість та безпеку життєдіяльності на багатьох напрямках [2].

Окрім напрямів наведених в Плані відновлення України, слід додати такі:

- відбудова фізичної інфраструктури та відновлення природного середовища;
- реконструкція житлового фонду;
- реабілітація постраждалих, відновлення соціальної інфраструктури та сфери соціальних послуг;

- відродження промислового сектору, створення нових робочих місць та підтримка малих і середніх підприємств;
- створення виробничих потужностей та формування державних замовлень для посилення обороноздатності країни [3].

Слід зазначити те, що більшість проєктів можна буде реалізувати лише по завершенню війни. На сьогодні актуальним є збереження наявного потенціалу від розорення. Вірогідно можливості та бажання іноземних організацій робити вкладення в Україну буде залежати від результатів та швидкості завершення війни, встановлення стійкого миру. Якщо Україні не вдасться відновити свою територіальну цілісність та досягнути стабільного миру, то значна частка іноземних інвесторів не ризикне вкладати у країну, у якій відбуваються воєнні дії. Швидкість досягнення миру важлива в аспекті збереження наявного економічного потенціалу, так як економіку буде легше відновити за умови менших економічних втрат, а масштабна поточна підтримка підприємств на грані розорення під час війни та є неможливою через брак коштів.

Отже, Україна зазнала значних втрат від війни і продовжує їх нести. В українського уряду є стратегічний план післявоєнного відновлення та трансформації економіки на новий рівень, але він потребує значних ресурсних вкладень як вітчизняного бізнесу, так й іноземних інвестицій протягом 10 років після завершення війни.

Список посилань

1. Кузнєцова Л. І. Траєкторії розвитку основних видів економічної діяльності України у післявоєнний період. Економіка та суспільство. 2022. № 43. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-57> (дата звернення: 14.03.2023)
2. План відновлення України : офіційний сайт. URL : <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення: 14.03.2023).
3. Богдан Т. Відбудова економіки : напрямки, важелі, інститути. URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/25/686208/> (дата звернення: 16.03.2023).

УДК 338.4

**БЕНЧМАРКІНГ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ**

Мікуляк К. А., аспірант (mikulyak@mnaeu.edu.ua), **Сіренко Н. М.**, доктор економічних наук, професор (sirenko@mnaeu.edu.ua)

Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв

В умовах сьогодення важливу роль у дослідженні конкурентних переваг та виявленні кращих практичних кейсів конкурентів та підприємств-лідерів відіграє бенчмаркінг, як систематичний та безперервний пошук, вивчення й адаптації до власних умов одних із кращих методів здійснення та вдосконалення бізнес-процесів суб'єктом підприємницької діяльності, а також систематичне порівняння бажаних змін та результатів бізнесу з метою завоювання бажаної конкурентної позиції на ринку в умовах нестійкого зовнішнього середовища та стрімких євроінтеграційних процесів.

Організаційно-економічний механізм використання бенчмаркінгу у підвищенні конкурентоспроможності аграрних підприємств досліджував Д. Бобровник [1], теоретичним аспектам бенчмаркінгу конкурентоспроможності присвячено праці Л. Артеменко [2], значення бенчмаркінгу в економічній безпеці сільськогосподарських підприємств розглядали Н. Танклевська [3], Н. Голович [3] та ін.

Бенчмаркінг конкурентоспроможності є одним з етапів розвитку й становлення бенчмаркінгу, становлення якого відбулося наприкінці 1970-х – середині 1980-х років, а на сьогодні це одна з найпрогресивніших технологій щодо прогнозування змін на ринку; дій постачальників та конкурентів; виявлення нових та потенційних конкурентів; дослідження специфічних продуктів та можливостей процесу або адміністративних методів підприємств-конкурентів та ін. [2; 3].

У межах бенчмаркінгу конкурентоспроможності здійснюється порівняння ефективності певних функцій підприємств аграрного сектору з «прямими конкурентами».

В Україні платформою Agrohubs у 2019 році було відкрито напрям Agrohubs Benchmarking – інструмент для прийняття правильних рішень аграрними підприємствами щодо питань ефективності у межах чотирьох категорій: агроефективність, персонал, точне землеробство та техніка [4].

До переваг застосування даного різновиду бенчмаркінгу слід віднести посилення конкурентних переваг на ринку; мінімізацію витрат та економію часу шляхом перейняття кращого досвіду щодо ведення бізнесу; стратегічне планування цілей та завдань на основі аналізу діяльності конкурентів [2]. Недоліками, які перешкоджають розповсюдженню бенчмаркінгу конкурентоспроможності у сучасному ринковому середовищі є закритість суб'єктів бізнесу; закритий доступ до інформації, яка може бути використана з метою порівняння та обміну досвідом та ін. [2].

Використання бенчмаркінгу конкурентоспроможності на підприємствах аграрного сектору є важливим та економічно доцільним й дозволить посилити конкурентні позиції останніх в умовах динамічного ринкового середовища та систематичних євроінтеграційних процесів.

Перелік посилань

1. Бобровник Д.О. Організаційно-економічний механізм використання бенчмаркінгу у підвищенні конкурентоспроможності аграрних підприємств. *Соціальний калейдоскоп*. 2020. №1. С. 1-13.

2. Артеменко Л.П. Стратегічне управління : конспект лекцій [Електронний ресурс]: Навчальний посібник для студ. спеціальності 073 «Менеджмент», освітньої програми «Менеджмент і бізнес адміністрування». КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: Л.П. Артеменко. Електронні текстові дані. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 342 с.

3. Танклевська Н.С., Голович Н.М. Значення бенчмаркінгу в економічній безпеці сільськогосподарських підприємств. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економічні науки.* URL: http://www.tnv-agro.ksauniv.ks.ua/archives/87_2014/62.pdf (дата звернення: 01.04.2023).

4. Agronub: платформа. URL: <https://agrohub.ua/> (дата звернення: 01.04.2023).

ЕКОДЕСТРУКТИВНЕ АГРОПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ В СИСТЕМІ ОЦІНКИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ ТА ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Мішенін Є. В., д.е.н., професор

Інститут агроекології та природокористування НААН України, м. Київ

Сучасне масштабне технологічне та хімічне навантаження на агроєкосистеми має прояв не тільки у збільшенні рівня забруднення аграрних природних ресурсів, а також і в погіршенні екологічної якості сільськогосподарської продукції, зокрема, продуктів харчування. Результатом виробництва та споживання забрудненої аграрної продукції є те, що продовольчий фактор становиться все більш значимим поряд з іншими причинами погіршення здоров'я населення. Основним критерієм ефективності реалізації збалансованої аграрної політики у міжнародній практиці є рівень здоров'я населення.

Продовольча безпека, звичайно, пов'язується із забезпеченням населення продовольством в достатній кількості. Проте, розвинуте суспільство повинно мати можливість споживати більш безпечні для здоров'я та достатньо дешеві продукти харчування. Проблема продовольчої та екологічної безпеки, а також екологічності продуктів харчування для здоров'я населення в останній час набувають особливої актуальності у форматі принципів сталого розвитку. З цих

позицій існує нагальна потреба і у подальшому комплексному й системному аналізі соціо-еколого-економічних параметрів оцінки здоров'я населення у контексті екодеструктивного агрогосподарювання та споживання забруднених продуктів харчування, які визначають певний рівень продовольчої та екологічної безпеки. Безумовно, екодеструктивні фактори агрогосподарювання обумовлюють значні еколого-економічні збитки від забруднення навколишнього природного середовища. Сільське господарство розглядається як реципієнт, який не тільки сприймає дію промислових викидів та інших антропогенних впливів, а й поряд з галузями агропродуктового комплексу є одним із вагомих інтенсивних чинників забруднення довкілля і шкідливого впливу на здоров'я населення, які повинні досліджуватися і у форматі забезпечення продовольчої безпеки [1, 2].

Таким чином, екодеструктивні процеси виробництва агропродукції суттєво змінюють середовище існування людини, що все більшою мірою набуває штучного та антропогенного характеру. Неєфективне використання агроприродних ресурсів, зокрема, земель, їх безжалісна експлуатація здійснює катастрофічний вплив на родючість та екологічну якість ґрунтів. Зниження родючості ґрунтів призводить до наростаючого застосування хімічних речовин,. Крім зменшення частки природного середовища в біосфері порушується кругообіг речовин, накопичуються небезпечні відходи, змінюються енергетичні потоки та ін.

Вищезазначене дає нам підстави у методологічному плані стверджувати, що ми живемо в *екодеструктивному агроприродному середовищі*, яке безумовно має суттєвий вплив на здоров'я населення і позначається на продовольчій безпеці країни (рис. 1).

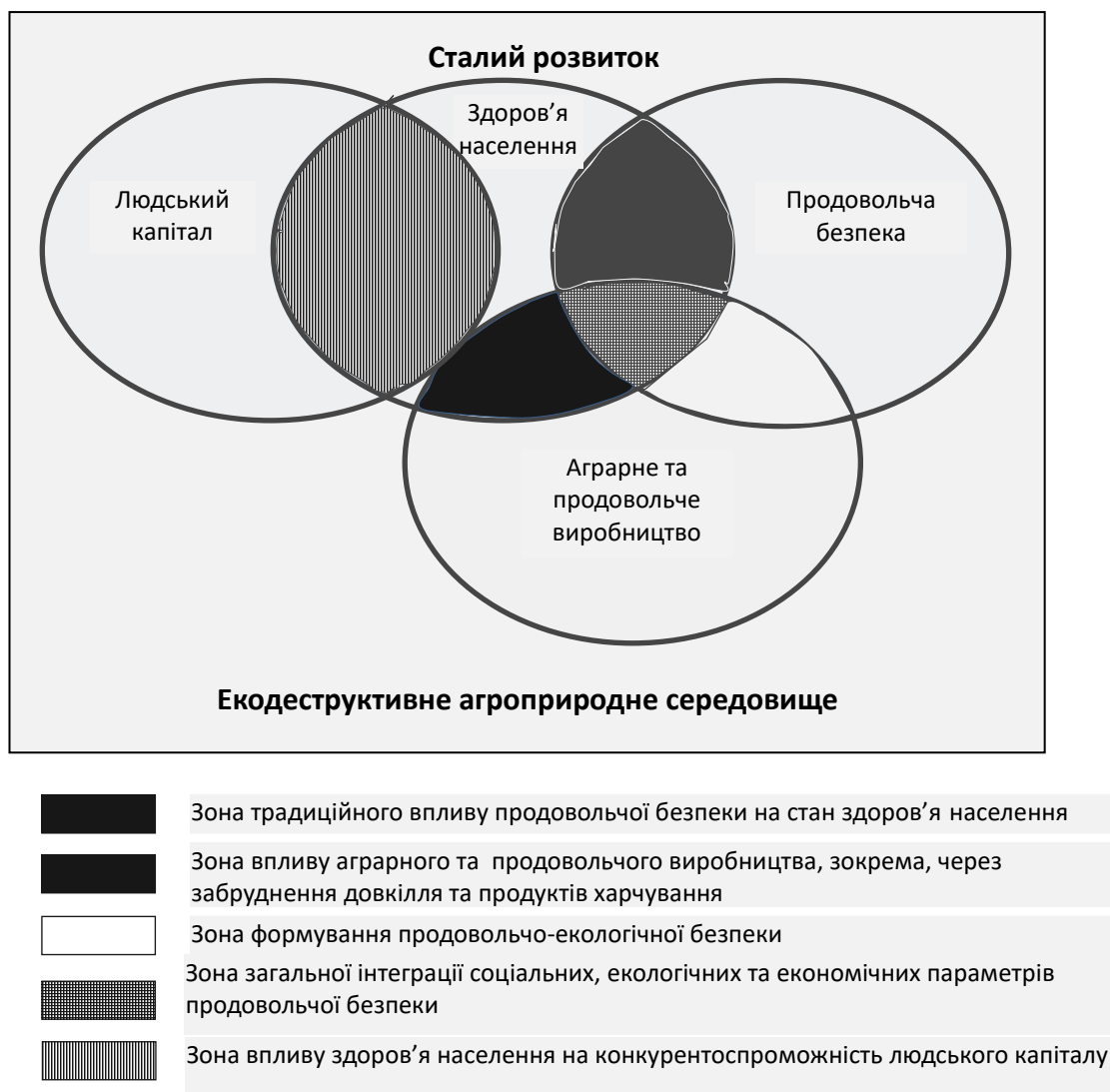

Рис. 1. Взаємозв'язок здоров'я населення та продовольчої безпеки у форматі екодеструктивного агроприродного середовища та сталого розвитку*

*Авторська розробка

Представлена схема актуалізує необхідність оцінки здоров'я населення у контексті сталого регулювання продовольчої безпеки, відображає необхідність її трансформації у продовольчо-екологічну, а також певною мірою визначає необхідність екологізації сільського господарства та агропродуктового виробництва.

Важливо відмітити, що, оскільки можливості саморегуляції екодеструктивного агроприродного середовища обмежені та неадекватні зростаючим продовольчим потребам суспільства, то це передбачає зміну принципів, концептуальних підходів до перспектив сталого агровиробництва та

забезпечення продовольчої безпеки на різних рівнях просторового розвитку (глобальному, національному, регіональному та локальному).

Збільшення обсягів виробництва продовольства вважається єдиною передумовою покращення стану продовольчої забезпеченості. Проте, це є лише одним із факторів продовольчої безпеки, адже при цьому темпи цього підвищення мають відповідати принципам сталого соціально-економічного розвитку, екологізації агровиробництва. З цих позицій варто проаналізувати, яким чином сталий розвиток сільського господарства зможе покращити доступ населення до продовольства. Вирішення проблем продовольчої безпеки в той чи іншій мірі обумовлюють необхідність її екологізації на основі розвитку сталого сільського господарства та агропромислового виробництва. Трансформація продовольчої безпеки у контексті екологічних викликів здійснюється, зокрема, у форматі продовольчо-екологічної безпеки, яка передбачає виробництво екологічно чистої продовольчої продукції на основі чистого природного середовища та інноваційних технологій.

Продовольчо-екологічна безпека передбачає виробництво екологічно чистої продукції та інноваційних технологій, а також збалансованого використання аграрного природно-ресурсного потенціалу.

Продовольчо-екологічна безпека – це насичення споживчого ринку якісною та безпечною продукцією, доступність споживання базових продуктів харчування всім членам товариства на основі створення економічно сприятливих умов усім суб'єктам господарської діяльності, у т.ч. зайнятим виробництвом сільськогосподарської продукції, її переробкою, зберіганням та доведенням до кінцевого споживача, а також супутнім галузям, що забезпечують безперервне функціонування продовольчого комплексу; а також – це стабільна здатність навколишнього природного середовища до реалізації відтворювального потенціалу продовольчого комплексу та самовідновлення його компонентів у вигляді екологізації продуктивних сил [3,4].

Основними цілями, які визначають стратегічні напрями сталого регулювання продовольчої безпеки і одночасно визначають змістовні складові

у форматі її екологізації, є :

- стале використання аграрного природо-ресурсного потенціалу та зменшення техногенного (в тому числі хімічного) навантаження на сучасне екодеструктивне агроприродне середовище на основі екологізації сільського господарства на інноваційних засадах;

- стале виробництво достатньої кількості продовольства для забезпечення поточних, страхових, потреб, а також здатність імпортувати продуктову продукцію;

- соціально-економічна доступність та збалансованість продовольства;

- гарантоване забезпечення якісного та екобезпечного харчування з метою збереження генофонду нації, збереження та покращення здоров'я, збільшення тривалості життя, а також відтворення конкурентоспроможного людського капіталу;

- створення екологічно безпечної інфраструктури споживання продуктів харчування;

- розвиток виробництва конкурентоспроможної екологічно чистої продукції.

Таким чином, реалізація цілей і завдань екологізації продовольчої безпеки потребує створення цілісного організаційно-економічного механізму сталого регулювання продовольчої безпеки з урахуванням проблем збереження здоров'я населення. Важливою складовою ефективного функціонування цього механізму є соціально – еколого - економічна оцінка здоров'я населення.

Список посилань

1. Walls, H., Baker, P., Chirwa, E., & Hawkins, B. (2019). Food security, food safety & healthy nutrition: Are they compatible? *Global Food Security*, 21, 69–71. DOI:<https://doi.org/10.1016/j.gfs.2019.05.005>.

2. Garcia, S. N., Osburn, B. I., & Jay-Russell, M. T. (2020). One Health for Food Safety, Food Security, and Sustainable Food Production. *Frontiers in Sustainable Food Systems*, 4, 1. DOI: <https://doi.org/10.3389/fsufs.2020.00001>.

3. Green, A., Nemecek, T., Chaudhary, A., & Mathys, A. (2020). Assessing nutritional, health, and environmental sustainability dimensions of agri-food production. *Global Food Security*, 26, 100406. <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2020.100406>

4. Loboguerrero, A. M., Thornton, P., Wadsworth, J., Campbell, B. M., Herrero, M., Mason-D’Croz, D., ... Zebiak, S. (2020). Actions to reconfigure food systems. *Global Food Security*, 26, 100432. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2020.100432>.

УДК 338.48

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО МАРКЕТИНГУ В ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Мосіюк С. І., кандидат економічних наук, доцент (4stefani2@gmail.com)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Сучасні економічні умови функціонування індустрії гостинності передбачають акцентування уваги на клієнтоорієнтованість. Успішні компанії розглядають клієнтів як важливий ресурс бізнесу, тому для забезпечення своєї прибутковості інвестують в їхні емоції, враження, почуття. Для задоволення цих психологічних аспектів, особливо актуальним є застосування інструментарію маркетингу вражень. Це важливий крок, оскільки маркетинг вражень відображає не лише вигоду, яку отримає споживач, але й безпосередньо підсилить процес споживання ним самої послуги/продукту. Сфера гостинності за своєю природою покликана найбільше уваги приділяти враженням, емоціям і почуттям споживачів, а здатність їх викликати і надавати визначатиме успіх закладів туристичного та готельно–ресторанного бізнесу на ринку. Це відповідно спонукає підприємства до креативності в послугах [1].

Дослідження маркетингу в індустрії гостинності висвітлені в працях українських та зарубіжних вчених. Основне питання яке зацікавлює науковців це розуміння – що таке маркетинг? Саме від цього варто відштовхуватися, трактуючи маркетингову стратегію в туристичній сфері [3].

Узагальнюючи теоретичні підходи до визначення маркетингу вражень, можна трактувати його як певний креативний процес управління ефективними взаємовідносинами із споживачами, який забезпечує підприємству конкурентні переваги на ринку та фінансовий успіх. Аналіз авторських позицій щодо маркетингу вражень дає змогу розглядати його як синтетичний тип маркетингу, що об'єднує подієвий маркетинг, маркетинг взаємовідносин, шоу-маркетинг та ін. Маркетинг вражень доцільно використовувати для побудови відносин, підвищення обізнаності, підвищення лояльності, формування позитивних спогадів, зміни вражень незадоволених клієнтів, розширення цільової аудиторії тощо.

Основна задача маркетингу полягає в тому, щоб зрозуміти потреби та бажання споживача. Компанії, які ефективно працюють на ринку чудово розуміють чого хочуть його клієнти. Такі підприємства досліджуючи споживачів навчаються самі. Вони постійно спостерігають за своїми гостями і намагаються поліпшити свої можливості в обслуговуванні. Вдало побудований комунікаційний маркетинг надасть підприємству інформацію щодо позитивних аспектів й таких, які потребують удосконалення. Важливою особливістю маркетингово орієнтованих керівників підприємств є вміння чути клієнта. І якщо придивитися, то багато гарних ідей щодо обслуговування виникли на основі врахування побажань споживачів.

Індустрія туристичного та готельно–ресторанного бізнесу пов'язана із потребою споживачів у набутті нових вражень та відчуттів. Тому орієнтація діяльності підприємств на споживача виражається у відомому принципі Котлера : «Виробляти те, що потребує споживач, а не намагатися продати йому те, що Вам вдалося зробити».

Формування маркетингової стратегії в індустрії гостинності є одним з ключових методичних питань стратегічного менеджменту.

Маркетингова стратегія підприємства сфери гостинності є комплексною системою планування заходів для пристосування ринкової діяльності підприємства до змін запитів і потреб клієнтів з урахуванням формування конкурентного середовища. Найважливішою задачею стратегії є встановлення і підтримка динамічної рівноваги його взаємодії з навколишнім середовищем, яка повинна забезпечувати йому переваги в конкурентній боротьбі, що досягається у даній сфері за рахунок надання асортименту, що найбільш повно відповідає вимогам клієнтів, високого рівня обслуговування, а також урахування психології та поведінки споживачів за допомогою використання мотивів причетності, способу вираження, переваг і пізнання.

Для розробки маркетингової стратегії діяльності підприємства індустрії гостинності варто враховувати як реально існуючі економічні показники, так і вплив зовнішніх факторів.

Зачасту компанії не в змозі ефективно розподілити свої ресурси для задоволення вимог ринку, тому першорядним завданням для них є точна оцінка своїх сил і засобів при формуванні стратегії.

Отже, при розробці стратегії маркетингу підприємства в індустрії гостинності повинні враховувати наступні важливі моменти:

- визначення цілей бізнесу;
- вивчення внутрішньої і зовнішнього середовища бізнесу;
- виявлення можливостей і наявних ресурсів для ведення бізнесу;
- формування цілей маркетингу;
- розробка стратегії для досягнення цих цілей ;
- створення інформаційних систем і бази даних [2].

Процес формування стратегії в індустрії гостинності починається з аналізу взаємовідносин між споживачем і продуктом, конкурентним середовищем, вивченням можливостей приросту прибутку, збільшенням

обсягів продажів у вже освоєних ринках, збільшенням продажів через розширення частки ринку тощо.

Одним із елементів формування стратегії є позиціонування продукту. Насамперед визначення місця продукту готельно–ресторанного бізнесу залежить від вимог і побажань клієнтів, іміджу компанії, обіцяних вигод, комунікаційної політики тощо. Не варто упускати також позитивні особливості внутрішнього маркетингу, так як вмотивований персонал прикладає максимум зусиль для обслуговування клієнтів.

Тож, для збільшення споживчої цінності підприємствам індустрії гостинності варто застосовувати сучасні маркетингові стратегії. Синергічно це сприятиме забезпеченню максимального задоволення бажань та потреб клієнтів, підвищенню їх лояльності та підтримання з ними довгострокових і взаємовигідних відносин. Саме ті підприємства індустрії гостинності, які ефективніше застосовуватимуть новітні технології маркетингу матимуть вагомі конкурентні переваги на ринку.

Перелік посилань

1. Іванова Л.О., Вовчанська О.М. Сучасний досвід маркетингу вражень в індустрії гостинності . URL: <https://doi.org/10.32843/bses.65-9>
2. Джашеев І.К. Маркетингові стратегії та інновації готельного підприємства // Молодий вчений. 2016. № 11. С. 708–710.
3. Маркетингова стратегія – що це, види, цілі, етапи та основи розробки, оцінки та вибору маркетингової стратегії підприємства. URL: <http://kakzarabativat.ru/marketing/marketingovaya-strategiya/>.

УДК 338.48

**FOREIGN EXPERIENCE OF INNOVATION IN THE FIELD OF
TOURISM**

Moskvichova O., PhD in Economics (devenezia@nubip.edu.ua)

The National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

Today, innovative elements are used almost everywhere, this technique has been especially popular recently in business. The travel industry is no exception. The modern tourism industry is in a state of crisis due to the COVID-19 pandemic and the war in Ukraine. It is possible to overcome crisis phenomena with the help of innovations.

Many of the new innovations in the travel sector reside in the technological field as the travel and tourism industry is firmly placing itself in the 21st century digital age. Technological advancements in the travel industry meet the growing demand for personalized experiences, safety, and sustainability. Post the COVID-19 pandemic, emerging travel trends mark a shift towards contactless travel through digital payments, self-check-ins, and more. Additionally, artificial intelligence (AI), the Internet of Things (IoT), and blockchain are automating various hospitality and travel-related operations. For instance, smart hotels make use of internet-connected devices to remotely control rooms. Further, businesses offer virtual tours by adopting extended reality (XR) technologies like virtual reality (VR) and augmented reality (AR). [1].

According to Adobe Digital Insights study, 60% of tourists and 41% of business travel are organized online [2]. Travel companies are therefore integrating technology into hotel rooms, room service, and booking platforms amongst many other aspects.

The travel and tourism industry needs to continuously adopt innovative strategies in order to make tourism businesses more efficient, keep costs down and maintain a competitive edge. Leveraging technology makes it possible to personalize the customer experience and improve customer satisfaction as issues can be dealt

with in real time. Technology is giving customers a lot more power and independence on their trips. If you think about how many different aspects of a vacation can be managed from a mobile app in the palm of your hand, it becomes clear just how influential technological innovation has become. You can book a flight or a hotel, download your boarding passes on your phone, buy tickets for a museum, browse a restaurant menu on a QR code, etc. Of course, in-person communication and interactions are still available to supplement the digital experience.

Since customers can do things for themselves, it frees up time for employees who can redirect their time to other issues and processes. This makes it possible for tourism businesses to improve efficiency which increases customer satisfaction.

Near Frequency Communication (NFC) technology, often referred to as NFC technology is a form of wireless technology which allows two devices to essentially talk to each other and exchange data. For example, one of the leading ways in which NFC technology is used in hotels is as a door key. Instead of needing a physical door key or swipe card, visitors just download their virtual key onto their phone and hold it up to a digital pad on their door to get into their room. This improves both security and efficiency [3].

As highlighted, NFC technology is the leading form of technological innovation in the tourism sector. It can be used to provide visitors with key information and to personalize their customer journey. Traditionally, if a guest needed to know about local attractions or good places to eat nearby, they would have to wait to talk to the hotel concierge. However, many hotels now use NFC technology to their advantage to make it easier for visitors to get the information they need instantly. Tour builder for hotel establishments and traveler services

AI is another form of technology that is leveraged by the travel and tourism industry. AI is the main way in which tourism businesses accurately and efficiently create personalized experiences for their guests. AI can take in and process huge data loads. Once this data is collected and recorded, AI systems can run reports that easily show you what is going well and what people like and what people aren't enjoying or gravitating towards. With these insights, you can alter and customize your visitors'

experiences. It can also be used before customers are even physically with you as you can set up AI operated live chats which will ensure the customers' questions are answered without having to spend money and labor [3].

VR may not sound like it belongs in the tourism industry, but it is actually the perfect place for it. Establishments such as hotels, cruises, vacation tours and more often use virtual reality or augmented reality in order to elevate the booking experience. Including a virtual reality or augmented reality options when viewing rooms, destinations or tours gives guests a preview of the experience they are about to book. During the Covid-19 pandemic, some companies even used virtual reality to give travelers a taste of abroad. Many places offered guided tours around beautiful islands and locations during the pandemic for people to enjoy at home. Although this was a solution to a very specific problem, VR will continue to be used to give those who don't have the capabilities to fly and explore new places the chance to still experience them from home [3]. In this context, one can guess about the gamification of tourism.

Travel companies also leverage data analytics to personalize marketing. At the same time, traveler assisting solutions like chatbots and voice technology aid them in booking accommodation and optimizing journeys. These travel trends improve the overall profitability of the tourism industry and enable it to make operations more sustainable and safe.

Ecotourism. Responsible travel minimizes the negative impact of tourism on the environment and sustains the well-being of local communities. Ecotourists actively seek to minimize their carbon footprint while traveling. To aid this, many startups develop sustainable transport modes, ecolodges, and solar-powered resorts. Additionally, airline passengers offset carbon emissions when booking flights. Local tourism boosts small businesses economically and generates more employment opportunities. It also emphasizes minimum littering, which lowers pollution and the time spent on cleanups. US-based startup Jet-Set Offset creates a carbon-offsetting platform for air travel. The startup partners with non-profit organizations working against climate change and connects them with travelers. Each time travelers book

flight tickets via the startup's platform, Jet-Set Offset contributes a certain amount per mile for their journey to environmental organizations. This way, the passenger's journey promotes mileage-based donations to offset carbon emissions. Dutch startup The Green Stamp provides a platform to book ethical wildlife tours. It curates tours based on the tourists' inclinations toward certain locations or wildlife. Exploration of these projects allows travelers to indirectly contribute to their cause as these wildlife projects donate to the welfare of local communities and the environment [1].

Blockchain provides the travel industry with operational transparency and security. One of the primary applications of blockchain is to ensure traceable payments, especially in the case of international travel. This improves the level of trust among the transacting parties. Many travel firms create customer loyalty programs where travelers exchange their points for cryptocurrency. Blockchain also increases data storage security, mitigating information leaks. Indian startup Upswing creates AURA, a blockchain-powered platform for guest profiling. It provides a holistic view of guests, their preferences, and purchase patterns. The platform associates a score with each guest and suggests improvements in their service. This facilitates hotels to provide a personalized experience to their guests and, in turn, increase sales [1].

So, in the tourism industry, it is very important to be competitive and even have some advantages over competitors. For this purpose, it is necessary to offer customers unique approaches using innovative technologies, to introduce innovative services.

Reference

1. Top 9 Travel Trends & Innovations in 2023. URL: <https://www.startus-insights.com/innovators-guide/travel-trends-innovation/> (date of application: march 2023).
2. Mind-Blowing Stats about Digital Trends in Travel and Hospitality. URL: <https://www.adobe.com/insights/digital-trends-in-travel-andhospitality.html> 2017. (date of application: march 2023).
3. Innovations in travel and tourism industry. URL: <https://mysmartjourney.com/en-ca/post/innovations-in-travel-and-tourism-industry> (date of application: march 2023).

УДК 339.5 (477)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОСУВАННЯ БІЗНЕСУ НА МІЖНАРОДНІ РИНКИ

Нагорна О. В., доцент кафедри маркетингу та міжнародної торгівлі,
кандидат економічних наук, доцент (nahorna_olena@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Суть просування товару полягає у стимулюванні попиту з боку споживачів для забезпечення стабільного зростання або збереження досягнутого рівня доходів підприємства. До основних функцій системи просування належить інформаційна, переконуюча та конкуруюча. Суть першої розкривається у процесі передачі необхідної інформації виробником ринковому середовищу через визначені канали та засоби комунікації. Переконуюча функція просування втілюється у завоюванні та утриманні покупців, а також формуванні постійних, лояльних груп, а конкуруюча виражається у розробці певного набору нецінових інструментів конкурентної боротьби на ринку [1]. У той же час, ефективне просування вимагає ретельного планування і бюджетування з урахуванням нових тенденцій у цій сфері не лише в Україні, а й світі. Проте перед запуском просування необхідно в першу чергу визначити, яких цілей підприємство планує досягти, адже правильна ціль допоможе підібрати конкретні інструменти її досягнення, проаналізувати звички цільової аудиторії, вивчити дії конкурентів, прорахувати доступний бюджет, провести позиціонування бренду. Весь описаний комплекс дій втілюється у розробці стратегії просування – плану використання маркетингових інструментів для досягнення визначених заздалегідь цілей. Серед цілей, які переслідує підприємство під час розробки стратегії просування, зокрема на зовнішні ринки можуть бути [2]: 1) збільшення продаж; 2) підвищення впізнаваності бренду; 3) досягнення бажаних показників рентабельності, платоспроможності, ліквідності; 4) розширення цільової аудиторії; 5) формування позитивного іміджу; 6) залучення нових клієнтів.

Серед можливих інструментів просування виділяють: продаж через власний сайт, розміщення товарів на маркет-плейсах, в мережах магазинів, продаж товарів дистриб'ютору, ведення соціальних мереж, використання сайтів, які розміщують рекламу. Торгівля через інтернет-портали є життєво важливою для успіху невеликих підприємств, які намагаються вийти на міжнародні ринки. При цьому більшість найпопулярніших інтернет-порталів зараз розробляється з урахуванням можливостей глобального використання, що означає, що підприємству залишається лише правильно обрати функції та інструменти. Найбільш популярними інтернет – порталами виступають eBay, іAlibaba. Ще один інтернет-портал – Amazon з початку свого існування був орієнтований на англомовний світ, проте останніми роками став відкритим для глобалізації та почав пропонувати різноманітні послуги для компаній, які хочуть вийти на міжнародний рівень [3]. Ще одним важливим інструментом просування товару на зовнішні ринки є соціальні мережі. З урахуванням того факту, що вихід на глобальний ринок може супроводжуватись роботою в різних часових поясах, для того, щоб забезпечити публікацію постів у час найбільшої активності користувачів використовують інструменти керування публікаціями: Buffer, TweetDeck іHootsuite. Зазначені інструменти дозволяють створювати в одній черзі публікації для Twitter, Facebook, Pinterest і LinkedIn, що робить керування соціальними медіа швидшими та зручнішими. Враховуючи поточну ситуацію в економіці України, спричинену зболоною агресією російської федерації, можемо стверджувати, що в умовах браку фінансових ресурсів для вітчизняних підприємств найбільш оптимальнішими інструментами просування на зовнішні ринки може бути торгівля через інтернет – портали та ведення діяльності через соціальні мережі. Торгівля через партнерів може бути цікавою для тих підприємств, які не прагнуть значно наростити свої доходи, а мають на меті підтримку діяльності на більш менш стабільному рівні. Наступним фактором, який може суттєво вплинути на ефективність просування товару є забезпечення комунікації між компанією-виробником та клієнтами, партнерами, посередниками тощо. Існує багато безкоштовних інструментів для проведення

веб-конференцій (Skype, Zoom, Google Hangout, Discord). Для організації зустрічі між суб'єктами, які знаходяться в різних часових поясах найкраще підійде такий інструмент, як World Meeting Time. Існує сервіс із схожим спектром дії, призначений для відправки відкладених повідомлень – Boomerang. Завдяки цьому сервісу можна уникнути доставки повідомлень у нічний або дуже ранній час. Проте, враховуючи той факт, що інтернаціоналізація надзвичайно складний процес, навіть врахування всіх описаних факторів не гарантує успіху. Цілком ймовірно, що рішення не будуть оптимальними одразу і потребуватимуть подальшої адаптації та вдосконалення з урахуванням нових особливостей середовища функціонування підприємства [4]. Підсумовуючи проведене дослідження можемо сформулювати висновки, що стрімке поширення інноваційних технологій та їх постійне вдосконалення неухильно впливає на всі процеси підприємств, особливо під час виходу на зовнішні ринки. Відтак звичні раніше інструменти просування втрачають свою актуальність, передаючи лідируючі позиції своїм наступникам. Найбільш популярними інструментами просування на глобальний ринок зараз є продаж через власний сайт, розміщення товарів на інтернет-порталах, в мережах магазинів, продаж товарів дистриб'ютору, ведення соціальних мереж, використання сайтів, які розміщують рекламу. Відтак, найбільш перспективними інструментами просування в сучасних умовах є розміщення товарів на інтернет-порталах, ведення соціальних мереж та торгівля через дистриб'юторів.

Перелік посилань

1. Болотіна І., Семенець М. Розвиток стратегії просування товарів на зовнішній ринок. Ефективна економіка. 2022. No1. URL:<https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/36998/1/Bolotina.pdf>
2. Сомова О. Комплексне просування бізнесу на глобальний ринок. Webpromo. 2022. URL:<https://web-promo.ua/ua/blog/kompleksnoe-prodvizhenie-biznesa-na-globalnyj-rynok/>

3 Necessary Tools for Global Marketing Campaigns. Tollfree. 2021. URL: <https://tollfreeforwarding.com/blog/5-necessary-tools-global-marketing-campaigns/>

4. Antonioni M. How to Succeed in Foreign Markets: Tools and Methods for SMEs. Export Planning. 2019. URL: <https://www.exportplanning.com/en/magazine/article/2019/07/02/processes-and-tools-for-internationalization/>

УДК 330.341.1: 631.11

**ДО ПИТАННЯ АКТИВІЗАЦІ ІННОВАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Нагорний В. В., доцент кафедри економіки, кандидат економічних наук, доцент (nagornyvitaliy@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Однією з найважливіших умов ефективного господарювання є створення та реалізація конкурентоспроможних товарів і послуг, які виробляються з використанням результатів інноваційної діяльності. Інноваційна діяльність є невід'ємною складовою виробничо-господарської діяльності підприємства, зорієнтованої на оновлення і вдосконалення його виробничих сил та організаційно-економічних відносин. Об'єктом інноваційної діяльності є інновація. Вичаючи думку різних вчених можемо сказати що інновація є кінцевим результатом упровадження нововведення з метою зміни об'єкта управління й одержання економічного, соціального та інших ефектів.

В сучасній науковій літературі відсутній єдиний підхід до визначення категорій «інноваційна діяльність» і «інноваційний процес». На думку одних авторів ці поняття тотожні, а інші вважають, що вони мають різний зміст. Однак і останні не мають єдиної точки зору: одні вважають, що інноваційний процес

включає інноваційну діяльність, інші навпаки. В Законі України «Про інноваційну діяльність» вона розглядається як діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів та послуг.

Активізація інноваційного забезпечення як явище являє собою єдину цілісну систему взаємодіючих між собою елементів (систем), які мають організаційний (правовий), економічний, соціально-психологічний та інформаційний характер. Тому кожен з цих складових потрібно, з одного боку, характеризувати, як самостійну підсистему, виходячи із специфіки змісту, форм та методів, які мають певний інструментарій та об'єкти впливу; а з іншого, їх (підсистеми), треба розглядати разом з іншими елементами, оскільки результативність інноваційних перетворень може бути досягнутою тільки за допомогою свідомого формування зазначеної системної цілісності.

Загальними характеристиками систем забезпечення (впровадження та підтримки) інноваційної діяльності є безперервність, комплексність та системність. Об'єктами інноваційне забезпечення є сукупність інновацій та інноваційна політика підприємства, які спрямовані на його стратегічний розвиток. Суб'єктами інноваційне забезпечення можуть виступати підрозділи підприємства, які за допомогою різноманітних форм інноваційної активності забезпечують досягнення стратегічних цілей організації.

Активізацію інноваційного забезпечення сільськогосподарських підприємств доцільно реалізувати через процеси формування, використання та розвитку їх інноваційного потенціалу. Інновація відповідно до Міжнародних стандартів у статистиці, науці, техніці й інноваціях – кінцевий результат інноваційної діяльності, що одержав втілення у вигляді нового або вдосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового або вдосконаленого технологічного процесу, використовуваного в практичній діяльності, або в новому підході до соціальних послуг. Під інноваційним потенціалом підприємства у загальному вигляді розуміються сукупність усіх наявних

матеріальних і нематеріальних активів підприємства, що використовуються в процесі здійснення інноваційної діяльності.

Він містить всі ресурси, що здатні забезпечити досягнення конкурентних переваг підприємства з використанням інновацій. В залежності від ставлення підприємств до інноваційної активності можливо виділити типи підприємств, кожний з яких має певні риси (табл. 1).

Таблиця 1

Типи підприємств по їх відношенню до інноваційної активності

Першопрохідницький	Адаптивний	Протекціоністський	Зважений	Реактивний
Молоді підприємці	Побудовано на внутрішніх силах	Формалізованість	Матрична або дивізійна структура	Немає чіткого характеру
Нові продукти і технології	Ясні і прості цінності	Готовність до ризику	Обережність у розробках	Постійна імітація
Готовність до ризику	Поєднання гнучкості і міцності	Вартісна орієнтація	Менеджери різних типів	–
Управління замкнутим колом осіб	Довгострокові цілі	Об'єднана управлінська команда	–	–
Неформальність	Єдність через «промивання мозків»	Вплив персоналу	–	–
Змінюваність персоналу	–	–	–	–

Таким чином, важливою ознакою інноваційної активності підприємств є їх здатність адаптуватися до внутрішніх змін та зовнішнього впливу. Інноваційний розвиток підприємства здійснюється на засадах відповідної стратегії, що ґрунтується на інноваційному потенціалі розроблених і освоєних інновацій з урахуванням впливу зовнішнього середовища, ефективність інноваційної стратегії підприємства залежить від якості інформації, отриманої із зовнішнього середовища та від аналізу внутрішнього стану.

Перелік посилань

1. Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення: Монографія / О.І. Амоша, В.П. Антонюк, А.І. Землянкін та ін. / НАН України. – Донецьк, 2007. – 328 с.
2. Головатюк В.М., Соловійов В.П. Концепція моделі вимірювання і

оцінки інноваційного потенціалу // Проблеми науки. – 2009. – № 9 - С. 21-27.

3. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» // Офіційний вісник України. – 2003. – №7. – С. 271.

4. Инвестиционный потенциал в основе реализации инновационных проектов / С.Б. Холод и др.; под. науч. ред. д-ра экон. наук, проф. В.А. Ткаченко. – Д.: Монолит, 2010. – 359 с.

5. Інноваційний потенціал управління організацією: монографія / Й.М. Петрович, Л.М. Прокопишин-Рашкевич. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 184 с.

6. Мартюшева Л.С., Калишенко В.О. Інноваційний потенціал підприємства як об'єкт економічного дослідження // Фінанси України – 2002. – №10. – С. 61-66.

7. Механізм управління потенціалом інноваційного розвитку промислових підприємств: монографія / за ред. Ю.С. Шипуліної. – Суми: ТОВ «ДД «Папірус»», 2012. – 458 с.

УДК 33:167:631.115(477)

**РОЗВИТОК ФЕРМЕРСТВА В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ РОЗГЛЯДУ
АМЕРИКАНСЬКОГО ДОСВІДУ**

Немчук П. В. науковий співробітник (prv81@ukr.net)

Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки", м Київ

Історична роль фермерських господарств в США та їх розвиток почався з корінних жителі Американського континенту допомогли першим переселенцям з Європи пристосувати європейські сільськогосподарські культури і методи ведення сільського господарства до нових кліматичних умов.

Таким чином, становлення фермерства в США є фактом багато в чому історично сформованим внаслідок комбінації величезної неосвоєної території і

модернізації англійських земельних законів. Важливо відзначити, що США є досить молодою державою, яка не відчувала серйозні революційні зміни і кардинальних змін суспільного ладу [1].

Сучасні сімейні ферми США Саме сімейні ферми є сьогодні основним суб'єктом кооперування в агропродовольчому комплексі США. Служба економічних досліджень Міністерства сільського господарства США (ERS) визначає сімейні ферми як об'єднання людей пов'язаних з головою ферми по крові (родинні зв'язки) або шлюб. Вони повинні володіти більшою частиною ферми. Головою є особа, яка у господарстві несе відповідальність за прийняття оперативних виробничих рішень. За даними за останніх років сімейні ферми складають понад 97,6 відсотків всіх господарств США, а також забезпечують близько 85 відсотків сільськогосподарського виробництва. 88 відсотків ферм США, які відносяться до типу малих ферм, обробляють майже половину (48 відсотків) всіх земель і володіють 47 відсотками вартості фермерської нерухомості (будівлі та споруди). На їх частку припадає 20 відсотків сільськогосподарських продажів. Вони утримають 40 відсотків поголів'я худоби, в тому числі 89 відсотків коней [2].

Проводячи тут паралель з агропродовольчим сектором України стає зрозуміло, що для сталого розвитку кооперації в нашій країні необхідна орієнтація держави на розвиток фермерства та підприємництва в сільській місцевості, а кожне скорочення процесів концентрації значних сільськогосподарських угідь великими капіталістичними компаніями - агрохолдингами.

Наголошуючи на тому, що найбільш успішні в США фермерські господарства саме сімейного типу, тобто в яких основні роботи виконуються членами сім'ї і основним власником ферми, слід вказати на існуючу сьогодні проблему вітчизняного фермерства, пов'язану з широким розповсюдженням найманої праці. Цей факт зумовлює відсутність чітких меж між СФГ (Сімейні Фермерські Господарства) і малими підприємствами. Більш того, якщо глава СФГ не працює на своїй землі, а тільки керує, а працюють наймані люди, то це

вже не селянське господарство а капіталістичне підприємство. Виходом з цієї ситуації може бути законодавче закріплення і підтримання розвитку СФГ як господарств сімейного типу та обмеження використання найманої робочої сили в них до 50% [3].

Звичайно, найбільш суттєвою перепорою розвитку СФГ є проблема збуту. Так, такі канали розподілу, як магазини великого ритейлу висувають суттєві вимоги до якості продукції, постійному підтриманню однакових смакових властивостей, її сертифікації, обсягами поставок, сортування, упакування, виконати які малі фермерські господарства не можуть.

Перелік посилань

1. Никорович Б.Д. Фермерство в Україні та США: порівняльно-правовий аналіз. Юридичний науковий електронний журнал 2019. №6. С. 231–234
2. Willard W. Cochrane. The development of American agriculture: A historical analysis. Second edition. United States: University of Minnesota Press, 1993. 500 с.
3. Табінський В.А., Колесник Є.О., Сіліна І.С. Аналіз стану фермерських господарств в Україні. *Молодий вчений*. 2016. № 6 (33). С. 111–115

УДК 338.43

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ БІОКЛАСТЕРІВ

Нестеренко І. В., кандидат економічних наук, доцент
(irina0nesterenko@gmail.com)

Державний біотехнологічний університет, м. Харків

Комплексний механізм державної інноваційної політики передбачає реалізацію концепції функціонування сучасних високотехнологічних кластерів в біоекономіці шляхом поєднання інтересів великого кола суб'єктів підприємницької діяльності. Слід зазначити, що біокластер представляє собою мережу пов'язаних та інтегрованих виробництв агропромислового комплексу, які створені для забезпечення повного циклу переробки сировини і відходів виробництва на засадах біокластерної орієнтації [1, с. 16]. Саме, мережа виробничо-переробних підприємств (біокластерів), які виготовляють екологічну продукцію, використовують відходи виробництва та його побічну продукцію, застосовують «зелені» технології, є основою біоіндустрії [2].

Розвиток біоекономіки створює можливості для досягнення інноваційного зростання (дослідження і новації), стійкого зростання (ресурсоефективність і розвиток циркулярної економіки) та інклюзивного зростання (зайнятість, продуктивність, соціальна і територіальна згуртованість) [1, с. 18]. Результатом успішності розвитку високотехнологічних інноваційних біокластерів є забезпечення їх конкурентоспроможності. Основним показником конкурентоспроможності для біокластерів є наявність ефективного процесу комерціалізації, який охоплює пошук, оцінювання, доопрацювання «зелених технологій». Ефективна модель формування інноваційних біотехнологічних кластерів в процесі їх створення та трансферу світових біотехнологій в Україну дозволяє на основі поєднання принципів компліментарності, колабораційності, мобільності, секторальної диверсифікації та синергізму імплементувати адаптовані до реальних умов ведення бізнесу екологічні виробничі системи [4,

с. 72]. На основі синтезу сучасних підходів до визначення терміну «біоекономіка», представлених у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних авторів, пропонуємо під біоекономікою розуміти інноваційний тип організації і управління, який спрямований на використання біотехнологій у всіх секторах підприємницької діяльності для вирішення глобальних проблем суспільства на основі використання поновлювальних ресурсів [4, с. 73].

Основні завдання створення та використання технології регулювання синергетичної взаємодії агропідприємств в межах біокластеру стосуються: орієнтації на процесний підхід та стратегію управління розвитком; розробка системи збалансованих показників; розроблення завдань інноваційної політики інноваційного біокластеру; підготовки до освоєння основ синергетичного управління; розроблення стандартів комплексної системи управління обслуговуванням і якістю екологічної продукції. У цілому регуляторна політика є складником оптимізаційного процесу, під яким розуміємо не лише алгоритм математичних розрахунків, а постійний творчий пошук підвищення рівня економічного потенціалу біокластеру й ефективності його діяльності в режимі оптимальних відносин [3, с. 412]. Оскільки процес оптимізації є комплексним завданням, то необхідно провести аналіз факторів впливу на економічний стан біокластеру, баланс яких призведе до поліпшення системи техніко-економічних показників і рівня затребуваності екологічної продукції. Цей процес означає, що всі важелі й обрані методи стимулювання треба організувати таким чином, щоб інтереси кожного агропідприємства узгоджувалися зі стратегічними цілями галузі та біокластеру, сприяли вибору узгоджених дій та ощадливому ставленню до витрат ресурсів в інтегрованій системі взаємодій учасників біокластеру. При цьому, в оптимізаційну модель біокластеру доцільно включати систему норм і правил, економічних механізмів, що формують стратегію розвитку агропідприємств під час узгодження їх інтересів як учасників біокластеру. Так, методичні підходи до формування стратегії інноваційних біокластерів включають наступні етапи: затвердження положень, стратегії та програм; підписання учасниками договорів, угод та контрактів; навчання та

перепідготовка персоналу підприємств; реалізацію проектів комунікацій та технологій взаємодії; внесення коректив у документи; координацію діяльності біокластеру та учасників; моніторинг та оцінювання ефективності та результативності функціонування біокластеру та кожного учасника; формування заходів з корегування діяльності та взаємодії.

Таким чином, в умовах глобалізації світових економічних відносин обґрунтованими стратегіями розвитку біоекономіки стає інтеграція агропідприємств і формування спеціалізованих інноваційних біокластерів, як організаційної форми їх ефективного функціонування.

Перелік посилань

1. Vdovichena, O., Vdovichen, A. Synergetic interaction of the principles of bioeconomics in the globaleconomic system. *Scientific bulletin of Polissia*. Chernihiv: ChNUT. 2018. № 2 (14). P. 1, 264 p.
2. European Bioeconomy Stakeholders. Manifesto. URL: https://ec.europa.eu/research/bioeconomy/pdf/european_bioeconomy_stakeholders_manifesto.pdf
3. Vasilyeva T., Samusevych Y., Babenko V., Bestuzheva S., Bondarenko S., Nesterenko I. Environmental taxation: Role in promotion of the pro-environmental behaviour. *Wseas transactions on business and economics*. WSEAS. Unifying Science and Engineering; Volume 20, 2023. P 410-427. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua//handle/123456789/22572>
4. Кащена Н. Б., Нестеренко І. В., Чміль Г.Л. Управління інноваційними біокластерами в умовах цифровізації: організаційно-методичний аспект. *Інфраструктура ринку: електронний науково-практичний журнал*. Вип. 69. Одеса, видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 71-78. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua//handle/123456789/21508>

УДК 631.11:334(477)

**ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСТВА
В УМОВАХ ВОЄННОГО І ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ**

Нечипоренко О. М., д. е. н., (o.nechyporenko57@gmail.com),

Росоха В. В., д. е. н., професор (rossokha@ukr.net)

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ

В умовах воєнних дій першочерговим завданням українського аграрного сектора стало надійне забезпечення населення сільськогосподарською продукцією та продовольством. Саме фермери й особисті селянські господарства продемонстрували свою ключову роль у збереженні та розвитку локальних ринків і ланцюгів постачань продовольства в регіонах.

В Україні близько 7 млн осіб володіють земельними ділянками, налічується 4,7 млн домогосподарств, які обробляють свої земельні паї, та понад 47 тис. фермерських господарств. Одноосібні та фермерські господарства є важливим складником аграрного сектора економіки України, оскільки виробляють понад 50% сільськогосподарської продукції – 41,5 та 9% відповідно. Решта виробництва в аграрному секторі припадає на корпоративні структури, у т.ч. агрохолдинги. Домогосподарства виробляють 78% молока, 74% яловичини та телятини, 35% свинини, 17% м'яса курей, 99% картоплі, 89% овочів, близько 20% соняшникового насіння та 25% зернових.

Фермерські та сімейні господарства критично важливі для забезпечення продовольчої безпеки, зменшення бідності, створення додаткових робочих місць та отримання доходу в сільській місцевості, залучення інвестиційних ресурсів в аграрне виробництво. Вони довели свої переваги над великим агробізнесом у сприянні розвитку місцевої сільської економіки та побудові партнерських відносин з територіальними громадами.

Поняття фермерства міцно укорінилося в життєдіяльності громадськості. Зростання підприємницького духу на селі прискорило тенденцію розірвання

договорів оренди. Розвиток дрібного бізнесу спричинив зростання конкуренції за землю, що стало проблемою для великих компаній.

Однак аграрна політика України більшою мірою фокусується на підтримці великого бізнесу. Тому індивідуальний сектор розвивається в умовах доволі обмежених можливостей. Попри це з'являються нові вирішальні законотворчі ініціативи лобіювання агрохолдингами правового нігілізму, який може й надалі негативно впливати на розвиток малого фермерства в Україні.

Напруженої уваги та інтенсивних дискусій у лютому 2020 року викликав законопроект № 1313 [1], задекларованою метою якого є протидія тіньовим рынкам сільськогосподарської продукції та земель. Розробленню законопроекту передувало звинувачення великим агробізнесом одноосібників у зловживанні можливістю не звітувати про доходи. Під приводом детінізації виробництва законопроектом передбачено запровадження мінімальної податкової сплати з кожного гектара землі сільськогосподарського призначення.

За законопроектом фермерам щороку необхідно буде сплачувати до місцевих бюджетів 5% від нормативної грошової оцінки землі, або близько 1,5 тис. грн незалежно від доходу. Для власника земельного паю площею чотири гектарами це становитиме 6 тис. грн в рік. Хоча формально цей податок поширюється на всіх землекористувачів і землевласників, агрофірми і холдинги його фактично не сплачуватимуть. Зазвичай оплачені ними податки, включно з ПДВ, перевищують 1,5 тис. грн у перерахунку з гектара.

Прихильники цього законопроекту посилалися на європейський досвід, де всі фермери декларують свої доходи, а українські власники паїв здебільшого не декларують прибутки від вирощеного на своїй землі врожаю. Проте європейські фермери отримують із фондів Євросоюзу близько 300 євро субсидій на кожен гектар належної їм землі, а українські фермери – 15–25 грн.

До того ж розроблювачі законопроекту вважають, що новий податок завадить спекуляціям на ринку землі, оскільки її не вигідно буде утримувати, нічого не вирощуючи. Однак ухвалення цього законопроекту може спричинити передачу земель малих виробників до середнього та великого агробізнесу, або

навіть її продаж. Селяни змушені будуть позбуватися землі, утримання якої для багатьох стане не вигідним. Відповідно це матиме негативний вплив на подальший розвиток малих фермерських господарств у в т.ч. сімейних домогосподарств у сільській місцевості.

Черговим невіглаством правового нігілізму став законопроект 6013 "Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період" [2]. Цей законопроект передбачає примусову реорганізацію в господарські товариства усіх суб'єктів господарювання усіх форм власності, які здійснюють комерційне та некомерційне господарювання у публічному та приватному секторах економіки.

Наслідком ухвалення такого законопроекту під час війни може бути масштабна ліквідація фермерства в Україні через приєднання їх до господарських товариств та поглинання агрохолдингами. Територіальна розосередженість фермерських господарств не сприяє об'єднанню їх в самостійні господарські товариства. Водночас це створює нормативну основу для рейдерського захоплення аграрних підприємств. Ухвалення цього законопроекту зруйнує правові засади діяльності як індивідуального, так і державного та комунального секторів економіки. Це може бути використано для перерозподілу публічної власності в позаприватизаційний спосіб.

Варто зазначити, що 23 червня 2022 року під час саміту лідерів країн Європейського Союзу Україна отримала статус кандидатів на членство у ЄС. При набутті членства України в ЄС очевидно зміниться й підхід до розподілу державної підтримки аграрних підприємств на кшталт САП ЄС. Агрохолдинги можуть втратити монопольне становище на державну підтримку аграрного сектору, при якому забирають 70–80% загальнонаціональних коштів, що ставить малих виробників у не вигідне положення стосовно їх розвитку. Тому на законодавчому рівні вони всіляко чинять супротив розвитку малого підприємництва, а водночас і вступу України до Європейського Союзу.

Перелік посилань

1. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо детінізації виробництва сільськогосподарської продукції від 27.02.2020 р. № 3131. URL : https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68259.

2. Проект Закону про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період від 09.09.2021 р. № 6013. URL : https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72707.

УДК 349.42

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА АГРАРІЇВ ЯК ЧИННИК ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Новак Т. С., кандидат юридичних наук, доцент
(novak_tamara@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Забезпечення продовольчої безпеки є одним із ключових завдань будь-якої країни. Україна не є виключенням. До наявних труднощів із реалізації цього завдання у нашій державі додалися ще й нові, надзвичайно складні виклики, спричинені війною. У свою чергу, центральним елементом, обов'язковою складовою продовольчої безпеки є належний рівень забезпечення населення продуктами харчування. Головну роль у цьому відіграє галузь сільськогосподарського виробництва, яка, на жаль, значною мірою страждає через воєнні дії.

За таких умов державна підтримка аграрної сфери набуває дуже великого значення, а в окремих випадках стає вирішальним фактором для подальшого функціонування того чи іншого суб'єкта сільськогосподарського виробництва.

Аналіз стану державної підтримки сільського господарства в 2022 році показує значну динаміку в правовому полі, зумовлену необхідністю реагування на існуючі реалії. Приміром, мало місце звільнення від оподаткування ввізним митом товарів, що використовуються для забезпечення зберігання зернових та/або олійних культур (Законом України «Про внесення змін до розділу XXI «Прикінцеві та перехідні положення» Митного кодексу України щодо звільнення від оподаткування ввізним митом товарів, що використовуються для забезпечення зберігання зернових та/або олійних культур» від 27.07.2022 р. № 2445-IX). Спрощено процедуру реєстрації сільськогосподарської техніки (постановою КМУ «Про внесення змін до Порядку відомчої реєстрації та зняття з обліку тракторів, самохідних шасі, самохідних сільськогосподарських, дорожньо-будівельних і меліоративних машин, сільськогосподарської техніки, інших механізмів» від 12.04.2022 р. № 434). Запроваджено грантову підтримку для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства, а також для створення або розвитку тепличного господарства (постановою КМУ «Деякі питання надання грантів бізнесу» від 21.06.2022 р. № 738). Продовжувалась кредитна підтримка за Державною програмою «Доступні кредити 5-7-9» та ін.

Як видно з вищенаведеного, не зважаючи на війну, заходи з державної підтримки у 2022 році реалізовувались. Спираючись на поділ форм державної підтримки [1, с. 58] можемо зробити висновок про превалювання непрямой та опосередкованої державної підтримки аграріїв у минулому році.

Ще один важливий позитивний крок, на думку авторів даної роботи - створення Державного аграрного реєстру (Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції» від 05.11.2020 р. № 985-IX) як інформаційної системи та платформи,

що забезпечує спрощення доступу до державної підтримки, збільшує прозорість її надання, підвищує рівень довіри населення до держави.

Аналіз джерельної бази щодо державної підтримки сільського господарства на 2023 рік показує наступне. По-перше, маємо різке скорочення бюджетного фінансування. В державному бюджеті маємо лише один пункт «фінансова підтримка сільськогосподарських товаровиробників» за яким передбачено 201 000 тис грн. (Додаток 3 до Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» від 03.11.2022 р. № 2710-IX). Для порівняння – у 2021 році тільки за аналогічним напрямом було виділено 695 000 тис. грн., окремо визначались видатки на фінансову підтримку розвитку фермерських господарств, державну підтримку галузі тваринництва тощо (Додаток 3 до Закону України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» від 07.12.2017 р. № 2246-VII). По-друге, за інформацією Міністерства аграрної політики та продовольства України [2] на 2023 рік продовжуватимуть надаватись гранти для садівництва та тепличного господарства, а також для садівництва, ягідництва та виноградарства. Заявлено продовження підтримки фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції через надання бюджетної субсидії на одиницю оброблюваних угідь сільськогосподарського призначення (1 гектар) для провадження сільськогосподарської діяльності та спеціальної бюджетної дотації за утримання великої рогатої худоби (корів) усіх напрямів продуктивності. Проте станом на кінець березня 2023 року програма ще не розпочата.

Натомість діє Програма забезпечення аграріїв засобами тимчасового зберігання зерна та обладнанням із завантаження / розвантаження рукавів (за підтримки Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), Програма ФАО на отримання насіння, Програма USAID АГРО на отримання мінеральних добрив. Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН (ФАО) оголошено про початок програми грантової підтримки, спрямованої на надання інвестиційної грантової допомоги мікро- та малим

сільськогосподарським виробникам, кооперативам та асоціаціям виробників географічних зазначень (ГЗ).

Таким чином, не зважаючи на війну, державна підтримка аграріїв триває. Враховуючи ситуацію в країні, логічним є зміщення акцентів у бік непрямой та опосередкованої форми державної підтримки та залучення міжнародних інституцій до прямої підтримки сільськогосподарського виробництва як основи продовольчої безпеки України.

Перелік посилань

1. Васільєва Л. М., Державна підтримка аграрного сектору економіки країни в умовах функціонування в складі СОТ як основа забезпечення продовольчої безпеки. *Modern Economics*. 2019. № 17(2019). С. 55-60.
2. Державна підтримка. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/pidtrimka>.

УДК 332.36:504:656.7 (02)

ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ГЕОІНФОРМАЦІЙНОГО АНАЛІЗУ ПРИ ФОРМУВАННІ ОБМЕЖЕНЬ У ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННІ ПРИАЕРОДРОМНИХ ТЕРИТОРІЙ

Новаковська І. О., доктор економічних наук, доцент
(novakovska@nubip.edu.ua), **Ромашко М. І.**, магістрант

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Формування обмежень у землекористуванні відноситься до особливо відповідальних і складних питань управління земельними ресурсами.

Особливий інтерес при дослідженні тематики формування обмежень у землекористуванні становлять приаеродромні території. Авіаційні об'єкти, з одного боку, потребують захисту від можливого негативного впливу діяльності

на прилеглий території, з іншого – інтенсивно впливають на прилеглі землі шумом, забрудненнями та спричинюють різноманітні планувальні обмеження. При цьому, найперспективнішим напрямом формування таких обмежень слід вважати застосування технологій геоінформаційного аналізу.

Авіаційною транспортною стратегією України до 2030 року передбачено: збільшення площ земель авіаційного транспорту (з 20 функціонуючих аеропортів України до 50 у 2030 році); модернізація аеропортів як цілісних майнових комплексів з поступовою передачею їх у приватну власність; залучення приватних інвестицій в інфраструктуру вітчизняних аеропортів.

Програмою розвитку аеропортової інфраструктури, розробленою експертами Міжнародної організації цивільної авіації на 20-річний період (2010-2030 рр.), передбачено візуалізацію та визначення глобальних принципів містобудування та регіонального планування, взаємопов'язаних з аеропортовою інфраструктурою, зосередженою навколо таких урбанізованих центрів.

Як свідчить системний аналіз, дані ДЗЗ, інтегровані з ГІС-технологіями, особливо корисні для управління авіаційним землекористуванням та аеропортовою інфраструктурою. Такі впровадження систематизують взаємодію між різними елементами: авіакомпаніями, пасажирами, сферою послуг, персоналом аеропорту, інфраструктурою аеропорту, прилеглими землекористуваннями тощо. Це можливо завдяки його інтеграції з різними типами програмного забезпечення, які є запорукою у налагоджені автоматизованої роботи аеропорту. Тобто дані ДЗЗ з подальшою інтеграцією в ГІС-технології забезпечують точне положення усіх ресурсів у режимі реального часу, умови та операції, які повинні виконуватися безперебійно та з певною періодичністю.

Основна мета встановлення обмежень у використанні земель приаеродромної території – надання точних вказівок щодо правил просторового планування, а саме регулювання висоти забудов, інших споруд поблизу аеропорту та взаємодії аеропорту із об'єктами навколишнього природного, середовища, оскільки вони становлять еколого-економічну цінність території.

Для дотримання вказаних обмежень та здійснення ефективного просторового планування проведено візуалізацію та створено цифрові моделі авіаційного землекористування та прилеглих територій на основі даних ДЗЗ інтегрованих у ГІС-технології.

Із 2015 року набув чинності Додаток 15 до Конвенції ІКАО, відповідно до якого держави, аеропорти (аеродроми) яких постійно приймають рейси міжнародних авіаліній, повинні мати чіткі цифрові дані приаеродромних територій, що мають бути внесені до державних реєстрів. Якщо йдеться про Україну, то це може бути Державний земельний кадастр із внесеними відомостями про обмеження. Основна мета цієї вимоги – забезпечення безпеки польотів внаслідок використання точної аеронавігаційної інформації та здійснення моніторингу навколишнього природного середовища.

Нині в Україні оцифровано лише міжнародний аеропорт «Бориспіль», та й то лише «район 2 – приаеродромна територія», яка задовольняє вимоги ІКАО та аеронавігаційні потреби авіаційного транспорту й аеропортової інфраструктури. З часу прийняття Додатку 15 Конвенції ІКАО минуло шість років, однак зміни, що відбулися у цьому напрямі, не можна визнати адекватними.

Сучасні реалії вдосконалення процесів просторового розвитку щодо землекористування авіаційного транспорту вимагають від України запровадження правил управління інфраструктурою, рослинністю, землекористуванням, адаптованих до розробок фахівців Міжнародної організації цивільної авіації. Це загальноприйняті правила для авіаційної транспортної інфраструктури та прилеглих землекористувань, вони викладені в «Керівництві по аеропортових службах, ч. 3» є відкритими і зрозумілими.

Більшість обмежень у використанні земель приаеродромних територій пов'язана зі встановленням охоронних зон. Вони існують навколо цінних природних об'єктів, на землях культурної спадщини, вздовж ліній зв'язку та електропередачі, об'єктів транспорту, навколо промислових об'єктів тощо. Навколо підземних та відкритих джерел водопостачання, водоочисних споруд, водовідводів, об'єктів оздоровчого призначення створено зони санітарної

охорони. Отже, приаеродромну територію слід розглядати як сукупність земель і земельних ділянок, що мають встановлені відповідно до чинного законодавства обмеження землекористування, особливий режим використання та забудови земельних ділянок.

Запропонований підхід до впровадження ГІС-технологій та використання даних ДЗЗ надає можливість вдосконалити використання земель навколо режимоутворюючих об'єктів, а саме: конкретизувати вимоги до землекористування, просторового планування, а також управління природними ресурсами; спростити планування та прогнозування просторового розвитку; забезпечити комплексне оцінювання містобудівної ситуації для прийняття точних та науково обґрунтованих рішень у процесі землекористування.

УДК 332.3:341.31

ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ НА ЗЕМЛІ УКРАЇНИ

Новотарська Н. С., здобувач вищої освіти (novotarskaa.nina@gmail.com),
Мась А. Ю., старший викладач кафедри управління земельними ресурсами (andreimas1959@gmail.com)

Чорноморський національний університет імені Петра Могили,

м. Миколаїв

Земля в Україні з давніх часів славилася своєю родючим чорноземом, в усі часи знаходилися люди, які хотіли б загарбати її. Вже дуже давно українські землі почали деградувати та виснажуватися з різних причин, але війна, яку розпочала Росія, безумовно вплинула на землі українського простору сильніше, бо наслідки цього діяння українці будуть виправляти ще не одну сотню років. Неодмінно воєнні дії впливають на всі екосистеми, але серед всіх найбільше страждає ґрунт.

В Україні, у результаті війни, сильно постраждали екосистеми унікально-природно-заповідних зон, були винищені ліси, та вже більше ніж 200 тисяч гектарів полів забиті ракетами, снарядами, уламками від боєприпасів та мінами. Сотні тисяч гектарів землі та земельного фонду загалом були і продовжують засмічуватися рештками, засміченими шкідливими речовинами, які вивільнюються назовні під час детонування снаряду та завдають пошкоджень покриву ґрунту, а речовини які вивільнюються під час вибуху, є токсичними, і вони попадають у ґрунт і впливають на його родючість і безпечність. Як вказано у інформаційних джерелах [1] під час детонування середніх і великих припасів утворюється чадний, вуглекислий газ, водяна пара, закис азоту, діоксид азоту, формальдегід, пари ціанистої кислоти, азот, а також велика кількість токсичної органіки. Ґрунтознавці спостерігають систематичне значне перевищення показників в 6-8 разів ртуті, цинку та кадмію. Також геохіміки ландшафтів виявляють на обстріляних місцевостях високий вміст міді, нікелю, свинцю, фосфору та барію.

Відновлення земельних ділянок не повинно бути швидким та копійчаним, шлях загортання вирв від вибухів, через порушення покриву ґрунту або гідрологічного режиму, призведе до швидшої ерозії земель, а в подальшому і до їх деградації, яка і до війни була актуальною проблемою українських ґрунтів. Ефективним способом відновлення земель, за офіційною інформацією, є виведення ґрунтів із використання в господарському напрямку, тобто законсервувати, та насадити на цих територіях багаторічні рослини, чи штучно висадити ліси, це зможе поступово повернути їх до природного стану [3].

Від постійних обстрілів і влучань, які в свою чергу призвели до пожеж, постраждали природоохоронні зони. Так і сталося у травні 2022 року, у цей день згоріли зелені насадження на Кінбурнській косі, територія якої належить до Чорноморського біосферного заповідника і розташована в Миколаївському районі Миколаївської області [2]. Постійні обстріли та вибухи мін призвели до близько шестисот пожеж, площею більше тринадцяти тисяч гектарів. Також вибухи призводять до забруднення територій, а це зашкоджує вже не тільки

рослинам і ґрунту, а і живим створінням, які там живуть. Через замінованість та окупацію території, спеціалісти не могли погасити вогонь, а звичайних людей, в більшості випадках, просто не пускали цього робити. Під час пожеж було втрачено унікальну флору піщаного Кінбурну, а також знищено та травмовано рідкісні види тварин.

Терористи хочуть як не загарбати територію, так знищити її, вони все роблять, для того, щоб українці страждали, вони розуміють, що військові формування України їх викоринять з нашої країни, а тому роблять все можливе, щоб ускладнити подальше життя в Україні. Так, відновлення екосистеми, ґрунтів, лісів це довготривалий процес, тому фахівці вже шукають шляхи вирішення для цієї складної та небезпечної ситуації.

Перелік посилань

1. Головний сайт для агрономів. Забруднення ґрунтів унаслідок війни – що таке екоцид. URL: <https://superagronom.com/blog/925-viyna-v-ukrayini-znischuye-grunti--yak-vryatuvati-mertvi-zemli> (дата звернення: 13.02.2023).
2. Головний сайт для агрономів. Забруднення ґрунтів унаслідок війни – що таке екоцид. Superagronom.com. URL: <https://superagronom.com/blog/925-viyna-v-ukrayini-znischuye-grunti--yak-vryatuvati-mertvi-zemli> (дата звернення: 13.02.2023).
3. Дячук М., Федорова Л. Земля у вогні. Як війна впливає на ґрунти. *Дзеркало тижня*. URL: <https://zn.ua/ukr/ECOLOGY/zemlja-u-vohni-jak-vijna-vplivaje-na-grunti.html> (дата звернення: 13.02.2023).

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ – ПЕРСПЕКТИВА ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗБУДОВИ УКРАЇНИ

Олійник В. В., доктор наук з державного управління, професор кафедри публічного управління, менеджменту інноваційної діяльності та дорадництва ННІ неперервної освіти і туризму

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

В останні десятиліття характер нашого життя швидко змінюється, внаслідок чого колись набуті навички застарівають, а попит на нові зростає. Навчання й освіта дорослих можуть відігравати центральну роль у тому, щоб усі скористалися можливостями, що відкриваються. Очевидно, що не у всіх є однакові умови доступу до навчання і освіти, не всі мають однакові шанси отримати гідну роботу, розвинути свої компетентності, поліпшити якість життя або зробити внесок у розвиток суспільства, в якому вони живуть і працюють.

У 2017 році з ухваленням Закону України «Про освіту» вперше в законодавчу базу України введено поняття «освіта дорослих». Утім, і на сьогодні залишається під питанням реалізація права кожної дорослої особи на навчання впродовж життя, доступність різних програм освіти дорослих для всіх груп населення залежно від їхніх потреб, рівність провайдерів освіти дорослих, зокрема у питаннях доступу до фінансування з публічних бюджетів. До того ж відсутні будь-які статистичні дані про кількість здобувачів освіти серед дорослого населення, про суб'єктів освітньої діяльності, що надають послуги у сфері освіти дорослих, та наявні освітні програми.

Освіта дорослих у широкому сенсі слова охоплює набір різних видів і форм навчання дорослих людей, які прагнуть здобути додаткові знання, уміння, компетентності, як правило після завершення школи.

Специфікою освіти дорослих є її орієнтація на потреби та мотивації дорослої людини. У зв'язку з цим освіта дорослих включає більше елементів самоосвіти і потребує окремих педагогічних (або андрагогічних) підходів. Під

час навчання дорослі здобувачі освіти часто враховують власний практичний (зокрема професійний) досвід, краще усвідомлюють цілі і завдання навчання, прагнуть здобути більше практичних знань і навичок для вирішення конкретних проблем. З іншого боку, їм, як правило, доводиться поєднувати навчання з іншою повсякденною діяльністю, що створює для них певні труднощі.

Розвиток освіти дорослих як невіддільної частини освіти протягом життя сьогодні став стратегічним завданням багатьох країн Європейського Союзу [3]. Освіта дорослих була визнана ключем до подолання багатьох соціальних викликів, покращення соціального і психологічного здоров'я людей різного віку, подолання економічної нерівності, формування суспільства відповідальності та довіри. Сучасна освіта дорослих стає універсальним цивілізаційним ресурсом, що уможливорює розвиток потенціалу кожної особистості, створюючи синергетичний ефект позитивного впливу на суспільні зміни; вона сприяє підвищенню рівня соціального порозуміння, взаємодії та співпраці, знижуючи суспільну напруженість та конфліктогенність. Важливою є роль освіти дорослих як для підвищення професійної кваліфікації, так і для індивідуального розвитку людини, і для розвитку громади загалом. Закон України «Про освіту» [2], прийнятий у 2017 році, визначив освіту дорослих як частину цілісної системи освіти в Україні. До складників освіти дорослих, закріплених цим Законом, було зараховано післядипломну освіту, підвищення кваліфікації, професійне навчання та професійний розвиток працівників. Закон передбачає існування і будь-яких інших складників, у тому числі появу нових. Водночас законодавче закріплення отримала неформальна освіта як окремий вид освіти поруч із формальною та інформальною (самоосвітою). Логічним продовженням інституціалізації освіти дорослих в Україні мало б стати прийняття спеціального закону, який би визначав засади функціонування освіти дорослих у різних її формах та складниках, надавав би гарантії працівникам та освітнім інституціям, що забезпечують освіту та навчання дорослих в Україні.

Низка питань, що вирішувалися протягом останнього часу, були пов'язані з удосконаленням системи управління освітою. У цілому за останні роки було

розроблено та впроваджено ряд прогресивних нововведень, проте часто вони все ще лишаються тільки деклараціями. Спостерігається консерватизм і прагнення зберегти усталену інституційну структуру у сфері освіти. Через це будь-які зміни, що можуть зашкодити цій структурі, хай навіть шляхом «креативної деструкції» і створення нових можливостей, зустрічають помітний опір. Це, зокрема, стосується і розвитку неформальної освіти, яка все ще залишається «чужим елементом» у системі освіти України і не отримує стабільної підтримки держави [1].

Отже, на нашу думку, освіта дорослих є тим складником загальної освітньої системи, який забезпечує постійний і безперервний процес підвищення рівня освіченості населення. Увага до освіти дорослих з боку міжнародних організацій та урядів розвинених країн показує, що її розглядають як один із механізмів зміцнення суспільства і підвищення якості життя. Покращення доступу до освіти протягом життя усіх людей незалежно від їхнього віку, майнового стану, культурних чи будь-яких інших особливостей не лише сприяє реалізації базового соціального права на освіту, але й є запорукою зростання соціальної безпеки, адже вищий рівень освіченості в середньому формує більш адаптованих та соціально відповідальних громадян. При цьому, звісно, необхідною є цілеспрямована та обґрунтована національна політика у сфері освіти дорослих, приклади якої можна спостерігати, зокрема, у країнах Європейського Союзу. Політика і рекомендації міжнародних організацій звертають увагу на освіту дорослих насамперед як на інструмент вирівнювання можливостей соціально вразливих груп людей, які через наявну соціальну або культурну нерівність не змогли здобути необхідні базові навички. Крім того, освіта дорослих використовується як засіб для підвищення соціальної, культурної та професійної адаптації в умовах постійних економічних і суспільних змін. В таких умовах освіта дорослих максимально виконує свою функцію за умови, що її розглядають як комплекс заходів, спрямованих на задоволення потреб різних категорій і груп суспільства. Тому політика у сфері освіти дорослих має ґрунтуватися на аналізі потреб і запитів потенційних

здобувачів, а також передбачати певні заходи щодо підвищення мотивації до здобуття освіти людей, в яких може бути традиційно низький рівень такої мотивації. З іншого боку, необхідним елементом ефективної політики у сфері освіти дорослих є підтримка інституцій, що здійснюють відповідну освітню діяльність – провайдерів освіти дорослих. Провайдери виконують важливу соціальну функцію забезпечення освіти протягом життя. У зв'язку з цим необхідним є законодавче забезпечення прав і гарантій провайдерів освіти дорослих незалежно від їхньої форми власності та їхніх працівників (педагогів, тренерів).

У підсумку варто зазначити, що в Україні спостерігається відсутність збалансованої державної політики у сфері освіти дорослих, у зв'язку з чим практично стихійно формуються дві окремі системи провайдерів освітніх послуг – галузевих закладів та незалежних інститутів громадянського суспільства, – які перебувають у нерівних умовах, зокрема щодо доступу до фінансування з коштів державного або місцевого бюджетів.

Тому вкрай важливим є прийняття Верховною Радою України 12 січня 2023 р. за основу проект Закону України «Про освіту дорослих [4], який включений до переліку пріоритетних законопроектів, спрямованих на адаптацію законодавства України до положень права Європейського Союзу (acquis EC), виконання міжнародно-правових зобов'язань України у сфері європейської інтеграції.

Цим актом вперше в історії незалежної України передбачається законодавчо унормувати розвиток освіти дорослих.

Законопроект визначає завдання державної політики у сфері освіти дорослих, структуру та принципи функціонування системи освіти дорослих, форми організації освітнього процесу в неформальній освіті дорослих, права учасників освітнього процесу, типи надавачів послуг у сфері освіти дорослих та їх особливості, органи управління і їх повноваження, систему забезпечення якості освіти дорослих, економічні відносини у сфері освіти дорослих та засади міжнародного співробітництва.

Важливим є те, що з метою сприяння продовженню перебування у професії працівників, залучення охочих працювати у сферах, де існує суттєвий дефіцит кадрів (вчителі, інженери тощо), зазначений акт унормовує можливість і створює механізми для повторного здобуття фахової передвищої та вищої освіти, але за іншими спеціальностями за кошти пільгових довгострокових кредитів, цільових пільгових державних кредитів для здобуття фахової передвищої, вищої освіти в закладах освіти всіх форм власності на конкурсній основі.

Зазначеним актом також створюється законодавча основа для функціонування центрів освіти дорослих. Встановлюються норми, що надають право місцевим органам влади, за потреби, створювати такі центри, які можуть функціонувати як окремі юридичні особи або як структурні підрозділи закладів освіти, культури тощо. Законодавче закріплення зазначених інституцій, визначення їх прав, можливість створення таких центрів відповідає державній політиці децентралізації.

Реалізація акта матиме позитивний соціально-економічний ефект для розвитку суспільства й держави в цілому через посилення спроможності кожного індивіда до самореалізації, свідомої і активної участі в післявоєнній відбудові, економічному та суспільному житті громади, регіону, країни.

Список посилань

1. Державна політика у сфері освіти дорослих в Україні. Українська асоціація освіти дорослих. Звіт за результатами досліджень 2021. https://www.dvv-international.org.ua/fileadmin/files/eastern_neighbors/Ukraine_pics/Ira/Publications/State_policy_web.pdf
2. Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. <http://ru.osvita.ua/legislation/law/2231/>
3. Маніфест про навчання дорослих у XXI столітті. Сила та радість від навчання. Європейська асоціація освіти дорослих, 2019. <https://bit.ly/3f25c41>
4. Проект Закону України «Про освіту дорослих» від 10.02.22 р. № 7039. <https://ips.ligazakon.net/document/ЛІ06948А>

УДК 343.296

ОКРЕМІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ АРМА

Панькова Л. О., кандидат юридичних наук, доцент
(pankova_1@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (скорочено - АРМА) здійснює відповідну діяльність за аналогом установ з повернення активів, які успішно функціонують у державах-членах ЄС та регламентовані рішенням Ради Європейського Союзу від 06 грудня 2007 року № 2007/845/ІНА та інших актів права ЄС.

АРМА є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

Наразі актуальним питанням є запуск у промислову експлуатацію Реєстру арештованих активів. Так, за повідомленням керівника АРМА Дмитра Жоравовича, у Реєстрі арештованих активів наразі наявна інформація фактично по всім видам і типам активів: нерухомість, земельні ділянки, рухоме майно, транспорт, частки у статутному капіталі, акції та паї, майнові права інтелектуальної власності, грошові активи та банківські метали, майнові права і складені активи, зокрема майнові комплекси. Загалом, станом на сьогодні відповідальним структурним підрозділом АРМА до Реєстру внесені понад 51 тисячу записів про арештовані активи [1].

Серед такої кількості активів певну частину складають активи (нерухомість, виробничі потужності, цілісні майнові комплекси та ін.), які впливають на забезпечення населення продуктами харчування. Зміна

управлінських підходів може значно вплинути на результати роботи, обсяги виробленої продукції, якщо арештовані активи забезпечують виробничий процес.

Показовою є ситуація з управлінням корпоративними правами компанії «IDS Ukraine». Дана компанія – потужний виробник та експерт з питань якості природних мінеральних вод, які видобуваються в заповідних регіонах України та є еталоном якості згідно з найвищими міжнародними стандартами. Зокрема, продукція Моршинського заводу мінеральних вод «Оскар» та Миргородського заводу мінеральних вод, які входять у структуру «IDS Ukraine» відома споживачам під торговими марками: «Моршинська», «Моршинка», «Миргородська» та ін. Торгова марка «Моршинська» декілька років поспіль займала перші сходинки у рейтингу найдорожчих національних брендів. Так, за підсумками 2021 року ринкова вартість бренду «Моршинська» становила \$533 млн.

У рамках реалізації норм Закону України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» ухвалою слідчого судді Шевченківського районного суду м. Києва від 2 червня 2022 року на корпоративні права ПрАТ «Моршинський завод мінеральних вод «Оскар» (код ЄДРПОУ 22415322) у вигляді 100 % частки статутного капіталу ТОВ «Потужність» (код ЄДРПОУ 30203858), що становить 16 184 375,00 гривень, накладено арешт.

9 листопада 2022 року слідчий суддя Шевченківського районного суду Києва задовольнила кілька клопотань детективів Бюро економічної безпеки України (БЕБ) про передачу в управління АРМА раніше заарештованих рухомого майна, промислових зразків, торговельних марок і корпоративних прав, у тому числі корпоративних прав ПрАТ «Моршинський завод мінеральних вод «Оскар» у вигляді 100 % частки статутного капіталу ТОВ «Потужність» [2].

9 лютого 2023 року АРМА оголосило відкритий конкурс з відбору управителя даних активів, а вже 13 березня АРМА оголосило переможця конкурсного відбору управителя для корпоративних прав – ТОВ «Карпатські

мінеральні води» [3]. Оминаючи сукупність претензій зацікавлених співвласників активів, що може розглядатись як окремий практичний кейс, зазначимо наступне.

У ЗМІ неодноразово озвучена позиція про можливу ліквідацію АРМА та передачу частини функцій Фонду державного майна України. Незалежно від того, чи буде у подальшому визначати переможця конкурсу щодо управління арештованими активами АРМА чи інший орган, важливо враховувати не лише привабливість пропозицій конкурсантів. Потребує ретельного аналізу перспектива збільшення впливу переможця на конкретний ринковий сегмент та відповідність такої трансформації чинному законодавству про економічну конкуренцію. І другий важливий момент – це збереження обсягів виробництва та високих стандартів якості виробленої продукції. Врахування вищевказаних позицій позитивно вплине на ефективність визначення управителя активів.

Перелік посилань

1. Реєстр арештованих активів почав роботу у промисловій експлуатації – Дмитро Жоравович. // URL: <https://arma.gov.ua/en/news/typical/reestr-areshtovanih-aktiviv-pochav-robotu-u-promisloviy-ekspluatatsii-dmitro-joravovich> (дата звернення: 31.03.2023).
2. Ухвала від 09 листопада 2022 року у справі № 761/24403/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. // URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107312415> (дата звернення: 31.03.2023).
3. Конкурс для активів «Моршинської»: аналіз документів учасників. // URL: <https://arma.gov.ua/news/typical/konkurs-dlya-aktiviv-morshinskoi-analiz-dokumentiv-uchasnikiv> (дата звернення: 31.03.2023).

УДК 338.22

**МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА**

Перегуда Ю. А., кандидат географічних наук, докторант, доцент кафедри глобальної економіки (julilla.pereguda@gmail.com)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Сьогодні конкуренція на ринку продуктів тваринництва зростає, тому компанії повинні постійно працювати над покращенням своєї продукції та збільшенням її конкурентоспроможності. Для досягнення цієї мети необхідно використовувати комплексний підхід, який включає в себе різноманітні методи та підходи. Кожен з підходів до формування конкурентоспроможності продукції тваринництва має свої особливості, що потребують ідентифікації.

За факторного (ресурсного) підходу основою конкурентоспроможності продукції виступає ефективне використання ресурсів, а також доступ до відповідних ресурсів виробників продукції, у тому числі тваринництва. У той же час, питання використання технологій, формування цін, кон'юнктура ринку, інновації є другорядними складовими формування конкурентоспроможності продукції або не враховуються. Витратний підхід вказує, що ключовим для конкурентоспроможності продукції є ціни, що базуються на відповідній собівартості. Підприємство намагається оптимізувати розмір витрат, і таким чином через собівартість є більш гнучким по ціні для споживачів (покупців). Однак, такий підхід діє тільки при високій чутливості споживачів (покупців) до цін, досить часто коли споживачі (покупці) обмежені у грошових ресурсах.

Якісний підхід вказує, що головним в межах формування конкурентоспроможності продукції, у тому числі в тваринництві, повинна бути якість. Однак, наведена категорія є досить обмежена для отримання конкурентних переваг, а в межах тваринництва виходить з дотримання відповідних стандартів. Зростання якості не може бути постійним, оскільки це

переводить продукцію у іншу категорію та призводить до зростання цін. Формування конкурентоспроможності продукції на основі граничної корисності базується на досягненні рівності між граничними витратами та граничною корисністю. Підхід до формування конкурентоспроможності продукції на основі диференціації активно використовується на ринках монополістичної конкуренції, оскільки дозволяє виробникам утворювати на конкурентних ринках окремі монопольні ніші, де вони мають монопольну владу [4]. Підхід до формування конкурентоспроможності продукції на основі попиту і пропозиції є характерним для ринків наближених до вільної конкуренції та є пасивним з точки зору поведінки виробників продукції. За такого підходу залишаються не зрозумілими фактори, що визначають успіх/невдачу продукції підприємства-виробника на ринку [1, с. 91].

Інформаційний підхід до формування конкурентоспроможності продукції базується на використанні підприємствами-виробниками інформації, як ключової конкурентної переваги. Наведений підхід є критично обмежений щодо формування конкурентоспроможності продукції оскільки не враховує значну кількість інших складових конкурентоспроможності продукції і може бути використаний більше, як додатковий, а не самостійний.

Інноваційний підхід до формування конкурентоспроможності продукції сформувався в межах розвитку постіндустріальної економіки і вказує на отримання конкурентних переваг тією продукцією, що виготовляється на інноваційно активних підприємствах і у виробництві якої використані інновації. Однак, такий підхід може бути використаний переважно, або лідерами галузі, або їх переслідувачами, що мають достатні фінансові ресурси на розробку, купівлю і впровадження інновацій, або стартапами, що мають специфічну модель функціонування на ринках збуту продукції (робіт, послуг).

За адаптивного підходу, конкурентоспроможність продукції залежить від гнучкості підприємства, його виробництва і асортименту продукції, як реакції на зміни внутрішнього і зовнішнього середовища. Такий підхід вказує на пасивність виробника до змін внутрішнього і зовнішнього середовища, що, у

більшості, на практиці, не відповідає дійсності, оскільки сучасні підприємства-виробники активно змінюють внутрішнє і зовнішнє середовище.

Сучасним підходом, що визначає особливості формування конкурентоспроможності продукції, у тому числі і у тваринництві, є підхід на основі ключових компетенцій. Наведений підхід є досить прогресивним, однак проблемою є визначенні всієї сукупності ключових компетенцій підприємства-виробника для формування конкурентоспроможності його продукції [2, с. 241].

Підхід формування конкурентоспроможності продукції на основі маркетингових категорій передбачає використання маркет-міксу та проведення маркетингових досліджень [3]. Такий підхід є критично дорогим для малого та мікробізнесу і не може у повній мірі використовуватись для формування конкурентоспроможності продукції, у тому числі для галузі тваринництва.

Для збільшення конкурентоспроможності продукції тваринництва необхідно забезпечити її високу якість. Також необхідним є застосування сукупності підходів, що буде базуватись на оцінці потреб ринку, підприємства-виробника та споживачів продукції.

Перелік посилань

1. Лупак Р. Л., Васильців Т. Г. Конкурентоспроможність підприємства: навч. посіб. Львів: ЛКА, 2016. 484 с.

2. Marshall A. Principles of Economics. URL: <https://www.econlib.org/library/Marshall/marP.html>.

3. Chamberlin E. H. The Theory of Monopolistic Competition. URL: <http://digamoo.free.fr/chamberlin1933.pdf>.

4. Vdovenko N., Baidala V., Burlaka N., Diuk A. Management mechanism of agrarian economic system: composition, functioning and factors of development in Ukraine. Problems and Perspectives in Management. 2018. Vol. 16. Issue 2. P. 179.

5. Ложачевська О. М., Вдовенко Н. М., Родченко С. С., Ігнатюк В. В. Управління системою адаптивного стратегічного планування інноваційно орієнтованого конкурентоспроможного підприємства в умовах глобалізації та COVID-19. Формування ринкових відносин в Україні. 2022. № 1 (248). С. 53–60.

УДК 338.2

СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В СВІТІ

Перепеліцин Г. Б., аспірант (perepelitsyngrigoriy@gmail.com)

*Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України,
м. Харків*

Здійснено систематизацію та узагальнення існуючих наукових публікацій, що проіндексовані наукометричною базою Scopus, з проблеми циркулярної економіки.

З метою реалізації поставленого завдання було проаналізовано 13964 наукових публікацій, проіндексованих наукометричною базою даних Scopus за 2001 – 2023 рр. Пошук було здійснено за ключовими словами «циркулярна економіка» («Circular Economy»). Результати аналізу показують, що кількість публікацій, присвячених проблемі циркулярної економіки в наукометричній базі даних Scopus була приблизно на одному рівні з 2001 по 2017 рр., проте після цього періоду публікаційна активність перманентно зростає. Максимальна кількість публікацій відмічена у 2022 році – 2021 публікація. Сплеск публікаційної активності спостерігається починаючи з 2017 р. і до сьогодні.

Серед публікацій, проіндексованих у наукометричній базі Scopus, найдавнішою статтею, за даним напрямом, є робота Esry S.A. [1], опублікована у 2001 р., що присвячена проблемі екологічної санітарії, впровадженню екосистемного підходу для відновлення родючості ґрунту в системі забезпечення продовольчої безпеки. У свою чергу, одними з найсвіжіших публікацій з визначеної проблематики, проіндексованих у наукометричній базі Scopus, є стаття Allevi, E. та інш. (2023) [2], у якій науковці зосереджують увагу на оцінці ролі установок з переробки відходів в енергію та когенерації на ринках централізованого теплопостачання та електроенергії.

Структуру публікацій з досліджуваної тематики, проіндексованих наукометричною базою Scopus, у розрізі предметних областей можна

представити наступним таким чином: наука про навколишнє середовище – 22,5 % (7320 документів); інженерія – 15,7% (5118 документів); енергетика – 12,7% (4146 документів); соціальні науки – 7,8% (2534 документи); бізнес, менеджмент – 7,8% (2524 документи), комп'ютерні науки – 4,9% (1593 документи); матеріалознавство – 4,4 % (1445 документи); інші – 24,2% (3379 документи).

Аналіз географічної структури афіліації науковців, що мають високу публікаційну активність з питань циркулярної економіки, засвідчив, що найбільша кількість робіт з визначеної тематики реалізована вченими у 2001 – 2023 рр. з Італії (1900 публікацій в Scopus), Китаю (1560 публікацій), Великобританії (1501 публікація), Іспанії (1324 публікації), Німеччини (958 публікації), США (969 публікацій), Нідерланди (703 публікації), Індії (698 публікації), Бразилії (625 публікації) та Швеції (582 публікації). В свою чергу, науковцями з України за даним напрямом проіндексовано в базі Scopus 79 публікацій.

Серед найбільш цитованих публікацій особливої уваги заслуговує стаття Geissdoerfer, M. та інш., опублікована у 2017 році [3], яку було процитовано у журналах, проіндексованих наукометричною базою Scopus – 2602 рази. У цій роботі автори розглядають циркулярну економіку як нову парадигму сталого розвитку.

Найбільш цитовані статті з питань циркулярної економіки, за наукометричною базою Scopus, присвячені: переходу до збалансованої взаємодії екологічної та економічної системи; концептуалізації циркулярної економіки; взаємозв'язку циркулярної економіки та екологічною сталістю; стратегії бізнес-моделей для циркулярної економіки; впровадженню циркулярної економіки в обробній промисловості.

Організації, які мають найбільшу кількість публікацій за проблемою циркулярної економіки за даними наукометричної бази Scopus за 2001-2023 рр.: Delft University of Technology (211 публікацій); Politecnico di Milano (179 публікацій), Technical University of Denmark (149 публікацій), Consiglio

Nazionale delle Ricerche (148 публікацій), CNRS Centre National de la Recherche Scientifique (123 публікації).

Фінансування досліджень в сфері циркулярної економіки здійснювалось за рахунок програм та організацій: Horizon 2020 Framework Programme; European Commission; European Regional Development Fund; National Natural Science Foundation of China; Horizon 2020.

Таким чином, дослідження трендових та структурних закономірностей публікаційної активності з питань циркулярної економіки засвідчила значну популярність цієї проблематики у наукових колах, а також її перманентне зростання. Все більш популярним стає дослідження взаємозв'язку циркулярної економіки зі сталим розвитком. За результатами проведеного трендового аналізу (на основі аналізу динаміки кількості публікацій з досліджуваної тематики, проіндексованих наукометричною базою Scopus за 2001–2023 рр.), а також узагальнення існуючих у науковій літературі концептуальних напрацювань щодо циркулярної економіки можна зробити висновок, що дана проблема складна й багатоаспектна, вона спричиняє синергитичний вплив на розвиток національної економіки та нерозривно пов'язана із забезпеченням екологічної безпеки.

Перелік посилань

1. Esrey, S.A. Towards a recycling society: Ecological sanitation - Closing the loop to food security. *Water Science and Technology*. T. 43, Vol. 4. Pp. 177-187.
2. Allevi, E., De Giuli, M.E. Dominguez, R. Oggioni, G. Evaluating the role of waste-to-energy and cogeneration units in district heatings and electricity markets. *Computational Management Science*. T.20, Vol. 1, 2023
3. Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N., Hultink, E. The Circular Economy – A new sustainability paradigm? *Journal of Cleaner Production*. T.143, 2017. Pp. 757-768.

УДК 352.07:355.01:[33:58]

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА БІОЕКОНОМІКУ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Петриченко С. В., аспірант (bim11@ukr.net), **Бутенко Є. В.**, кандидат економічних наук, доцент. (evg_cat@ukr.net)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Біоекономіка грає важливу роль при управлінні землями, оскільки земля є головним ресурсом для виробництва сільськогосподарської продукції та інших біопродуктів. Врахування принципів біоекономіки при управлінні земельними ресурсами може допомогти забезпечити стійке виробництво продуктів, зберегти та покращити якість ґрунту та водних ресурсів, підвищити продуктивність та ефективність виробництва, зменшити вплив виробництва на довкілля та покращити життєвий рівень населення. Основні принципи біоекономіки, такі як стійкість, ефективність та екологічна безпека, можуть бути використані при управлінні землями. Прогнозована нестача продовольства через війну в Україні та зростання чисельності населення, зміни клімату, вичерпування корисних копалин, мінеральних, сировинних та енергетичних ресурсів, забруднення навколишнього середовища, зростання споживання і поширення ідеології консюмеризму вимагають пошуку механізмів підтримки балансу між споживанням обмежених ресурсів і накопиченням відходів, що завдають екологічної шкоди навколишньому середовищу та населенню планети [1].

Повномасштабні бойові дії, що охопили Україну з 24.02.2022 року, посилили проблеми економічного, екологічного та соціального змісту, глобальні проблеми людства як в Україні, так і в цілому у Світі [2]. Військові дії можуть мати серйозний вплив на біоекономіку в територіальних громадах, особливо в зоні конфлікту. Нижче наведено деякі з можливих наслідків.

Зниження виробництва сільськогосподарської продукції: війна може призвести до зниження виробництва сільськогосподарської продукції через

руйнування і пошкодження інфраструктури та зменшення доступу до землі та інших ресурсів.

Порушення ланцюга поставок: війна може перервати ланцюг поставок біопродуктів, що призведе до зменшення доступності продуктів харчування та зростання цін.

Загроза здоров'ю тварин: війна може призвести до втрати та пошкодження сільськогосподарських тварин, що зумовить зменшення виробництва м'яса, молока та інших тваринних продуктів.

Забруднення ґрунту та водних ресурсів: війна може призвести до забруднення ґрунту та водних ресурсів, що призведе до зменшення родючості ґрунту та кількості доступної води для зрошення й інших сільськогосподарських потреб.

Втрати економіки: війна може призвести до значних втрат економіки в територіальних громадах, що може зумовити зменшення капіталу для розвитку та модернізації сільського господарства. Крім того, війна може також викликати зниження рівня інвестицій у сільське господарство та зменшення кількості робочих місць у цій галузі. Це може мати додатковий негативний вплив на економічне благополуччя територіальних громад та їх соціальну стабільність.

Навіть після закінчення війни можуть існувати наслідки, які продовжуватимуть впливати на біоекономіку територіальних громад. Наприклад, небезпечні речовини, що залишилися після конфлікту, можуть продовжувати забруднювати ґрунт та воду, що впливатиме на здоров'я людей та тварин, а також на якість продуктів харчування.

Отже, війна має серйозний вплив на біоекономіку територіальних громад, зокрема на сільське господарство. Це може призвести до зниження доступності продуктів харчування, зростання цін, зменшення виробництва та інших економічних труднощів. Тому важливо підтримувати мир та уникати війни, а також планувати та виконувати відновлювальні заходи після війни для забезпечення стабільного розвитку біоекономіки територіальних громад.

Висновки. Військові дії, що тривають в Україні з 2014 року, серйозно

впливають на біоекономіку країни. Це відбувається через зменшення виробництва сільськогосподарської продукції, втрати біорізноманіття та екосистем, погіршення якості ґрунтів та водних ресурсів, збільшення ризику екологічних катастроф та епідемій, а також зниження рівня життя населення та загострення соціально-економічної ситуації в країні. Щоб забезпечити стійкість біоекономіки та збереження довкілля і здоров'я людей, необхідно розробляти та впроваджувати політику, яка враховуватиме багато факторів, зокрема стабільність економіки та стан довкілля.

Перелік посилань

1. Олешко А. А., Ольшанська О. В., Будякова О. Ю., Бебко С. В. Напрями розвитку біоекономіки в перспективі післявоєнного відновлення України. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія: Економіка та менеджмент. 2022. № 28. С. 18-28.

2. Бутенко Є.В., Харитоненко Р.А., Петриченко С.В. Аналіз наукових досліджень присвячених оцінці впливу військових дій на продуктивність земель. Формування сталого землекористування: проблеми та перспективи : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 17–18 листопада 2022 р.) НААН України, Інститут землекористування. К. : Редакційно-видавничий відділ НУБіП України, 2022. С. 27 – 29

3. Бутенко Є.В., Харитоненко Р.А. Оцінка впливу деградаційних процесів на продуктивний потенціал сільськогосподарських земель: монографія К. : НУБіП України, 2019. 204 с.

4. Бутенко Є.В., Бавровська Н.М. Еколого-економічне забезпечення раціонального використання земельних ресурсів (регіональний рівень). К. : МПБП «Гордон», 2015. 215 с.

УДК 34.4414

ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВА ЛЮДИНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА В УКРАЇНІ

Пироговська В. О., кандидат юридичних наук

Національний університет біотехнологій та природокористування

України, м. Київ

Екологічна політика Європейського союзу – це сукупність спільних дій і заходів країн-членів Європейського союзу, спрямованих на забезпечення екологічних потреб свого населення, раціональне використання, охорону і відтворення природних ресурсів та підтримку екологічної безпеки [1].

Декларація ООН «Права людини і оточуюче середовище» підкреслює, що екологічні права належать до фундаментальних прав людини, як і політичні, економічні, соціальні права. Кожна людина має право жити у безпечному, сприятливому для життя, здоров'я і добробуту довкіллі. Охорона довкілля є одним з важливіших напрямів європейської інтеграції.

Гарантією реалізації екологічних прав людини є право на доступ до правосуддя. Права людини в країнах Європейського Союзу визначені також Європейською конвенцією про захист прав людини і основних свобод (1950). Статті 6, 13 Конвенції відносять право на доступ до правосуддя і судовий контроль до прав, без гарантування яких демократія і правове співтовариство не можуть бути визнані такими. В Конвенції екологічні права спеціально не виділені, однак саме положення Конвенції надають можливість їх захисту у Європейському суді по правах людини.

Юрисдикція Суду розповсюджується тільки на права людини, що визначені Конвенцією і протоколами до неї. Проблема полягає у тому, що екологічні права не передбачені текстом Конвенції. Однак практика Європейського Суду визнає забруднення навколишнього природного середовища порушенням прав людини.

Громадяни та представники громадськості мають змогу звернутися до Європейського Суду по правах людини, коли їм було відмовлено у наданні екологічної інформації, надана інформація є неповною, недостовірною або їх екологічні права були порушені іншим засобом. Представники громадськості, зацікавлені у прийнятті певного рішення, у випадку порушення їх права на участь у прийнятті рішень, мають право оскаржувати в суді законність прийняття екологічно значущого рішення. Конвенція передбачає можливість заборони судом діяльності, що негативно впливає на якість оточуючого середовища [2].

Конституціяєю України закріплюється право громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля, гарантує вільний доступ до інформації про стан довкілля, якість продуктів харчування та побутових предметів [3]. Права, визнанні ст. 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», а саме участь в обговоренні проектів законодавчих актів, матеріалів щодо розміщення будівництва і реконструкції об'єктів, які можуть негативно впливати на стан довкілля; участь в розробці та вжитті заходів щодо охорони навколишнього природного середовища та одержання повної і достовірної інформації про його вплив на здоров'я населення; використання природних ресурсів, право на об'єднання у громадські організації екологічної направленості, слід розглядати як гарантії права на безпечне навколишнє середовище [4].

Таким чином, безсумнівним надбанням українського законодавця є проголошення фундаментального права на чисте, екологічно безпечне довкілля. Таке формулювання Конституції України враховує новітні тенденції розвитку міжнародного екологічного права та права навколишнього середовища розвинених країн. В той же час слід зазначити, що в Україні майже відсутній механізм гарантування цього права. Наприклад, обмеження, припинення та заборона діяльності, що негативно впливає на стан довкілля, здійснюється за рішенням органів державної влади та місцевого самоврядування. Судові органи не уповноважені приймати рішення з цього питання, що певною мірою обмежує

екологічні права громадян та свідчить про недосконалість демократичних інститутів.

Перелік посилань

1. https://uk.wikipedia.org/wiki/Екологічна_політика_ЄС
2. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
3. <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
4. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

УДК 338.1:004

ПРОБЛЕМИ МОНЕТИЗАЦІЇ ЦИФРОВОГО ДОРАДНИЦТВА В УКРАЇНІ

Похиленко Н. М., кандидат економічних наук (pohylenko29@gmail.com)

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ

В світовій практиці найбільш дієвим інститутом, що організовує та координує обмін знаннями та інформацією для дрібних фермерів є система сільськогосподарського дорадництва.

Традиційно передача інформації дорадниками здійснювалась через особисті зустрічі (індивідуальні чи групові) та через засоби масової інформації (радіо-, телепередачі). Однак особисті зустрічі виявились надто дорогими при масштабуванні в межах країни, а інформаційний обмін через засоби масової інформації є одностороннім та пропонує в основному надто загальну інформацію, хоч й дешевшим способом. Доступ до телефонного, а з часом до мобільного зв'язку значно розширив спектр каналів зв'язку, але виступає лише супутнім інструментом організації особистих зустрічей в дорадчій діяльності.

В умовах карантинних обмежень, пов'язаних з боротьбою проти Covid 19, досягнення збільшення масштабів охоплення цільової аудиторії при нижчих витратах на послугу в дорадчій діяльності стало можливим при застосуванні цифрових інструментів. Їхнє використання, як передбачається [1], сприятиме

ефективнішої організації обміну інформацією та знаннями, а також підвищенню рівня їх використання на практиці виробниками сільськогосподарської продукції. Слід відзначити, що цифрова трансформація систем сільськогосподарського дорадництва створює простір не лише багатоканального оперативного інформаційного обміну, а й надає платформи для дистанційного навчання та формування партнерств. При цьому залучення більшої кількості учасників через цифрові інструменти дозволить сільськогосподарському дорадництву прискорити та спростити процес організації експериментальної діяльності керованої фермерами, тоді як продукування значних обсягів даних в межах такої співпраці дозволить більш повно здійснювати аналітичні дослідження. Слід зауважити, що окреслені можливості забезпечують економію не лише коштів, а й часу та полегшують пошуки партнерів.

Реалізація сільськогосподарської дорадчої діяльності часто стикається з низькою усвідомленістю її цінності, переважно в країнах, що розвиваються. Такі прояви виявляються як з боку кінцевих користувачів послуг (фермерів), так і з боку спонсорів такої діяльності (органи влади (державної та/чи самоврядування) або донори, переважно міжнародні). Це обумовлено факторами поведінкових реакцій у навчальному процесі, відстроченістю ефектів впливу, нижчим ступенем суспільного інтересу серед споживачів послуг і т.д. Ці обставини в значній мірі визначають проблематику фінансового забезпечення дорадчої діяльності, в тому числі і в Україні, що загострилась в умовах військової агресії РФ.

Тому удосконалення наявного цифрового інструменту e-Дорада, що нині виступає дистанційною інформаційно-навчальною платформою для навчання фінансових/кредитних дорадників, розглядаємо як початковий етап окреслених трансформацій. На нашу думку, розвиток функціоналу та підтримка діяльності e-Дорада дозволить оперативніше здійснювати інформаційний обмін, навчання та може виступити майданчиком партнерств не лише між дорадниками та фермерами, а й більш широко у Системі сільськогосподарських знань на інновацій (Agricultural Knowledge and Innovation Systems - AKIS). Згідно нової

політики САП ЄС така система має об'єднати зусилля виробників сільськогосподарської продукції, дорадників, дослідників, освітян, підприємств, постачальників засобів виробництва, неурядових та урядових організацій, діяльність яких пов'язана з аграрною сферою. Партнерство спирається на приватний інтерес, визначений фінансовою спроможністю і цінністю інформації для споживачів послуг, що впливає на готовність їх оплачувати. Тому, платформу е-Дорада, на нашу думку, слід налаштувати до можливості фіксації активності та результативності учасників (напр., дорадника/науковця/викладача), що має бути основою формування рейтингу та створення взаємозв'язку його з фінансовим забезпеченням учасників.

Пропонуємо сформувати рейтинг дорадника/науковця/викладача, який складався б з двох частин (суми добутоків оцінок та ваги оцінок): оцінок користувачів та документів, що підтверджують професійність. Вагу оцінок пропонуємо розподілити у пропорції 2:1. Оцінювання роботи дорадника користувачами його послуг (напр., фермери, представники кооперативів) здійснювати на основі відгуків, рекомендацій іншим користувачам та оцінок (від 0 до 5). Оцінювання на основі підтверджуючих документів вважаємо доцільним розглядати спираючись на документи, що підтверджують рівень освіти, науковий ступінь, вчені звання, а також тих, що фіксують частоту та обсяг навчальних годин з курсів підвищення кваліфікації. На основі визначеного рейтингу дорадника (науковця чи викладача), пропонуємо визначати розмір надбавки до його заробітної плати, що враховує активність взаємодії дорадників та користувачів їхніх послуг. Крім того, на основі рейтингу зареєстрованих дорадників рекомендовано визначати переможців за підсумками року та преміювати їх, публічно висвітлюючи цю подію.

Вважаємо, що формування рейтингу учасників AKIS через платформу е-Дорада може виступати частиною нематеріального стимулювання творчої активності дорадників, науковців та викладачів, а використання рейтингових оцінок при визначенні рівня оплати праці дозволить створити матеріальні стимули активності учасників.

Перелік посилань

1. Fabregas, R., Harigaya, T., Kremer, M., Ramrattan, R. (2023). Digital Agricultural Extension for Development. In: Madon, T., Gadgil, A.J., Anderson, R., Casaburi, L., Lee, K., Rezaee, A. (eds) Introduction to Development Engineering. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-86065-3_8
2. Інформаційно-навчальна платформа для навчання фінансових/кредитних дорадників : офіц.. сайт. URL: <http://elearn.uafata.org.ua/>

УДК 346:349.6:338:347

**РОЛЬ ДОВІРЧОЇ ВЛАСНОСТІ, ЯК СПОСОБУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У ЗАЛУЧЕННІ
ІНВЕСТИЦІЙ ДЛЯ ПІДТРИМКИ МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ
АГРОПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОЇ
ВІДБУДОВИ**

Приз О. О., аспірант

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

В умовах війни та післявоєнної відбудови малі та середні агропідприємства стикаються з численними викликами, що ускладнюють залучення інвестицій для розвитку та стабілізації діяльності. Право довірчої власності, що було запроваджене Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні» [1], може виступати як альтернативний механізм забезпечення виконання цивільно-правових зобов'язань, дозволяючи агропідприємствам забезпечити своє фінансування та реалізувати потенціал зростання в складних економічних умовах.

Використання права довірчої власності має на меті зменшити ризики для кредиторів та інвесторів, оскільки майно передається довірчому власнику для забезпечення виконання зобов'язань. Відтак, у разі невиконання зобов'язань, довірчий власник може вжити необхідних заходів щодо майна, наданого в довірчу власність, з метою компенсації втрат. Це може полегшити доступ до фінансування для агропідприємств, знижуючи рівень ризику для кредиторів та інвесторів. Довірча власність може бути використана для різних форм фінансування агропідприємств, сприяти створенню більш прозорих та ефективних механізмів корпоративного управління в аграрному секторі. Це, в свою чергу, може підвищити довіру потенційних інвесторів та кредиторів, що полегшить залучення інвестицій.

Серед недоліків права довірчої власності як способу забезпечення цивільно-правових зобов'язань можна виділити:

Невизначеність законодавства. Неясність та неконкретність норм, які регулюють право довірчої власності, може призвести до судових спорів, затримок і непередбачуваних витрат для сторін.

Брак інформації та знань. Недостатньо знань та інформації про довірчу власність можуть впливати на боржників, спонукаючи їх обирати більш зрозумілі та традиційні способи забезпечення, такі як іпотека, навіть якщо він може бути вигідним для них. В результаті, це може обмежити можливості кредиторів забезпечити виконання цивільно-правових зобов'язань через довірчу власність.

Порушення балансу прав кредитора та боржника. Відповідно до частини третьої статті 597-8 Цивільного кодексу України [2], довірчий власник може встановлювати ціну продажу об'єкта довірчої власності одноособово, що може порушити баланс прав сторін. У порівнянні з іпотекою, де ціна визначається спільною згодою або оцінювачем, довірча власність дає довірчому власнику більше можливостей для маніпуляцій з ціною, що може бути не вигідним для боржника.

Обов'язкове звернення стягнення на об'єкт довірчої власності. Згідно з частиною першою статті 597-7 Цивільного кодексу України [2], довірчий власник зобов'язаний звернути стягнення на об'єкт довірчої власності в певних обставинах. До таких обставин, серед інших, належить державна реєстрація рішення про припинення довірчого власника або прийняття судом постанови про визнання довірчого власника банкрутом. Таким чином, боржник може втратити майно, не порушивши жодних зобов'язань, через обставини, які не залежать від нього, що створює недолік для боржника у використанні довірчої власності як способу забезпечення цивільно-правових зобов'язань.

Завищення вимог до позичальника. Через недоліки та ризики, пов'язані з довірчою власністю, кредитор може вимагати від позичальника додаткових уступок або більш вигідних умов, щоб компенсувати можливі ризики. Це може зробити довірчу власність менш привабливою для позичальників, які можуть віддати перевагу іншим формам забезпечення цивільно-правових зобов'язань.

Досвід інших країн у впровадженні права довірчої власності може слугувати моделлю для України з урахуванням національних особливостей. Щоб підтримати малі та середні агропідприємства, необхідно розробити законодавство, створити організаційні структури та процедури, а також поширити знання про довірчу власність серед фахівців та державних органів. Довірча власність як спосіб забезпечення цивільно-правових зобов'язань може сприяти сталому розвитку, екологічним інноваціям та соціальній відповідальності підприємств, особливо в умовах війни та післявоєнної відбудови. Однак, для забезпечення її привабливості для позичальників потрібне подальше законодавче регулювання, покращення умов позички та вивчення досвіду інших країн. Усі ці заходи сприятимуть зміцненню аграрного сектору України та досягненню сталого розвитку.

Перелік посилань

1. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні» : Закон України від

20.09.2019 р. № 132-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132-20#Text>
(дата звернення: 28.03.2023).

2. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 28 березня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 28.03.2023).

УДК 351 : 338.43

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ – ОСНОВНЕ
ЗАВДАННЯ НОВОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ВІДПОВІДНО ДО ПЛАНУ
ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ**

Приліпко С. М., доктор наук з державного управління
(agroadvic@ukr.net)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Основними програмними документами, що визначають засади здійснення аграрної політики в Україні, є Національна економічна стратегія на період до 2030 року [1], Концепція розвитку сільських територій [2] та План заходів з її реалізації [3]. До початку збройної агресії РФ у вітчизняному АПК відбувалися позитивні тенденції щорічного зростання обсягів виробництва на рівні 5-6%, частка сільськогосподарського виробництва у ВВП сягала 10%, а разом із переробкою сільгосппродукції – 16%, торгівля продовольством приносила щорічно близько 22 млрд. дол. США та становила 41% експортного потенціалу держави. З 24 лютого 2022 року через повномасштабну війну РФ проти України АПК, як і інші галузі економіки держави, зазнав значних втрат. Призупинення міжнародної торгівлі через блокування морських портів призвело до значного скорочення експорту з 6-7 млн. т до 1,5 млн. т зернової продукції на місяць, що викликало падіння цін на внутрішньому ринку та виникнення потенційної

загрози банкрутства великих агропідприємств і фермерських господарств. За попередньою оцінкою FAO, прямі втрати активів в аграрній галузі можуть скласти 6,5 млрд. дол. США [4]. До негативних наслідків впливу війни на розвиток агросектору країни можемо також віднести постійне проведення бойових дій, тимчасова окупація територій, значні пошкодження та руйнування цілісних майнових комплексів з виробництва, переробки та зберігання сільгосппродукції, матеріально-технічного забезпечення, втрата логістичних шляхів постачання та реалізації продукції, необґрунтоване підвищення рівня цін на основні складові формування собівартості, відсутність повноцінного фінансування програм державної підтримки відповідно до потреб галузі тощо.

Для реагування на кризову ситуацію та запровадження реформ у квітні 2022 року створено консультативно-дорадчий орган при Президентові України – Національну раду з відновлення від наслідків війни. Відповідно до Положення, її основними завданнями є розроблення плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України, визначення та напрацювання пропозицій щодо пріоритетних реформ, підготовка стратегічних ініціатив, проектів нормативно-правових актів, прийняття і реалізація яких є необхідною умовою ефективної роботи та відновлення держави у воєнний і післявоєнний періоди. З метою виконання поставлених завдань до повноважень Національної ради належить утворення робочих та консультативних органів для підготовки й обговорення пропозицій від органів публічної влади, представників громадських об'єднань та міжнародних організацій для подальшого їх подання на розгляд Президентові України. Для надання рекомендацій та розроблення проектів нормативно-правових актів однією з 24 робочих груп визначено робочу групу з питань нової аграрної політики. До складу робочої групи залучені представники центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, провідні фахівці й експерти [5].

Учасниками робочої групи розроблено розділ “Нова аграрна політика”, який є частиною загального проекту Плану відновлення України. Зміст його

рекомендацій спрямований на відновлення аграрного потенціалу держави до довоєнного рівня. Цілі, завдання та обсяги фінансування плану відновлення аграрної сфери розподілені на 3 етапи: 1-й етап: червень 2022 р. – кінець 2022 р.; 2-етап: січень 2023 р. – грудень 2025 р.; 3-етап: січень 2026 р. – грудень 2032 р. Стратегічна мета впровадження нової аграрної політики – економічна трансформація АПК та розвиток аграрної інфраструктури, що сприятимуть відновленню потенціалу аграрної сфери та забезпеченню продовольчої безпеки держави. Ці процеси включають впровадження заходів для розвитку логістичної інфраструктури, садівництва, овочівництва, ягідництва, тваринництва, переробних галузей, меліоративних систем, біоенергетики, цифрової інфраструктури та кооперації з урахуванням Європейського зеленого курсу і Спільної сільськогосподарської політики [6].

Таким чином, інституціональний механізм формування нової аграрної політики дозволяє органам державної влади залучати різні суб'єкти публічного управління для напрацювання спільних рекомендаційних пропозицій, які втілюватимуться через реалізацію Плану відновлення України та реформ. Вони сприятимуть забезпеченню продовольчої безпеки держави, відновленню ресурсного потенціалу та подальшому розвитку вітчизняного АПК.

Перелік посилань

1. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: постанова Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 р. № 179. URL: <https://bit.ly/42rNopP>

2. Про схвалення Концепції розвитку сільських територій : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 р. № 995-р. URL: <https://bit.ly/42GZqMn>

3. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку сільських територій : розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 липня 2017 р. № 489-р URL: <https://bit.ly/3JymMuK>

4. Проект Плану відновлення України: матеріали робочої групи “Нова аграрна політика”. Національна рада з відновлення України від наслідків війни. URL: <https://bit.ly/3TB5926>

5. Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни : Указу Президента України від 21 квітня 2022 року № 266/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/2022#Text>

6. У Мінагрополітики обговорили зміни до «Нової аграрної політики» Плану відновлення України. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <https://bit.ly/40GUAwP>

УДК 528.4

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ВИБОРУ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ДЛЯ РОЗТАШУВАННЯ БАЗОВИХ СТАНЦІЙ В ПРОЦЕСІ ОПТИМІЗАЦІЇ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ СТІЛЬНИКОВИХ СИСТЕМ

Примак Л. В., доктор філософії, асистент (prymak.lidiya@nubip.edu.ua),
Дроздівський О. П., кандидат технічних наук, доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Примак О. В., аспірант

*Київський національний університет будівництва та архітектури,
м. Київ*

З початком активних військових дій в Україні та з введенням військового стану на всій території держави особливого значення набули питання підтримки функціонування, відновлення та розвитку діючих мереж телекомунікаційних стільникових систем (ТСС). Станом на лютий 2022 року Кабінетом Міністрів України прийнято План заходів щодо впровадження в Україні системи рухомого (мобільного) зв'язку п'ятого покоління [1], а Міністерство цифрової трансформації ініціювало вивільнення частот для впровадження 5G [2]. На території бізнес-кварталу UNIT.City міста Києва у рамках спільного проєкту Міністерства цифрової трансформації, оператора Vodafone Україна та компанії Huawei відкрито тестовий майданчик технології 5G. На даний час розвиток 5G в Україні має перспективний характер, українські оператори зосереджені на

підтримці та відновленні технології LTE/4G. В той же час в економічно розвинутих країнах вже активного використання набула технологія передавання даних 5G, оператори стільникового зв'язку за допомогою геоінформаційних систем створюють цифрові двійники для покращення візуалізації покриття [3].

В процесі планування та оптимізації ТСС є необхідність в створенні та оновленні картографічних моделей місцевості: цифрової моделі рельєфу, клатера (моделі радіолокаційних перешкод) та висотного клатера (моделі висот радіолокаційних перешкод) [4], для автоматизації розрахунку покриття та належного встановлення інфраструктури зв'язку. Побудова цифрових картографічних моделей – це комплексний процес, оскільки включає агрегацію дрібно- та великомасштабних топографічних знімачь, різних методів збору, візуалізації та аналізу картографічних даних різної точності та детальності, тому потребує залучення засобів геоінформаційних систем, до оброблення геопросторової інформації. Під час планування та оптимізації ТСС на основі цифрових моделей місцевості вирішуються такі завдання: вибір земельної ділянки для встановлення базових станцій; визначення висоти та орієнтації антен передавачів та приймачів сигналу; аналіз радіолокаційних перешкод; аналіз розрахованого покриття сигналом та інші.

Вибір земельної ділянки для розміщення базової станції має одне із вирішальних значень в процесі оптимізації ТСС, оскільки це істотно впливає на продуктивність базової станції та загальну якість бездротової мережі. Від місця розташування земельної ділянки опосередковано залежить потужність сигналу базової станції. Площа покриття сигналами базової станції збільшується на земельній ділянці з відносно лінійним рельєфом та мінімальними радіолокаційними перешкодами. Для обслуговування та модернізації обладнання базової станції важливим також є логістичний доступ до земельної ділянки, де розташована станція.

Базові станції ТСС є джерелом електромагнітного випромінювання, тому не менш важливим принципом вибору місця розташування станції є аналіз потенційного впливу розповсюдження радіосигналу на навколишнє

середовище, особливо в районах з чутливими екосистемами. Збільшення висоти розташування антени над поверхнею землі, призводить до зменшення рівня її випромінювання. В Україні цей процес регулюється Державними санітарними нормами та правилами захисту населення від впливу електромагнітних випромінювань [5].

Вибір земельної ділянки також впливає на вартість будівництва та обслуговування базової станції. Ділянка, яка потребує значної підготовки, наприклад, будівництва під'їзних доріг та вживання заходів щодо мінімізації впливу на навколишнє середовище, може значно збільшити вартість проекту встановлення базової станції.

Згідно з Законом України «Про внесення зміни до розділу V «Прикінцеві положення» Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» №2078-IX від 17.02.2022 року, мобільним операторам спрощено процедури отримання права користування земельними ділянками для розміщення технічних засобів електронних комунікацій. Законом також встановлено заборону щодо подальшої зміни цільового призначення земельної ділянки, яку надано в користування для розміщення, будівництва, експлуатації та обслуговування базових станцій мобільного зв'язку.

Перелік посилань

1. Про затвердження плану заходів щодо впровадження в Україні системи рухомого (мобільного) зв'язку п'ятого покоління: розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.11.2020 р. № 1409-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1409-2020-%D1%80#Text>

2. Мінцифри ініціювало вивільнення частот для впровадження 5G, - Михайло Федоров. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mincifri-iniciyuvalo-vivilnennya-chastot-dlya-vprovadzhennya-5g-mihajlo-fedorov> (дата звернення: 17.03.2023).

3. Piper M., Ryan P. Vodafone Creates Country-Scale Digital Twins to Engineer Better Networks. Esri Blog. URL:

https://www.esri.com/about/newsroom/blog/vodafone-digital-twin/?adumkts=branding&aduc=email&adum=list&aduSF=newsletter&utm_Source=email&aduca=Esri_Globe_EML-li&adut=3438587-428-Esri-Globe (дата звернення: 17.03.2023).

4. Примак Л.. Геоінформаційне забезпечення радіочастотного планування телекомунікаційних стільникових систем: дис. д. філософії: 193 / Київський нац. ун-т будівництва та архітектури. 2022. 212 с.

5. Про затвердження державних санітарних правил та норм: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 01.08.1996 р. №239. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0488-96#Text/>

ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ БІОЕКОНОМІКИ

Радченко О. Д., к.е.н., с.н.с., п.н.с. відділу фінансово-кредитної та податкової політики

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ

Розвиток біоекономіки стає важливим завданням і ключовою стратегією для України. Спричинено це як необхідністю інтеграції у європейський економічний простір, так і потребою ефективного поствоєнного відновлення.

Світовий досвід біоекономіки за останні роки представлений формуванням концепції сталого розвитку. Так, Безі і МакКормік [5] досліджують шлях становлення біоекономіки в Європі: національні, регіональні та промислові стратегії, Хетемякі & ін. дослідники [6] шлях європейської стратегії біоекономіки вбачають в її циклічності, Муйжніце & ін. [7] розроблено методика оцінки ефективності біоекономіки тощо.

За визначенням ОЕСР біоекономіка є сукупністю економічних операцій у суспільстві, у яких використовують приховану цінність біологічних продуктів і процесів, щоб забезпечити нові можливості зростання економіки та підвищення добробуту громадян. У вітчизняних підходах [8] біоекономіка розглядається в

якості концепції для функціонування економіки на засадах сталості та в якості важливої основи інноваційної політики, де в залежності від технологічних потужностей або доступності біологічних ресурсів прийняті стратегії встановлюють різноманітні акценти у сферах інновацій, біоенергетики, біофармацевтики тощо. Позиції світу і національні підходи тотожні в тому, що стратегія має будуватися під патронатом держави, або за прямої її участі. Досліджуються переважно, управлінські аспекти формування економіко-енергетичної безпеки України на засадах розвитку біоенергетики [1].

У довоєнний період фінансовий механізм розвитку біоекономіки (реалізація Концепції через основні інвестиції) [2] передбачалося спрямовувати на: створення інфраструктури; формування науково-технологічного доробку в сфері біоекономіки (фінансування науково-дослідних програм по ключовим напрямкам біоекономіки через програми фундаментальних досліджень, гранти наукових фондів, проекти науково-дослідних робіт та розробок інститутів розвитку і приватного бізнесу); створення нових виробництв і розширення виробничих потужностей на сформованих ринках, а також на фінансування програм масового впровадження продуктів і технологій в широкому спектрі галузей біоекономіки.

Війна спричиняє колосальні збитки, особливо у аграрному секторі. Біоекономіка вважається життєздатною тоді, коли здатна генерувати перспективу розвитку. На перший план виходять завдання відбудови економічного потенціалу, в частині відновлення земельних ресурсів, людського та фінансового капіталу. Разом з тим, можливості Державного бюджету практично унеможливають пряму підтримку галузі. Так, за даними Держстату, фінансування агросектору України і результати його діяльності до 2022 року демонстрували стійку динаміку. Фінансовий потенціал за обсягом ресурсів фінансового ринку, бюджетної та кредитної підтримки, інвестицій та власних ресурсів суб'єктів господарювання, за різними оцінками, сягав 1,65 трлн грн, з яких частка власних ресурсів складала 80-82 %. В умовах воєнного стану обсяги та структура фінансування агросектору зазнали значних змін: у 2021

році агросектор отримав 240 млрд грн прибутку, причому 88,3% підприємств були прибутковими, в т.ч. 593,3 млн грн прибутку за січень-вересень, а у 2022 році фінансовий результат галузі за січень-вересень склав 344,9 млн грн збитку і лише 44% підприємств були прибутковими, тоді як по економіці загалом – 60%.

Ризики аграрного сектору, надзвичайні, зокрема рівень продовольчої безпеки за аналізом індексу доступності продовольства від Мінагрополітики уже знизився майже на 50%. Згідно з даними дослідників ННЦ ІАЕ, сума прямих втрат галузі за півроку війни склала \$4,29 млрд [3], або майже 7,8% обсягу фінансових ресурсів періоду 2021 року. За різними оцінками, прямі втрати аграрного сектору перевищують 6 млрд дол., додаткові економічні втрати – до 22 млрд дол., а від зниження доходів по ланцюгу АПК – до 30 млрд дол., обсяги яких дедалі наростають з веденням бойових дій. У сукупності втрати складають 58 млрд дол., або 2300 млрд грн. Для порівняння, весь випуск сільського господарства за балансом рахунків виробництва і утворення доходу (у фактичних цінах) у 2021 році становив 1366 млрд грн, або 59% втрат галузі, а середньорічний випуск за 2014-2020 рр. – 70%. Обсяг понесених втрат фінансових ресурсів аграрних корпорацій від воєнної агресії (за даними фінбалансу) складає 49% їх загального рівня періоду 2020 року, або 38% середньорічного рівня 2013-2020 рр.

Величезні руйнування та втрата економічного потенціалу вимагають титанічних зусиль для поточної та стратегічної відбудови аграрного сектору. Підтримка життєдіяльності економіки та поствоєнна відбудова передбачає залучення усіх ресурсів, але найбільш важливими та вирішальними є державні фінанси та/або згенеровані за участю держави. Тому частка держави в економіці воєнного часу і поствоєнного відновлення зростає. Саме ця умова дозволяє констатувати, що відбудова може набути рис переважно біоекономіки, якщо ключові фінансові інструменти будуть заточені на неї. І простір для стратегічного планування тут величезний.

Зважаючи також на колосальну підтримку зарубіжних партнерів України, передбачаються можливості локалізації фінансових потоків на напрямках [4]: фінансування сталого зростання; фінансування потенціалу біоекономіки, так званої здатності залучати інвестиції, заснованих на припущеннях, на відміну від зобов'язань; узгодження фінансових наративів із політичними траєкторіями залучених інституційних суб'єктів. Такі підходи забезпечують прямий вплив на інструменти управління та структуру моніторингу біоекономіки.

Висновки. Дослідження фінансових механізмів розвитку біоекономіки в умовах поствоєнного відновлення в Україні дозволяє передбачити можливість формування якісно вищого рівня державної підтримки агросектору, якщо розпоряджатися ресурсами за пріоритетними напрямами, визначеними в економічній доктрині, скоригованими на реалії прерогатив поствоєнного відновлення. У результаті очікується створення робочих місць, регіональне зростання та інновації, розширення ринків для екологічних продуктів, інтеграція у світову біоекономічну систему.

Список посилань

1. Климчук О. В. Управлінські аспекти формування економіко-енергетичної безпеки України на засадах розвитку біоенергетики: монографія. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2021. 576 с.
2. Концепція Державної стратегії розвитку біоекономіки до 2030 року (проект). URL : <https://nubip.edu.ua/node/72005>
3. Експерти оцінили збитки, яких агросектору вже завдало російське вторгнення. URL : <https://landlord.ua/news/eksperty-otsinyly-zbytky-iakykh-ahrosektoru-vzhe-zavdalo-rosiiske-vtorhnennia/>
4. Albrecht, M., Grundel, I., & Morales, D. (2021). Regional bioeconomies: public finance and sustainable policy narratives. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 103(2), 116-132.
5. De Besi, M., & McCormick, K. (2015). Towards a bioeconomy in Europe: National, regional and industrial strategies. *Sustainability*, 7(8), 10461-10478.

6. Hetemäki, L., Hanewinkel, M., Muys, B., Ollikainen, M., Palahí, M., Trasobares, A., ... & Potoćnik, J. (2017). Leading the way to a European circular bioeconomy strategy (Vol. 5, p. 52). Joensuu, Finland: European Forest Institute.

7. Muizniece, I., Timma, L., Blumberga, A., & Blumberga, D. (2016). The methodology for assessment of bioeconomy efficiency. Energy Procedia, 95, 482-486.

8. OECD. The Bioeconomy to 2030 Designing a policy Agenda. Main Findings and Policy Conclusions. URL : <http://www.oecd.org/about/sge/the-bioeconomy-to-2030-9789264056886-en.htm>

УДК 332.15 (477)

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ДЕСТИНАЦІЙ УКРАЇНИ

Самсонова В. В., кандидат економічних наук, старший науковий співробітник (samsonova_v@nubip.edu.ua)

Національний університет біоресурсів і природокористування України,

м. Київ

Туристична сфера як одна з високорентабельних галузей світової економіки вже майже стала провідною для економічного і соціального розвитку України у період до повномасштабних бойових дій у 2022 році. З точки зору економіки, туристичний сектор робив внесок у ВВП, створював нові робочі місця та бізнеси, стимулював розвиток широкого спектру економічних видів діяльності та галузей, спонукав до збільшення споживання. З соціальної та культурної точок зору туризм робив людей більш відкритими та обізнаними щодо розмаїття культур, сприяв утворенню нових соціальних зв'язків і мав велике значення як спосіб відпочинку. Туризм є джерелом і фактором розвитку, міжкультурного діалогу, безпечного та комфортного середовища для життя, а також одним із дієвих шляхів формування позитивного іміджу країни в світі [1].

В той же час, туризм є сферою найбільш вразливою та чутливою щодо впливу природних і техногенних катастроф та насилля (війн, тероризму тощо).

Повномасштабне вторгнення росії на територію України 24 лютого 2022 року поставило під загрозу туризм на теренах України, який ледь почав відновлюватись від втрат, викликаних пандемією Covid-19. До причин, що стали перешкодою розвитку в'їзного туризму на сьогоднішньому етапі розвитку подій можна віднести: воєнні дії на території України; втрата значної частини туристично-рекреаційних ресурсів; руйнування інфраструктури в районах проведення активних бойових дій; закриття повітряного простору для цивільної авіації; порушення логістики на території України; розміщення окупаційних військ на території областей, що є важливими туристичними центрами в Україні; значна втрата трудових ресурсів, що пов'язано із виїздом персоналу за кордон, переміщенням в інші регіони України або задіянням у воєнних діях [2]. Проте, на сьогоднішній день, навіть не дивлячись на воєнні дії, внутрішній туризм все ж функціонує, адже у відносно безпечних регіонах країни можна відвідувати туристичні об'єкти, музеї, заклади відпочинку тощо.

Обґрунтовуючи туристичну привабливість дестинацій України, варто зазначити, що серед факторів, які заохочуватимуть до візиту, можна виділити давню та сучасну архітектуру; легенди, історії міст; історію, пов'язану з подіями війни; розвиток сучасної культури; природні об'єкти; розвинену інфраструктуру. Крім того, бажання відвідати певну локацію викликають люди, місцевий колорит, ментальність.

Серед мотивуючих факторів для відвідання України іноземцями можна виділити наступні: інформаційна присутність України у світовому інфопросторі у зв'язку з війною; перемога на Євробаченні у 2022 році; велика кількість вимушених біженців у країнах Європи; цікавість до подій/наслідків війни. Причиною для відвідання певної дестинації іноземцями може стати й допомога у їх відбудові.

Як свідчить світовий досвід, коли після масштабних воєнних дій країни (Боснія, Герцеговина, Грузія, Ізраїль) швидко відновлювалися та з новими

силами розвивали туризм на своїх територіях. Це пов'язано з тим, що воєнні дії, збройні конфлікти, тероризм і таке інше впливає на створення нової спадщини та сприяють розвитку «туризму пам'яті», який ґрунтується на вшануванні пам'яті всіх, хто постраждав внаслідок воєнного вторгнення. Враховуючи досвід країн, які також постраждали внаслідок різного роду воєнних вторгнень, Україні у післявоєнний період варто розвивати такий напрям туризму, як «воєнний туризм». До воєнного туризму або воєнно-історичного належать такі об'єкти: оборонні споруди, місця битв, музеї та меморіальні комплекси, пам'ятники та поховання, що пов'язані з воєнними діями. Крім того розвиток туризму у післявоєнний період має ґрунтуватись на національно-патріотичному вихованні, адже, коли існує пряма загроза денаціоналізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання не лише дітей та молоді, але дорослого населення [2]. Для розвитку міжнародного туризму це буде можливістю показати національну свідомість українців, що діє на основі національних та європейських цінностей.

Однією з основних цілей реалізації програми розвитку туризму у повоєнний період повинна бути максимізація впливу туристичної галузі на валовий внутрішній продукт України, що можливо лише за умови високої якості обслуговування туристів. Досягнення зазначених завдань вимагає об'єднання ресурсів та зусиль усіх зацікавлених суб'єктів (в тому числі держави) на реалізації єдиних стратегічних пріоритетів. Крім того, варто буде вдосконалювати державну туристичну політику в цілому. Лише комплексний підхід до формування туристичної привабливості вітчизняних дестинацій та розвитку туристичної сфери дасть в майбутньому нашій державі можливість забезпечити конкурентоспроможність на туристичному ринку світу.

Перелік посилань

1. Растворова М. Підходи до позиціонування туристичних дестинацій в умовах викликів війни: аналіз досвіду країн балканського півострову. Вчені записки Університету «КРОК». 2022. №3 (67). С. 83-91.

2. Барвінок Н. В. Перспективи розвитку воєнного туризму на території України після закінчення російсько-української війни. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2022. Вип. 18. Т. 2. С. 206-217.

УДК 314.1

ДО ПИТАННЯ ПРО ЯКІСТЬ ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА

Свердан М. М., кандидат економічних наук, доцент
(mmsverdan@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Якість життя – найвище благо, як мета розвитку суспільства та індикатор оцінювання його становища на конкретному етапі. Це єдиний параметр, на який орієнтується та яким керується цивілізація в ході свого прогресу. Як соціально-економічний феномен, якість життя з'явилась разом із виникненням людей та суспільства. Концепція якості життя особливо актуалізується упродовж останніх декількох століть, відіграючи все більш важливу роль в системі найважливіших оцінок і характеристик розвитку суспільства. В сучасному світі головною метою соціально-економічного розвитку суспільства беззаперечно визнається досягнення високого рівня життя та забезпечення високої якості життя людей. Важливість питання забезпечення високої якості життя населення зростає з огляду на те, що саме людський ресурс є найбільш цінним ресурсом на планеті.

Якість життя людей, суспільства – одна з найважливіших категорій соціально-економічної географії. Термін «якість життя» ініціював Дж. Гелбрейт в 1960-х рр. З'явившись насамперед як проблема охорони навколишнього середовища, здоров'я, тощо, питання якості життя набуло більш загального смислового значення, перетворившись в міждисциплінарну наукову категорію та, відповідно, науковий напрям, який вивчає природні, соціальні, економічні, психологічні та інші умови людського існування. Суть питання, як виявилось, зводиться до нерівнозначності понять «рівень» та «якість» життя суспільства й неоднозначності вимірювання досягнутого рівня цивілізаційного прогресу.

Поняття рівень та якість життя є досить місткими, але не тотожними, хоча й охоплюють всі сторони життєдіяльності людей, дають уявлення про добробут суспільства загалом і окремих його членів, зокрема.

Найчастіше під рівнем життя розуміється рівень забезпеченості людей необхідними благами (матеріальними, нематеріальними), досягнутий рівень їх споживання та рівень задоволення потреб людей в цих благах.

Багатоваріантність у визначенні якості життя відображає різноманітність підходів до дослідження цієї категорії. Амплітуда коливань вельми значна: від повного заперечення до вживання поняття «умови життя», яке представляється ідентичним поняттю «якість життя».

Незважаючи на багатоманітність трактування сутності поняття «якість життя», здебільшого загальним початковим моментом в них є забезпеченість і задоволення людей сукупністю потреб та благ: якість життя розглядається як категорія, що характеризує умови життя та зорієнтована на оцінку ступеня задоволення потреб, які не піддаються прямому кількісному вимірюванню; якість життя відображає людський досвід, а критерії якості життя – це вимірювання сфер життя, в яких люди випробовують різні рівні задоволення чи, навпаки, невдоволення.

Отже, якість життя – це соціально-економічна категорія, що являє собою сукупність життєвих цінностей, що характеризують структуру потреб, види діяльності й умови існування людини (або соціальних груп, чи суспільства),

задоволення людей життям, соціальними відносинами та навколишнім середовищем. Тобто, якість життя – це рівень забезпечення та задоволення матеріальних, духовних і соціальних потреб людини.

Економічне зростання може відображати лише рівень добробуту та благ, які споживаються людьми, засвідчуючи досягнутий рівень життя. Якість життя відображається відповідністю благ реальним запитам людей, на предмет їх адекватності умовам суспільного існування. Якщо економічний індикатор рівня життя може характеризуватися високою ефективністю, то якість життя може мати протилежний суспільний ефект.

Перелік посилань

1. Baldwin S., Godfrey C., Propper C. Quality of life: perspectives and policies. London; New York: Routledge. 1989. ix, 256 p.
2. Glatzer W., Camfield L., Møller V. Global Handbook of Quality of Life: Exploration of Well-Being of Nations and Continents. New York: Springer. 2015. xii, 894 p.
3. Phillips D. Quality of life: concept, policy and practice. London; New York: Routledge. 2006. xii, 276 p.
4. Seed P., Lloyd G. Quality of life. London; Bristol: Jessica Kingsley. 1997. 218 p.

УДК 321:005.3

**ПРИЙНЯТТЯ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ
АГРЕСІЇ ТА КОРУПЦІЙНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНСЬКОМУ
СУСПІЛЬСТВІ**

Семенченко Ф. Г., доктор політичних наук, професор
(semenchenko.fedor@gmail.com)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

В умовах російської агресії розвиток України визначається, насамперед, потребою у прийнятті та реалізації сукупності політичних рішень, спрямованих на перемогу та на формування політичного курсу країни, внутрішньої і зовнішньої політики, консолідацію українського суспільства, вирішення гострих суперечностей і проблем у соціально-економічній, політичній і духовній сферах. Причому, важливо, щоб рішення були не лише адекватні історичному моменту, який переживає країна, національним і державним інтересам, але й узгоджувалися з нинішнім станом громадянського суспільства, цінностями і нормами Конституції України, враховували менталітет і культуру українського соціуму.

Без перебільшення можна сказати, що від здатності влади розробити, прийняти й реалізувати в умовах війни систему соціально значущих загальнонаціональних рішень залежить не лише доля країни, добробут народу, але і доля самої влади.

Сьогодні політичні рішення – це особливого роду технологія перетворення суспільних вимог у загальнообов'язкові і публічні норми, що регулюють взаєностосунки і визначають розподіл владних ресурсів у суспільстві з метою розв'язання політично значущих проблем. Це соціально-політичний механізм, за допомогою якого суспільні проблеми і суперечності перетворюються на цілеспрямовані управлінські дії з метою подолання цих проблем і суперечностей.

Крім того, актуальним є питання «Хто готує і приймає політичні рішення?» Відповідь на це питання не завжди може бути отримана лише на основі Конституції, у якій визначається компетенція різних політичних інститутів, закріплюються основоположні правила, норми, процедури, що стосуються прийняття рішень. Як показує політична практика, можливі ситуації, за яких політичні інститути, покликані приймати рішення (президент, парламент, Кабінет Міністрів України, регіональні органи державної влади, політичні партії, громадські організації та ін.), перебувають під сильним впливом певних політичних і економічних сил. Останні на різних етапах процесу підготовки і прийняття рішень можуть контролювати діяльність формальних політичних інститутів або безпосередньо впливати на них з метою вираження, закріплення і реалізації в рішеннях своїх інтересів. Тому, щоб визначити, хто фактично у даному політичному режимі приймає рішення, потрібно вивчити взаємостосунки між політичними елітами, лідерами і конкретними особами або групами, які контролюють або впливають на владу, на структури, що приймають рішення. Ними можуть бути: індивідами, наділені державною або юридичною відповідальністю за певні політичні рішення; суб'єкти, які фактично беруть участь у процесі прийняття рішень; іноземні суб'єкти; суб'єкти, які подають інформацію для прийняття рішень; суб'єкти, які визначають вибір альтернатив, приналежні до найбільш могутніх верств політичної, військової, суспільної еліт тощо.

Політичні рішення, прийняті суб'єктами політичної системи, мають різну кількість адресатів, стосовно яких вони приймаються. Рішення найвищих органів влади, як правило, визначають зміст дій, норм, правил як відносно самої системи органів влади, так і зовнішнього середовища (елементи суспільного організму, міжнародне співтовариство). Рішення політичних партій, інших суспільно-політичних організацій, рухів можуть стосуватися їхніх дій стосовно державних і недержавних структур, окремих елементів соціальної системи.

Різні типи політичних рішень характеризуються різним рівнем інтеграції соціальних інтересів. Так, метою політичних рішень, прийнятих на найвищому

рівні державної влади, є узгодження різнорідних інтересів соціальних груп і верств суспільства, консолідація соціального організму країни, захист суспільства від можливих внутрішніх і зовнішніх загроз тощо.

Процес підготовки рішень сам по собі є складним і багатовекторним, він включає ряд етапів або фаз, пов'язаних з виконанням різних дій, операцій, оцінку й оптимізацію ризиків при прийнятті політичних рішень, підтримку законодавчої і виконавчої влади, політичних і громадських організацій, лідерів суспільної думки, пересічних громадян.

Аналіз реальної політики переконує, що прийняття рішень для українських політиків характеризується так званим «візантійським» стилем керування, який припускає, як правило, тіньові і напівтіньові способи прийняття рішень, закулісні методи добору кадрів. Склалося враження, що більшість з діючих у минулі роки політиків не хотіли – навіть якщо могли – відкрито приймати відповідальні, але непопулярні рішення.

Правлячі політичні сили, представлені в гілках влади, приймали рішення без врахування думок громадян, змушуючи їх як завгодно пристосовуватися до нав'язаних згори правил існування суспільства і держави. Більше того, інтереси більшості громадян суспільства ігнорувалися, що не зближало народ і владу, а створювало між ними стіну відчуження і нерозуміння.

Сьогодні, незважаючи на війну, особливу небезпеку для українського суспільства становить корупція, яка деформує основну мету політики і замість забезпечення суспільних інтересів політика спрямовується на забезпечення приватного і групового інтересу. Політичні наслідки корупції проявляються в тому, що вона змінює сутність політичної влади, знижує рівень її легітимності як усередині країни, так і на міжнародній арені; порушує принципи її формування і функціонування; підриває політичну систему; породжує відчуження влади від народу, знижує залежність держави від її громадян; дестабілізує політичну ситуацію; підпорядковує державну владу приватним і корпоративним інтересам, у тому числі інтересам корумпованих утворень і кланів.

Навіть в умовах війни, однією з причин збереження в Україні корупції, що загрожує національній безпеці країни, є недостатня політична воля найвищих посадових осіб держави, незацікавленість деяких груп політиків в ефективній протидії корупції. Це виявляється у безсистемному підході до створення законодавчої бази, допущенні недоліків у формуванні й реалізації антикорупційної політики.

Отже, політичні рішення будуть досягати мети тоді, коли перемога у війні і боротьба проти корупції буде результативною, якщо політики, насамперед національного рівня, виявлять достатню політичну волю і погодженість дій у виконанні рішень щодо перемоги та профілактики і боротьби з корупцією.

Перелік покликань

1. Семенченко Ф.Г. Роль політичних рішень в політичній діяльності. *Ціннісний вимір політичної діяльності: збірник наукових праць* / Редколегія: Ю. М. Бардачов, Ф. Г. Семенченко та ін. Херсон: вид-во ФОП Вишемирський В. С., 2021. С. 3-6.

UDC 005.913:336:332.14

FINANCING OF PROJECTS AT THE ACCOUNT OF THE STATE REGIONAL DEVELOPMENT FUND

Skrypnyk H. O., Ph. D in Economics, Associate Professor,
(ga_skrypnyk@nubip.edu.ua)

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

The formation and implementation of state policy to create a comfortable, high-quality and safe living space for human development, in particular state regional policy, is carried out at the expense of the State Fund for Regional Development (hereinafter referred to as the SFRD) created as a modern innovative tool for financial support of regional development. In accordance with Article 24 of the Budget Code

of Ukraine, the following basic principles of the SFRD functioning are defined, in particular [1]:

- SFRD is provided as part of the state budget in the amount of at least 1 percent of the revenue of the general fund of the state budget;

- the funds are directed to the implementation of investment programs and regional development projects aimed at the development of regions, and correspond to the priorities defined in the State Strategy for Regional Development and relevant strategies for the development of regions;

- a transparent (formula) distribution of funds between regions is determined (80 percent of funds are distributed according to the population, 20 percent of funds taking into account the level of socio-economic development of the regions in accordance with the indicator of gross regional product per person);

- competitive selection of programs and projects at the regional level and evaluation and selection by the Ministry of Regions for and preparation of the Government's decision are foreseen;

- the distribution of funds by administrative-territorial units and relevant programs and projects is approved by the Cabinet of Ministers in agreement with the Verkhovna Rada's Budget Committee;

- during the existence of the SFRD, the amount of funds increased 5 times - from 1 billion hryvnias in 2012 to 5.5 billion hryvnias in 2019. In 2021-2023, an increase in state support for the development of regions through the state regional development fund is expected: in 2021 - 9.4 billion hryvnias, in 2022 - 10.1 billion hryvnias, in 2023 - 11.4 billion hryvnias (table 1).

Table 1

Distribution of SFRD funds for 2022, UAN

Regions	Available population on October 1, 2021	GRP per person, UAH, 2019	GRP calculated on one person, to average Ukraine, %	SFRD 2022		
				In total	80%	20 %
Ukraine	41319838	94632	x	5205 000,0	4164 000,0	1041 000,0
Vinnysia	1515752	83133	87,8	152 749,7	152 749,7	
Volynsk	1024007	73176	77,3	103 194,1	103 194,1	

Dnipropetrovsk	3112967	122303	129,2	313 708,7	313 708,7	
Donetsk	4073715	49385	52,2	505 164,3	410 527,9	94 636,4
Zhytomyr	1184613	70225	74,2	214 015,5	119 379,2	94 636,4
Zakarpattia	1246710	48853	51,6	220 273,4	125 636,9	94 636,4
Zaporizhzhia	1649228	91452	96,6	166 200,7	166 200,7	
Ivano-Frankivsk	1355141	63237	66,8	231 200,5	136 564,1	94 636,4
Kyivska	1794840	123216	130,2	180 874,7	180 874,7	
Kirovohradsk	909449	77788	82,2	91 649,6	91 649,6	
Luhansk	2108597	18793	19,9	307 129,9	212 493,5	94 636,4
Lviv	2485056	85177	90,0	250 431,1	250 431,1	
Mykolayivska	1097906	82121	86,8	110 641,3	110 641,3	
Odesa	2358001	82879	87,7	237 627,2	237 627,2	
Poltava	1359137	134383	142,0	136 966,8	136 966,8	
Rivne	1144641	58318	61,6	209 987,4	115 351,0	94 636,4
Sumy	1041660	70550	74,5	199 609,5	104 973,1	94 636,4
Ternopilsk	1024924	54821	57,9	197 922,9	103 286,6	94 636,4
Kharkivska	2612941	92837	98,1	263 318,7	263 318,7	
Khersonsk	1007476	59972	63,4	196 164,595	101 528,2	94 636,4
Khmelnyska	1234366	65893	69,6	219 029,398	124 393,0	94 636,4
Cherkassy	1166661	86279	91,2	117 570,074	117 570,1	
Chernivtsi	892737	46135	48,7	184 601,790	89 965,4	94 636,4
Chernihivska	964749	78098	82,5	97 222,425	97 222,4	
m. Kyiv	2954564	320897	339,1	297 745,710	297 745,7	

Source: calculated according to the data of the Ministry of Development of Communities and Territories of Ukraine [2]

Analyzing the table. 1, we note that taking into account the level of socio-economic development of the regions, regions with a low level of GRP per person received funding in the amount of UAH 94,636.4.

Thus, the SFRD is one of the main sources of funding for state regional policy through the provision of state support for the development of regions and ensures the concentration of financial resources in key directions, which will contribute to the improvement of infrastructure for economic growth and improvement of the population's life.

References

1. Budget Code of Ukraine. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T102456>
2. Official website of the Ministry of Development of Communities and Territories of Ukraine. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/>

УДК: 338.434

ДО ПИТАННЯ ФІНАНСУВАННЯ АГРАРНИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ В УКРАЇНІ

Слюсаренко С. В., кандидат юридичних наук, доцент
(sliusarenko@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

У світовій практиці одним із найважливіших інструментів регулювання аграрної сфери економіки вважається державна підтримка. Необхідність здійснення цього процесу є теоретично загальноновизнаною [1, с. 139], а сама проблема удосконалення державного управління сільським господарством має, без перебільшення, доленосне значення для українського суспільства і набуває останніми роками все більшої актуальності як напрямок для наукових розвідок у галузі державного управління. Таке удосконалення повинно спиратися на аналіз історичного досвіду державного управління аграрним сектором економіки в Україні та світі [2, с.124].

Основними причинами неефективного використання коштів Державного бюджету, які виділяються на підтримку АПК, є недосконалість механізмів отримання і розподілу бюджетних коштів та порушення бюджетної дисципліни при їх використанні. Щорічна зміна порядків та механізмів виділення коштів з Державного бюджету, їх громіздкість, запізніле затвердження та внесення до них неодноразових змін протягом року спричиняє несвоєчасне отримання коштів державної фінансової підтримки та неефективне їх використання і повернення в кінці року до Державного бюджету. Розмір підтримки сільськогосподарських виробників в Україні є суттєво меншим, чим в інших аграрних країнах [3]. В 2023 році у державному бюджеті грошей на підтримку аграріїв немає, але Уряд відновив пільгове кредитування у межах програми "5—7—9 відсотків".

Як вважає міністр аграрної політики та продовольства України Микола Сольський, серед основних труднощів, з якими наразі стикаються сільгоспвиробники, – блокування податкових накладних; судові позови за нараховані комунальні послуги для підприємств, що опинилися під окупацією і реально ці послуги не споживали; отримання кредитування в межах «5-7-9», а також позови за непогашення кредитних заборгованостей; розмінування територій; зміни в оподаткуванні; невизначеність законодавства в аспекті колабораціонізму; бронювання працівників [4]. Окрім прямої підтримки з державного бюджету та кредитування в Україні діють і різноманітні міжнародні грантові програми допомоги аграріям. Наприклад, в західних областях України діє грантова підтримка, завдяки фінансуванню Європейського Союзу Продовольчої та сільськогосподарською організацією ООН (ФАО), та спрямована на надання інвестиційної грантової допомоги мікро- та малим сільськогосподарським виробникам, кооперативам та асоціаціям виробників аграрної продукції. На основі отриманих заявок ФАО надасть виробникам інвестиційні кошти [4].

Для того, щоб отримати ці кошти, сільськогосподарським товаровиробникам треба відповідати критеріям, які зазначені в програмі цієї організації. В першу чергу, в анкеті повинна бути детальна інформація про заявника, детальна інформація про бюджет проєкту, стислий бізнес-план проєкту та декларація заявника. Також підтримка фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції у 2022 році надавалася за бюджетною програмою КПКВК 2801500 «Підтримка фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції» через Український державний фонд підтримки фермерських господарств.

Для підтримки аграрних товаровиробників законодавець для мінімізації наслідків війни в 2022 році внес зміни до ПКУ, відповідно до яких, з 1 березня 2022 року до 31 грудня року, наступного за роком, в якому припинено/скасовано воєнний стан, не нараховується і не сплачується земельний податок та орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної форм власності, що

розташовані на територіях, де ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями РФ, а також визначені обласними військовими адміністраціями як такі, що засмічені вибухонебезпечними предметами, та/або на яких наявні фортифікаційні споруди [5].

Отже, для ефективної діяльності підприємств АПК в Україні, щоб мати конкурентні умови як на зовнішньому так і на внутрішньому ринку, законодавець має передбачати різноманітну державну підтримку, в першу чергу фермерських господарств та малих сільськогосподарських товаровиробників у фіскальній сфері та кредитуванні.

Перелік посилань

1. Шолудько О. Оцінка світового досвіду фінансової підтримки аграрної сфери. *Вісник Львівського національного аграрного університету*. Сер : Економіка АПК. 2013. № 20 (1). С. 137–147.

2. Архипенко І.М. Історичний досвід світоглядних трансформацій державного управління аграрним сектором економіки в Україні та світі. *Публічне управління: теорія та практика*. 2013. Вип. 1. С. 122–127.

3. Зеленський А. В. Фінансове регулювання аграрного сектору економіки України. дис. ... канд. екон. наук. К., 2016. 189 с.

4. Урядовий портал. Міністерство аграрної політики та продовольства України. 08.03.2023 р. URL: <https://minagro.gov.ua/news/mikola-solskij-obgoriv-z-agrariyami-okupovanih-ta-deokupovanih-teritorij-yihni-problemi-ta-potrebi>

5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану. Закон України від 15.03.2022 № 2120-ІХ. Голос України офіційне видання від 17.03.2022. № 58

УДК 502/504:574

ВПЛИВ ОСВІТИ НА КУЛЬТУРУ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Сокол Є.І., д.т.н., професор (Yevgen.Sokol@khpri.edu.ua) **Труш О.О.**,
к.держ.упр, професор, **Вамболь С.О.**, д.т.н., професор

*Національний технічний університет "Харківський політехнічний
інститут", м. Харків*

Актуальність цього питання обумовлена різким екологічним навантаженням на довкілля що є наслідком зростання чисельності населення і стрімким розвитком технологій. Без перебільшення можна сказати, що відходи – це проблема світового масштабу, і як наслідок – велике забруднення всієї біосфери. За даними Всесвітнього банку, в середньому на одного жителя Землі приходить 0,74 кг сміття в сутки і до 2050 року населення залишить після себе понад 3,4 млрд. тон ТПВ [1]. В Україні щорічне накопичення побутових відходів обсягом до 52 млн. м³. і загальна площа земель, зайнятих під накопиченням відходів складає близько 160 тис. га. [2].

Обравши європейський напрямок розвитку, наша держава, повинна спиратися на досвід ЄС з питань управління відходами. Довгострокова мета – перетворити Європу на суспільство, яке ефективно переробляє та по можливості використовує відходи як ресурси для того, щоб мінімізувати необхідність вилучення додаткових природних ресурсів. Основним документом для розбудови екологічної політики країн ЕС є програма ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 р.».

Підхід в ЄС до управління відходами ґрунтується на п'ятиступеневій «ієрархії відходів», а саме: запобігання утворення відходів – повторне використання, тобто – рециклінг. Крім того, держави розуміють, що максимальна ефективність таких заходів досягається тільки у разі повноцінної підтримки населенням. Досягнення зниження екологічного навантаження на

довкілля не можливо без екологічної освіти суспільства і є необхідністю для підвищення екологічної культури населення цих країн.

Розглядаючи систему екологічної освіти в ЕС в загальному вигляді можна констатувати, що основною тезою є – екологічна освіта і досвід навчання протягом усього життя. Національні стратегії освіти для сталого розвитку запропоновані і діють у більшості країн ЕС. Екологічна складова присутня на всіх рівнях навчання на принципах безперервності, міждисциплінарності, цілісності, і враховує досвід екологічного виховання в освітніх закладах.

Міжнародні дослідження Environmental Performance Index - 2022 [3] дають дуже впевнені показники за індексом екологічної ефективності про результати діяльності впливу освіти на екологічну культуру суспільства в цих країнах. Перші 24 позицій займають майже всі країни ЕС. Успішність поєднання екологічної освіти і реалізації програми управління поводження з відходами доводять і статистичні данні електронного ресурсу Eurostat [4]. З урахуванням даних щодо зростання населення країн ЕС, щорічного утворення сміття, отримано динаміку поводження з відходами. Аналіз цих результатів впевнено говорить про зниження утворення побутового сміття в цих країнах і це корелює з показниками екологічної ефективності цих країн та рівнем екологічної освіти.

В нашій країні ми тільки починаємо формувати екологічну свідомість у суспільстві. Але не вистачає системного підходу, в тому числі і на державному рівні. Майже кожен освітній заклад на свій розсуд переймається цим питання враховуючи перспективи і світові тенденції. Національний технічний університет "ХПІ" (НТУ "ХПІ") має багаторічний досвід міжнародної наукової співпраці з провідними ЗВО Німеччини, Франції, Великобританії, Австрії, Італії, Польщі та інші, в тому числі і з питань екології та екологічної безпеки. З 1995 року в НТУ "ХПІ" проводять навчання студентів за фахом "Екологія" і "Управління екологічною безпекою". Щорічно 2 - 2,5 тис. студентів всіх спеціальностей опановують дисципліни Екологічного напрямку.

Враховуючи існуючий досвід ЕС та за аналогією, яка існує в системі управління відходами пропонується п'ятиступенева ієрархія екологічної освіти

(рис. 1). Система набуття обізнаності з екологічної безпеки буде формуватися як розширення пізнання і досвіду з цього напрямку.

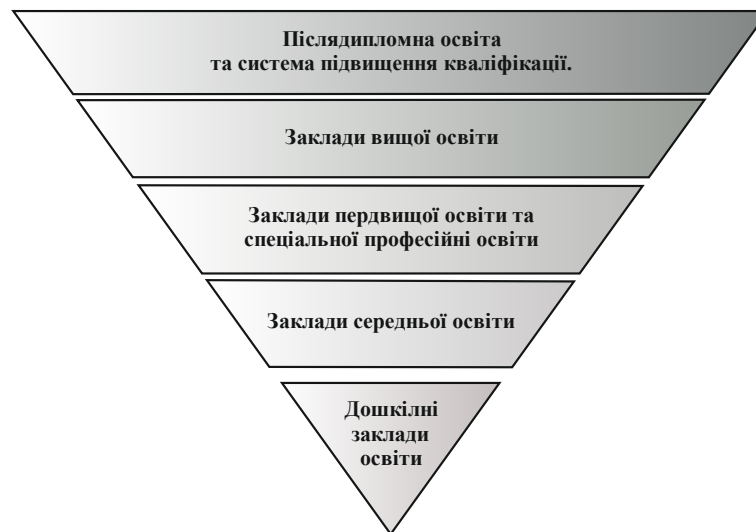

Рисунок 1 - П'ятиступенева ієрархія екологічної освіти

Основні висновки результатів дослідження: 1) Майбутнє вирішення екологічних проблем не можливо без належної екологічної свідомості та культури суспільства і освіта є тим основним інструментом що може змінити наше відношення до довкілля; 2) Комплексний підхід в проблемі поводження з відходами повинен будуватись з урахуванням освітянської компоненти; 3) На державному рівні необхідно не тільки фінансування екологічних програм, а також вводити п'ятиступеневу ієрархію екологічної освіти.

Перелік посилань

1. Trends in Solid Waste Management/ The World Bank. URL: https://datatopics.worldbank.org/what-a-waste/trends_in_solid_waste_management.html (дата звернення: 29.03.2023)

2. Впровадження в Україні європейської ієрархії управління побутовими відходами/ Міністерство розвитку громад та територій України. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/zkh/terretory/vprovadzhennya-v-ukrayini-yevropeyskoyi-iyerarhiyi-upravlinnya-pobutovimi-vidhodami/> (дата звернення: 29.03.2023)

3. Environmental Performance Index/2022 EPI Results. URL: <https://epi.yale.edu/epi-results/2022/component/epi> (дата звернення: 29.03.2023)

4. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/explore/all/all_themes?lang=en&display=list&sort=category (дата звернення: 29.03.2023)

УДК 330.341.1:334

УКРАЇНА: ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Стретович О. А., к.е.н., с.н.с, доцент, (a.stretovich24@gmail.com)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

В умовах жорстокої конкуренції інноваційний шлях розвитку економіки держави - є основним. Так, в розвинених країнах, частка нових знань, що використані в розробці перспективних видів продукції, обладнанні та технологій складає 85% і більше приросту внутрішнього валового продукту.

З метою досягнення конкурентних переваг і максимізації прибутку компаніям бажано пропонувати споживачеві нові види товарів, послуг та технологій. Це можливо тільки в результаті активної інвестиційно-інноваційної діяльності. Для результативних дій в цьому напрямку підприємствам передусім необхідні грошові ресурси. Як показала практика підприємств України основними джерелами коштів є власні, комерційні та бюджетні.

Загальна сума витрат, що була направлена на здійснення інноваційної діяльності підприємств України у 2020 році становила 14,4 млрд грн. Із цієї суми 12,3 млрд грн, або 85,4% - це власні кошти підприємств та компаній України, 280 млн грн (1,9%) - кошти з державного бюджету. У попередні роки ці тенденції були різними (табл. 1).

Із чотирьох представлених джерел фінансування за даний період, частка державного бюджету в абсолютному розмірі була найменшою. Іноземні інвестори брали участь у фінансуванні інноваційної діяльності підприємств України досить не стабільно. Їх вклад за ці роки коливався від 23,4 до 2 411,4 млн грн. Фінансування з інших джерел (комерційні кредити, позабюджетні кошти, довгострокові кредити та інші) було за розміром на другому місці після власного фінансування.

Таблиця 1.

Джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні

Роки	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
млн. грн.					
2000	1 757,1	1 399,3	7,7	133,1	217,0
2001	1 971,4	1 654,0	55,8	58,5	203,1
2002	3 013,8	2 141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3 059,8	2 148,4	93,0	130,0	688,4
2004	4 534,6	3 501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5 751,6	5 045,4	28,1	157,9	520,2
2006	6 160,0	5 211,4	114,4	176,2	658,0
2007	10 821,0	7 969,7	144,8	321,8	2 384,7
2008	11 994,2	7 264,0	336,9	115,4	4 277,9
2009	7 949,9	5 169,4	127,0	512,9	1 140,6
2010	8 045,5	4 775,2	87,0	2 411,4	771,9
2011	14 333,9	7 585,6	149,2	56,9	6 542,2
2012	11 480,6	7 335,9	224,3	994,8	2 925,6
2013	9 562,6	6 973,4	24,7	1 253,2	1 311,3
2014*	7 695,9	6 540,3	344,1	138,7	672,8
2015*	13 813,7	13 427,0	55,1	58,6	273,0
2016*	23 229,5	22 036,0	179,0	23,4	991,1
2017*	9 117,5	7 704,1	227,3	107,8	1 078,3
2018*	12 180,1	10 742,0	639,1	107,0	692,0
2019*	14 220,9	12 474,9	556,5	42,5	1 147,0
2020*	14 406,7	12 297,7	279,5	125,3	1 704,2

* дані без тимчасово окупованих територій

Джерело: Державна служба статистики України, <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Рис. 1. Джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні

Складено авторами за даними Державної служби статистики України, <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Найкраща ситуація з фінансуванням інноваційної діяльності була в 2011, 2016 і 2020 роках. У ці періоди спостерігалось зростання фінансування з власних коштів і коштів інших джерел (рис. 1).

З 2015 року загальне фінансування інноваційної діяльності суттєво збільшується в порівнянні з першим десятиліттям нового тисячоліття та здійснюється в основному за рахунок власних коштів підприємств. Починаючи з 2011 року частка фінансування інноваційної діяльності з власних джерел постійно збільшується, а всіх інших джерел фінансування знижується (рис. 2).

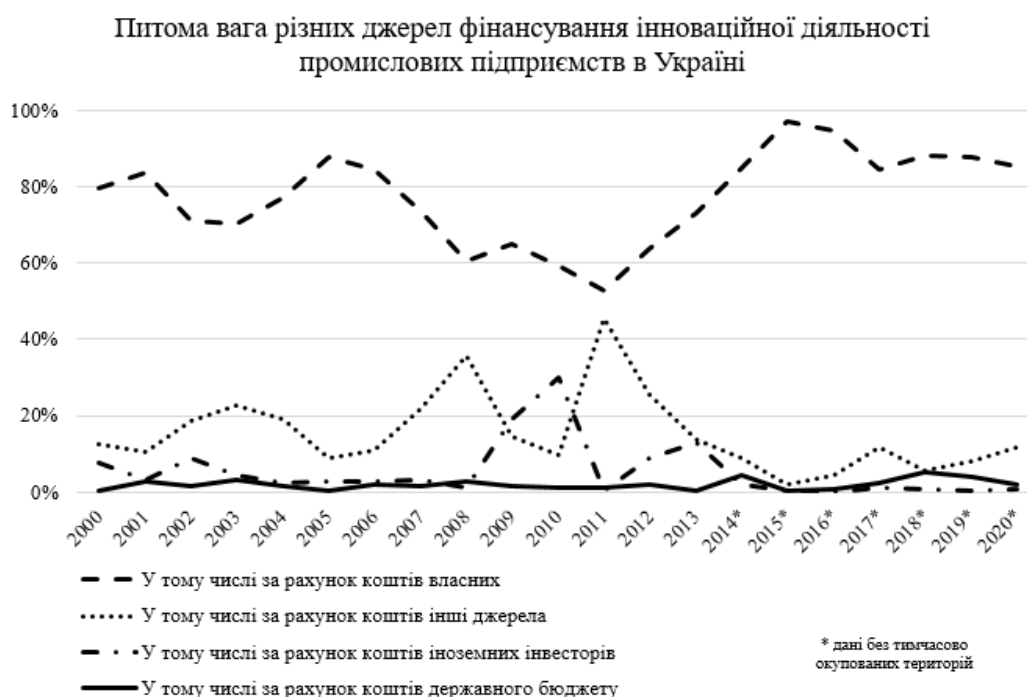

Рис. 2. Частка джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні

Складено авторами за даними Державної служби статистики України, <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Висновки. Забезпечення конкурентоспроможності українських товарів, послуг і технологій – це важлива проблема, вирішення якої пов'язане з удосконаленням їх розробки, виготовлення, продажу та технічного обслуговування, тобто із здійсненням цілеспрямованої інноваційної діяльності. Проведений аналіз вказує, що державна політика України щодо здійснення інноваційної діяльності є нестабільною і фрагментарною. Прийняті державні акти не підтверджуються фінансовими та іншими інструментами, які б дали

змогу вітчизняним підприємствам прискореними темпами проводити ефективну інноваційну політику.

Інтенсивність конкуренції визначається тим, як швидко переваги в прибутку губляться в результаті успішного відтворення інновацій конкурентами. Передусім це залежить від того, наскільки швидко конкуренти реагують на ривок вперед підприємства-піонера і наскільки динамічним є попит. В такій ситуації керівництву нашої країни, після перемоги, слід більше приділити уваги підготовці законодавчої бази і створенню реальних фінансових інструментів форсованої допомоги підприємствам України в здійсненні інноваційної діяльності.

Список посилань

1. Гавриш О. М., Пильнова В. П., Пісковець О. В. Інноваційне підприємництво: сутність, значення та проблеми в сучасних умовах функціонування. Економіка та держава. № 12. 2020. С. 109–113.
2. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Інвестування розвитку аграрного сектору економіки та сільських територій : монографія / Ю. О. Лупенко та ін. ; за ред. О. В. Захарчука і М. І. Кісіля ; Нац. наук. центр "Ін-т аграр. економіки". Київ: ННЦ "ІАЕ", 2021. 311 с. : рис., табл. Бібліогр.: с. 299-311.
4. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>
5. Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні: матеріали XII Міжнародного бізнес-форуму (Київ, 22 березня 2019 р.) / відп. ред. А.А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 154 с.

УДК: 338.43:658.1

АНАЛІЗ ПЕРЕВАГ РОЗВИТКУ ТА СТРАТЕГІЙ ПОБУДОВИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

Лю Сяovej, аспірант, **Вакуленко В. Л.**, кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту ім.проф. Завадського (vakulenko@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

З розвитком соціальної економіки Китаю ринкова конкуренція сільськогосподарських підприємств стає все більш жорсткою, тому з метою підвищення їх конкурентоспроможності та задоволення потреб сучасного суспільного розвитку, сільськогосподарським підприємствам необхідно протегувати впровадження технологічних інновацій, диверсифікованих форм управління для забезпечення безперервної, результативної та ефективної діяльності підприємств. З-за сучасних кондицій перед сільськогосподарськими підприємствами Китаю стоїть важливе завдання – забезпечення аграрної індустріалізації, впровадження якої матиме позитивний ефект на дохідну частину сільськогосподарських підприємств, сприятиме економічному та стабільному розвитку сільських територій, на яких здійснюється сільськогосподарська діяльність.

Основна причина, по якій сільськогосподарські підприємства досить рідко та повільно скеровують фінансові ресурси для впровадження інформаційних технологій в діяльність, полягає в тому, що отримати прибуток в короткостроковій перспективі від даних інвестицій є досить складно. Навіть якщо у значної чисельності сільськогосподарських підприємств є фінансові ресурси для інвестування, то вони зазвичай інвестують кошти в процес реалізації сільськогосподарської продукції чи розробку нової сільськогосподарської продукції [1].

У зв'язку з тим, що процес інформатизації сільськогосподарського підприємства є довгостроковим, то вигоди та переваги не можуть бути

встановлені відразу, оскільки інформаційні технології в процесі їх експлуатації потребують сервісної підтримки для забезпечення своєчасного внесення нових змін та коригування бізнес-стратегії сільськогосподарського підприємства. Тому сільськогосподарські підприємства надають перевагу інвестуванню фінансових ресурсів в такі сфери, які сприятимуть короткостроковій віддачі та поверненню інвестицій, що пов'язано із жорстким конкурентним середовищем та невизначеними ринковими перспективами.

Для забезпечення побудови інформатизації сільськогосподарського підприємства, виходячи з вище зазначених переваг, пропонується розробка стратегії інформатизації сільськогосподарського підприємства, в якій буде описано процес впровадження та застосування диференційованих додатків, інформаційних та цифрових ресурсів, хмарних технологій та сервісів, великих даних тощо, а також буде представлено процес забезпечення їхньої технічної підтримки. Поточний рівень застосування інформаційних та цифрових технологій в сільськогосподарських підприємствах Китаю є низьким, який знаходить на стадії початкового аналізу та часткового впровадження в управлінську діяльність [2].

Відповідно до сучасних кондицій використовувані інформаційні системи управління в сільськогосподарських підприємствах Китаю включають в себе фінансовий менеджмент, управління рахунками-фактурами, управління маркетингом тощо, які як і раніше знаходяться в незалежному прикладному стані. Використовувана в даний час інформаційна система не має переваг щодо спільного використання інформаційних ресурсів, однак з-за умови інформатизації сільськогосподарського підприємства на сучасному етапі існує багато обмежень стосовно формування інформаційної системи з перевагою обміну інформаційними ресурсами.

У процесі розробки та впровадження стратегій інформатизації сільськогосподарських підприємств, які орієнтовані на застосування інформаційних та цифрових ресурсів, встановлено, що часто в процесі розробки стратегії виникають проблеми, які пов'язані з недостовірною виробничою і

ринковою інформацією, неясними виробничими цілями сільськогосподарських підприємств, нечітким ринковим спрямуванням погано спланованої сільськогосподарської підприємницької діяльності, неефективним застосуванням фінансових ресурсів, у зв'язку з цим сільськогосподарським підприємствам необхідно своєчасно отримувати точну та достовірну виробничу і ринкову інформацію за допомогою застосування сучасних інформаційних та цифрових технологій. Сільськогосподарські підприємства повинні використовувати зовнішні інформаційні ресурси загального користування для зниження витрат на обіг сільськогосподарських підприємств, ефективного використання сільськогосподарських ресурсів, у свою чергу вони, також, повинні докорінно вирішувати виникаючі проблеми та швидко реагувати на поточні виклики в процесі діяльності сільськогосподарських підприємств [1; 3].

Таким чином, рівень інформатизації як сільськогосподарських підприємств, так і підприємств диференційованих галузей є важливим показником для вимірювання ступеня інформатизації тієї чи іншої країни. Сільськогосподарські підприємства можуть повною мірою використовувати позитивні зовнішні ефекти, які спричинені інформатизацією та загальнодоступними інформаційно-технологічними ресурсами, на основі чого може сформувавши стратегію інформатизації сільськогосподарського підприємства, для забезпечення розробки нової платформи для спільного бізнесу та інтерактивного управління. Тому інформатизація сільськогосподарських підприємств є важливою рушійною силою для прискорення результативного розвитку підприємств, у зв'язку з цим, сільськогосподарські підприємства повинні впроваджувати в діяльність інформаційні та цифрові технології, а режим економічного зростання повинні змінити з екстенсивного на інтенсивний для підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Список посилань

1. Дан Ч. Дослідження з інформатизації підприємства, побудови та інноваційної стратегії управління підприємством. *Управління та технології МСП*, 2021, № (4), С. 58-59.
2. Тан Ю. Аналіз інновацій в управлінні підприємством в епоху інформатизації. *Китай Менеджмент Інформатизація*, 2020, № 23(24), С. 91-92.
3. Лу Б. Дослідження інноваційної моделі управління людськими ресурсами підприємства в епоху мережевої інформатизації: Коментування на тему «Вступ до управління людськими ресурсами». *Наука про лідерство*,

УДК 639.3

**БАЗОВІ МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ
ПОЛІТИКИ У ГАЛУЗІ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА**

Тищечко А. В., аспірант кафедри глобальної економіки
(*globeco@nubip.edu.ua*)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Розвиток галузі рибного господарства в умовах кліматичних змін, зменшення імпортозалежності галузі, збереження та підтримка природних запасів водних біоресурсів, підвищення її конкурентоспроможного потенціалу та створення умов для інвестиційного розвитку, збільшення виробництва продукції з риби та інших водних біологічних ресурсів на основі збалансованості економічних і соціальних інтересів. Протягом останніх років державна політика у галузі рибного господарства не сприяла нарощуванню інвестиційного потенціалу, забезпеченню конкурентоспроможності, збільшенню обсягу виробництва власної рибної продукції. За роки незалежності України в галузі рибного господарства відслідковується тенденція

до зниження вилову водних біоресурсів, зменшується виробництво власної рибної продукції, що є наслідком, у тому числі, відсутності системи сталого розвитку та недостатнього фінансового забезпечення галузі рибного господарства в Україні. Україна більш ніж на 80 % в частині споживання риби та рибної продукції є імпортозалежною державою та потребує нарощування власного виробництва рибної продукції з метою гарантування продовольчої безпеки держави.

Державні програми в галузі рибного господарства, які були прийняті Законом України «Про Загальнодержавну програму розвитку рибного господарства України на період до 2010 року» та постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1245 «Про затвердження Державної цільової економічної програми розвитку рибного господарства на 2012-2016 роки», не були реалізовані через відсутність фінансування їх ключових заходів. Тож вирішення зазначених проблем спонукає до розробки Державної Стратегії розвитку галузі рибного господарства до 2030 року.

Вказані заходи сприятимуть підвищенню обсягу споживання риби шляхом збільшення внутрішнього виробництва; збільшенню обсягів відтворення водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах⁰⁰; підвищенню рівня конкурентоспроможності вітчизняної рибної продукції; зниженню рівня незаконного, непідзвітного, нерегульованого рибальства та негативного впливу промислового та любительського рибальства на біорізноманіття, природні екосистеми та види водних біоресурсів, яким загрожує зникнення; наближенню законодавства України в галузі рибного господарства до законодавства ЄС; забезпеченню продовольчої безпеки держави.

Таким чином, стратегія визначатиме пріоритетні завдання, необхідні для удосконалення державної політики у галузі рибного господарства, створення сприятливих умов для збільшення добування або вилову водних біоресурсів, підвищення біопродуктивності внутрішніх водних об'єктів України, внутрішніх

морських вод і територіального моря, нарощування виробництва рибної продукції з метою гарантування продовольчої безпеки держави.

Перелік посилань

1. Kozlovskiy S., Mazur H., Vdovenko N., Shepel T., Kozlovskiy V. Modeling and Forecasting the Level of State Stimulation of Agricultural Production in Ukraine Based on the Theory of Fuzzy Logic. Montenegrin journal of economics. 2018. Vol. 14. Number 3. P. 37–53.

2. Вдовенко Н. М. Державне регулювання розвитку аквакультури в Україні: [Монографія]. К.: Кондор-Видавництво, 2013. 464 с.

3. Вдовенко Н. М., Хижняк Ю. А. Сучасна парадигма регулювання розвитку галузей аграрного сектору в умовах глобального дефіциту продовольства. Science Rise. 2015. № 2/3 (7). С. 20–26.

4. Vdovenko N.M., Korobova N.M. Methods of state regulation of agricultural sector in terms of the orientation of the economy to safety and quality standards. Wspolraca Europejska. 2015. № 3 (3). Vol. 3. С. 68–80.

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМ ЗЕМЛЕРОБСТВА ТА ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЛОКАЛЬНИХ І ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

*Ткаченко М.А., директор ННЦ «Інститут землеробства НААН», доктор
с.-г. наук, професор*

У сучасних соціально-економічних умовах за реформування земельних відносин, охорона земель та їх раціональне використання набувають все більшого значення, насамперед, як з огляду на необхідність підвищення продуктивності та конкурентоздатності сільськогосподарського сектору держави, а також вимог основних директив Європарламенту та Ради Європи.

Враховуючи ситуацію, що склалася в землекористуванні держави,

виникає нагальна потреба в розробленні нових еколого-економічних підходів до аграрного землекористування і всебічного обґрунтування тих пріоритетів, які б визначили принципово нові шляхи раціонального використання земельних ресурсів, а саме розв'язання проблеми екологічної стабілізації белігеративних агроландшафтів, мінімізації та досягнення нейтрального рівня деградаційних процесів, збалансованого розвитку сільських територій, забезпечення екологічної та продовольчої безпеки регіонів.

Сучасний розвиток сільського господарства передбачає опрацювання стратегічних напрямів діяльності, які ґрунтуються на нововведеннях і мають інноваційний характер. Проблема оптимального поєднання процесу раціонального, екологічнобезпечного використання і охорони земельних ресурсів потребує системної орієнтації наукових досліджень у контексті стратегічних завдань щодо соціального та економічного розвитку й ефективного використання земельно-ресурсного потенціалу держави для досягнення високих стандартів життя.

Земельний фонд держави складає 60 354,8 тис. га, або майже 7 % території Європи, з яких 42,78 млн га складають сільськогосподарські землі. Показник площі сільськогосподарських угідь у розрахунку на душу населення є найвищим серед європейських країн 0,9 га, в т.ч. 0,7 га ріллі. Площа чорноземів в Україні становить близько 8 % світових запасів. У структурі сільськогосподарських земель на ріллю припадає 53,8 %; 9,1 % складають пасовища; 4,0 % – сіножаті; 1,5 % – багаторічні насадження; 0,5 % – перелоги.

Інтегруючись у світове співтовариство, Україні важливо враховувати сучасні тенденції та максимально використовувати наявні земельні ресурси, що дозволить не лише забезпечити продовольчу безпеку держави, а й стати одним із вагомих гравців на світовому аграрному ринку. Для сталого розвитку людства потрібен перехід до принципів «зеленої» економіки тобто системи видів економічної діяльності, пов'язаних з виробництвом, розподілом і споживанням товарів і послуг, які сприяють підвищенню добробуту людини в довгостроковій перспективі.

Сучасний стан продуктивних земельних угідь у сільському господарстві не відповідає вимогам збалансованого землекористування, про що свідчить надмірна розораність, втрата родючості, опустелювання, інтенсивні деградаційні процеси. А постійні трансформації у системі управління землекористування спонукають до структурної перебудови систем землекористування та землеробства, що потребує здійснення цілого комплексу заходів за урахування вимог сталого розвитку на національному, регіональному та локальному рівнях.

Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва призвела до забруднення земель і водних ресурсів, і особливо питних вод, негативних змін у ланцюгах екосистем, погіршення стану навколишнього природного середовища. Здійснюючи роботу над власними помилками, людство займається пошуком альтернативних методів ведення сільського господарства. На сьогодні розроблено такі методи:

- органічне землеробство (organic farming);
- біоінтенсивне мініземлеробство (biointensive mini farming);
- біодинамічне землеробство (biodynamic agriculture);
- екологічне сільське господарство (ecological agriculture);
- ЕМ технології (effective microorganism technologies);
- усталене сільське господарство з низькою ресурсомісткістю

(lowinputsustainableagriculture – LISA);

Щороку дедалі більшу увагу привертають глобальні проблеми людства. Особливе місце серед них посідає зміна клімату, про що свідчить тематика більшості міжнародних форумів. Кліматичні зміни та екологічні вимоги повинні формувати наукову основу раціональних систем землекористування і землеробства та природокористування в цілому на основі забезпечення вимог збереження стійкості навколишнього середовища, його здатності до саморегуляції, відновлення початкового стану агроекосистеми і ін. Тому нині особливої гостроти набули питання, пов'язані з використанням земель в умовах

змін клімату в контексті розвитку кліматично оптимізованих підходів до систем землеробства.

Перехід характеру кліматичних змін із сезонних на міжсезонні й тимчасових на постійні потребує внесення суттєвих коректив у загальноприйняті способи ведення землеробства і землекористування в різних ґрунтово-кліматичних зонах України. Багаторічний досвід з розроблення наукових основ організації і ведення сільськогосподарського виробництва за урахування основних принципів концепції збалансованого розвитку, свідчить про те, що землевпорядне проектування в основу якого покладено ландшафтно-екологічний підхід до організації території сільськогосподарських землекористувань, цілком спроможне стати тією ланкою, що об'єднає в єдину систему теорію і практику організації екологічно збалансованого використання земельних угідь в системах землеробства.

Вагому цінність становлять наукові розробки Інституту землеробства НААН з обґрунтування та розроблення комплексної системи заходів щодо еколого-економічної регламентації використання земельних угідь в системах землеробства шляхом розроблення проектів організації території землекористувань господарств з науковим обґрунтуванням робочих проектних рішень щодо змін у структурі сільськогосподарських угідь на засадах природоохоронного високоефективного використання земель, що забезпечить підвищення економічної ефективності та екологічної безпеки ведення землеробства як одного із заходів впровадження ініціатив зеленого курсу.

Доведено, що реінжиніринг меліорованих земель, як необхідна передумова структурної перебудови сільськогосподарського землекористування має передбачати повернення у продуктивний сільськогосподарський обіг частини ренатуралізованих сільськогосподарських угідь, формування територіального базису для розвитку лісгосподарського та рекреаційного підприємництва, а також відтворення потенціалу водно-болотних угідь.

Сьогоднішні бойові дії, що розгорнулися на значній території України, мають катастрофічні наслідки як для земельних ресурсів так і навколишнього

середовища в цілому. Зрештою, будь-які воєнні дії призводять до негативного впливу на навколишнє середовище, що зумовлює суттєву трансформацію ландшафтів, порушення трофічних ланцюгів у біотичних спільнотах, виснаження запасу поживних речовин, ерозію ґрунтів.

Процес дослідження белігеративних ландшафтів складний, та поки що недостатньо опрацьований науковцями. Складність полягає не лише в самій структурі белігеративних ландшафтів, можливості їх класифікації, але й у необхідності проведення комплексних наукових досліджень з їх відновлення та подальшого раціонального використання.

Основною метою досліджень є обґрунтування використання системи організаційно-господарських та агротехнологічних заходів за ведення відновлювального ландшафтно-адаптивного землеробства, що слугуватиме передумовою вибору ефективних форм організації й удосконаленню механізму управління землекористуванням в умовах воєнних та пост воєнних дій. В основу дослідження будуть покладені наукові пошуки з питань формування технічних, агротехнологічних та біологічних відновлювальних заходів на землях сільськогосподарського призначення на територіях порушених внаслідок воєнних дій, вивчення проектування і впровадження агротехнічних прийомів, спрямованих на відновлення, охорону та підвищення родючості ґрунтового покриву аграрних белігеративних ландшафтів.

Нині й на перспективу, стратегічні напрями аграрної науки України знаходитимуться у векторі подальшої розбудови та сприяння сталому розвитку сільського господарства держави. У цьому контексті безперечно важливим є зосередження інтелектуальних зусиль та матеріально-технічних резервів сучасної аграрної науки на розробленні наукових основ інноваційного спрямування розвитку основоположної його галузі – землеробства у системі ефективного землекористування на еколого-ландшафтній основі, що значною мірою забезпечить продовольчу і національну безпеку України.

Основні задачі сталого розвитку систем землеробства і землекористування потребуватимуть проведення комплексних наукових досліджень, що будуть спрямовані на:

- розроблення нових еколого-економічних підходів до аграрного землекористування і всебічного обґрунтування тих пріоритетів, які визначають принципово нові шляхи раціонального використання земельних ресурсів, а саме розв'язання проблеми екологічної стабілізації агроландшафтів, мінімізації та досягнення нейтрального рівня деградаційних процесів, збалансованого розвитку сільських територій, забезпечення екологічної та продовольчої безпеки регіонів;

- формування концептуальних засад інноваційного розвитку сільських територій України в контексті адаптації аграрної політики до вимог і стандартів ЄС;

- розроблення наукових засад ведення низьковуглецевого землеробства на основі опрацювання ефективних заходів оптимізації азото-вуглецевого обігу та скорочення викидів парникових газів у сільському господарстві;

- подальший розвиток досліджень, спрямованих на отримання нових знань про закономірності функціонування ґрунтозахисних землеробських систем в цілому та окремих їх складових з метою створення новітніх наукових продуктів, здатних забезпечити збільшення обсягів виробництва конкурентоспроможної продукції землеробства та стабілізувати екологічну ситуацію в аграрному секторі держави;

- поглиблення методологічних принципів збалансованого використання земель сільськогосподарського призначення на основі комплексного підходу до управління раціональним використанням земельних ресурсів із урахуванням ризиків у землекористуванні;

- удосконалення напрямів і механізмів охорони та раціонального використання природно-ресурсного потенціалу земель сільськогосподарського призначення в ерозійно-небезпечних агроландшафтних системах у контексті

адаптації до змін клімату, посилення деградаційних процесів, завершального етапу реформування прав власності на землю в аграрному секторі держави;

- опрацювання науково-методичних основ функціонування органічного виробництва сільськогосподарської продукції та використання земель в системі органічного землеробства в умовах зміни клімату;

- встановлення принципів і критеріїв оптимального розміщення культур після попередників, наукових основ побудови високопродуктивних еколого-біологічних збалансованих різноротаційних сівозмін;

- розроблення сучасних вологоощадних технологій різноглибинного полицево-безполицевого обробітку з використанням новітніх ґрунтообробних та посівних агрегатів, які наразі відкривають нові можливості і незадіяні резерви удосконалення агротехнологій та підвищення їх комплексної ефективності;

- теоретичне обґрунтування спрямованості агрогенної трансформації ґрунтів за різного агротехнологічного навантаження та розроблення заходів їхнього раціонального використання з метою збереження та відтворення родючості.

Широкомасштабне вторгнення рф в Україну, докорінно змінило умови та форми використання земель сільськогосподарського призначення деокупованих територій та тих які знаходяться безпосередньо в зоні бойових дій, перешкоджаючи при цьому сталому розвитку територіальних громад їх продуктивній сільськогосподарській діяльності.

Тому, опрацювання новітніх наукових підходів до формування стратегічних засад розвитку систем землеробства та збалансованого землекористування на перспективу, шляхом розроблення та удосконалення науково-методичного й прикладного інструментарію наукових досліджень, пов'язаних із застосуванням інноваційних форм, методів та механізмів управління сьогодні стає пріоритетним завданням науковців.

УДК 332.3:332.2

ПРОБЛЕМИ ЗЕМЛЕУСТРОЮ В УКРАЇНІ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Третяк А. М., доктор економічних наук, професор, член-кореспондент

НААН, (tetryak2@ukr.net)

Білоцерківський національний аграрний університет

Гетманьчик І. П., кандидат економічних наук,

Боярський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і

природокористування України,

Третяк Р. А., кандидат економічних наук,

Національний авіаційний університет

Землеустрій, землевпорядкування та територіально-просторове планування розвитку землекористування формують систему землевпорядкування, під якою розуміється – «сукупність загальнодержавних заходів, що всебічно забезпечують регулювання земельних відносин та раціональне використання й охорону земельних ресурсів країни як основи життя і діяльності людини, найважливішого природного ресурсу, загального територіального базису, засобу виробництва в сільському і лісовому господарстві, та основною складовою нерухомості, як об'єкта, що системно об'єднає всі дії народу і держави» [1]. У процесуальному розумінні землевпорядкування як функція державного управління земельними ресурсами та землекористуванням «це врегульована нормами права діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо територіально-функціонального впорядкування використання земель, яке полягає у розробленні та затвердженні землевпорядної документації, відповідно до якої здійснюється формування сталого (збалансованого) землекористування шляхом зонування земель за типами (підтипами) землекористування і визначення його режиму, удосконалення структури і розміщення земельних угідь, їх меліорації та поліпшення в межах території адміністративно-територіальних одиниць, суб'єктів господарювання» [1].

В цьому зв'язку, для здійснення відновлювальних робіт з ліквідації наслідків збройної агресії російської федерації та бойових дій на окремих територіях України, авторським колективом Третяк А. М., Третяк В. М., Капінос Н. О., Гетманьчик І. П., Третяк Р. А. обґрунтовується необхідність розроблення відповідних нормативно-методичних документів для територій сільських територіальних громад, зокрема: 1) порядку інвентаризації земельних ділянок та ідентифікації прав на землю і інші природні ресурси, знищених або пошкоджених внаслідок надзвичайних ситуацій, бойових дій та терористичних актів; 2) склад та зміст технічної документації щодо інвентаризації земельних ділянок та ідентифікації прав на землю і інші природні ресурси, знищених або пошкоджених внаслідок надзвичайних ситуацій, бойових дій та терористичних актів; 3) методичних рекомендацій з фіксування прямої шкоди, завданої продуктивному потенціалу земельних (грунтових) та інших природних ресурсів, біорізноманіттю і майну (*крім будівель та споруд* [5]) внаслідок збройної агресії російської федерації; 4) методики та порядку оцінки вартості збитків завданих землекористуванню (земельним ділянкам, продуктивному потенціалу земельних (грунтових) та інших природних ресурсів, біорізноманіттю і майну (*крім будівель та споруд*), яке знищено або пошкоджено внаслідок надзвичайних ситуацій, бойових дій та терористичних актів; 5) склад та зміст технічної документації щодо оцінки вартості збитків завданих землекористуванню (земельним ділянкам, продуктивному потенціалу земельних (грунтових) та інших природних ресурсів, біорізноманіттю і майну (*крім будівель та споруд*), яке знищено або пошкоджено внаслідок надзвичайних ситуацій, бойових дій та терористичних актів; 6) порядок розроблення комплексних планів територіально-просторового відновлення та розвитку землекористування, на територіях, що зазнали прямої шкоди внаслідок надзвичайних ситуацій, бойових дій та терористичних актів; 7) склад та зміст проектів комплексних планів територіально-просторового відновлення та розвитку землекористування на територіях, що зазнали прямої шкоди внаслідок надзвичайних ситуацій, бойових дій та терористичних актів.

На жаль інший авторський колектив Й.М. Дорош, А.В. Барвінський, О.С. Дорош, Л.А. [2] вбачають, що на землеустрій в аграрній сфері, для відповіді на виклики, обумовлені військовою агресією, покладаються наступні завдання: *«інвентаризація земель; класифікація земель за станом та типом ураження; оцінка втрат та збитків сільськогосподарських землекористувачів, включаючи збитки, недоотриманий прибуток, вартість відновлення; рекультивація земель, порушених внаслідок бойових дій; консервація деградованих земель; запровадження інших заходів з охорони земель ...»*, шляхом усунення недоліків в законодавчих нормах, що регулюють складання документації із землеустрою. Однак, цього замало. Як нами вище зазначено необхідне розроблення і затвердження якісно нових відповідних нормативно-методичних документів.

Разом з тим, існує законодавчо-нормативне та методичне забезпечення землеустрою та землевпорядкування, і особливо оцінки нанесеної шкоди земельним та іншим природним ресурсам і землекористуванню на територіях, що зазнали військових дій в Україні, не відображає зміст необхідних землевпорядних та відновлювальних робіт із відновлення земельних та інших природних ресурсів. В цьому зв'язку необхідно крім вище нами зазначених нормативно-методичних документів, *терміново розробити і затвердити цілу низку нормативно-методичних документів що здійснення землеустрою, землевпорядкування та оцінки завданої шкоди і збитків.*

Перелік посилань

1. Третяк А. М., Третяк В. М., Капінос Н. О., Гетманьчик І. П., Третяк Р. А. Землевпорядкування та оцінка нанесеної шкоди землекористуванню на територіях, що зазнали військових дій в Україні. Агросвіт. № 11-12. 2022. с. 3-11. <https://www.nauka.com.ua/index.php/agrosvit>.

2. Дорош Й.М., Барвінський А.В., Дорош О.С., Свиридова Л.А. Завдання землеустрою в аграрній сфері, викликані військовою агресією, та шляхи їх вирішення. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. № 4' 2022. с. 6-15. <http://journals.nubip.edu.ua>.

УДК 332.2.:332.3

СТАЛЕ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Третяк В. М., доктор економічних наук, професор, (treyak2@ukr.net),
Скляр Ю. Л., кандидат біологічних наук, доцент, **Капінос Н. О.**, кандидат економічних наук, доцент

Сумський національний аграрний університет, м. Суми

Стале (збалансоване) землекористування — це така система організації використання та охорони землі і інших природних ресурсів й біорізноманіття та відповідних їй земельних відносин, що відповідають відносинам суспільного розвитку, при якій досягається оптимальне співвідношення між соціальними, екологічними та економічними факторами розвитку землекористування, нормалізацією якісного стану земельних та інших природних ресурсів (нейтральною деградацією), задоволенням матеріальних і духовних потреб нинішнього та майбутніх поколінь [1]. Для його формування нами використано поняття «стале управління земельними ресурсами (СУЗР)», яке в зарубіжній практиці визначається як реалізація систем землекористування, які посилюють функції екологічної підтримки землі за допомогою відповідних методів управління і, таким чином, дозволяють землекористувачам отримувати економічні та соціальні вигоди із землі, зберігаючи при цьому такі для майбутніх поколінь.

До інструментів політики формування сталого (збалансованого) землекористування відносяться нормативні (командно-адміністративні, землевпорядні) підходи, економічні, інформаційні та інші (торгові, наукові, освітні тощо). В даний час з'являється все більше наукових свідчень потенційних переваг впровадження технологій та практики СУЗР як інструмент вирішення проблем підвищення продуктивності та скорочення деградації земель [2], адаптації до зміни клімату та пом'якшення його наслідків при одночасному досягненні інших супутніх вигод, таких як захист біорізноманіття

та забезпечення кількості та якості ґрунтових та водних ресурсів [3]. Для їх реалізації важливим є механізм «стале управління земельними ресурсами (СУЗР)», під яким розуміється реалізація систем землекористування, які посилюють функції екологічної підтримки землі за допомогою відповідних методів управління і, таким чином, дозволяють землекористувачам отримувати економічні та соціальні вигоди із землі, зберігаючи при цьому такі для майбутніх поколінь. У складі механізму сталого управління земельними ресурсами виділяються види заходів, які повинні бути адаптивними та працювати з ітеративним зворотним зв'язком. До них віднесено: агрономічні, що пов'язані з однорічними культурами та повторюються регулярно кожен сезон або у ротаційній послідовності; вегетативні, які передбачають використання багаторічних рослин, чагарників чи дерев; структурні (землевпорядні), які часто призводять до зміни профілю схилу; управлінські (в т.ч. землевпорядні), що включають фундаментальні зміни в системі землекористуванні.

У зв'язку із значними порушеннями системи землекористування, що пов'язані з ліквідації наслідків збройної агресії російської федерації та бойових дій на окремих територіях України, третій і четвертий види заходів запропоновано доповнити заходами щодо: 1) виявлення та розмінування земельних угідь; 2) інвентаризації земельних ділянок та ідентифікації прав на землю і інші природні ресурси, знищених або пошкоджених внаслідок надзвичайних ситуацій, бойових дій та терористичних актів; 3) оцінки вартості збитків завданих землекористуванню (земельним ділянкам, продуктивному потенціалу земельних (ґрунтових) та інших природних ресурсів, біорізноманіттю і майну (крім будівель та споруд), яке знищено або пошкоджено внаслідок надзвичайних ситуацій, бойових дій та терористичних актів; 4) розроблення комплексних планів територіально-просторового відновлення та розвитку землекористування, на територіях, що зазнали прямої шкоди внаслідок надзвичайних ситуацій, бойових дій та терористичних актів; 5) розроблення проектів землеустрою щодо рекультивація порушених земель та відновлення їх продуктивності.

Крім того, мають бути запроваджені економічні стимули та механізми, які винагороджують землекористувачів за можливі втрати, понесені під час переходу до сталого управління формуванням збалансованого землекористування. Ці стимули націлені на те, щоб стимулювати широкомасштабне та стійке вжиття заходів щодо захисту ґрунтів та сталих методів ведення сільського господарства. Тільки комбінація різних інструментів на різних рівнях (формальних (політика), неформальних (соціальних), технічних (передача ноу-хау) та інструментів для приватного сектора (доступ до ресурсів тощо) може створити сприятливе середовище для формування сталого (збалансованого) землекористування.

Перелік посилань

1. Третяк А.М., Третяк В.М., Трофименко П.І., Прядка Т.М., Трофименко Н.В. Стале (збалансоване) землекористування: понятійний базис та методологія інституціалізації. *Агросвіт*. 2021. № 24. С. 11-22.
2. Gonzalez-Roglich M., Zvoleff A., Liniger H., Fleiner R., Harari N., Garcia C. Synergizing global tools to monitor progress towards land degradation neutrality: Trends. Earth and the World Overview of Conservation Approaches and Technologies sustainable land management database. *Environmental Science & Policy*. 2019. Vol. 93. P. 34–42.
3. Sanz M.J, de Vente J., Chotte J.-L., et al. Sustainable Land Management contribution to successful land-based climate change adaptation and mitigation. A Report of the Science-Policy Interface. United Nations Convention to Combat Desertification (UNCCD). Bonn, 2017. URL: https://www.unccd.int/sites/default/files/documents/2017-09/UNCCD_Report_SLM_web_v2.pdf.

УДК 338.48(477)

ТУРИЗМ МАЙБУТНЬОГО В УКРАЇНІ: ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ

Тривайло А. Ю, кандидат економічних наук, доцент

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

За даними Державного агентства розвитку туризму України у 2022 році державний бюджет України втратив близько 30% надходжень від туристичної галузі. Кількість прибуттів іноземних громадян в Україну порівняно з 2021 роком знизилася приблизно вдвічі – з 4 млн. осіб у 2021 році до 2 млн. осіб у 2022 році. При цьому зрозумілим є той факт, що основними відвідувачами були офіційні особи, делегації, представники міжнародних організацій, іноземці, які привозили гуманітарну допомогу, волонтери, журналісти тощо. Обсяги виїзного туризму скоротилися на 80%, падіння ринку внутрішнього туризму склало приблизно 50% [1].

Відновлення галузі залежить від міцності туристичного бренду країни. У 2018 році стартувала наймасштабніша міжнародна маркетингова кампанія українського уряду, метою якої є формування бренду України у світі, залучення в країну інвестицій та покращення туристичного потенціалу [2]. На сьогоднішній день бренд України у світі чітко сформований і викликає активний інтерес з боку громадян іноземних держав.

Світова історія містить багато прикладів відновлення і розквіту туристичних регіонів після завершення війни. Тому туристична індустрія України вже зараз повинна готуватися до перезавантаження. Необхідно сформувавши візію і стратегію повоєнного відновлення українського туризму, розробити нові формати діяльності та туристичні продукти, враховуючи наслідки впливу військової агресії на соціо-економічний стан країни.

Перед туристичним бізнесом України виникають нові виклики - підтримувати інтерес до країни з унікальною культурно-історичною спадщиною та багатими рекреаційними ресурсами. На практиці це означає першочергові

інвестиції в уже відомі туристичні дестинації: Карпати, Львів, Київ, Одеса. Потрібно враховувати, що спочатку туристи поїдуть у регіони, які менше постраждали від війни. Тож логіка розвитку туристичної галузі на майбутнє має рухатись із заходу на південь і на схід: від Львова до Києва і Одеси, а далі - в інші регіони після відновлення критичної інфраструктури та розмінування територій [3].

В Україні сьогодні сформоване середовище для втілення і реалізації креативних патріотичних проєктів в сфері туризму: нова історія, нові маршрути, нові переживання. В Україні почали розробляти «маршрути пам'яті» як стратегію меморіалізації та відвідування місць пам'яті російсько-української війни. Так, в Києві розроблено маршрут «Київ незламний», який користується великим попитом. Створено Віртуальний музей пам'яті війни, у якому відвідувачі за допомогою 3D-турів можуть ознайомитись з жахливою реальністю, яку принесла із собою війна в Ірпінь, Бучу, Гостомель, Горенку та інші містечка й села.

Формування спеціалізованої туристичної пропозиції для колишніх і теперішніх військовослужбовців є системним елементом програми психологічної реабілітації та сприятиме психологічній підтримці під час адаптації до умов мирного життя.

Велика роль у процесі відновлення вітчизняної туристичної індустрії сьогодні відводиться органам публічного управління, адже саме за їх підтримки можливим стає формування і реалізація стратегії розвитку туристичного бізнесу на міжнародному, національному і регіональному рівнях.

Вже сьогодні необхідно розробляти і реалізовувати комплекс маркетингових заходів для просування українського туристичного бренду на світовий ринок, забезпечувати ефективну комунікаційну політику на міжнаціональному та кроскультурному рівнях, створювати привабливі умови для залучення іноземних туристів в Україну.

Туристичні бренди формуються на підставі наявних ресурсів – культурних, історичних, архітектурних, рекреаційних, ландшафтних,

кліматичних, гастрономічних. Україна володіє всіма видами ресурсів, щоб перезавантажити і відновити свій туристичний потенціал. А самим визначальним ресурсом є гостинність українців, які завжди з радістю і душевним теплом готові приймати друзів.

Перелік посилань

1. Танасійчук О. Український туризм після перемоги буде іншим. URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3680587-ukrainskij-turizm-pisla-peremogi-bude-insim.html>
2. Державне агентство розвитку туризму. URL : <https://www.tourism.gov.ua/>
3. Артюх К. Щоб віродився туризм, зацікавлюйте іноземців Україною вже сьогодні. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3561536-sob-vidrodivsa-turizm-zacikavljute-inozemciv-ukrainou-vze-sogodni.html>
4. Національна організація туризму України. URL : https://nto.ua/index_ua.html

УДК 628.336.6

ОПТИМІЗАЦІЯ ВИХОДУ БІОГАЗУ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ КОМБІНОВАНИХ СУБСТРАТІВ

Урумов В. А., магістрант (urumov1234@gmail.com)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Утилізація органічних відходів шляхом імплементації технологій виробництва біогазу – одна з найперспективніших галузей сучасного екологічного виробництва, що входить у рамки програм сталого розвитку. Органічні відходи як виробництв, так і побуту людей, складаються з різноманітних речовин, що забруднюють навколишнє середовище. Утилізація цього комплексу сполук – завдання доволі складне і потребує вирішення.

Одним з підходів до розв'язання цієї проблеми є підбір комплексних субстратів для біогазового виробництва, котрі містили б увесь набір речовин, що накопичуються у якості відходів.

До таких речовин належать азотовмісні сполуки та жири, що є, в першу чергу, відходами тваринництва, складні і низькомолекулярні вуглеводи, що продукують харчова, деревообробна та сільськогосподарська галузі народного господарства, а також фосфати, що скидаються разом з каналізаційними водами, оскільки у значній мірі містяться у миючих засобах. Утилізація полімерних вуглеводів, окрім того, є часто ускладненою через наявність у складі їхніх молекулярних комплексів стабілізуючих речовин, таких як лігнін, суберин, кутин тощо.

Основним завданням наших досліджень було встановити як будуть впливати домішки основних речовин-забруднювачів у складі субстратів виробництва біогазу на його вихід.

Для проведення експериментальних досліджень, ми обрали близькі за властивостями і молекулярним складом речовини до найтипівіших забруднювачів, а саме: неочищений гліцерин – продукт розпаду жирів, меляса (чорна патока) – темний густий сироп, який є побічним продуктом переробки цукру і містить велику кількість низькомолекулярних вуглеводів і водний розчин фосфатів у концентрації 1,0 мг/дм³, оскільки така концентрація є близькою до концентрації фосфору у водах, забруднених каналізаційними скидами. Основою для субстрату вибрали гній великої рогатої худоби (ВРХ), що містить значну кількість азотовмісних речовин.

Контролем експерименту слугував процес метанового бродіння за наявності у субстраті лише гною ВРХ та дистильованої води.

У контролі, за поступової подачі субстрату в метантенк лабораторної біогазової установки, у ферментер об'ємом 3,0 л завантажували 1,0 кг гною ВРХ та 1,5 л води. На 3–4 добу спостерігали максимальний вихід біогазу. Далі утворення біогазу із вказаного субстрату зменшувалося, а в останні дні майже припинилося. Максимальний вихід біогазу становив 350 мм³/год.

У першому варіанті експерименту, до базового субстрату (гній ВРХ – 1,0 кг), додавали розчин фосфатів з концентрацією фосфору 1,0 мг/дм³ замість дистильованої води об'ємом 1,5 л.

Аналізуючи отримані результати виходу біогазу при поступовому завантаженні субстрату у першому варіанті досліджу, можна зробити висновок, що максимальний вихід біогазу спостерігається вже на 2–3 добу. Порівнюючи отримані дані із попередніх досліджень (без додавання до субстрату фосфору) та використовуючи косубстрат, загальний вихід біогазу практично не змінився, але швидкість його виділення зросла і максимальна кількість виділення біогазу за добу підвищилася до 400 мм³/год.

У другому варіанті експерименту, до базового субстрату, додавали неочищений гліцерин у кількості 0,01 л. Виявили, що максимальний вихід біогазу спостерігається на 3–4 добу. Порівнюючи отримані дані із контролем і першим варіантом дослідження (без додавання до субстрату фосфору) та використовуючи косубстрат (фосфатний розчин), доходимо висновку, що швидкість утворення біогазу у порівнянні з контролем, не зросла, але його максимальний вихід зріс і становив 918–922 мм³/год, а також значно збільшилися загальний вихід біогазу (на 38%).

У третьому варіанті експерименту, до базового субстрату (гній ВРХ – 1,0 кг, дистильована вода – 1,5 л), додавали мелясу (чорну патоку) у кількості 0,1 л.

У цьому варіанті спостерігали високий вихід біогазу упродовж 4–10 доби, а його максимум припадав 9–10 добу і становив 680 мм³/год. Загальний обсяг утвореного біогазу теж зріс до 23%.

Таким чином, у результаті експерименту встановлено, що косубстрати по-різному впливають на синтез біогазу. Фосфати підвищували швидкість утворення біогазу у порівнянні з іншими варіантами та контролем, що, очевидно, пов'язане з активацією метаболічних процесів в організмах-продуцентах, оскільки фосфор є одним з найголовніших біогенних елементів і його кількість у субстраті пришвидшує енергетичний, а отже і пластичний обміни в бактерій. Проте, кількість калорій у субстраті з додаванням фосфатів

не зростає, тому на загальний об'єм утвореного біогазу такий косубстрат не вплинув.

Додавання гліцерину підвищило калорійність субстрату, чим і пояснюється зростання об'єму утвореного біогазу у 2 варіанті. Одночасно, такий косубстрат не впливає на швидкість протікання метаболічних процесів у продуцентів.

М'яса, що містить велику кількість низькомолекулярних вуглеводів, котрі легко використовуються бактеріями як джерело енергії, а отже додавання такого косубстрату одночасно забезпечує зростання кількості в базовому субстраті легкодоступних для метаболізму продуцентів енергетичних речовин і підвищує його калорійність. Це впливає на пролонгування утворення біогазу і підвищує загальний об'єм його утворення, порівняно з контролем, хоча не настільки, як з додаванням гліцерину (23% проти 38%).

Тому доцільним вважаємо використання комбінованих субстратів, що містять відходи різних галузей народного господарства. Найоптимальнішим складом субстратів для отримання біогазу, очевидно, є комбінація фосфатів, що підвищують швидкість метаболічних процесів у продуцентів, жирів і низькомолекулярних або легко гідролізуючих полімерних вуглеводів, котрі збільшують калорійність субстрату й забезпечують зростання об'єму загального виходу біогазу.

УДК 330.31

ОСНОВНІ ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В АГРАРНІЙ СФЕРІ

Усата Н. В., к.е.н., с.н.с. (u_natasha@ukr.net)

ННЦ «Інститут аграрної економіки», м. Київ

Однією із головних галузей економіки України, що забезпечує ключову роль у формуванні продовольчої безпеки та нарощуванні експортного потенціалу, є аграрний сектор. Так, у 2021 році частка сільського господарства у виробництві ВВП України була найвищою серед інших секторів економіки і становила понад 10%; а агробізнес забезпечив майже 40% валютної виручки країни і характеризувався позитивною динамікою упродовж останніх 5 років [1; 2]. Однак, початок широкомасштабної війни суттєво вплинув на економіку нашої країни та її аграрний сектор зокрема. За даними Мінагрополітики, 25% посівних площ не можуть бути використані через ведення бойових дій або тимчасову окупацію територій [3]. Внаслідок військових дій пошкоджено та зруйновано тисячі інфраструктурних об'єктів, тваринницьких ферм, господарських будівель, житлових будинків тощо. Під ризиком залишається виробничий потенціал та продовольча безпека всередині країни. Це вимагає від держави проведення активної діяльності щодо підтримки та розвитку основної галузі української економіки.

Як свідчить досвід багатьох країн світу, одним з ефективних способів залучення приватних інвестицій та реалізації інвестиційних проектів в аграрній сфері є державно-приватне партнерство (ДПП). Однак, в Україні практика використання цього механізму є обмеженою. В агропромисловому виробництві ДПП використовується в поодиноких випадках.

Вирішення зазначеної проблеми потребує пошуку наукових досліджень щодо напрямів активізації використання ДПП у вирішенні проблем розвитку агропромислового виробництва та сільських територій, розробки інституційних

засад його реалізації в Україні, зокрема ухвалення стратегічних напрямів цього розвитку на найближчу та довгострокову перспективу.

В умовах війни питання розвитку партнерства в Україні набуло особливого значення, оскільки для реалізації масштабних проєктів бюджетних коштів недостатньо. Запровадження ефективних інноваційних управлінських рішень для розвитку аграрної сфери сприятиме швидкій відбудові та відродженню галузі.

Тому, з метою активізації ДПП, як механізму залучення інвестицій у аграрний сектор України, слід:

- ✓ посилити роботу щодо популяризації механізму державно-приватного партнерства у регіонах та створити координаційні центри з метою проведення моніторингу реалізації проєктів ДПП;

- ✓ сформувати базу даних проєктів для потенційного залучення приватних інвесторів;

- ✓ стимулювати залучення до аграрної галузі приватних інвестицій;

- ✓ розробляти та здійснювати заходи, спрямовані на підтримку запровадження механізму державно-приватного партнерства в галузі, а також у поширенні успішного досвіду застосування механізму ДПП в регіоні;

- ✓ здійснювати надання консультаційної та інформаційної підтримки ініціаторам проєктів на всіх рівнях під час підготовки ними пропозицій щодо здійснення ДПП;

- ✓ організовувати та проводити тренінги, навчальні та інші заходи для представників місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування з питань державно-приватного партнерства тощо.

Важливим завданням держави є відновлення економіки нашої країни, а отже залучення фінансових ресурсів на ці цілі. Виконання вищезазначених заходів сприятиме розвитку ДПП та широкому його використанню в аграрній сфері для вирішення питань продовольчої та екологічної безпеки, що є особливо актуальним в умовах війни.

Перелік посилань:

1. Солонина Є. Українське сільське господарство може «витягти з кризи» всю економіку – експерти. 2021 р. 27 січня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrainia-n-ark-can-support-all-economy/31070474.html> (дата звернення: 20.03.2023 р.)
2. Торік понад 10% ВВП виробили у сільському господарстві – Лещенко. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3400937-torik-ponad-10-vvp-virobili-u-silskomu-gospodarstvi-lesenko.html> (дата звернення: 10.03.2023 р.).
3. Посівні площі під врожай-2023 зменшилися на 25% – Мінагрополітики. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-urozhay-minahropolytyky-viyna-zerno/32243789.html> (дата звернення: 19.03.2023 р.).

УДК 339.9:332.2:631.1

**ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ІМПЛЕМЕНТАЦІЮ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЗЕЛЕНОЇ УГОДИ
ДЛЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА**

Файчук О. М., кандидат економічних наук, доцент
(faichukom@nubir.edu.ua); **Файчук О. В.**, кандидат економічних наук, доцент

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Імплементация Европейской Зеленой Угоды має на меті зробити Європу першим кліматично нейтральним континентом до 2050 року. У свою чергу, це повинно бути досягнуто завдяки різноманітним підходам і стратегіям. Зокрема, стратегією «Від ферми до столу», яка лежить в основі Угоди, передбачено, щоб системи харчування були справедливими, здоровими та екологічно чистими [1]. Варто зазначити, що після трансформацій європейська продовольча система має стати нейтральною або здійснювати позитивний вплив на довкілля: сприяти

пом'якшенню кліматичних змін; зупинити втрату біорізноманіття; гарантувати продовольчу безпеку, харчування та здоров'я населення. Причому вона повинна забезпечити кожній людині доступ до достатньої, безпечної, поживної і сталої їжі, генеруючи більш справедливі економічні прибутки і сприяючи зростанню конкурентоспроможності аграрного сектору ЄС [2]. Як результат, сільськогосподарська галузь має зменшити викиди парникових газів за рахунок впровадження наступних сталих практик: скорочення обсягів використання та зниження ризику застосування пестицидів на 50%, зменшення втрат поживних речовин на 50% (забезпечуючи при цьому відсутність погіршення родючості ґрунту), скорочення використання добрив на 20%, зменшення продажу антимікробних препаратів для сільськогосподарських тварин і водних біоресурсів на 50% і збільшення загальної площі сільськогосподарських угідь під органічним землеробством до 25% до 2030 року [3]. Звідси випливає, що перехід до сталої і кліматично нейтральної моделі сільського господарства (*carbon farming*) вимагає, перш за все, прискореного зниження використання викопного палива та хімічних речовин у секторі.

Слід зазначити, що російське вторгнення в Україну порушило багато промислових і харчових ланцюгів постачання. Завдяки економічним санкціям з боку країн Заходу вдалося суттєво скоротити експорт викопного палива та мінеральної сировини з росії та білорусі. Однак, внаслідок багаточисельних ракетних обстрілів об'єктів енергетичної інфраструктури України, блокування міжнародних логістичних шляхів збуту вітчизняного продовольства призвели до глобальної інфляції.

У квітні 2022 року Світовий банк зробив прогноз щодо зростання цін на енергоносії більш ніж на 50% до кінця звітної періоду [4]. Зокрема, у результаті російсько-української війни ще в березні ціна нафтового кошика ОПЕК підвищилась до 126,51 долара США за барель [5]. Також через подорожчання природного газу, ціни на мінеральні добрива зросли майже на 30% із початку 2022 року. Це призвело до масштабного скорочення виробництва аміаку в Європі - важливої сировини для азотних добрив. Таким

чином, можна стверджувати, що ціни на мінеральні добрива зросли у відповідь на військові дії в Україні, які стали приводом для застосування економічних санкцій і практично унеможливили міжнародні перевезення товарів чорноморськими торговельними шляхами [6]. Як результат, продукти харчування подорожчали в усьому світі. Слід зазначити, що це не є серйозною загрозою для споживачів в країнах-членах ЄС, оскільки їхні витрати на харчування в середньому не перевищують 15% загальних витрат домогосподарства [7]. Проте, населення країн, що розвиваються, вже зіштовхнулось із проблемою дефіциту продовольства. За оцінками ФАО, лише в країнах Західної Африки та Сахелі у 2022 р. 38,3 мільйона людей опинились у ситуації продовольчої небезпеки, яку практично неможливо розв'язати без втручання держави [8].

Разом із тим, російське вторгнення в Україну створило унікальні та безпрецедентні економічні передумови для прискорення імплементації Європейської Зеленої Угоди в різних сферах, у тому числі й сільському господарстві. Це може бути принципово нова модель аграрного виробництва, яка базується на стійких практиках органічного та вуглецевого землеробства, причому як в країнах-членах ЄС так і його партнерах. У цьому випадку найменш розвинені держави, а також ті, що розвиваються, гіпотетично мають отримати можливість збільшити виробництво та експорт власної агропродовольчої продукції до інтеграційного угруповання, що означатиме швидке економічне зростання, збільшення доходів бідних фермерів і покращення добробуту людей [9].

Перелік посилань

1. A Farm to Fork Strategy. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee, and the Committee of the Regions; European Commission: Brussels, Belgium, 2020; Available online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0381>

2. Farm to Fork strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system. European Commission. Available online: https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en
3. Factsheet: From Farm to Fork: Our Food, Our Health, Our Planet, Our Future; European Commission: Brussels, Belgium, 2020. Available online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/fs_20_908
4. World Bank (26 April 2022). Available online: <https://bit.ly/3OirSMg>.
5. Statista. Petroleum and Refinery. Available online: (<https://www.statista.com/statistics/326017/weekly-crude-oil-prices/>)
6. Baffes J., Wee Chian Koh. Fertilizer prices expected to remain higher for longer. May 11, 2022. Available online: <https://blogs.worldbank.org/opendata/fertilizer-prices-expected-remain-higher-longer>
7. The State of Food Security and Nutrition in the World (2021). Available online: <https://bit.ly/3xuqSxV>
8. The European Green Deal and the war in Ukraine. Addressing crises in the short and long term. European Think Tanks Group (ETTG). July 2022. Available online: <https://ettg.eu/wp-content/uploads/2022/07/The-European-Green-Deal-and-the-war-in-Ukraine.pdf>
9. Faichuk, O.; Voliak, L.; Hutsol, T.; Glowacki, S.; Pantsyr, Y.; Slobodian, S.; Szela, g-Sikora, A.; Gródek-Szostak, Z. European Green Deal: Threats Assessment for Agri-Food Exporting Countries to the EU. Sustainability 2022, 14, 3712. <https://doi.org/10.3390/su14073712>

УДК 332:361

**ЗЕМЛЕВПОРЯДНИЙ МЕХАНІЗМ ОПТИМІЗАЦІЇ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЛЕВОЛОДІНЬ І
ЗЕМЛЕКОРИСТУВАНЬ**

Харитоненко Р. А., к.е.н., старший науковий співробітник, **Кабузан А. І.**, фахівець (alina.zuzko@gmail.com)

Інститут землекористування НААН України, м. Київ

Сільське господарство являє собою одну з провідних ланок національної економіки та за відповідних умов може бути рушієм економічного розвитку України, адже землі сільськогосподарського призначення становлять близько 70 % від загальної площі території [1]. Подальший розвиток сільського господарства безперечно залежить від продуктивності землі. Для збереження потенціалу родючості ґрунтового покриву землекористувачам необхідно дотримуватись охорони ґрунтів, розробляти та втілювати планування розвитку землекористування і здійснювати контроль за використанням земельних ресурсів. Саме землевпорядний механізм слугує для забезпечення належного та ефективного використання земель.

Землевпорядний механізм за твердженням Грещук Г. – це «механізм, який відповідає за управління земельними ресурсами, зможе реалізувати дію наступних функцій: облік земель, планування розвитку землекористування, організацію раціонального використання земель та їх охорони, контроль за використанням земельних ресурсів» [2]. При цьому практично через відсутність ефективного землевпорядного механізму, як наслідок, є низка проблем у землекористуванні, а саме: екологічні, технічні, адміністративні та юридичні [2].

Вважаємо, що одним з ключових елементів механізму є оцінка та аналіз поточної ситуації. Оптимізація структури сільськогосподарських землеволодінь і землекористувань може покращити охорону земель та посприяти раціональному розподілу та організації землекористування. Адже, зокрема,

через недотримання правил сівозміни, надмірну розораність земель, інші нерегульовані процеси антропогенного впливу, відбувається деградація земель. Таким чином, оптимізація структури сільськогосподарських землеволодінь і землекористувань являє собою впровадження еколого-економічних норм [3,4].

Раціональне використання й охорона земель – два взаємопов'язані процеси, спрямовані на підвищення продуктивності земель, що передбачають оптимізацію розподілу земельного фонду між галузями сільського господарства й ефективне його використання у кожній з них.

Відзначимо, що ключовим механізмом формування системи раціонального сільськогосподарського землекористування є землеустрій, який забезпечує:

а) реалізацію державної політики щодо використання та охорони земель, здійснення земельної реформи, вдосконалення земельних відносин, наукове обґрунтування розподілу земель за цільовим призначенням з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів;

б) встановлення і закріплення на місцевості меж адміністративно-територіальних одиниць, територій природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення, меж земельних ділянок власників і землекористувачів;

в) організацію території сільськогосподарських підприємств, установ і організацій з метою створення просторових умов для еколого-економічної оптимізації використання та охорони земель сільськогосподарського призначення, впровадження прогресивних форм організації управління землекористуванням, удосконалення структури і розміщення земельних угідь, посівних площ, системи сівозміни, сінокосо- і пасовищезміни;

г) розробку і здійснення системи заходів із землеустрою для збереження природних ландшафтів, відновлення та підвищення родючості ґрунтів, рекультивації порушених земель і землювання малопродуктивних угідь, захисту земель від ерозії, підтоплення, висушення, зсувів, тощо;

г) організацію території підприємств, установ і організацій з метою створення умов сталого землекористування та встановлення обмежень і обтяжень (земельних сервітутів) у використанні та охороні земель несільськогосподарського призначення;

д) отримання інформації щодо кількості та якості земель, їхнього стану та інших даних, необхідних для ведення державного земельного кадастру, моніторингу земель, здійснення державного контролю за використанням та охороною земель [5].

Землеустрій покликано відігравати ключову роль для оптимізації структури сільськогосподарських землеволодінь і землекористувань, а саме, в поєднанні правових, організаційних, економічних та технологічних заходах.

Задля раціонального використання земельного потенціалу та збереження родючої здатності ґрунтового покриву для сільськогосподарських потреб, необхідне належне землевпорядне забезпечення та функціонування землевпорядного механізму. При цьому існує потреба в моніторингу кількісних і якісних показників земель сільськогосподарського призначення, забезпеченні інформацією щодо придатності земель для використання в сільському господарстві.

Перелік посилань

1. Стратегія удосконалення механізму управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/413-2017-%D0%BF/page>

2. Грещук Г. Землевпорядний механізм управління земельними ресурсами в сільському господарстві. *Економічний дискурс : Міжнародний науковий журнал*. 2017. Вип. 3. URL: <http://188.190.43.194:7980/jspui/bitstream/123456789/1836/1/ED-17-3-101-108.pdf>

3. Dorosh O., Kupriianchuk I., Butenko Ye., Danko K., Kharytonenko R. (2022). Modeling and Assessment of Flooding Risks Based on a Digital Terrain

Model. Artificial Intelligence. European Association of Geoscientists & Engineers. International Conference of Young Professionals «GeoTerrace-2022», Oct 2022, Volume 2022, p. 1 – 5. DOI: <https://doi.org/10.3997/2214-4609.2022590033>

4. Kharytonenko R., Barvinskyi A., Derkul'skyi R., Kupriianchuk I., Butenko Ye. (2022). Study of Problematic Issues in Establishing the Borders of Territorial Communities and Entering Data About Them into the State Land Cadastre Artificial Intelligence. European Association of Geoscientists & Engineers. International Conference of Young Professionals «GeoTerrace-2022», Oct 2022, Volume 2022, p. 1 – 5. DOI: <https://doi.org/10.3997/2214-4609.2022590036>

5. Закон України «Про землеустрій» №858-15 від 22.05.2003р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/858-15>

UDC 658.51

LEAN PRODUCTION IMPLEMENTATION IN AGRICULTURAL ENTERPRISES

Kharchenko H. A., Ph.D. in Economic Science, Associate Professor (kharchenko.a.a@nubip.edu.ua), *Kharchenko V. V.*, Ph.D. in Economic Science, Associate Professor (vkharchenko@nubip.edu.ua)

National University of Life and Environmental Science of Ukraine, Kyiv

Modern business conditions, a protracted economic crisis, a global pandemic, and the state of war in Ukraine force enterprises to conduct economic activities with optimal economic efficiency. One of the ways to achieve business performance is the implementation of lean production technologies. Currently, many enterprises have already adopted this concept as a basis and are successfully applying it in practice. It is mistakenly believed that lean production can be implemented only in manufacturing enterprises. There is no doubt that the principles of lean production

can be applied in agriculture. We believe that a lean production is a necessary tool for agriculture, which is a condition for increasing its competitiveness.

Note that lean production, or lean management, is considered a concept of enterprise management based on the desire to minimize all types of losses. In practice, such subsystems of lean production or their components as 5S, Just In Time, Total Quality Management, Single Minute Exchange of Die, Kaizen, Total Productive Maintenance, Kanban, etc. are widely known.

The concept of lean production involves the involvement of every employee in the process of business optimization and the maximum focus on the consumer. At the same time, it is focused on solving the problems of reducing costs and increasing production efficiency and competitiveness. Currently, lean production includes norms, principles, rules, methods, and tools for the development of the organization's management system, which allow the management to use all the capabilities of the enterprise for its development based on reducing losses [1].

Domestic and foreign scientific sources reflect different points of view regarding the concept of lean production, as well as mechanisms and tools for implementing this concept in various areas of the economy, including agriculture. Most authors characterize this concept mainly from the standpoint of limiting losses in the production process, optimizing the work of employees, applying innovative work methods, etc. A somewhat similar definition is given by Womack J., who believes that Lean is a management concept based on the principles of reducing possible losses, which implies the involvement of every employee in the business optimization process [4]. There are also other interpretations, according to which lean production is a philosophy of organization and business management, which includes such aspects of enterprise activity as strategic development, marketing management, planning system, organizational culture, production organization, and personnel management [1; 3].

The basis of the lean production system is optimizing processes by ranking them according to the volume of resource consumption, where such processes do not bring added value for the consumer or reduce it. Such processes include [3]:

- processes causing overproduction;
- processes of waiting for the next production stage;
- processes leading to surplus stocks;
- excessive transportation processes;
- processes involving unnecessary movements;
- processes causing defects.

It is worth noting that the relevance of lean production for agricultural enterprises is due to several reasons [4]. First, this system is based on such principles, which are especially relevant in crisis conditions, are aimed at a comprehensive reduction of costs, and do not require significant investments to meet consumer demands for product quality. So, this system consists of 80% of organizational measures and only 20% of investments in technology. Secondly, lean production is the most successful symbiosis of market, administrative, and organizational management principles. Thirdly, the development of quality management is constantly developing in the direction of mastering the most optimal methodical approaches to business management, among which lean production is the most modern. Note that the concept of lean quality management is based on a competitive price on the market, which can provide the necessary demand. Profit in this approach is increased not by increasing the price, as in the traditional business model, but by reducing the cost price. This approach allows enterprises, including agricultural enterprises, to ensure the benefits of consumer interests and focus on research and reduction of costs, overproduction, downtime, defects, and other costs. The result of such an approach is an effective price position and an increase in the quality of production. At the same time, we note that the implementation of lean production in agricultural enterprises has a systemic effect on the competitiveness of products and the enterprise as a whole.

So, in a conclusion, we note that the ideas and methods of lean production could provide strategic stability to agricultural enterprises. By following the principles of lean production, it is possible to reduce the cost of production, increase labor productivity, improve various business processes, reduce resource costs,

improve product quality, and effectively use the potential of each employee of an agricultural enterprise.

References

1. Azza A.Abou EL-Hassan, Mohamed M. Khairat Dawood, Mohamed S. EL Morseb, Sayed I. Abdel-Mageeda, Osama A. Sharaf, Experimental Investigation on The Thermal Efficiency of a Folded Plate Solar Air Heater. *Int. J. TIM*, vol. 2, no. 2, pp. 33–51.
2. Byrne A., Womack J. *The lean turnaround: how business leaders use lean principles to create value and transform their company*. 2013. NY: McGraw-Hill. 224 p.
3. Staedele A.E., Ensslin S.R., Forcellini F.A. Knowledge building about performance evaluation in lean production: An investigation on international scientific research. *Journal of Manufacturing Technology Management*, 2019. Vol. 30 No. 5, pp. 798-820.
4. Womack J., Jonesm D. *Lean Thinking: Banish Waste And Create Wealth In Your Corporation*. 2003. Productivity Press. 398 p.

УДК 336.71-043.86

**СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У
ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД**

Худолій Л. М., доктор економічних наук, професор
(*lubov.khudoliy@gmail.com*)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Ефективна банківська система є важливою умовою стабільного і збалансованого розвитку української економіки та успішної її інтеграції у світову економіку у повоєнний час. При цьому успішний розвиток самої банківської системи залежить від політичної і економічної ситуації в країні, від створення ефективного механізму управління банківськими установами, що включає дієву систему регулювання, контролю і системи забезпечення фінансової безпеки усєї банківської системи. Однак досконала система навряд чи може бути вибудована за короткий час, вона потребує розробки стратегії і адекватного механізму її здійснення. Складність полягає в тому, що така стратегія не може бути скопійована зі стратегій ін. країн, якими б ефективними вони не були, бо стратегія розвитку банківської системи кожної країни є унікальною і залежить від архітекtonіки самої банківської системи, економічної ситуації в країні, ступеню інтеграції банківської системи в міжнародний фінансовий простір. Для України, яка на даний час знаходиться у стані повномасштабної війни, проблема уточнення стратегії розвитку банківської системи має не аби яке значення, бо вона має розроблятися вже для післявоєнного періоду, враховуючи тактичні зміни, які відбулися в системі протягом війни.

Проблема визначення стратегії розвитку банківської системи для України не є абсолютно новою, бо остання регулярно розробляється, корегується і уточнюються через різні обставини: зміну економічної і політичної ситуації в країні, зміну керівництва банківською системою, зміни ситуації в самій

банківській системі. Над цією проблемою працюють як практики-банкіри, так і науковці.

Банківська система покликана виконувати у суспільстві ряд функцій: трансформаційну, емісійну та стабілізаційну.

Банківська система країни має працювати узгоджено і прогнозовано, а для цього повинна мати розроблену стратегію розвитку. Стратегія – це певний, чітко визначений, комплексний план, в якому прописані довгострокові цілі і правила та механізми прийняття рішень та поведінки в певних ситуаціях, який призначений для досягнення цих довгострокових цілей та місії банківської системи.

Під розвитком системи ми розуміємо процес, який характеризується переходом досліджуваної системи у новий якісний стан, за рахунок нагромадження кількісного потенціалу, зміни структури, наслідком чого є підвищення життєздатності системи і ефективності її функціонування.

Специфічною особливістю сучасного етапу економічного розвитку є широке розгортання процесів глобалізації в т. ч. і у фінансово-кредитній сфері. Глобалізація, поява таких загроз як пандемії, повномасштабна війна потребують прийняття нестандартних і оперативних рішень, що формують і коригують загальну стратегію розвитку банківського сектора.

Основною метою стратегічного управління банківською системою є створення ефективної системи управління діяльністю банків. Найважливішими показниками ефективності стратегії розвитку банківської системи: динаміка абсолютного значення прибутку банків з урахуванням інфляційних факторів; зміна в динаміці ринкової частки банківської системи за окремими напрямками діяльності (пріоритети в кредитуванні, інвестиційній діяльності, валютних операціях); зміна в динаміці відносних коефіцієнтів прибутковості активів та капіталу; відносна, порівняно з конкурентами, динаміка валового доходу.

Проте, ефективність стратегії має передбачати не лише зростання кількісних показників, але і якісні зміни в банківській системі, тобто наближення до передових світових систем. Для того, щоби оцінити

ефективність запровадженої Стратегії розвитку фінансової системи України до 2025 року (і банківської як її основної складової) [1] та оцінити вплив воєнного стану на ситуацію в банківській системі, було проведено аналіз кількісних параметрів розвитку системи і найбільших системних банків. Після «банкопаду» 2014-2015 р. і виводу з поля ненадійних банків, банківська система України розвивалася до самого початку війни досить стабільно (за деяким виключенням у роки з пандемією COVID). Щорічно з 2017 року система втрачає 2-3 банки, але після зменшення кількості банків ситуація в цілому не погіршилась: за 2017-2021 роки зросли активи банків на 64 %; нарощувалися обсяги кредитування і вирівнялися в портфелі кредити фізичним і юридичним особам; зросли доходи на 54%; на 4 відсотки знизилась витрати, чистий прибуток виріс на 292%, склавши у 2021 р. 77396 млн грн; рентабельність активів склала 3,17%, а рентабельність власного капіталу - 24,45%. Це все свідчить про те, що розроблена Стратегія розвитку фінансової системи до 2025 р. в частині банківської системи є правильною і виваженою. З початком війни, починаючи з другого кварталу 2022 року стала потребувати коригування тактика дій на період воєнного стану і, вірогідно, потребуватиме уточнення і сама Стратегія на післявоєнний період.

Для виконання стратегічних цілей з самого початку війни були запроваджені тактичні заходи, що були призвані забезпечити безперебійність роботи всієї системи. В НБУ ще до початку війни був розроблений алгоритм дій на випадок війни: фіксування курсу долара; запровадження валютних обмежень; обмеження на зняття готівки. Це, на наш погляд, хоч і не було ринковими методами, але забезпечило в подальшому безперебійну роботу банківської системи, системи переказів коштів і електронних розрахунків.

Завдяки тому, що НБУ не допускав безконтрольної емісії грошей увесь цей час, не допущено великомасштабного знецінення вітчизняної гривні, утримано інфляцію навіть на більш низькому рівні, ніж у деяких європейських країнах, збережені міжнародні валютні резерви. Проте, без емісії додаткових коштів все ж не обійшлося. НБУ профінансував державні видатки бюджету у

розмірі більше 300 млрд грн. для покриття його дефіциту. Найголовнішою проблемою для Національного банку України для утримання стабільності системи до кінця дії Стратегії буде залишатися стабільність української грошової валюти – гривні.

На період війни залишається ще декілька великих проблем для банківської системи: стабільності міжнародних резервів, утримання рівня інфляції, досягнення домовленостей щодо фінансування дефіциту бюджету. Готівковий курс гривні постійно коливається, а зростання різниці між готівковим і офіційним курсом може приводити до зростання спекуляцій валютою. Високі обсяги імпорту та зловживання схемами з обходу валютних обмежень тиснуть на міжнародні резерви України. Утримувати офіційний курс за рахунок продажу валютних резервів стає досить складно.

Високий рівень інфляції може, в принципі, долатися двома інструментами: зменшенням емісії (монетарний спосіб) або ринковим способом підвищенням ставки за облігаціями. Це потребує узгодженості з Мінфіном, що також є непростю процедурою.

Потребує вирішення проблема домовленостей з МВФ щодо фінансування дефіциту бюджету у 2023 і наступних роках, без якого Україні буде надзвичайно складно.

Всі заходи НБУ по досягненню стабільного розвитку банківської системи здійснюються через комерційні банки, що входять до системи. Тому важливо, щоби вони мали свої стратегії і тактики на цей період, які б вписувались у загальну Стратегію системи. Особливо це стосується державних банків, роль яких у період війни дуже посилилася і вже зводиться не стільки до заробляння прибутків, скільки до виконання державних програм.

У повоєнний період Уряд має оновити терміни виконання стратегії реформування державного банківського сектору, зокрема в частині приватизації державних банків. На наш погляд, темпи приватизації державних банків, навряд чи, досягнуть у найближчі роки (до 2025 р.) показників, що передбачені «Засадами стратегічного реформування державного банківського

сектору(стратегічні принципи)» в частині 25- відсоткової частки держсектору. Проте банки мають активно працювати над підвищенням рентабельності власного капіталу, принаймні до 22% (із 7% теперішніх). Для цього банки мають працювати над власними моделями стратегічного розвитку, а НБУ здійснювати ефективний контроль за їх діяльністю.

НБУ слід збільшувати питому вагу вітчизняних банків на українському ринку. Гіркий досвід попередніх фінансових криз показав, що з їх початком зарубіжні банки-інвестори, що мають представництва в країні, схильні до виведення фінансових ресурсів у материнські структури, а потім і взагалі до закриття чи продажу своїх представництв в країні.

Слід вважати, що впровадження сучасних фінансових технологій у банківській системі повинно стати локомотивом не лише зниження витрат банків, а відтак, нарощування їх прибутків, але і якісних змін у обслуговуванні клієнтів. Фінансові технології мають охопити усі сторони діяльності банку, включаючи як внутрішні інновації, які безпосередньо використовуються в межах банку (щодо нових видів банківських продуктів, послуг, нових методів роботи), так і зовнішні, які спрямовані на удосконалення чи застосування нових методів реалізації банківських продуктів, збільшення інвестування банками коштів з метою завоювання нових клієнтів, підвищення конкурентоспроможності та розширення частки ринку. Правильний вибір стратегії реформування банківського сектору економіки країни, грамотно проведені організаційні заходи по адаптації вітчизняної банківської системи до умов міжнародної банківської спільноти можуть допомогти українській економіці в перспективі розвиватися за оптимістичним сценарієм.

Перелік посилань

Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року затверджена Правлінням НБУ від 26.12. 2019 року № 1010рщ[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy>

УДК 351.863:338.439

УКРАЇНСЬКИЙ ЕКСПОРТ АПК У СИСТЕМІ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Цимбал Л. І., доктор економічних наук, професор, **Черницька Т. В.**,
кандидат економічних наук, доцент (t_chernytska@kneu.edu.ua)

Київський національний економічний університет імені Вадима

Гетьмана, м. Київ

Агропромисловий комплекс, не зважаючи на війну в Україні, є одним із найбільш динамічних та перспективних у своєму розвитку. Відтак, сьогодні існує особлива увага до виробників з України, відзначається провідна роль вітчизняної агропродукції на світовому ринку, запроваджено функціонування зернового коридору, все це стало передумовами формування інноваційної стратегії розвитку агропромислових компаній з України.

Ринок АПК завжди був для України важливим у структурі експорту та формуванні наповнення державного бюджету. Навіть під час військового стану 2022 року не припинялось виробництво та спостерігалось зростання його обсягів, створення умов для нарощення експорту, можливостей його реалізації, поступового скорочення імпорту сільськогосподарської продукції. Швидке відновлення АПК, формування можливостей експорту продукції, функціонування зернового коридору – все це має велике значення для соціально-економічного розвитку України, повоєнного відновлення та забезпечення функціонування економіки. Зважаючи, що Україна є важливим світовим постачальником агропродовольчої продукції, важливим аспектом залишається визначення її місця та участі в формуванні глобальної продовольчої безпеки.

Оцінка товарної структури експорту України за період 2021-2022 років, продемонструвала загальне скорочення експорту з 68,08 млрд. дол. США у 2021 році до близько 44,18 млрд. дол. США у 2022 році, що еквівалентно скороченню на 35%. На фоні загальної спадної тенденції, завдяки міжнародному

співробітництву в рамках вирішення глобальної продовольчої проблеми, відчутно зросла частка експорту продукції АПК у загальному товарному потоці. Так, можна стверджувати, що частка експорту збільшилася з 39% у 2021 році до близько 51,7% - у 2022 році [1]. У контексті міжнародної угоди із забезпечення так званого зернового коридору логічним і цілком очікуваним є той факт, що перше місце за обсягами експорту у 2022 році зайняла товарна група зернових культур, хоча скорочення вивезення зерна було зафіксовано на рівні 26,2%. Разом з тим, варто відмітити зростання обсягів експорту насіння та плодів олійних культур – на 54,4% за досліджуваний період.

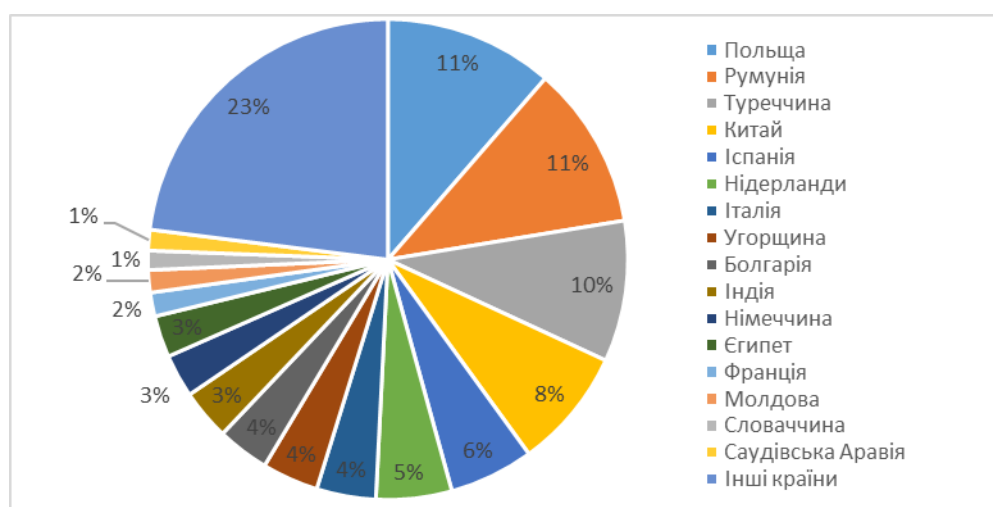

Рис. 1. Експорт продукції АПК України за країнами світу у 2022 році, %

Джерело: розраховано і побудовано авторами на основі [1]

Детальний аналіз структури вітчизняного експорту дає можливість визначити головних імпортерів продукції АПК у регіональному плані: ЄС – 55,6%, Азійський регіон – 32,2%, країни Африки – 7%. Деталізуючи експортні потоки АПК України за частками країн (рис. 1), знову фіксуємо першу позицію за Польщею – 11,4%. Друга у рейтингу – Румунія з 11,0%. Далі йдуть такі країни: Туреччина (9,5%), Китай (8,1%), Іспанія (5,7%), Нідерланди (5,1%), Італія (4,0%), Індія (3%), Німеччина (3%), Єгипет (5%).

Функціонування зернових коридорів призвело до приросту експорту агропродовольчої продукції до 46%, що становить приріст більше ніж на 10% з 2021 року. З усього експорту АПК майже 80% становлять зернові та харчова

продукція [2]. Запровадження зернового коридору призвело до значного зростання експорту до найбідніших країн світу.

Зменшення чисельності платоспроможних споживачів на внутрішньому ринку актуалізує питання переорієнтації виробництва на зовнішні ринки, що призводить до необхідності формування нових ланцюгів постачання та логістичних потоків, за даними опитування Ініціативи [3], для відновлення економіки України, розвитку її підприємництва та експорту ключовим завданням для 40% компаній стало формування можливостей розвитку експорту як одного з ключових напрямів нарощення бізнесу, а це передбачає вибір ефективних стратегій конкурентоспроможності. Певним фактором впливу на ці процеси є і заборона чи скорочення експорту до росії та білорусі, що використовують для себе українські виробники як нові можливості, отримуючи власні ніші на європейському ринку.

Загалом, місце України у системі глобальної продовольчої безпеки важко переоцінити і, на думку світових організацій, зернова ініціатива є життєво важливою задля гарантування стабільності. Зростання загрози голоду у світі потребує подальшого розвитку зернової угоди, це сприятиме і підвищенню рівню макроекономічної стабільності української економіки. Беззаперечним стає розуміння необхідності забезпечення функціонування зернової ініціативи як інструменту мінімізації проблеми голоду та забезпечення продовольчої безпеки.

Перелік посилань

1. Дашборд щодо експорту України. URL: https://export.gov.ua/722-Dashbord_eksportu_ukraini
2. Ініціативи для відновлення економіки, розвитку підприємництва та експорту України. (2023). URL: <https://business.diia.gov.ua/economic-recovery>
3. A trade hope. The role of the Black Sea grain initiative in bringing Ukrainian grain to the world. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/osginf2022d6_en.pdf

4. Цимбал Л.І., Черницька Т.В. Україна у системі глобальної продовольчої безпеки: ринок зернових. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*, № 11-12 (300-301), 2022. С. 123-130. DOI:10.32680/2409-9260-2022-11-12-300-301-123-13

УДК 330.3:640

**КРАФТОВЕ ВИРОБНИЦТВО ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ
РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ГАЛУЗІ**

Чередніченко О. О., к.т.н., доцент (ya1971@ukr.net)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Ефективна діяльність підприємств харчової промисловості є основою стабільного розвитку й нарощування виробничих обсягів продовольства та гарантованого рівня продовольчої безпеки країни.

Політика України останніх років щодо продовольчої незалежності спрямована на максимальне забезпечення населення необхідними продуктами харчування переважно вітчизняного виробництва.

Значну роль у вітчизняному харчовому комплексі відіграє м'ясопереробна галузь, яка завжди була важливим сегментом ринку країни. Нестабільний розвиток даної галузі тривалий час є досить тривожним, оскільки погіршується не тільки соціально-економічна ситуація, а ще відбувається негативний вплив на якість життя населення.

Одним із перспективних напрямів розвитку сучасної харчової галузі є виробництво крафтових продуктів. Перевагами та відмінностями даної продукції є оригінальність рецептур і натуральність смаку. Зазвичай, крафтові технології відрізняються від традиційних, але при виробництві обов'язково дотримуються концепцій НАССР, світових принципів якості та безпечності

харчових продуктів. Переважно такі виробництва невеликі, тому контроль легко здійснювати на всіх виробничих етапах.

В таблиці представлений аналіз економічної ефективності виробничої діяльності крафтового підприємства ТОВ «Савин Продукт».

Таблиця 1

Показники рентабельності підприємства ТОВ «Савин продукт»
за 2019 – 2021 роки

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у % до 2019 р.
Дохід від реалізації, тис. грн	5746,3	7864,4	10160,8	176,8
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	3950,3	4831,5	7671,8	194,2
Прибуток, тис. грн	1796,0	3032,9	2489,0	138,6
Рентабельність, %	45,5	62,8	32,4	X

За наведеними даними таблиці видно, що найбільший прибуток і найвищий показник рентабельності спостерігалися в 2020 році. При зростанні величини доходу від реалізації на 76,8%, а величини собівартості продукції – на 94,2%, тобто більш швидкими темпами, ніж дохід, прибуток збільшується всього на 38,6%.

За даними вищенаведеної таблиці спостерігається позитивна динаміка показників, окрім рівня рентабельності, що зменшується майже на 13 відсоткових пункти. Загалом, зростання не всіх показників є позитивним результатом господарської діяльності, оскільки збільшення собівартості свідчить про нарощування витрат підприємства.

Сучасні проблеми через повномасштабне вторгнення росії, руйнування в енергосистемі привели до скорочення асортименту та зменшення частки продукції, яка потребує значних постійних і тривалих енергозатрат. Зокрема, це виготовлення сирокочених та сиров'ялених ковбас, а також деякі види напівкопчених ковбас.

Війна значно вплинула на плани багатьох крафтових виробників м'ясної продукції, але більшість із них не зупинили виробництво, шукають нові можливості та пристосовуються до складних умов, не зважаючи на турбулентність ринку.

УДК 332:32.1

ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙСЬКОВИХ ПРОТИСТОЯНЬ У СХІДНІЙ ЄВРОПІ

Чумаченко О. М., кандидат економічних наук, доцент
(anchumachenko@ukr.net)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Ще на початку минулого століття впливу воєн на навколишнє середовище вважався мінімальним, саме тому не притягував увагу наукового світу та не досліджувалися, хоча «фрагментарні» екскурси в дану проблему спостерігалися, особливо у військових істориків. Наприклад, зафіксовано, що перший випадок нанесення серйозної шкоди природі стався під час війни між персами і скіфами в 512 р до н.е. Скіфи вперше застосували тактику «випаленої землі», знищуючи при своєму відступі всю рослинність та свої житла. В результаті воєн було знищено чимало видів флори і фауни [5]. З розвитком засобів ведення війни природі стали наноситися все більш серйозні та масштабні пошкодження. У зв'язку з серйозними екологічними наслідками двох світових і сотень локальних і регіональних війн ХХ ст. поряд з поняттям «геноцид» в наукову і громадську термінологію увійшло поняття «екоцид», як прямий та непрямий вплив військових операцій на геосистеми, включаючи як організми, так і неживу матерію, однаково важливу для життя.

Локальні війни призводять до цілого ряду негативних екологічних наслідків, а саме надмірна експлуатація природних ресурсів (в першу чергу нафти, природного газу, вугілля, деревини) призводить до відчуження великих територій, нераціональної експлуатації ресурсів та істотного забруднення навколишніх територій. Через конфлікт на сході України була порушена робота природоохоронних установ, що призвело до зростання браконьєрства, незаконної вирубки лісів і руйнування інфраструктури по поводженню з відходами. У районі конфлікту збільшилася кількість комах-шкідників. За даними ЮНЕП, в результаті збройних дій на Сході України були зруйновані або пошкоджені «екосистеми загальною площею 530 тисяч гектарів, в тому числі 18

заповідників». Багато території та лісових масивів усіяні боєприпасами, усунення яких може зайняти багато років або десятиліття.

В цілому конфлікт завдав шкоди 150 тис. га лісу. Близько 12 500 га лісових масивів на сході України і в сусідніх регіонах постраждали від пожеж, викликаних військовими діями [2]. Станом на червень 2022 року внаслідок воєнних дій в Україні постраждало близько 150 000 – 180 000 км² земель. Що складає 25-30 % території держави. Сільськогосподарських земель виведено із обробітку близько 160 тис. км², які потребуватимуть додаткових рекультиваційних робіт. Загальна вартість на відновлення пошкоджених земель та розмінування (території, яка взята в дослідженні) склала 309751.7 гривень (близько 10 тис. дол США) витрат на 1 гектар для проведення даних робіт [4]. Посилаючись на дані офісу реформ Кабінету Міністрів України та Київської школи економіки, станом на 2022 рік місцеві бюджети вже не отримують земельного податку з площі земель сільськогосподарського призначення, які не можуть використовуватись та яка становить близько 160 тис. кв. км, на загальну суму понад 8 млрд грн (зважаючи на положення пункту 69.14 статті 69 Податкового кодексу України: за 10 місяців 2022 року – понад 3,6 млрд. грн, за 2023 рік – понад 4,4 млрд. грн) [1]. За різними оцінками, ВВП України в 2022 році скоротиться на 35-50% [3].

Перелік посилань

1 Податковий кодекс України: Закон України №2755-VI від 02.12.2010 р. [Електронний ресурс] // ВВР. – 2011. – №№13-17. – ст.112 – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>

2 Природные ресурсы - «яблоко раздора» и невидимые жертвы вооруженных конфликтов.//[Електронний ресурс]. Url: <http://news.un.org/ru/story/2019/11/1366551>

3 Україна 2022. Як не втратити свій шанс стати сильною державою.//[Електронний ресурс]. Url: <http://uifuture.org/publications/ukrayina-2022-yak-ne-vtratyty-svij-shans-staty-sylnoyu-derzhavoyu/>

4 Чумаченко О. Відновлення забруднених боєприпасами земель: техніко-економічні та екологічні аспекти / О. Чумаченко, Є. Кривов'яз, І.

Колганова // Економіка природокористування і сталий розвиток. — К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2020. — № 8 (27). — С. 79-86

5 Шушков П. Война – екологічен бумеранг за човечество // Воєнен журн. 1998. № 1. С. 72–77.

УДК [551.583:631.4]:631

ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ВИРОБНИЦТВО В УКРАЇНІ

Шевченко О. В., кандидат економічних наук, доцент
(shevchenko_olexandr@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Кліматичні зміни – це один із найбільших викликів, який стоїть перед світом в XXI столітті. З кінця 80-х років XX століття спостерігаються збільшення середньорічної температури, зміни в розподілі опадів та інші аномальні погодні умови, що мають серйозні наслідки для економіки, соціального розвитку та екології. За даними Національного управління океанічних і атмосферних досліджень США (NOAA) середня за рік температура повітря в цей період у Європі була майже на 2,82 °C вищою за середню температуру XX століття (1901-2000 рр.) (рис. 1) [1].

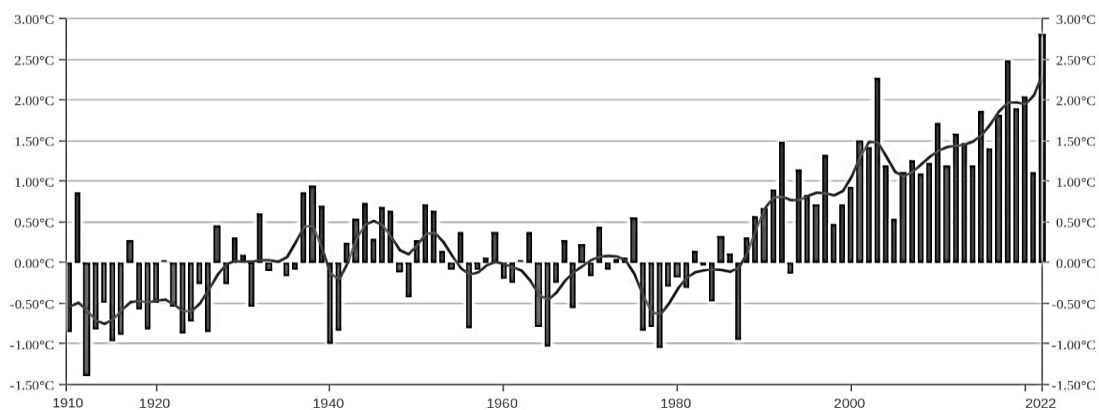

Рис. 1. Середньорічні аномалії приземної температури повітря у Європі [1]

Крім того, згідно статистичних даних Метеорологічного бюро Великобританії, лютий 2019 року став другим найтеплішим лютим за всю історію спостережень для більшості країн Європи, у тому числі для України (рис. 2). Такий висновок був зроблений на основі метеорологічних даних, які були зібрані протягом двотижневого періоду (11-25 лютого) кожного року починаючи із 2000 року [2].

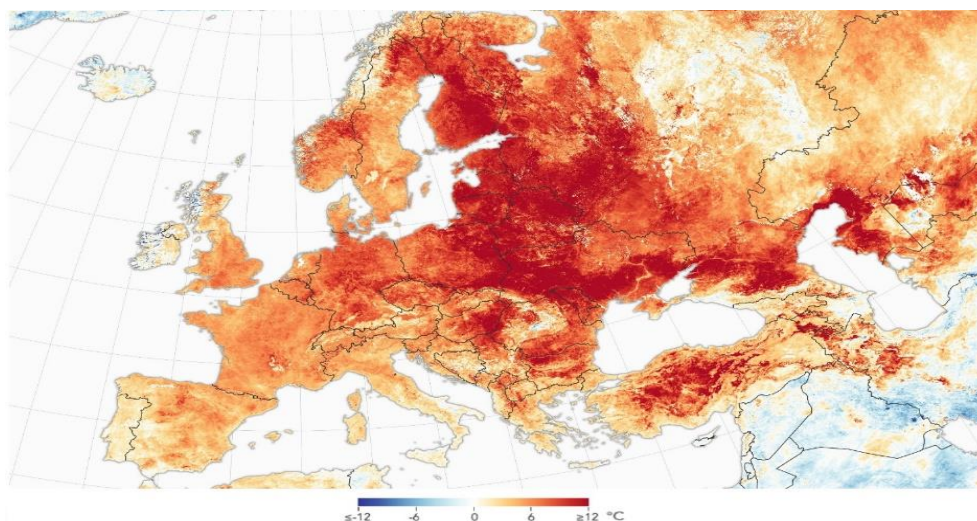

Рис. 2. Аномалія середньої лютневої температури земної поверхні у Європі [2]

Сільське господарство є однією з найбільших галузей господарства, яка найбільше відчуває наслідки зміни клімату. Від змін клімату залежить виробництво продовольства, яке забезпечує харчування всього населення планети. Україна є однією з країн, які найбільше відчувають вплив кліматичних змін, оскільки знаходиться в зоні південно-західного поясу між тропічними та помірними зонами клімату. Це призводить до погіршення врожайності, зменшення ресурсів води, погіршення якості ґрунтів та збільшення ризику стихійних лих. Наприклад, з 1991 року в Україні спостерігається зниження врожайності зернових культур на 10-15%, що пов'язується зі зміною кліматичних умов [3]. Також, збільшення температури та зменшення кількості опадів призводить до зменшення площі земель для вирощування певних культур.

Один з основних чинників, що впливає на сільське господарство в контексті кліматичних змін, – це зміна температурно-вологісного режиму.

Наприклад, зменшення кількості опадів та збільшення температури повітря можуть спричинити зниження врожайності зернових культур та овочів. Водночас, збільшення кількості опадів може призвести до затоплення полів та підвищення рівня вологості, що також негативно впливає на вирощування рослин. Крім того, зміна клімату може призвести до зміни розповсюдження та активності шкідників та хвороб, які можуть значно пошкодити врожай. Наприклад, збільшення кількості комах, які живляться культурами, може спричинити великі втрати врожаю. Також, зміна клімату може сприяти поширенню грибкових захворювань та інших хвороб рослин.

Зміна клімату також може вплинути на стан ґрунтів, які є основою для вирощування культур. Зокрема, збільшення температури та вологості може призвести до зменшення родючості ґрунту, а також розвиток ерозії.

В цілому, вплив кліматичних змін на сільське господарство є складним та багатогранним процесом, який вимагає уваги та досліджень з боку науковців та практиків сільського господарства. Це важливо не тільки для забезпечення продуктивності та стійкості виробництва, але й для збереження екологічної рівноваги та підтримки здоров'я населення. У зв'язку з цим, важливо досліджувати вплив кліматичних змін на сільське господарство в Україні та розробляти ефективні заходи для забезпечення стійкості та продуктивності виробництва. Зокрема, це може включати введення нових технологій та сортів рослин, адаптованих до змінених кліматичних умов, розробку систем зрошування та відведення води, збереження та відновлення ґрунтів, а також розвиток агрометеорологічного моніторингу та прогнозування кліматичних змін.

Перелік посилань

1. Global Time Series. National Oceanic and Atmospheric Administration (NOAA): веб-сайт. URL: <https://www.ncei.noaa.gov/access/monitoring/climate-at-a-glance/global/time-series/europe/land/1/8/1880-2022?filter=true&filterType=binomial> (дата звернення: 11.10.2022).

2. An Unusually Warm February in the United Kingdom. The Earth Observatory: веб-сайт. URL: <https://earthobservatory.nasa.gov/images/144611/an-unusually-warm-february-in-the-united-kingdom> (дата звернення: 12.10.2022).

3. Ukraine. Europe. Technology Needs Assessment (TNA): веб-сайт. URL: <https://tech-action.unepccc.org/country/ukraine> (дата звернення: 21.10.2022).

УДК 330.1:658

**МОДЕЛЬ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ
ПАРАДИГМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

Шиманська Т. С., студентка, **Макарчук О. Г.**, кандидат економічних наук, доцент (makarchuk.o.g@nubip.edu.ua)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Модель розвитку «зеленої» економіки базується на ефективному використанні потенційних можливостей, збалансованості суспільного розвитку й пріоритетності збереження довкілля.

На сучасному етапі в Україні інституційні засади «зеленого» зростання ще остаточно не сформовано. У зв'язку з цим, важливим є визначення пріоритетних напрямків інноваційного розвитку державної політики, в основі якої повинні бути закладені спрямованість на впровадження міжнародних та європейських стандартів. Це в свою чергу сприятиме використанню досвіду та досягнень розвинутих країн в «озелененні» національної економіки.

Основною метою доктрини «зеленого» зростання повинно стати обґрунтування концептуально-критеріального базису та векторів розвитку організаційної моделі впровадження «зеленої» економіки в Україні з урахуванням інституційних складників та поточних орієнтирів суспільного

розвитку відповідно до сучасних глобальних викликів та цінності національного природного капіталу [3].

Зелена економіка є соціально інклюзивною, оскільки виробляє дуже мало вуглецю й ефективно використовує природні ресурси. Зростання зайнятості та доходів в умовах зеленої економіки спричиняється державними та приватними інвестиціями в ті види економічної діяльності, завдяки яким можна досягти зменшення викидів вуглецю та забруднення навколишнього середовища, підвищити стійке виробництво енергії й ефективність використання ресурсів, і все це одночасно з запобіганням втраті біорізноманіття. У поєднанні між собою ці компоненти можуть спричинити те, що називають «великим перезавантаженням» світової економіки після локдаунів та соціально-економічних наслідків боротьби з пандемією COVID-19.

Сагайдак Ю. та Харченко Т. у своїй статті висвітлюють питання пошуку шляхів відновлення України, економічних та інших форм взаємозв'язків через російське вторгнення в Україну. Вони акцентують увагу на тому, що завданням держави в цей період є розробка ефективних напрямів державної політики, яка б давала змогу забезпечувати фінансування Збройних сил України та забезпечувати добробут населення, яке проживає на території України. При цьому реформування доречно здійснювати на засадах «зеленого» розвитку, який передбачає відмову від ресурсонеєфективних виробництв, а натомість передбачає впровадження моделі, за якою відходи одного з виробництв мають стати вхідною сировиною для іншого. У той же час «зелена» модель післявоєнного відновлення економіки України має базуватись на створенні високотехнологічних виробництв, які будуть конкурентоздатними на внутрішньому та зовнішньому ринках [4].

На сьогодні значних руйнувань зазнає насамперед інфраструктура міст на всій території України. Те, як країна відновлюватиметься, яких принципів дотримуватиметься, є серйозним питанням, яке обговорюється як на національному, так і на міжнародному рівні [1].

Важливо відмітити, що пріоритетним напрямком відновлення України повинна стати відповідність цінностям та стандартам «зеленої економіки». Так, 22 квітня 2022 р. було створено Національну раду з відновлення України від наслідків війни. Про необхідність та значущість «зеленого відновлення» у єдиній позиції заявили також громадські об'єднання України. Вони відзначили сім основних принципів, яких цей процес має дотримуватися [2]:

- 1) інтеграція екологічної та кліматичної політики у всі сектори;
- 2) відновлення країни має слугувати потребам українців та сприяти сталому розвитку України;
- 3) розвиток зеленої економіки;
- 4) встановлення екологічних стандартів на всіх рівнях;
- 5) прихильність до європейських методів та ідеалів екологічного планування відновлення України;
- 6) підвищення ролі місцевого самоврядування, прозорість та залучення громадськості та спільнот у процес прийняття рішень;
- 7) ефективне функціонування та використання цільових/донорських засобів для повоєнного відновлення та розвитку «зеленої» економіки.

Підсумовуючи, що у довгостроковій перспективі лише «зелена економіка» є базисом реалізації концепції сталого розвитку на основі ефективнішого ресурсо- та енергоспоживання, зниження рівнів викидів CO₂, зменшення шкідливого впливу на довкілля та розвитку соціально інтегрованого суспільства.

Перелік посилань

1. Деякі аспекти шкоди українському довкіллю та у глобальному вимірі внаслідок російської збройної агресії, 2023 р. URL: <https://svitua.org/2023/02/23/rosijska-agresiya-v-ukrayini-deyaki-aspekty-shkody-ukrayinskomu-dovkillyu-ta-u-globalnomu-vymiri/>
2. Екополітика. URL://ecopolitic.com.ua/ua/news/ukrainci-boyatsya-ekologichnih-naslidkiv-vijni-najbilshe-lyakajut-radiaciya-i-mini/

3. Основні засади впровадження моделі «зеленої» економіки в Україні - навч. посіб.; за наук. ред. Т.П. Галушкіної К. : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017, 154 с.

4. Сагайдак Ю., Харченко, Т. Формування «зеленої» моделі післявоєнного відновлення економіки України. *Bulletin of Sumy National Agrarian University*, 2022, (1 (91), 33-38. URL: <https://doi.org/10.32782/bsnau.2022.1.5>

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ЕКОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ УКРАЇНИ

Яра О. С., д.ю.н., професор, декан юридичного факультету

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Екологічна безпека та підтримання екологічної рівноваги на території України, збереження навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічно та техногенно безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства є пріоритетами національних інтересів України, що гарантовано Конституцією України та іншими актами національного законодавства.

Екологічне благополуччя України є однією з жертв російської агресії. Війна продовжує завдавати величезної шкоди природним екосистемам, кожному компоненту довкілля, а також життю і здоров'ю людей. Наслідки цього негативного впливу будуть довгостроковими та матимуть не лише локальний, а й глобальний характер.

Зараз навіть неможливо повністю оцінити вплив війни на екологію й відповідні екологічні наслідки. Це занадто складне питання, при відповіді на яке неможливі точні цифри й розрахунки, особливо нині під час активних

воєнних дій. Але це необхідно обговорювати. Одне зрозуміло, що чим довше триває війна, тим більше шкоди вона завдасть довкіллю, і тим більше наслідків матимемо в майбутньому. Більше року триває повномасштабне російське вторгнення і вже нині зрозуміло, що завдано непоправної шкоди екологічному благополуччю України, а екологічні наслідки є катастрофічними. І ці наслідки ще не одне десятиліття будуть нагадувати про жахіття цієї війни.

Внаслідок дій російської армії в Україні станом на кінець серпня вже зафіксовано понад 2 000 екологічних злочинів. Втім, ця цифра без урахування ситуації на тимчасово окупованих територіях, куди не мають доступу екологи. Орієнтовний розрахунок збитків, нарахованих Державною екологічною інспекцією, відповідно до затверджених методик, складає 1 260 млрд грн.

Відбувається забруднення ґрунтів, орієнтовні збитки вже складають 2 160 млн грн. 281 тис га лісів вирублено і пошкоджено, у лісах уже зафіксовані пожежі до 100 тис га. Ситуація в акваторії Чорного та Азовського морів критична, якість води суттєво погіршилася. Агресор веде бойові дії на території 900 об'єктів природно-заповідного фонду площею 12 406,6 кв.км, що становить близько третини площі природно-заповідного фонду України. Під загрозою знищення перебувають близько 200 територій Смарагдової мережі площею 2,9 млн га. А вже зараз майже 50 об'єктів природно-заповідного фонду повністю зруйновані або частково пошкоджені.

Аналітики характеризують такі дії російської федерації поняттям «екоцид», що означає навмисне руйнування довкілля, яке може спричинити екологічну катастрофу – фактично, використання природи в якості зброї. Подібні дії під час військового конфлікту заборонені. Але від початку повномасштабного вторгнення, було зафіксовано чимало дій російських військ, які відповідають визначенню екоцид. Від захоплення АЕС та спалення лісів поблизу Чорнобиля, до підриву нафтобаз і сховища аміаку після невдалого штурму Сум.

Ведення екологічної війни – це намагання знищити майбутнє людей і здатність країни відновитися. Саме тому ці злочинні дії російської федерації

необхідно не тільки фіксувати, а й кричати про них на весь світ. Адже, після війни ми будемо пожинати плоди бойових дій – руйнування природних екосистем, забруднення ґрунтів і водних об'єктів, зменшення біорізноманіття, зростання кількості шкідників у лісах. Тому вже зараз є дуже важливою активність міжнародної спільноти, відповідних органів влади України, громадянського суспільства, наукової спільноти, практиків, яка дозволила б вжити найефективніших заходів для відновлення природних екосистем до безпечного стану.

Попри війну і варварські злочини росії проти довкілля, Україна продовжує рухатися до вступу у Європейський Союз. При Міністерстві захисту довкілля та природних ресурсів створено Робочу групу, яка проводить первинну оцінку стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis EC) у сфері захисту довкілля. Робота проводиться в рамках розпочатого Урядом масштабного селф-скрінінгу всього національного законодавства. Селф-скрінінг у довкіллевій сфері допоможе чітко визначити, на якому етапі наразі знаходиться Україна в імплементації європейського природоохоронного законодавства; окреслити напрями, де потрібно посилити та пришвидшити зусилля; сформувані нові точки відліку руху.

РОЛЬ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Ястребов П. С., здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (pasha93m11@gmail.com)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Розвиток органічного землеробства і продовольча безпека тісно пов'язані між собою і його роль зараз складно переоцінити, оскільки попит громадян на якісні та екологічно чисті продукти харчування постійно зростає як в країнах Європи, так і в інших країнах світу. Така тенденція також спостерігалася і в Україні до початку повномасштабного військового вторгнення рф. Згідно з дослідженнями, органічне землеробство може забезпечити економічну та екологічну стабільність сільського господарства. Наприклад, дослідження, проведені Європейською комісією, показали, що органічні господарства мають більшу економічну ефективність порівнянні з традиційними господарствами. Крім того, органічне землеробство може забезпечити більш екологічною їжею шляхом зменшення використання хімічних добрив та пестицидів, що може допомогти у збереженні ґрунтів та зменшенні витоку поживних речовин до водойм [1].

Органічне землеробство зменшує ризик виникнення небезпечних хімічних залишків у продуктах харчування та забезпечує більш безпечну їжу для споживачів. Заборона використання хімічних пестицидів та мінеральних добрив допомагає рослинам розвиватися природнім шляхом, не отримуючи надмірну кількість мінералів або хімічних речовин, які можуть впливати на смак і якість продуктів харчування.

Також в органічному землеробстві широко застосовуються засоби біологічного контролю за шкідниками і хворобами. Органічні фермерські господарства досить часто використовують біологічні засоби, які базуються на використанні живих організмів, таких як корисні бактерії, гриби, комахи, птахи

та інші. До них можна віднести бактерії, що живляться шкідливими мікроорганізмами та конкурують з ними за живильні речовини (наприклад, бактерії роду *Bacillus*, які продукують антибіотики, що захищають рослини від зараження хворобами), гриби, які здатні жити на шкідливих речовинах, які спричиняють захворювання рослин (наприклад, гриб *Trichoderma*, який живиться іншими грибами та знижує їх кількість), хижі комахи, які знищують шкідливих комах, що пошкоджують рослини (наприклад, павукові клопи, які полюють на комах, що живляться соком рослин) тощо. Це знижує ризик забруднення харчових продуктів та поліпшує їх якість.

Органічне землеробство забезпечує збереження природних ресурсів, родючості ґрунту та біодиверситету. Дослідження вчених дозволяють зробити висновок, що органічне землеробство може підвищити біологічну різноманітність та зберегти ґрунтові ресурси. Крім того, використання органічних методів допомагає збільшити кількість корисних мікроорганізмів у ґрунті та зменшити ризик забруднення ґрунту токсинами, що сприяє збереженню екосистем та здоров'ю людей [2]. При органічному землеробстві фермери використовують методи, які допомагають зберегти родючість ґрунту, такі як застосування компосту, зеленої маси (сидератів), культурних ротацій та пасовищного господарства. Родючість ґрунту може впливати на харчову цінність продуктів харчування та на їх смак.

Продукти органічного землеробства містять менше хімічних речовин, таких як пестициди, гербіциди та інші агрохімікати, порівняно з продуктами, виробленими традиційними способами. Одночасно, вирощуючи сільськогосподарську продукцію органічним способом, можна збільшити в них вміст антиоксидантів та вітамінів, що сприяє покращенню стану здоров'я та запобігає розвитку захворювань у людей [3]. Зокрема, було визначено, що органічні продукти містять антиоксидантів, таких як поліфеноли, середньому на 69% більше, ніж у звичайних. Крім того, в органічних продуктах було виявлено вищий вміст вітаміну С, заліза та цинку, що додатково сприяє підвищенню якості та поживної цінності продуктів [4].

Позитивно на продовольчу безпеку впливає також можливість органічного землеробства забезпечити певну стійкість до погодних умов.

Зокрема, фермери зазвичай використовують методи, що сприяють зберіганню вологи та зменшенню ерозії ґрунту, рослини, вирощені за допомогою органічного землеробства, мають більш розвинену кореневу систему, що забезпечує їм кращий доступ до води та поживних речовин. Це зменшує вплив на рослини таких факторів, як посуха та перепади температури, що забезпечує більшу стійкий та стабільний ріст рослин і збільшення врожайності.

Органічне землеробство може забезпечити зменшення залежності від імпортованих хімічних добрив та пестицидів, що підвищує економічну незалежність країни. Крім того, органічне землеробство може допомогти невеликим сільськогосподарським господарствам використовувати більш ефективно їхні земельні ресурси та зменшити залежність від дорогих хімічних добрив та пестицидів. Це сприятиме більшій доступності органічної продукції для споживачів.

Отже, органічне землеробство може забезпечити сталість системи вирощування сільськогосподарської продукції, збільшуючи продуктивність та якість продуктів харчування, зберігаючи при цьому природні екосистеми, зменшуючи негативний екологічний вплив землеробства та сприяти продовольчій безпеці.

Список посилань

1. European Commission. Organic farming and food security. Retrieved from 2020. URL: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/farm-food/organic-farming/pdf/food-security-report_en.pdf
2. Średnicka-Tober, D., Barański, M., Seal, C. J., Sanderson, R., Benbrook, C., Steinshamn, H., ... & Leifert, C. Composition differences between organic and conventional meat: a systematic literature review and meta-analysis. *British Journal of Nutrition*. 2016.

3. European Commission. The benefits of organic farming for biodiversity. Retrieved from 2018. URL: https://ec.europa.eu/environment/nature/biodiversity/farmland/organic-farming_en.htm

4. Barański, M., Srednicka-Tober, D., Volakakis, N., Seal, C., Sanderson, R., Stewart, G. B., ... & Leifert, C. Higher antioxidant and lower cadmium concentrations and lower incidence of pesticide residues in organically grown crops: a systematic literature review and meta-analyses. *British Journal of Nutrition*. 2014.

УДК 339.138

**РИНОК РАВЛИКІВ ТА НАСЛІДКИ ВПЛИВУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ
УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ**

Яцун А. Г., здобувач кафедри глобальної економіки (yatsun.ag@gmail.com)

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

Сьогодні ринок равликів, відзначається стійким ростом, завдяки зростанню попиту на продукти з цих корисних молюсків. За останнє десятиліття ринок равликів збільшується на 5-10 % щорічно, що говорить про його перспективність. Хоча головним ринком продукції з равликів є Європа, а саме Франція, Італія, Іспанія та інші країни, з кожним роком збільшується й споживання у інших регіонах, включаючи Україну. Структура ринку равликів також має свої особливості, де найбільші підприємства спеціалізуються на виробництві муцину, яка є ключовою компонентою у вирощуванні равликів. Окрім цього, на ринку домінують малі та середні підприємства, що займаються вирощуванням та переробкою равликів. Така структура ринку сприяє конкуренції, інноваційному підходу та розвитку нових методів вирощування, що може забезпечити стабільний ріст галузі. Динаміка ринку равликів є досить

стійкою і прогнозується подальший ріст його розмірів. Наприклад, у звіті Global Escargots Market Insights, Forecast to 2025, очікується, що ринок равликів досягне 310 млн дол. США у 2025 році. Одним з головних факторів, які впливають на динаміку ринку равликів, є зміна споживацьких уподобань.

Також важливим фактором є конкуренція на ринку, яка змушує підприємства шукати нові шляхи для підвищення ефективності своєї діяльності. На ринку равликів конкуренція є досить високою, особливо у країнах, де ця галузь розвивається швидко. Структура ринку равликів включає виробників, дистриб'юторів, ресторани та магазини, які продають равликів як сирі, так і готові до споживання. Динаміка ринку равликів також залежить від багатьох факторів, включаючи попит та пропозицію, ціни на продукцію, зміни в законодавстві щодо вирощування та переробки равликів, а також наукові дослідження та розвиток нових технологій. Ринок равликів, як і будь-який інший ринок, підлягає впливу різних факторів. Одним із головних факторів, що впливає на ринок равликів, є технічний прогрес. Розвиток нових технологій та методів вирощування та переробки равликів дозволяє підприємствам збільшувати виробничу потужність та покращувати якість продукції. Конкуренція також є важливим фактором на ринку равликів. Змагання між підприємствами сприяє зниженню цін на продукцію та підвищенню якості. Основним механізмом регулювання ринку равликівництва є попит. Зміна споживацьких пристрастей та зростання попиту на здорову та екологічно чисту продукцію сприяє збільшенню ринку равликів. Окрім конкуренції та попиту, на ринок равликів мають вплив зміни в законодавстві, пов'язані з вимогами до якості та безпеки продуктів харчування. Дотримання вимог законодавства забезпечує високу якість продукції та надає споживачам додаткову гарантію безпеки, а введення нових норм та стандартів може змусити підприємства витратити додаткові кошти на модернізацію технологій та обладнання. Неможна виключати і кліматичні зміни, як фактор впливу на ринок. Враховуючи всі ці фактори, можна зробити висновок, що ринок равликів є досить складним та динамічним, що вимагає постійного вдосконалення та

адаптації підприємств до змін у світовій економіці та ринкових умовах. Зокрема, технічний прогрес в галузі вирощування та переробки равликів може значно підвищити продуктивність та якість продукції. Для ефективного управління равликовими підприємствами необхідно не тільки враховувати фактори, що впливають на ринок, але й постійно вдосконалювати технології вирощування та переробки равликів, розробляти та впроваджувати стратегії конкурентоспроможності продукції, а також враховувати зміни в законодавстві.

За результатами аналізу ефективності управління равликовими підприємствами (табл. 1), можна зробити висновок, що важливими аспектами успішного ведення бізнесу в цій галузі є: збільшення показників зайнятості працівників, використання техніки на оптимальному рівні, здатність до адаптації до змін на ринку та збереження екологічної стійкості.

Табл. 1. Оцінка ефективності управління равликовими підприємствами

Показник	Значення	Пояснення
Показник зайнятості працівників	85%	Відсоток працівників, які зайняті, від загальної кількості працівників
Рівень використання техніки	90%	Час, протягом якого використовується техніка від загального часу її наявності
Технологічна здатність	80%	Рівень готовності підприємства до адаптації до змін на ринку та застосування новітніх технологій
Екологічна стійкість	95%	Рівень відповідності виробництва нормам екологічної безпеки та стандартам якості
Фінансова стабільність	75%	Рівень фінансової стійкості підприємства відносно загального рівня ринку та інших умов
Здатність до інновацій	85%	Рівень готовності підприємства до впровадження новітніх рішень та інновацій

Отже, успішне управління равликовими підприємствами не є завданням простим, оскільки ринок, на якому вони діють, є динамічним та складним. Для того, щоб справитись з цим завданням, потрібно звернути увагу на весь комплекс факторів, що впливають на ринок та враховувати аспекти, що

визначають ефективність виробництва та стабільність фінансових результатів [1, 74-77]. При формуванні ефективної моделі управління равликовими підприємствами, необхідно враховувати фактори, які включають технічний прогрес в галузі вирощування та переробки равликів, здатність до інновацій, технологічну здатність до адаптації до змін ринку, а також екологічну стійкість підприємства. Таким чином, для досягнення успіху у вирощуванні та переробці равликів необхідно враховувати весь спектр факторів, що впливають на ринок та забезпечувати належну увагу до аспектів, що визначають ефективність виробництва та стабільність фінансових результатів. Тільки так можна створити ефективну модель управління равликовими підприємствами, що буде працювати на користь успіху підприємства.

Перелік посилань

1. Голубова, І. О. Розвиток виробництва та реалізація равликів в Україні. матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 20-21 березня 2019 р. Херсон. Видавець ФОП Шпак, 2019. С. 74-77.

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції

**ПРОДОВОЛЬЧА ТА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОЇ
ВІДБУДОВИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА СВІТУ**

*присвяченої 125-річчю Національного університету біоресурсів
і природокористування України*

**Секція 1. Біоекономіка і соціальні виклики у формуванні продовольчої безпеки та
якості життя**

Відповідальний за випуск: **Отченашко В. В.**

Видавець: Національний університет біоресурсів і природокористування України
03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15. Тел.: 527-87-20

© НУБіП України, 2023.